Jurisprud.
Politica
Boderiana

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
2 A
14

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

4-3-b-16

43. 6. 33

43 43
c c
33 33

Digitized by Google

Iuriſprudentiæ Politicæ,

Siue

ARCANARVM DISQVISITIONVM POLITICARVM

DE

Monarchiarum / Regnorum / Rerumpublicarum } gubernatione { Monarchica / Regia / Ariſtocratica / Democratica.

Biblioth. Soc: **LIBRI DVO.** Coll: Rom: Soc: J.

IN QVIBVS PRÆTER SINGVLA ADMIniſtrandi præcepta, de Legibus ferendis, ſeditionibus tollendis, hoſtium incurſionibus profligandis, fœderibus ſanciendis, vectigalium, portoriorumve imponendorũ mediis, vicinorum potentia, apparatu bellico viribus ac ingeniis cognoſcendis, tractandis, ciuiumque concordia paranda, conſeruanda, diſquiſitoriæ Conſultationes ſub idea Optimi Senatoris, proponuntur, tractantur:

Adiecto duplici & Capitum & Materiarum Indice.

AVCTORE

LIBORIO à BODENSTAIN, Sax. I.C. & Com. Pal.

FRANCOFVRTI

Proſtit apud Antonium Hummium.

Anno M. DC. XI.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

B. BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

TYPOGRAPHVS
Lectori candido ſalutem.

CVM præſens hoc opuſculum, amice Lector, in publicum protrudere conſtituiſſem, nolui, & absq; prologo quodam & ἀσύμβολος quaſi hominum diiceretur oculis: Paucis igitur eius & vtilitatem & argumentum accipe.

Diuerſa diuerſos oblectāt ſtudia, hoc ille, hic alio gaudet, exultatq; munere, de aliis alias, de Rerumpublicarum gubernatoribus iam breuiuſcule. Sunt qui angue caneq; peius munerum & officiorum publicorum habent adminiſtrationem, qui illud Ciceronis probāt maxime, conditiones, dum inquit, miſeras adminiſtrandarum ciuitatum, & prouinciarum, in quibus diligentia plena ſimultatum, negligentia vituperationum vbi ſecuritas periculoſa eſt, li-

Digitized by Google

beralitas ingrata, ſermo inſidioſus, aſſentatio pernicioſa, frons omnium familiaris, multorum animus iratus, iracundiæ multæ, blanditiæ aptæ. At alii nihil aliud quam ſubſellia crepitant, puluinos appetunt, vel ambitione inducti, vel negotiorum penuria permoti. Vtri rectius? Vtroſque peccare non dubito. Requiritur enim in Rerumpublicarũ adminiſtrationis aditione quadam quaſi προαίρεσις, iudicium ratioque bona. Quæ qualisue hæc eſſe debeat, noſter hic libellus oſtendit. Reipublicæ principem virtuti deditum eſſe, à vitiis vero abeſſe longius debere admonet hic. Docet, qua ratione Rei moderator publicæ ſuos, amicosq; nec contemnere negligereque plane, nec contra, inque perniciem & detrimentum Reipublicæ debeat præponere. Cum etiam in conſultationibus & deliberationibus inſtituendis etiam ſæpiuſcule contentiones exoriantur, quomodo eæ declinandæ, tollendæque ſint, explicat. Cum nec etiam ſemper morigeri ſint ciues, dictoue audientes, quibus obe-

dientia

Digitized by Google

dientia eorum procuranda, quædam iis condonanda ferendaque ſint, notat noſter hic libellus. Sunt quidam, qui ad Reipubl. gubernacula capeſſenda maxime ambitione permouentur, quodque ea cum audacia & magnanimitate coniuncta in magnæ ſpei ingeniis deprehendatur, nec parem, nec ſuperiorem poſſunt ferre, prætereo, quod quaſi cuniculis alii, largitionibus muneribusque ea impetrare ſe poſſe confidāt. Non hoc ſilentio inuoluit noſter hic Bodenſteinius, verum ad dignitatem, authoritatem ac obedientiam comparandam alia Magiſtratui, ſuppetere poſſe præter ambitionem illam præmaturam, contendit. Silentio hic inuoluo, quæ de Legibus ferendis, ſeditionibus ciuium & diſſenſionibus auertendis, tollendisq; hoſtium incurſionibus profligandis, noſter hic diuine plane, ingenioſe, rotunde, perſpicueq; præcipit. Quæ aliaque, quæ delibare quaſi tantum libuit, cum legendo animaduerterem, conſiderarémque, quantum hæc in Reip. gubernatione momenti

habeant, quamq; diſperſa aliis & confuſa, prolixa itidem & tædioſa repetitione diſtracta legerentur, intermittere non potui, quin tuis, Lector, darem hunc commodis, ſed capitum argumentis diſtinctum, ab erroribus quibus Exemplar manu ſcriptum ſcatebat, repurgatum, varietateque characterum exornatum, eius lectionem tibi nec inutilem, nec ingratam fore ſperans. Tuum erit noſtros hoſce conatus fauente manu gratanter excipere, nosque ad maiora audenda currentes incitare. Si enim hæc tibi probari perceperimus, plura, maioraque nos daturos pollicemur,

Tu his interim fruere
ac Vale.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE

ELEN-

ELENCHVS CAPITUM hoc libello contentorum.

PROOEMIVM.

In quo Authoris propoſitum monſtratur, & opuſculi diuiſio proponitur.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

CAP. I.

Hominem ceteris animantibus præſtare, ob id rationi parere, tumq; ad Reip. adminiſtrationem eam à Deo peti debere.

2. *Publicarum rerum conſideratio, eaq; duplex conſtituitur.*
3. *Publicas res & agendo & contemplando regi.*
4. *Rerumpublicarum diuerſa forma.*
5. *Optimam Rempublicam ex optimo vitæ genere cognoſci, & de eius (vitæ) tuẽdæ ratione.*
6. *De Monarchia, Rege præficiendo, an ſucceſſio hæreditaria eſſe debeat, & de popularis Reip. forma.*
7. *Optima Reſpublica quæ, qualisq; eſſe debeat, Itidem, qualis Rex, Senatusq;.*

(:) 4

Cap. 8. Ordo popularis in Rep. optima qualis eſſe debeat, quiq; ad eius curam admittendi, arcendive.
9. Quibus optimam Rempublicam abundare deceat.
10. Reſpublica quot hominum generibus conſtare debeat, & qui ex his ad eius curam admittēdi.
11. De Sacerdotum ordine, an ii ad Reipublicæ gubernacula admittendi.
12. Ανακεφαλαίωσις dictorum, & tales inter nos reperiri, demonſtratio, exemplo Germanorum, Gallorum, Hiſpanorum, Polonorum, Anglorum, Venetorum, &c.
13. Magiſtratum leges & diſciplinam maxime ad felicitatem Rerumpublicarum requiri.
14. Ex Magiſtratibus Senatum maiores in Repub. fructus adferre.
15. Senatoris in Rep. utilitas adhuc demōſtratur, eiusq; origo & nomen proponitur.
16. Generaliora in Senatore requiſita.
17. Solum ciuem Senatoris munere recte fungi.
18. Quis in quaq; Republica ciuis.
19. Ciuem perfectum quæ faciant.
20. Reipublicæ felicitas in quibus conſiſtat.
21. Reipublicæ fortitudo in quibus poſita ſit, & de Militum in ea virtute ac officio, ubi obiter de Temperantia ciuium.

Cap.

Cap. 22. Hominis perfectam felicitatem tribus effici, Natura, Moribus, Ratione.

23. Philoſophi an, & qui ad Reipublicæ gubernacula admittendi.

24. In Senatore philoſophante Naturam bonam requiri, eamq; inſtitutione recta adiutari, excoliq; debere, addita digreſſione de Academiarum vtilitate, ac eorū qui eis præſidet officio.

25. Inſtitutio puerilis qualis eſſe debeat.

26. Quæ qualisq; Philoſophia in Senatore requiratur. Eam conſiſtere, præter Philoſophicum circulum & in hiſtoriarum ac ciuilis ſapientiæ cognitione.

27. Senatorem futurum etiam peregrinationi deditum eſſe debene, & quæ ei in ea obſeruanda, & quid ſi ea facultate deſtituatur, ei faciendū.

28. An Senator Philoſophiæ naturalis cognitionem habere, & qualem omnino in philoſophādo ſe gerere debeat, addita cōſideratione, quæ philoſophia vera, quiq; philoſophi ei vtiles.

29. Senatorem & eloquentem & Iuriſperitum eſſe debere.

30. De ciuili diſciplina, & exercitationibus tum corporis, tū animi Senatori inſtituendis.

31. An absque philoſophiæ cognitione ſapiens quis eſſe, euadereue poßit, addita exhortatione ad Senatorem, vt eam & amplectatur, &

ad publicam rerum vtilitatem in lucem proferat.

32. *De officio boni ciuis in adeundo magiſtratu, & Auaritia in Rep. malis. 105.*

33. *In Senatorum electione quæ ſpectanda, vbi de Rerumpublicarum formis, & quomodo in quaq; earum eligatur, vbi an ſorte, an electione legendus ſit proponitur. 108.*

34. *In Senatore eligendo maxime virtutis eſſe habendam rationem. 115.*

35. *Senatores à quibus eligendi, & an à populo an vero à bono aliquo, quaq; in eo attẽdi debeãt. 118.*

CAPITA LIBRI SECVNDI.

Cap. 1. *Senatorem formam Reip. in qua viuit, noſſe debere, queq; ei attendenda, tam in conſulendo circa præſentia, quam circa futura proſpiciendo. 122.*

2. *Senatorem præter ſua Reipub. etiam aliarum & variarum formam noſſe debere, vbi & de artibus Tyrannorum, quibus ſubditos opprimunt. 125.*

3. *De Regis officio, & in quibus à tyranno differat. 127.*

4. *De popularis ordinis inconſtantia. Et qui in Rep. ciues boni, quiq; mali. 130.*

Cap.

Digitized by Google

Cap. 5. *Senatoris in tollendis diſcordiis & ſeditionibus ciuium officium.* 131.

6. *Senatori æqualitatē in Reip. adminiſtratione neceſſario obſeruandā, & qualis ea eſſe debeat, in quibusve conſiſtat, quæ eius inueſtigandæ ratio, & populi libertas in quibus poſita eſſe videntur.* 135.

7. *Seditionum in Rebuspub. cauſæ, quomodo eæ tollendæ, & quod ſit peculiare Senatoris in eo negotio officium.*

8. *Senatorem ad gubernandā Remp. maxime virtutibus quatuor Cardinalibus, Prudētia, Iuſtitia, Fortitudine & Temperantia inſtructum eſſe debere.*

9. *De Prudentia virtutum primaria, quæ & qualis ſit, eius item origo, vis, & diuiſio in ciuilem & domeſticam.*

10. *Prudentiam in honeſti & vtilis inueſtigatione occupatam, quæ fugere, & ad quem finem actiones ſuas referre debeat.*

11. *In legibus ferendis quid Senatori obſeruandum, adq; earum ſanctionem rite obeundam, omne Reip. ius & populi libertatē vt cognitam habeat Senator, requiri.*

12. *Præter prudentiā in Senatore requiri, vt ingenioſus ſit, intelligēs, circūſpectus, callidus, cautus, ſagax, & aſtutus, & primum de ingenio & docilitate Senatoris & memoria.*

Cap. 13. *De intelligentia, & quid ea Senatori præſtet.*
14. *Senatorem circumſpectum eſſe debere, & quidem tam in conſeruandis Reip. bonis, quam malis auertendis.*
15. *De prouidentia in Senatore neceſſaria, & quotuplex ea, qualisq; à ſenatore noſtro exigatur, & quomodo eam acquirat.*
16. *De cautione Senatoria tam ciuili, quam militari, quibus in rebus conſiſtat, vbi & de credulitate, taciturnitate, ſagacitate, & iis, quæ in dicendo Senatori obſeruanda ſunt.*
17. *De conſultationibus & deliberationibus ſenatori inſtituẽdis, & de quibus ea proponẽdæ.*
18. *Senatoris in conſilio capiendo officium, & eius inquirendi modi.*
19. *In ſententia dicenda quæ ſenatori obſeruãda.*
20. *Præter dicta Senatorẽ virũ bonũ eſſe debere.*
21. *Iuſtitiã etiam in Senatore requiri, & eius diuiſio in naturalem, diuinam & humanam.*
22. *De Iuſtitia diuina.*
23. *De iuſtitia humana, & qualis ea quoad Senatorem noſtrum, quomodoq; is, iuxta eius præſcriptum in Reip. adminiſtratione ſe gerere debeat.*
24. *Senatorem in diſtribuẽdis honoribus æqualitatem ſeruare debere, & qualis quotuplexq; ea ſit.*

Cap.

Cap. 25. *De iuſtitia forenſi.*
26. *In legibus ferendis quæ Senatori obſeruanda ſint.*
27. *Legum mutationem ſenatori ſummopere cauendam eſſe.*
28. *Legislatoris & Iudicis officium diſtinctũ eſſe, & quis huius in adminiſtranda Reip. ſcopus.*
29. *De Iuſtitia iudiciali, & de Senatoris ac Iudicis in iudicando officio.*
30. *Iuſtitiæ Comites recenſentur Pietas, Bonitas, Innocentia, Comitas, Benignitas, Clemẽtia, Amicitia, Concordia, & agitur primum de pietate & bonitate.*
31. *De Innocentia & vitæ integritate Senatoris.*
32. *De bonitate Senatoris.*
33. *De benignitate & clemẽtia ſenatoris, & quod ſit ſenatoris circa vtramq; officium, vbi & de miſericordia.*
34. *De liberalitate, quæ in ea obſeruanda, cauenda, & quod in his Senatoris noſtri ſit officiũ.*
35. *De magnificentia, & quæ in ea Senatori tum ſpectanda, tum cauenda.*
36. *De amicitia & inimicitijs, quæq; in ijs tum colendis tum extirpantis & ſpectanda & cauẽda maxime ſint.*
37. *De Concordia & diſcordia, & quæ Senatori in ijs obſeruanda, cauendaq; ſint.*

Cap. 38. In Senatore etiã requiri Fortitudinẽ, & quæ iuxta hanc eius ſint partes & officia.

39. Senatoris magnanimi officia, vbi & de Iracundia & Arrogantia, & quæ in inimicitiis ſuſcipiendis ſpectanda.

40. In Senatore etiam conſtantiam requiri. Et quæ in ea ei cauenda, & quomodo in ſecretioribus conſiliis ea retinenda.

41. Senatorẽ etiam patiẽtia præditũ eſſe debere, & quæ in ea & cauenda ei & obſeruanda.

42. De confidẽtia Senatoris, quæ bona, quæ mala, quæq; in ea amplectenda & fugienda.

43. De ſecuritate, quid ea ſenatori præſtet, & quæ ei in ea tum amplexãda, tum cauenda, vbi & de deſperatione: & an ii qui ei locum dant, pro fortibus ſint habendi.

44. Senatori iram eſſe fugiendam, docetur.

45. De fortuna, quid ea ſenatori præſtet, & an Senator ſita fortunæ faber.

46. De Temperantia, & quid quoad hanc ſenator in Rep. gubernanda præſtare debeat. Vbi de legibus ſumptuariis, veſtiariis & cenſu ciuium. 232.

47. Senatoris circa modeſtiam quodnam ſit officium. 234.

48. Verecundiã etiã in Senatore requiri, & quod eius circa hanc ſit officium.

Cap. 49. *Honeſtatis quadam vi Senatorem ab omni turpitudine abſtrahi debere.*

50. *De Continentia & Abſtinentia, quæ qualisq; ea in ſenatore requiratur, & quod eius circa luxum ciuium amputandum officium, & qui modus in viuendo inſtituendus ſit.*

51. *In Senatore & animi & corporis perfectionẽ ſimul requiri, & quomodo ea comparetur.*

52. *Senatori etiam valetudinis curam habendam eſſe.*

53. *Temperamentum corporis bonum etiam in Senatore requiri, & an melancholici & pituitoſi ad Reip. gubernacula admittendi.*

54. *In Senatore exigi etiam corporis pulchritudinem; ea in quibus conſiſtat, & an membro mutilati ad* Reip. *clauum adhibendi.*

55. *De Veſtitu Senatoris qualis is eſſe debeat, & de hominum conditionibus veſtitu diſcernendis.*

56. *De viribus corporis, quales eæ in Senatore debeant eſſe.*

57. *De ætate Senatoris quanta ea ſit, & an ſenibus ſit gerenda* Reſpublica.

58. *De bonis Fortunæ, quæ ea ſint, quomodo Senatori neceſſaria, quidq; in genere circa hæc conſiderandum.*

Digitized by Google

Cap. 59. *Gloriam & honorem nominisq́; famam Senatori maximè expetendam eſſe, & quibus ea comparetur.*

60. *De amicorum & propinquorum multitudine Senatori expetenda. Vbi & de numeroſitate & probitate filiorum, quantum per hæc ei decus accedat.*

61. *De diuitijs & opibus Senatoris, ea parandi modis, quæ hic ſenatoris partes, tam in acquirendis, quam fugiendis, vbi & de Agricultura & fœnore.*

62. *De cenſu ſenatorio quantus is eſſe debeat, & an diues Reip. gubernaculis ſit præficiẽdus, habita opum & diuitiarum eius conſideratione.*

63. *Præmia Senatoris ob nauatam Reip. operam quæ, ac primum de gloria & in quibus ea cõſiſtat.*

64. *De Honore Senatori à ciuibus exhibendo, præmiorum eius altero genere, & quæ vera noſtri Senatoris præmia eſſe debeant, quomodoue ea æſtimanda & conſideranda.*

65. *An Senator ſola vtilitatis ſpe ad Rempubl. capeſcendam ſit inuitandus.*

66. *Senatorem vera præmia exantlatorum in Reip. adminiſtratione laborum à Deo expectare debere.*

POLI-

POLITICVS,

Siue

DISQVISITIONVM POLITICARVM De Optimo Senatore.

LIBER PRIMVS.

Prooemivm.

In qvo Authoris propoſitum monſtratur, & opuſculi diuiſio proponitur.

QVI ſe totos ad ea conferre ſtudia ſolent, quæ non priuatæ modo iucunditatis, verum etiam vtilitatis publicæ, fructum in ſe continent; perfectam veraq; laude dignam quærere ſapientiam mihi videntur. Sapere enim, ut aliis prodeſſe poſſit, ſapientem omnino

decet. Omnium autem diſciplinarum, quæ prodeſſe maxime delectareque ſolent, nulla, mea quidem ſententia, iucundior, nulla vtilior, nulla præſtantior eſt ciuili ſcientia; quæ felicitatis humanæ dux eſt, & publicæ rei, communiſque vitæ magiſtra. Quod cum ego multorum exemplis, vſuq; rerum non mediocri, verum eſſe cognoſcerem; probaremq; ſapientiæ genus illud, quod in Reipub. adminiſtratione verſatur, & ratione iudicioque, non falſa opinione, caſuve, aut fortuna res omnes moderatur: volui ſane, quid de optimo Senatore, de eius item officio, virtute, dignitate ſentirem, in medium adferre, fructumq; diligentiæ meæ, & cum his qui reſpub. gubernaturi ſunt, & qui hac philoſophandi ratione ſe oblectant, communicare. Qua in re è penetralib. ciuilis ſapientiæ eruenda, mihi diligentius elaborandũ putaui, vt omnes ſummorum philoſophorum arculas euoluerem, nihilq; huc adferrem, quod non ſapientum legislatorum, ſenatorumq; prudentium pigmẽta redoleret. Hoc autẽ in perſona Senatoris effici poſſe maxime iudicaui, quod eum ob ætatis maturitatẽ, virtutes ſummo viro dignas exercere crederem; tum in eo loco gradum tenere dignita-

tis ſci-

tis ſcirem, ex quo ciues ſalutē, tranquillitatem ſalutariaq; Reip. conſilia petere conſueuerunt. Neq; ego ſenatoris ideam fingo, quæ ſola mẽtis acie cõprehendi ſolet, cuius in cœlis imago, in terris ne vmbra quidẽ reperiatur: *qualẽ Plato Reip. Cic. Oratoris finxerunt. Noſtra omnis dicendi ratio in medio poſita eſt,* & à cõmuni hominum vſu conſuetudineq; non recedit. *Quæ igitur ex Academiæ ſpacis, ex officinis Rerump. ex ciuili ſapientia, ex vſu forenſi, ex hiſtoriæ experientiæq; theſauris, de Senatore dici potuerunt, in hunc librum coniecta ſunt. Et quod in ciuitate conſtituenda Plato iubet, hoc in optimo Senatore deſcribendo faciendum putauimus; vt omnibus Populis, Ciuitatibus, Rebuſp. peragratis, tanq̃ ad nundinas Senatorum pfecti. quæ virtutes, qui mores, quæ leges, quæ officia placuiſſent auferremus, noſtroq; Senatori traderemus. Cæterum quia videbamus ob varietatẽ Rerump. varios quoq; Senatores eorumque virtutes & officia eſſe: propterea Reip. formã omnium iuſtiſſimã et communiſſimã deſcripſimus, in qua* Regis *autoritatẽ, &* Populi *poteſtatẽ,* Senatoris *prudentia cõſimiliumq; moderatur. Vnde primũ de Rerump.* formis, generibus, felicitate, *de ciuiũ* vita beata, *de* Senatoris,

educatione, diſciplinaque *nobis dicendum putauimus: uti Senator hoc pacto Rempub. quam gubernaturus eſt cognoſcat, habeatque virtutum præcepta, qvibus inſtructus, & honeſte viuere, & ad tam ampla dignitatis faſtigium aſcendere queat. Virtutes autem eius & officia, ita deſcripta ſunt, vt eorũ omnis cognitio, non huius modo noſtræ, ſed etiam aliarum Rerumpublicarum Senatoribus, vtilis eſſe poßit. Quoniam autem à Platone didicimus,* tum beatas fore Reſpubl. cum eas aut Philoſophi regere cœpiſsẽt, aut qui regerẽt, ſe totos ad ſapientię ſtudia contuliſſent, *ideo à ſapiente viro, atque ab hacce Reip. ciuiliq; ſapientia, nobis erunt de optimo Senatore capienda primordia.*

Cap. I.

Hominem cæteris animantibus præſtare, ob id rationi parere, tumq; ad Reip. adminiſtrationem eam à Deo peti debere.

Animantium omnium, quæcunque terræ continentur ambitu, prima conditione generatum hoc animal eſt, qvem vocamus *Hominem*. Hic enim ſolus, ex tot animantium generibus naturiſque, mundi eſt factus non incola modo ciuiſqve, ſed etiam princeps & dominus

minus. Eius vero dignitatis gradum & amplitudinem eſt ab illo ſupremo cœlum terramq; regente Deo conſecutus: qui eum huius vniuerſi orbis, quaſi communis deorum atq; hominum vrbis adminiſtrandæ, ſibi ſocium aſciuit, diuinaque mente ornauit; vti conſilio rationeque deorum, mundi hoc imperium prudenter, ſanctè, iuſte gubernet. Societatis vero inter ipſum hominesq; cauſa eſt, *mens & ratio*: quæ perfectionem ſuam in hominib. adepta, ſimiles eos Deo reddit, quaſiq; mortales Deos efficit: ex quo vel agnationem, vel genus, vel ſtirpem cum his nobis eſſe putamus. Nulla ſine Deo præſente ratio bona eſt, ſemina in humanis corporibus diuina ſunt diſſeminata: quæ ſi bonus cultor exceperit, naturæ & origini ſuæ ſimilem fructum propagant: ſin malus, non minus quam in ſolo ſterili, vepres pro frugibus effundente intereunt. Homo igitur, qui ſeipſum norit, cuncta intelliget ſe habere diuina, mentemque & rationem in ſe ſuam, tanquam imaginem aliquam ſanctam putabit, tantoq; beneficio diuino, ſemper aliquid dignum, & faciet, & ſentiet. Cum itaq; Deo conſociati ſimus, eiuſque gente & agnatione teneamur, omnino hunc orbem, quaſi vrbem & ciuitatem aliquam, eiuſq; adminiſtrandi & regendi poteſtatem, cum Deo communem habeamus neceſſe eſt. Cuius quidē, quoniam ipſe auctor & architectus extitit, ortuſq; noſter

Similes Deo homines quo modo.

Homo rationi obtēperās Deus quodammodo eſt.

Adminiſtratio Rerumpub. à Deo petenda eſt.

ſter ab eo rerum omnium parente emanauit, omnia nobis in eo regendo conſilia, iura, leges à Deo petenda ſunt: vti diuinus hic orbis non hominis, ſed immortalis Dei nutu, voluntate, ſapientia, regi, gubernarique ſciatur. Quemadmodum enim pecudes a pecudibus ſine aliquo paſtore homine cuſtodiri & regi nequeunt, ita nec homines ab hominibus, ſine duce Deo bene gubernari poſſunt. Quod ſi aliquem imperare ſine Deo, hoc eſt, abſque diuina voluntate, ſapientia, prudentia contingat: non modo Rempubl. omnem, ſed vitam ſingulorum infelicem & miſeram fore neceſſe eſt; fruſtra quis enim pro Republ. excubat, ſi Deus non eſt eius cuſtos & conſeruator. Ex quo intelligendum eſt, omnem virtutem & ſapientiam, à Deo ad homines perueniſſe; eamque cauſam maioribus noſtris fuiſſe virtuti, fidei, concordiæ, ſapientiæ, paci, publice templa dedicandi & conſecrandi.

Quomodo vero à Deo adminiſtrandi imperii, conſilia petenda ſunt? an rerum omnium maximarum, minimarumque obſecrationes, ad aures diuinas perferri debent? Efficiendum id ſane eſt, à Diiſque poſtulanda ſunt omnia, curandumque vt preces noſtræ, rationi non ſint aduerſæ. Stultis autem & ratione abutentibus, non ſunt in cœlum eleuandæ manus, non clamoribus feriendus æther, non vociferationib. diuinæ aures obtundendæ, quaſi

melius

melius exaudiantur, impetrentq; leges iuſte & recte gubernandi. Cæterum Deus ſapientibus adeſt, cum illis eſt, intus eſt, &, vt Naſo pulchre,

Eſt Deus in nobis, agitante caleſcimus illo:
Spiritus hic ſacræ lumina mentis habet.

Diuina ratio obſidet & occupat animum illorum, hanc vti colunt, ita colit illos ipſa, Deoſque quodammodo efficit. Bonus & ſapiens vir, ſine Deo, nemo viuit, eſt prouidus, ſagax, plenus conſilii: ad ſimilitudinem enim Dei accedit propria virtute, quæ à vera ratione proficiſcitur. Æquum eſt igitur, non, vt quidam præcipiunt, ꝙ ſimus homines, humana mortaliaq; ſapere, ſed nos quantum fieri poteſt à mortalitate vindicare, & ei parti, quæ in nobis eſt optima, conuenienter viuere. Quid eſt autem optimum in homine? nihil ſane aliud, quam ratio; huius beneficio Deum agnoſcit, virtutes exercet, bona percipit, mala euitat: hæc perfectum & abſolutum illum, ſapientem magnanimum, iuſtum, fortem efficit. Satis apparet igitur, mundum adminiſtrari & regi ab homine mente & ratione diuina: ex quo ſit efficiendum illi, vti eam ducem in ea ſemper adminiſtratione ſequatur, omnia conſilia, iura, leges, omnes denique cogitationes ab illo ſupremo Deo, hoc eſt, à diuina, quæ in eo eſt, ratione tanquam ab oraculo petat; hoc enim modo prudenter, diuine, iuſte, ſemper eſt imperaturus. Vt enim illa ratio,

Sapiens vir quomodo Deus efficiatur.

Optimum in homine ratio.

Deo paret qui rationi obtemperat.

quæ Deo ineſt,& Deus & ſumma lex eſt; ſic in homine ſapiente, hæc eadem cum eſt perfecta, Deus item & lex dicitur. Vnde Lacones, eos homines, quos ſapientiæ iuſtitiæq; laude, cæteris excellere putabant, diuinos appellare ſolebant, qualem Homerus deſcribit Hectorem:

Non hominis certe mortalis filius ille
Eſſe videbatur, ſed diuo ſemine natus.

Rationi igitur quicunq; paret, ac eam ducem in omnibus dictis & factis ſequitur, Deus inter homines iudicandus eſt; taliſque ſolus Rex, Princeps, Rector huius vniuerſi cenſendus. Is demum ſcit, quid agendum, quid conſulendum, quid ſentiendum ſit, ſoluſque cognoſcit hæc bona, quæ à ratione & conſilio deorum proficiſcuntur.

C A P. II.

Publicarum rerum conſideratio eaque duplex conſtituitur.

QVoniam autem huic principi & rectori eſt in hominum ſocietate, & cõgregatione viuendum, eaq; ſocietas partim in cõmuni hoc omnium orbe, partim in ciuitatib. ſubſiſtit; neceſſe eſt, vt ad eam ſocietatem, communionem, & cõiunctionem hominum tuẽdam, lumen hoc ingenii, rationis, conſiliiq; ſui adhibeat. Vnde *duas* illi *Reſpub.* vel *ciuitates* tradamus gubernandas: *alteram* quidem Remp. qua Dii ſimul atq; homines continentur; quæ non

Africæ,

Africæ, Aſiæ, & Europæ finibus, ſed ſolis lumine, velut termino circumſcribitur: *alteram* vero, cui nos aſcripſit conditio naſcendi, hęc autem Græcorum, Latinorum, Germanorum, Gallorum, Hiſpanorum, Polonorum, Lituanorum, Rutenorum, & aliorum eius generis fuerit. *Prioris* Reip. gubernationem, ſolo comprehenſam animo tenebit, omnia perſpiciens, mente rationeq; colluſtrans, ordinem & naturam, tam illius vniuerſi, quam Græci *μακρόκοσμον* vocant, nos maiorē mundum; quam eius in quo viuimus, ſpiramus, intelligimus, hominis ſc. qui *μικρόκοσμος*, hoc eſt, minor mundus appellatur. Nam cum animus à corporis obſequio diſcedit, propriam naturam & officium amplectitur, illam aciem ingenii, quæ tam ad deligenda bona, quam reiicienda mala valet, exacuit, virtutes agnoſcit, voluptates ſpernit, cupiditates ſubiugat, ſibi imperat, quid hoc imperio gubernationeq; dici, aut excogitari poteſt diuinius? Idemq; cū cœlum, terras, maria, omniumq; rerum naturam perluſtrat, & vnde illa procreata ſint cognoſcit, quod principium, quam cauſam, finemve habeant, quid in his æternū, mortaleq; ſit, quæ ſtellarum natura, unde is ortus occaſuſq; ſolis, lunę motus, qui rerum omnium interitus, quæ elementorum, animalium, plantarum vis & natura: hæc inquam omnia dum percipit, ipſumq; ſupremū hęc omnia moderantem & regentē Deum

pene prehendit: in hac ille ſapientia, atq; in hoc conſpectu cognitioneq; naturæ, Dii immortales, q̄ ſe, non ciuem & popularem, loci & ciuitatis alicuius, ſed orbis totius, quaſi vnius vrbis Principem, merito poteſt appellare? Socrates cum interrogaretur, *cuiatem ſe eſſe diceret, mundanum* reſpondit: totius n. mundi ſe ciuem & incolam, ac quaſi principem putabat. Quid Diogenes, ut refert Laertius, nonne κοσμοπολύτης erat? Huiuſmodi ciuitas non Tyrannis ſeruit, non legibus à quoquam excogitatis eſt ſubiecta, non muris eſt circumdata validis, ſed huius vniuerſi ſpaciis comprehenſa, motu & ordine naturali, quaſi lege certa & perpetua, nec vnquam mutabili regitur, elementorumque eſt circumdata mœnibus. Eius ciues, diuino hoc nomine Philoſophi appellantur, ſibi ipſis imperantes, & animum inexpugnabilem ab omni flatu fortunæ aduerſo gerentes. Hoc principatu, nulla vis hoſtium eos detrudere, non arma cuiuſquam depellere, non ignis vllus, tempeſtasve exturbare poſſunt: ſemper inuicti fortes, beati, liberi, metu periculiſque ſunt omnibus vacui. Demetrius Antigoni filius, cum Megaram cœpiſſet, in qua vrbe Stilpo Philoſophus agebat, iuſſit eum ad ſe accire, rogareque *num aliquid rerum ſuarum amiſiſſet, reſtituturum illi ſe omnia quæ vellet promittens*: reſpondit ille, *neminem ſe vidiſſe, qui vim vllam vnquam Philoſophiæ intuliſſet, tantum abeſt, vt eam eri-*

Mundus, ciuitas omnium cõmunis.

Philoſophi.

pere

pere poſſet: huius poſſeßione diuitem ſe eſſe, cætera hæc non curare, non enim ſua magis, quam obſidentium ſibi videri.

CAP. III.

Publicas res & agendo & contemplando regi.

SEd quoniam omnis ratio philoſophantium, eſt partim in *agendis*, partim in *contemplandis* rebus occupata, neceſſe eſt, vt ex eo quoque *duplex* genus publicas res gubernantium emergat. Quorum quidem *primum* eorum eſt, qui ſtudium omne ſuum, in ſolam veri cognoſcendi ſcientiam conferunt; nec vltra progredi volentes, in eo portu quieſcunt, ſola cõtemplatione, huius orbis imperium, velut habenis ingenii moderantes: hi etiam vitam ciuilem peroſi, ſoliuagam & ſolitariam amplecti ſolẽt, *iure, domo, tribuq; carentes*: vti de eis cecinit Homerus. Quos ex eo loco, primum quidem oramus, ac deinde cum Platone compellimus ad Remp. & eam vitæ rationem amplectendam, quæ ciuilis, & humana eſt, quam ſecundo loco in agendo, conſiſtere diximus. Etenim cognitio contemplatioq; naturæ inutilis eſt, ſi eam nulla rerum actio conſequatur, quæ in hominum commodis tuendis perſpici debet. Quis eſt enim tam ſtudioſus cognoſcendæ perſpiciendæq; naturę, vt illi res philoſophicas contemplanti, ſi nuntius perferat aliquis, ciues, ami-

Contemplatio ſine actione ad Rempubl. inutilis.

amicos, cognatos, parentes, patriam deniq;, ſi non illi ſubito præſtiterit auxilium, perituram, non anteponendam malit omnibus ſtellis, elementis, mundique totius conſiderationi & contemplationi, ſalutem patriæ? Ad agendum itaq; philoſophum inuitemus, ipſique tradamus Rempublicam non *iſtam* quidem communem omnium, quæ Solis & elementorum finibus terminatur, ſed *illam*, quã iure, lege, genereque noſtro prehendimus, & quæ ex hominum eſt congregatione, ſocietateq; conglutinata: futurum enim credimus, vt ab illo diuinarum rerum adminiſtrationẽ cognoſcente, hæc humana melius, prudentius, & iuſtius gubernanda ſint. Contemplatione enim rerum diuinarum ſuam inſtruxit & inſtituit mentem, & Deorum ratione, ſapientia, legib. enutritus, ipſemet erit patriæ ſuæ, quaſi Deus alter. Hac voluntate ſapientiaque præditus Solon Rempub. Athenienſium ſumpſit gubernandam: Spartanorum Lycurgus: Elearum Parmenides. Talibus informabant etiam legibus & inſtitutis, Thebanum Epaminundam, Lyſis Pythagoreus: Syracuſium Dionẽ, Plato: Alexandrum Magnum, Ariſtoteles; Periclem, Anaxagoras: Italiæ Principes, Pythagoras: Octauium Auguſtum, Agrippa: multique multos. Vnde beatas illorum fuiſſe Reſpublicas legimus, quod Rectores earum aut ipſi Philoſophi fuiſſent, aut Philoſophos

Philoſophi Rerumpub. gubernatores eſſe debent.

ad Rempublicam ſibi ſocios, conſiliarioſque aſciuiſſent. Huius ſapientiæ gratia, Cato Senator præſtantiſſimus, Athenodorum adamauit, Vlyſſes, vti refert Homerus, Charitum Philoſophum, Pyrrhus Artemium, Traianus Plutarchum, Scipio Panætium, virum æqui & iniqui, vt ſcribit Plutarchus, ſcientia cumulatum. Philoſophia namque, ſi priuatum aliquem hominem nacta fuerit, qui gaudeat ocio, qui nihil agat, qui perexiguo in agello, tanquam magico circulo circumdatus inhabitet, qui ſolis tantum calorem hauriat, ſolaque pera cinctus, & baculo ſubnixus inambulet, omnia contemnat, reſpuat, abiiciat: paruam aut nullam prorſus hominibus vtilitatem adfert, in vnoque quaſi concluſa ſtipite marceſcit, ſimulque cum eo interrit. Verum ſi ciuilem, nobilem, & ingenuum virum, vel Principem, & ad magiſtratus, reſque gerendas natum & aptum hominem attigerit: næ illum diuinum, magnanimum, ſapientem, prudentem effectura eſt.

Philoſophia priuatorum inutilis.

Cap. IV.

Rerumpublicarum diuerſæ formæ.

QVæ vero Reſpublica huic tãto, tam prudenti, tamque diuino Philoſopho tradenda ſit, dubitari poteſt: non tam enim de *nomine* Reipublicæ *quæ eſt ordo quidã vrbem incolentium*, quam de *genere*, controuerſia naſcitur. Quem-

Reſpub. quid?

Diuerſitas Rerumpub. vnde.

Quemadmodum hominũ diuerſi mores, varia ſtudia, diſpar cõditio: ſic Rerumpub. *multiplex* eſt gubernatio. Quarum ſingulæ tametſi *finis vnius* cauſa, *boni* ſcilicet, quod eſt in hominum *felititate* poſitum, conſtitutæ ſint, eamq; felicitatem pleræque omnes expetant: diuerſas tamen eius conſequendę rationes inire ſolent, variiſque legibus & moribus vtuntur. Si quis enim leges Hippodami, quas Mileſiis conſcripſit, inſpiciat, ſi Minois, quas Cretenſibus. ſi præterea Lycurgi & Solonis, quorum alter Lacedæmoniorum, alter Athenienſium Remp. cõſtituerunt: diuerſiſſimas in eis leges, diſſimiles magiſtratus, diſpares Rerump. formas ſane viderit. Illi ſeptem etiam ſapientes, excepto Thalete, qui à Reip. gubernatione ſe remouerat, diuerſa ſtudia, leges, imperia, pro ingenio ciuium & voluntate ſua, in Reſp. induxerũt: variiſq; inſtitutis & moribus eas adminiſtrarunt. Quæ res controuerſiis & cõtentionibus maximis locum dedit, vt multi tam ex Academiis, quam etiam ſcholis forenſibus diſputare non dubitarint, quot Rerump. genera ſint, quæve ex multis laudari merito, & amplecti debeant. Platonem & Ariſtot. cæteris in ea re pręſtitiſſe videmus; qui quidẽ naturis hominũ ac regionum huius orbis optime perſcrutatis, quæ Rerump. adminiſtrationes, quæ imperia, quæ leges, quibuſq; competant, docte ſatis & diligenter inueſtigarunt. Horũ

familiæ

familiæ nos ſentẽtiam ſecuti, *tria* inprimis Re- *Diuiſio*
rump. genera facimus: quorum *primum* ſibi ven- *Rerump.*
dicat locum βασιλεία, ſiue μοναρχεία, *Secundum*
Ἀριστοκρατία, *Tertium* δημοκρατεία: Latine dici
poſſunt, *Regnum*, *Optimatum principatus*, & *po-*
pularis Reſpublica. Cum enim Dii animum in *Animæ*
homine, tres partes occupare, triaque loca *diuiſio.*
voluerunt, quaſi Rerumpublicarum formas
ac ideas in homine exprimere volentes, *Regem*
ipſum, *rationem* ſcilicet, cuſtodem Reipublicæ
conſultoremque, in capite tanquam arce con
ſtituerunt, ipſique ſoli principatum aſſigna-
runt. *Secundam* animi partem, acrem illam ac
vigentem, mandatiſque conficiendis aptam, i-
pſi adhærentem pectori, nec longe à capite
remotam, cum ipſo Principe coniunxerunt ac
conſociarunt; quæ à Platone *iraſcendi vis*, & *af-*
fectuum ſedes dicitur. *Tertiam*, quę iners quędam
multitudo dici poteſt, petulans plerumque
proterua, procax, cupiditatibus luxurians, vo
luptatibuſque referta, ſubter pręcordiis loca-
tam, ab illis duabus diſcluſerunt. In his animæ
partibus, tanquã aliqua imagine, tres iſtæ Re-
rumpublicarũ formæ perſpici poſſunt. Qua-
rũm quæ *ſuprema* eſt, Regiam gubernationem
obtinet, ad imperandum ſemper nata. *Secunda*
tametſi loco poſterior, conditione tamen pri-
ma non inferior eſt, ſi in omnibus illi parue- *Ratio ſine*
rit. Quemadmodum enim ratio ſine affe- *affectionib.*
ctionibus quaſi ſatellitibus adiunctis, in Rep. *languida.*

omniq;

omniq; prorſus actione, debilis eſt & languida: ita Senatus ſine ratione, qua partim duce, partim quaſi milite, in rebus agendis, & prouidendis vti ſolet, mollis eſt & effœminatus. Quamobrem non inſcite Ariſtoteles, rationis partem, vnam quidem abſolutam & perfectam ac in ſeipſa conſiſtentem appellat, alteram vero ancillantem, ſicut eſt is, qui obtemperat patri: quam rem expreſſiſſe Minutium Liuius ſcribit, dum erroris culpam apud Fabium, ex temeraria cum Annibale pugna deprecaretur. *Sæpe ego*, inquit, *audiui milites, eum primum eſſe virum, qui ipſe conſulat quid in rem ſit*: ſecundum *eum, qui bene monenti obediat*: *qui nec* ipſe conſulere *nec* alteri parere *ſcit, eum extremi ingenii eſſe.* Hæc Optimatibus competit, quod hi & à ratione vires, & ab affectionibus audaciam in rebus agendis accipiunt. Vnde de quodam pulchre Poeta,

Non hic ſine numine diuum Furit.

Tertia pars animæ, gubernationem plebis deſignare videtur, vbi multitudo quælibet audendi, legeſq; ipſas condendi poteſtatem habet: quæ eo ſæpe in contentiones & diſcordias prolabitur, quod naturam gerat voluptatibus ac libidinibus obnoxiam, illudque vitæ genus contemnat, quod eſt rationi & virtuti conſentaneum. Rerumpub. etiam exempla & ſimilitudines, in familiis reperiri ſcribit Ariſtoteles. Nam imperium, quo pater vtitur in libe-

Digitized by Google

liberos, Regiã gubernationem repræſentat: filii enim patri curæ ſunt, quibus, ne quid vnquam deſit, prouidet, vnus pro omnibus inuigilat, eoſq; delinquentes emendare potius, quam punire ſolet: talem etiam rex bonus erga ciues ſuos ſe exhibere debet, & propterea ab Homero Rex Iupiter, Deorum & hominum pater appellatur. Viri in vxorem poteſtas, *Optimatum* imperium videtur imitari, iuſte ſiquidem vir imperat vxori; atque ea, quæ honeſta ſunt, iubet efficere. *Democratiæ* fraterna ſocietas ſimilis eſt, ſunt enim pares, ſolisq; ætatum gradibus inter ſe differunt. Quemadmodum autem pater, ſi erga filios impiũ, crudelem, & inhumanum ſe exhibet, Tyrannus eorum non pater eſt: ita Rex, ſi priuatę vtilitatis cauſam agat, ac erga ciues ſuos impius ſit, leges cõtemnat, turpiter viuat, Regis prorſus amiſſo nomine, Tyrannus vocari ſolet: ſimiliter & vxor cum viro diſſentiens, & tam liberorum, quam domeſticæ rei vtilitatẽ, aut negligens, aut abiiciens, ab optimo veriſque parentibus digno, deficit imperio. Fratres quoque immanitate, odiis, contentionibus efferatos, communesq; res propter luxum, & ignauiam negligentes, iuſtam autoritatem imperandi regendiq; videmus amittere. Vitio igitur gubernantium, rectæ Reſpub. in obliqua & contraria mutantur imperia; quæ *tria* ſunt, τυραννὶς *Tyrannis*, regno cõtraria. *Paucorum po-*

Regis officium.

Tyrãnus à Rege quomodo dignoſcitur.

Obliquarũ Rerumpub. diuiſio. tentia, Græcis ὀλιγαρχία ſiue *δυναςεία oligarchia* dicta, quæ opponitur Ariſtocratiæ. Tertia ὀχλοκρατία *ochlocratia*, hoc eſt, plebis potentia quædam & inſolentia quæ Democratiæ obiicitur. *Politia*, quam Plato & Ariſtoteles Rempublicam popularem quandoque vocant, ad omnem ſtatum Reipublicæ bene conſtitutæ referri poteſt, eſt enim generalis vox, & vnamquamque ciuilem adminiſtrationem denotat.

Politia.

Addit Plato *ſeptimum* genus, *Regem* ſcilicet, *legibus gubernantem*; quod genus Reipublicæ omni reliquæ gubernationi præfert: *Duplicem* enim hic Regem facit, *alterum* quidem alligatum & conſtrictum: *alterum* legibus prorſus ſolutum & liberum. De his Regibus ea eſt Platonis ſententia; *Vnius principatus*, inquit, *bonis præſcriptis, quas leges dicimus, informatus, ex omnibus ſex Rebuſpub. optimus eſt: ſine legibus vero, grauis quidem, & vt ſub eo quis viuat moleſtus: verum ſi cæteræ Reſpublicæ ſine legibus ſint, in eo optimum eſt viuere, ſeptimo excepto: ille enim ex omnibus Rebuſpubl. eligendus eſt, tanquam Deus ex hominibus.*

Platonica Regum diuiſio.

Rerumpub. diuerſitates, non à fortuna datas, vel cœlo delapſas, ſed ab hominũ vel moribus, vel ingeniis, vel educatione profectas eſſe credendum eſt. Terrarum præterea & regionum ſitus, poſitiones; Cœli, locorumque diuerſæ naturæ efficiunt, non hominum modo, ſed Rerumpublicarum etiam varietatem. Quid dicam de ſeditionibus, bellis, inimi-

Diuerſitatis Rerump. cauſa.

inimicitiis quę plerunq; magnas& bene conſtitutas euertunt Reſpubl. in ſtatuſque commutant contrarios? Ea enim eſt humanarum rerum conditio, vt illis optimis, ſæpe adnaſcēs malum adſiſtat, virtutibusq; vitia ita ſint admixta, vt facile homines à virtutib. delabantur ad vitioſitates. Aliquando Reſpub. licet optime ſint conſtitutæ, malos tamen rectores adeptæ, vel euertūtur, vel ex vno in aliud Reipublicæ genus commutantur. Vnde ex Regibus Tyranni, ex optimatum imperio pauci potentes, ex populari Republica turbæ & plebis licentia Tyrannisque naſcitur, itemque aliæ ex aliis. Plato fatalem quandam Rerumpublicarum mutationem, cœli ſyderumq; propenſione fieri ſcribit. Diuerſitas præterea Rerumpublicarum oritur ex hominū ordinumque varietate: ſunt enim in quibuſdam multi diuites, in aliis pauperes, in nonnullis nobiles, milites, agricolæ, in pleriſque mercatores, opifices. Vbi igitur multitudo mercatorum, opificum, agricolarum, vincit cæteros, ibi ſtatum popularem fieri conſueuiſſe: vbi diuitum, paucorum potentiam: vbi bonorum, ſapientum, & virtute excellentium: optimatum principatum. *Tria* ſunt, Ariſtotele cōſentiente, quę in Reipub. gubernatione certant, *libertas, diuitia, virtus.* Nā *generis nobilitas* (quæ quarto loco numerari ſolet) duorū eſt comes: virtutis & diuitiarū. Vnde locupletum & paupe-

Malis gubernatorib. perit ciuitas omnis.

Qui homines cōpetāt cuiq; Reip.

Nobilitas vnde.

 rum

rum æqua mixtio, *popularis Reſpub.* appellatur: ipſorum diuitum factiones, *paucorum potentia*: omnium vero trium, liberorum ſcilicet, diuitum & bonorum conſenſus, *ſtatus optimatum* dicitur. Talis autem Reſpub. fuit Carthaginenſis, nam & diuitum & proborum, & ingenuorũ in ea ciuium ratio habebatur. Omnes Rerumpub. formas, quas vel hominum vſus, vel philoſophorum, legislatorumve excogitauit induſtria, recenſuimus: quarum quidem optima quæ ſit, vti diximus, haud facile iudicari poteſt. Nullus enim eſt, qui non ſuam, in qua natus eſt ac educatus, Rempub. quam alienam amplecti laudareque malit. Sunt quidam qui Regali pareant imperio libentius: illi vero maxime, qui natura ſunt idonei, ad perferẽdum in ciuili adminiſtratione virum virtute, rebuſq; geſtis præſtantem. Cappadoces, quod multis ſeculis ſub regibus vixiſſent, regum poſteritate deficiente, ſpreuerunt à Romanis porrectam democraticam libertatem: vnde datus erat illis Rex Ariobarſanes, Latini nominis ſocius atque amicus. Athenienſes contrarium faciebant, nam ſemper ad δημοκρατίαν recidebant, vnius & paucorum dominationem ferre neſciẽtes. Inueniuntur nonnulli qui Tyrannos facile perferunt, vt olim Siculi, quorum Reſp. Tyrannorum fuit ſemper alumna: vt etiam omnis fere gens Aſiatica, quę natura ſeruilis eſt, & tyrannicę temporibus

Qui Regib. libẽtius parent.

Gens Aſiatica natura ſeruilis.

ribus etiam noſtris eſt ſubiecta dominationi. *Ciuili imperio populus ille*, vt Ariſtoteles ſcribit, *potiſſimum eſt aptus, qui è rebus præclare geſtis, belloq; gloriam quærere conſueuit*, & propterea dignitatis memor, tam parendi, quam imperandi viciſſitudine gaudet. Sed ad optimam Rempub. noſtra ſe conferat oratio.

CAP. V.

Optimam Rempublicam ex optimo vitæ genere cognoſci, & de eius (vitæ) inſtituendæ ratione.

OMnino qui de optima Rep. dicere vult, huic ante omnia optimũ genus vitæ cognoſcendum eſt: hoc enim ignorato, Reſpub. optima ignoratur. Sciendum eſt illi præterea, qua ratione homines ad recte viuendum informentur: tales enim Reſpub. ſunt, quales habent homines. Quod autem optimum vitæ genus exiſtimãdum ſit, varia eſt philoſophorum opinio; Stoici enim, Peripathetici & Epicurei inter ſe digladiantur, hominesque inter diuerſas ſectas, & viuẽdi opiniones diſtrahunt. Nos *Peripateticis* cenſemus adhærẽdum, eorum enim ex familia viri prodeunt bonis cumulati perfectioribus: qui ad virtutis poſſeſſionem, rerum etiam externarum vſum aggregant, quibus ſane vera felicitas hominis nõ modo exornatur, verum etiam perficitur. Et propter id, eorum ad vitam beatam inſti- *Quales ciues ſunt talis eſt Reſp.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

 tutiones

tutiones tam hominibus, quam Rebuſpublicis vtiliores eſſe creduntur. *Stoicos* aſperam vitam & felicitatem adamantes, ſolaque virtute contentos, eatenus ſequamur, quoad illi conſenſerint, hominem virtutis cauſa bonis externis indigere: quæ natura, fortuna ve ad vſus hominum neceſſarios excogitauit, vt eorum poſſeſſione felicior, melior, perfectior euadat. Cum enim felicitas in numero perfectorum ſit, perfectum autem eſt id, cui nihil deeſt: certe qui felix eſſe volet, omnibus abſolutam numeris felicitatem habeat neceſſe eſt.

Felicitas hominis in quo cõſiſtit. Prudens igitur eſſe debet, iuſtus, temperans, fortis, diues, honoratus, pulcher, ſanus, robuſtus. Quandoquidem hominis vita beata in felicitate conſiſtit, isque ex animo & corpore conflatus eſt, neceſſario requiritur, vti tam animo quam corpore felix ſit: altero enim infelici, & ad vitam feliciter agendam inepto, perfecte felix dici nequit. Si præterea felicitas bonorum finis eſt, bonis abundet neceſſe eſt: quę cum quis habet, intelliget *ſe nõ ſolum ſibi natum eſſe, ſed felicitatis ſuæ fructuum*, vti Cicero dicit, *partem patriam vendicare, partem amicos, partem parentes, cognatos, affines*: quibus quidem omnibus, ſi felix videri voluerit, expromat oportet, non illos modo theſauros animi, iuſtitiam ſcilicet & prudentiam, ſed alios etiam, ad vitã & vſum hominum à natura datos. Liberali enim homini pecunia opus eſt ad actiones libera-

berales, iuſto ad remunerationes; fortis potentia eget, vt aliquid hac ratione dignum ſua virtute faciat; temperans authoritate, licentiaque. qui enim ſciri poteſt, ſit ne talis, an vero alius? *Triplex*, Philoſophorum ſententia, vitæ genus eſt pronunciatum. *primum*, quod in agendo, *ſecundum*, quod contemplando, *tertium*, quod in voluptatibus occupatur. Hoc vltimum, voluptatis & libidinis mancipium, belluarum, & infimorum hominum eſt: illud, quod in rebus agendis verſatur, ſi Philoſophia virtutibuſque caruerit, ineptum eſt, & magnis vitiis expoſitum: quemadmodum & id quod in perueſtiganda veritate latet, ſi ab agendis rebus ſeiungitur, prorſus inutile. Sicut enim Solis aciem aſſidue contemplantes, ardore vehementi excæcantur; ita mentis acies, dum continuo ſeipſam tenore contuetur, illaque ſumma & excelſa ſpeculatur, totum hominem hebetat, inertemq; & languidum reddit. Duplex itaque genus viuendi, qui virtutem ſummo ſtudio colere, vitamque beatam traducere vult, ſibi putet amplectendum, *ciuile*, & Philoſophorum: hoc eſt, *Actionis* & *Speculationis*: his enim duobus ad Dei ſimilitudinem accedimus, vitamque felicem ac beatam agimus. Qui diuinarum rerum ſpeculatione, cogitationeque mentem ſuam erudit, is profecto DEO non poteſt non eſſe chariſſimus, DEO namque homi-

Triplex vitæ genus.

Duplex vitæ genus amplectendum.

nes hi, qui ſecundum animum & rationem viuunt, chari ſunt, quod illi ſimiles fieri cupiũt, qui itidem eſt animus: ſimile enim ſimili ſemper eſt amicum. Ceterum qui ad ſpeculationẽ, honeſtas etiam adiungunt actiones, hi quoq; diuini & felices dicendi ſunt. Nemo eſt profecto qui neſciat, Deos inter omnia bona homini præſtantiſſimũ munus dediſſe rationem, vt huius beneficio, omnia quæ cœlo terraq; cõtinẽtur, inueſtigaret, Deumq; agnoſceret, coleret, veneraretur. Qui igitur ex hominibus, naturæ, munerisq; ſui nõ immemores, hoc diuinum rationis donum ante alios excolũt, & tam contemplandis reb. diuinis & humanis, q̃ agendo, ad ſummi Dei ſimilitudinẽ accedũt, communesq; Diis & hominib. virtutes exercent: hi tanquam à Deo geniti procreatique ſint, Dii inter homines habentur. E contrario, naturæ humanitatisq; ſuę obliti, ſolisq; ſenſibus adhærentes, & acrem illam, vigentemque mentis partem, avt negligẽtes, aut prorſus deſerẽtes, facie nomineq; ſolum ſunt homines, illa autem vera hominumq; propria natura & dignitate carent. Eſt igitur hæc hominum varietas & diſſimilitudo, vt *alii* propter rationis & virtutis exercitationes, liberi ſint, nobiles, ingenui, & ad imperãdum geniti: *alii* ſerui, rudes, agreſtes, ad ſeruiẽdum parendumq; apti. Ex quo Reſpub. omnisq; hominum ſocietas prudentioribus obſequi, & magiſtratus, honores,

Ratio præſtantiſſimũ donũ Deorum.

Cur alii liberi, alii ſerui.

nores, imperia, deferre ſolet; eosque impe-
rantes colit & obſeruat. Præclare Plato *Deum in creandis hominibus, naturas hominum ita diſcreuiſſe* ſcribit: *vt qui ad imperandum natura apti eſſent, aurum illis in generatione admiſcuiſſet: qui ad præſtandum auxilium, argentum: agricolis autem & opificibus, æs & ferrum.* Quam Platonis ſimilitudinem, Ariſtoteles, ad mores, virtutes, hominumque ingenia accommodat. Itaq; etſi propter cognationem ſibi quiſque ſimilem generare cupiat: plerumque tamen cõtingit, vt ex aurea naſcatur argentea proles, & ex ea item alia atque alia. Principibus igitur ante omnia Deus præcipit, vt naturam filiorum cognoſcant, ferreamque naturam eorum, vel ad auream reducant, vel, ſi id non poſſunt, priuatos eſſe, non præeſſe velint. Eſt enim oraculo proditum, *tum ciuitatem perituram, cum eam æs aut ferrum adminiſtrauerit.* Crantor Xenocratis auditor, *primas* vitæ partes virtuti exercendæ dare iubet, *ſecundas* bonæ valetudini, *tertias* honeſtę voluptati, *quartas* diuitiis iuſte acquirendis. Quemadmodum ſine virtute vita turpis eſt, ita ſine bona valetudine imbecilla; animus enim infirmo corpore quodammodo lãgueſcit, nec valet ſuum exercere officium. Quare legislatoribus inſtituẽdi ſunt ciues omnes ad beatam vitam: hæc enim efficit & optimas & felices Reſpub. Ex illis autem tribus, quas antea commemorauimus, Rebuſpub. cui diuinũ

Hominum conditio diuerſa.

Principum cura in educandis liberis.

Ratio vitæ inſtituendæ quadruplex.

& felix optimæ vitæ genus conueniat, videndum eſt: hoc enim declarato, facies optimæ Reipub. ipſa per ſe conſpicietur.

Cap. VI.

De Monarchia, Rege præficiendo, an ſucceſſio hereditaria eſſe debeat, & de populari Reipublicæ forma.

In Rege eligendo quæ ſpectanda.

IN Monarchia qui Regem imperio præficiunt, virtutis inprimis, rerumque præclare geſtarum ratione ducuntur, quibus ſi aliquem excellere vident, Regem illum, quaſi Deum inter homines iudicantes efficiunt, illud præ oculis vulgatum habentes: *Rex eris ſi recte facies:* Eſt enim iuſtum imperium, in quo præſtat imperans virtute ſibi ſubiectis, eiſque imperat, non tāquam dominus ſeruis, ſed velut filius pater. Athenienſes, vt Demoſthenes in oratione aduerſus Neæram ſcribit, poſt inſtitutam à Theſeo Rempub. Regem, è virtute præſtantioribus eligere, ac porrigendis manibus deſignare ſolebant. Erat apud omnes populos, quondam Regis electio ſancta, & auſpicato fieri ſolita. Romulus poſt viſos duodecim vultures, vti Liuius; vel poſt fulgur à ſiniſtra ad dextram partem elicitum, vti Dionyſius ſcribit, in Regem fuit inauguratus: legeque cautum apud Romanos erat, *ne quis inauſpicato regnum vel magiſtratum iniret*: manſitque apud eos religioſum, ius auſpiciorū. Regnandi munus

Regis electio.

nus eſſe diuinitus inſtitutũ, Homerus & Iſocrates ſcribunt, vt ſimilitudo quædam diuinæ maieſtatis in ſolis regnantib. cerneretur. Perſę Reges ſuos pro Diis colebant, ac maieſtatem quaſi tutelã eſſe Reip. credebant. Priſci quoq; Latini, Indigetes Reges vocabant, quaſi Deos ex hominib. factos, quales erant Æneas & Romulus, quorum corpora poſt mortẽ nuſquam apparuerunt. Regum electio, optimorũ liberorumq; populorũ, & virtute præſtantiũ propria ſolet eſſe: tales enim Tyrannos, & virtuti Reges inimicos, odio proſequuntur: imo vetus Dei noſtri lex, omnium optimos, & Deorũ volũtate quaſi declaratos, in ſolium regale euehit. Qui hereditarios Reges præficere cœperunt imperiis, hi vel ſeditioſorum ciuiũ, vel barbarorũ mores primi ſunt ſecuti, apud quos dominatu & Tyrannide cuncta adminiſtrari videmus. *Optimatum Reſp.* ex viris virtute præditis conſtat, qui quidem laudantur, ꝙ virtute cumulati ornatiq; ſunt, & quia Remp. ſic adminiſtrant, vti viros bonos decet, & à legũ virtutumq; nihil diſcedentes præſcripto. In *ſtatu populari* aliter ſe omnia habere conſueuerunt; Cum enim eius finis ſit libertas, omniaq; volũtate plebis & impetu regantur, ſæpius apud eos virtutis rationiſque locus negligitur. In ea enim Rep. ciues ea ratione boni dicuntur, quã boni ſunt & vtiles Reip. non qua vitæ honeſtę, quæ in virtutis actione conſiſtit. Vnde virtutẽ illi

Hereditarii Reges.

Optimatũ Reſpub.

Democratia.

illi non honeſtate, ſed vtilitate & libertate communi metiuntur. *Ius* enim *populare eſt, vt æquale quiſque non dignitate, ſed numero obtineat*, non id iuſtum iudicans, quod iuſte fieri debeat, ſed quod pluribus videatur, id etiam & honeſtum putans, quod eſt populari fama glorioſum. Itaque ſi in aliqua Republica virtutis & officiorum iura peruertuntur, in hac certe id plerumque accidit. Si enim viri boni in ea reperiuntur, qui vitam popularem contemnant, ciueſq; monendo, reprehendendo, corrigendo, ad honeſtatem virtutemq; reducant: hi mox tanquam communis libertatis hoſtes, oſtraciſmo, probris ignominiis afficiuntur, & quandoq; occiduntur. Hoc genere pœnarum in Democratiis Græcorum erant affecti, Cymon, Ariſtides, Thucydides, Socrates, Themiſtocles, Damon: Romæ, Camillus, Scipio, & alii plurimi. Præclarum illud & memoria poſteritatis dignum, de Ariſtide, homine virtutis prudentiæque laude præſtanti, qui propter integritatem vitæ, moreſque honeſtiſſimos, iuſtus ab omnibus vocabatur. Eum cum Athenis, Oſtraciſmo comitia eſſent indicta, ruſticus & agreſtis quidam, literarumque inſcius, in forum properans obuium habuit, ac teſtula oblata, ſummis flagitauit precibus, ut Ariſtidis in ea nomen inſcriberet. Attonitus ille, cum quæſiſſet, an aliqua ab Ariſtide fuiſſet vnquam affectus iniuria, *minime* vero, *imo*

Ius populare.

Ariſtides iuſtus.

ne ſe hominem quidem nouiſſe, ſed vulgatum illud iuſti cognomen æquo animo ferre non poſſe, reſpondit. Epheſios quoq; Hermodorum principem è ciuitate pellentes ſic locutos ait Cicero: *Nemo de nobis vnus excellat, ſed ſi quis extiterit, alio in loco, & apud alios ſit.* O præclaros Reipub. popularis mores: verum hercle verbum illud eſt Platonis, quod paulo ante commemoraui, *tum demum Rempubl. omnem perituram, cum eam æs aut ferrum*, id eſt homines ſtulti, & ad ſeruiendum magis quam imperandum nati gubernarint. Hi enim poſtquam ex aliquo ſucceſſu belli, ſpiritus altos arripuerint, ad eamq; rem magiſtros, & duces populares, qui eos laudent, in cœlum tollant, virtutes illorum prædicent, nacti fuerint: tum vero dulciſſimo, quaſi poſt diuturnam famem, gloriæ cibo ineſcati, viros prudentes, ſapientes, duceſque ſuos eiiciunt, ipſi mox imperium prehendunt, ac illud ex arbitrio voluntateq; ſua gubernant. Vnde Reſpub. illorum minime diuturnas eſſe videmus. Voluntatem enim diſtractione, conſilii inopes fiunt, poſt longamq; contentionum & factionum inſolentiam, à paucis vel ab vno potente occupantur. Sic populus Athenienſis fecit, qui cum naualis victoriæ in bello aduerſus Medos autor extitiſſet, flatu illo fortunæ ſecundo nimium elatus, magnas in Republ. turbas, ac ſeditiones concitauit: bonis ciuibus fruſtra rectam in partem nitentibus. Popula-

Cauſa mutationis democratiæ. ris quandoque Reipub. principium & origo ſolet eſſe, vel ſeditio contra optimos inita, quod Romæ contra Reges & Senatum multoties accidiſſe legimus: vel aliquis rei bene geſtæ ſucceſſus, quo inflati dominorum animos induunt, ac Rempub. occupant: quod Athenis, vti dixi, poſt Medorum, Romæ poſt Carthaginenſium opes fractas, fecit populus. Plerumque accidit, vt Principum tyrannide & iniuriis plebs irritata, in libertatem ſe vel vi, vel armis vindicet, Principibuſque eiectis, Rempublicã ipſa adminiſtret: id Heluetios noſtris temporibus feciſſe videmus. Imperium populare legibus bonis firmatum & inſtitutum, iuſtum eſſe ſolet & politicum; plebis autem, non legum & populi iudicio adminiſtratum, iuſtæ Reipublicæ nomen amittit. *Oligarchia & Tyrannis.* De Oligarchia & Tyrannide nihil hic dico, hæc enim imperia iniuſta ſunt, & optimæ Reipub. virtuti, vitæque ciuili & honeſtæ contraria. *Præſtantia Reipub. ex quo iudicari debet.* Vnde in præſtantia cuiuſque gentis, & Reipub. excellentia cognoſcenda, ſpectari debet inprimis imperium, leges, libertas: ſunt enim cæteris illi præferendi, qui in optima Repub. iuſti ſunt & liberi: eoque maiorem laudem merentur, quo ſunt in ea retinenda conſtantiores, firmiores, & antiquiores, quæ res ad generis nobilitatiſque antiquitatem etiam pertinere putãda eſt. *Lacedæmonii.* Lacedæmonii laudantur ob id, quod ſeptingentos annos ſine aliqua vel morum, vel legũ,

 vel

vel Reipub. mutatione vixerunt. Cuius laudis gloriæq; vſura fruuntur noſtris temporib. Veneti, qui mille annos conſtanter eundem Reipub. ſtatum retinent. *Veneti.*

Cap. VII.

Optima Reſpublica quæ qualiſq; eſſe debeat: itidem qualis Rex Senatuſque.

OMnes Rerump. formas earumq; naturas hominesq; percenſuimus, ex his facile vt appareat, *regnum & ſtatum optimatum*: *aliis* præſtare: *hunc* quidem quoniam in eo plures boni ſunt, publicis fungētes muneribus: *illud* vero, quod vna omnium eſt ad publicum bonū conſeruandum voluntas, vna mens quaſi regina: & ſi quis inter omnes bonos optimus eſt, hic honoratur, ipſiq; ſumma Reip. adminiſtrandę cōmittitur. In his præterea duabus Rebuſp. optimæ vitæ ratio, quę nō ſolum ciuitates, verum etiam ciues ipſos felices ac beatos efficit, exprimitur. Quidam optimam Reip. formam eſſe putant, ſi fuerit ex tribus hominum generibus, ordinibuſq; tēperata & conſtituta: proptereaq; Lacedæmoniorum Remp. laudant, ꝙ ex optimatibus, id eſt Senatorib. erat cōpoſita: ex vnius imperio, Regibus ſcilicet: è populo, is enim in Ephoris conſiſtebat, eo ꝙ ex populo eligebantur. Polybius Remp. Romanam ſummis in cœlum effert laudibus, quod ea quoque conflata fuiſſet & compacta ex Rege, Optima- *Lacedæmoniorum Reſpub.* *Romana Reſpub.*

Optimatibus & populo; in hac Reges inſoleſcere non poterāt, metu populi; populus Reges deſpicere nō audebat, propter Senatores. Quod genus Reipub. non ſine ratione iuſtiſſimum fuit exiſtimatum. *Sicut enim in fidib. concentus, ex diſſimilium vocum moderatione, concors efficitur: ſic è ſummis, infimis & mediis ordinibus*; vti Cicero dicit, *tanquam ſonis, vbi harmonia eſt effecta, arctiſſimum atq; optimū eſt in Repub. vinculum, omnium incolumitatis.* Optimam hanc quoque nos Rempub. eſſe iudicamus, quæ primum ex *bonis* ac virtute prēſtantibus *ciuibus*, tum ex *tribus* his hominum ordinibus, *Rege*, *Senatoribus*, *& populo*, conſiſtit. *Regem* quidem vt legibus aſtrictus & alligatus ſit, idq; quod honeſtum eſt faciat, Senatus conſiliis pareat, talem eſſe cupimus. Lex enim in omni Repub. ſumma ratio eſt, cui qui obtēperat, Deo paret, qui ſumma itidem eſt ratio. *Senatores* eodem modo viros ſumma virtute prēditos eſſe volumus, qui ſint inter Regem populumq; interiecti, quorum conſiliis gubernetur Reſpub. vt ſalua ſit ſemper & incolumis: horum poteſtas omnis & autoritas, in conſulendo, iudicando, imperando conſiſtat: illosq; Rex vt amicos & conſiliarios habeat, ac illorum virtute, conſilioq; rebus in arduis vtatur, & propter eos, multorū pedum, oculorū, manuū, rex dicatur. Quemadmodum diuini magis quam humani eſt ingenii, Rempubl. vnius conſilio adminiſtrari

Optima Reſpub.

Rex qualis eſſe debeat.

Legi parere Deo obedire eſt.

Senatorum poteſtas.

poſſe,

poſſe, ita pluribus eius adminiſtrandæ curam ſuſcipientibus, vnumque conficiendorum conſiliorum, negotiorumque Regem authorem & confectorem habentibus, recte omnia ſuccedere putanda ſunt. Qui enim de ſua vnius ſententia omnia gerit, ſuperbus magis eſt quam ſapiens. Senatorum conſilia vtilia ſunt Reipub. ſi ab vno Rege conficiantur: inutilia vero, ſi plurimos habeant confectores. Sicut qui multos ſeruos habet, vbi quid faciendum imperat, omnes currere nihil tamen efficere videt, vni vero negocium committẽs, voti ſui compos eſſe ſolet: ita in Repub. accidit, multis poteſtatem regendi & conſilia Reipub. Senatuſque conficiendi habentibus, alteri enim alteros intuebuntur, remque confecturos alios ſperantes, ipſi negligent, deſertoreſque negociorum, ac Reipub. munerum efficientur. *Mala eſt multitudo regentium*, vt dicitur, *Rex vnicus eſto*. Sicut à corde caput, abſq; vitæ periculo ſeparari nequit, ita in Repub. Regem à Senatu nullo modo ſeparandum cenſemus: horum enim diſiunctione, diſſenſio in Rep. & omniũ rerum confuſio, interituſque ſequitur. Senatus autem in Republica vtilior eſt Rege, quod conſilium præſtat tam ipſi quam Reipub. non minus quã hæc vitalis animæ pars, quæ in corde conſtituta eſt, vitam ſuppeditat illi, quæ rationis eſt particeps, & in capite locũ poſſidet. Rex etiam non minorem vtilitatem exhibet

Senatus vtilitas.

Reipub. conſiliis Senatus, tanquam ſuis eam gubernans: imperat enim omnibus, quamuis eorum cõſiliis vtitur: non minus ac ratio, quæ tametſi ſenſuum omnium ſeruitio, in conficiendis rebus vti ſolet, eſt tamen omnium præſtantiſſima. Rex igitur conſilio Senatus obtemperans, melior & ſapientior fit omnibus; inſtructam enim & perfectam rationem gerit, diſciplina conſiliiſque multorum. Hoc igitur modo Rex optime gubernabit, nõ enim propria, quæ ſæpe diſtractum eum reddere poteſt, ſed communi omnium ratione & conſilio res adminiſtrabit: eoque modo perfectæ & abſolutæ rationis erit, quam qui habent, Dii inter homines eſſe putantur. Vt enim manus in digitos diuiſa, firmior ad res omnes prehendendas, & commodior eſt: ſic in adminiſtrãda Repub. ſocios, adiutores & conſiliarios adhibẽs, melius & prudentius gubernat. Non enim vnus aptus ad omnia eſſe poteſt. Alexãder Macedo parua manu maximas hoſtiũ copias fundebat; Pyrrhus metandis caſtris locum eligere ſciebat; Annibal vincere, at vti victoria neſciebat: Philopæmen ad nauale prælium: Cleon ad copias terreſtres ducendas, idonei putabantur. Orator Cicero, Pompeius Imperator, Cato Senator, Scipio præſtabat vtriſque, ſic multi, *in ſua quiſque Roſcius arte eſt*, vt dicitur.

Vnus homo non eſt aptus ad omnia.

Cap.

CAP. VIII.

Ordo popularis in Repub. optima qualis eſſe debeat, quique ad eius curam admittendi, arcendive.

ORdinem popularem, in hac noſtra Repub. qui eius gubernandæ particeps ſit, talem eſſe volumus, qui è ciuibus genere, nobilitate, virtute præſtantibus conſtet: atq; iis omnibus ad ſtatum optimatũ proxime accedat: Senatorum enim & cæterorum magiſtratuum ſeminarium erit, eoq; ſolo diſtabunt inter ſe, quod illi in magiſtratu conſtituti, ac ætate & dignitate prælati, cæteris præſtantiores & honoratiores fient: populus vero ſine magiſtratu vitam aget ciuilem, & magiſtratib. obedien tem. Neq; n. popularem ordinẽ eſſe volumus, ex multitudine, agricolis, opificibus, cæteraq; hominũ colluuione conflatũ; ſed ex ingenuis ciuib. & nobilibus, penes quos ſit poteſtas gubernandæ Reip. poſita. Cum enim de optima Rep. omnis noſtra eſt inſtituta oratio, ea vero ſit, in qua populus eſt felix, felicitas autem ex virtute proficiſcitur, neceſſe eſt, vt illa genus hominum ad virtutem, felicitatem, honeſtatem, natum & aptum habeat. Itaque artifices, mercatores, ſeruos, à Rep. arcemus: vilis eſt n. eiuſmodi hominũ vita, & virtuti aduerſa. Qui tametſi ad ciuilẽ ſocietatẽ tuẽdam vtiles ſunt, quoniam tamen artes, hominib. liberis minus *Mercatores, opifices, & ſerui à Repub. arcendi.*

dignas exercent, à Reipubl. adminiſtratione prorſus arcendi ſunt. Ex quo Conſtantinus Imperator lege cauerat, *ne quis ex negociatoribus, & infima plebe magiſtratum gerere poſſit*: non enim ciuitates neceſſariorum magis, quam honeſtorum hominum cauſa conſtitutas eſſe, credendum eſt. Neque vero propterea contemnendi ſunt, aut infima miſeraque conditione habendi; iniuſtum eſt, & ad concordiam ciuium efficiendam inutile, eos omni honore & præmio priuare velle, qui participes onerum ſunt, & ſine quibus Reſpub. nullo modo ſtare poteſt. Quare iuſti ac illis conuenientes honores, tribuendi ſunt, proponenda etiam virtutum pręmia, vt quemadmodum inter nobiles & ingenuos, ita etiam inter hos, qui virtutis aliquod inſigne ſpecimen ediderint, honoribus afficiantur.

Conſtãtini edictum de mẽdicis magiſtratib.

Cap. IX.

Quibus optimam Rempub. abundare deceat.

ARiſtoteles, eiuſq; doctor & magiſter Plato, *ſex* iſta enumerant, quibus omnis Reſpublica abundare debet, & ſine quibus conſiſtere nullo modo poteſt: *inprimis* quidem Alimenta conſtituunt, quorum acquiſitio ad agricolas paſtoreſq; pertinet. *Secundo* artes vitæ neceſſarias: hæc enim integumẽtis ad corpus operibuſque cęteris indiget, quę res opificum ſcientiam requirit. *Tertio* Arma, tam enim ad

propul-

propulſandos hoſtium impetus, quam malorum temerarios auſus reprimendos, vtile eſt Reipub. paratos & exercitatos habere milites, qui eam defendant, & pacatam liberamq; periculis incurſionibuſque vicinorum hoſtium efficiant. *Quarto* Pecuniam, ad vſus ciuiles & militares neceſſariam. *Quinto* Rerum Diuinarum adminiſtrationem. *Sexto*, Iudicia & conſilia: eſt enim neceſſe, vt optimis conſiliis Reſp. gubernetur, & iniuſtitia, vis, iniquitas hominum in ea reprimatur, puniantur que hi, qui cæteros iniuriis afficiunt, leges contemnunt, & iniuſte viuunt.

CAP. X.

Reſpublica quibus ex hominum generibus conſtare debeat, & qui ex his ad eius curam admittantur.

Ex præcedenti capite dictis apparet, omnem Remp. ex hominum *ſex* conſtare generibus, *Agricolis, Opificibus, Mercatoribus, Militibus, Sacerdotibus*, & *Iudicibus* vel *Conſultoribus*. Itaque tria relinquamus, nec ad Reipub. gubernationem admittamus, *Agricolas*, *Mercatores* & *Opifices*. Hãc enim hominum turbam, ad opera Reipub. ſeruitiaq; natam & aptam, non ad gubernãdum eſſe videmus. Liberum & ingenuum populum Reſpub. requirit, qui eam felicem reddat: quiete autem & liberali ocio, honeſtoq; labore opus eſt ad felicitatem compa-

randam,& Remp.gubernandam: quibus carere videmus,ſordidis & illiberalibus deditos artibus. *Duo* itaque hominum genera ad Rempub. reſtant accerſenda, *Milites* & *Conſultores.* Cum enim in omni Repub. duo maxime tempora ſpectentur, *pacis* & *belli*, perequum eſt eos, qui tam pace quam bello Rempub. conſeruaturi ſunt, Ciues & Rectores eius ſolos eſſe ducendos. In bello armis, in pace conſiliis ſeruatur ſtatus Reipub. prode penes *Milites* & *Conſultores*, eius tam conſeruandæ quam regendæ poteſtas reponi debet. Huic igitur ordini, quē popularem eſſe volumus, magiſtratus capiendos & eligendos, cæteraque iura quæ ad libertatem & felicitatem ciuilem conſeruandā pertinent tribuamus; non quidem pariter omnibus, ſed pro cuiuſque virtute & dignitate ſingulis. Nam *iuniores* militiam obibunt, quod ſint viribus robuſtiores fortioreſque: *ſeniores* vero magiſtratus gerent, tanquam ſapientiores. Itaq; ex hac diſtributione officiorum, neceſſe erit illud euenire, quod in omnibus Rebuſpub. eſſe ſolet præſtantiſſimum & ſanctiſſimum, vt magiſtratus à ſenioribus & prudentioribus gerantur, ſine vlla reliquorum iniuria, à quibus iuuenes ac imperiti remouentur, quod nullum adhuc ob ætatem, rerum ſunt vſum & experientiam conſecuti.

Quib. committenda ſit Reſp.

Duo tempora Reip. pacis & belli.

Ordinis popularis officia.

CAP.

Cap. XI.

De ſacerdotum ordine, & an ii ad Reipublicæ gubernacula admittendi.

IN his quos enumerauimus hominum ordinibus, præſtantiſſimus eſt, *Sacerdotum* ordo, qui in diuinarum rerum adminiſtratione occupari ſolet. Eius dignitas apud antiquos, propter muneris & officii excellentiam, ſanctiſſima fuit: nam in Ægypto Regi non licebat ſine ſacerdotio imperare. Horum officium erat Diis pro ſalute populi ſacrificia facere, & ab his bona, tam hominibus quam Reip. precari. *Sacerdotū officium.* Vnde cum ab Athenienſibus damnatus eſſet Alcibiades, eoq; damnato ſtatutum fuiſſet, vt ſacerdotes vtriuſque ſexus, eum execrarentur, id vna ſacerdos facere recuſauit, dicens ſe ad æquas preces, non iniquas precationes ſacerdotem conſtitutam. Plato in Repub. ſua, *ſacerdotis electionem Deo committendam* iubet, vt *quod ipſi gratum eſſet, ſorte fortunave obtineat*. *Sorte ſacerdotē eligendum Plato voluit.* Is vero qui in ſortem coniiciendus erat, ante omnia excuti debebat, num *integer, ſanus, incolumis, ingenuus, nobilisque ciuis fuiſſet: vtrum ex honeſta domo, & parentibus bonis: ſi à cæde purus, & ab his vitiis, quæ rem diuinam impedirent, alienus.* Nec *diutius ſacerdotes vno anno diuinum exercere volebat cultum, nec minus quam annos ſexaginta natos.* Hæc & alia plurima, diuina quaſi mente prolata, de ſacerdotib. ſcripſit, ſapiens

 ille

ille Plato: quem non ex Socratica, ſed Moſaica, omnia hauſiſſe diſciplina, credendum eſt. Sacerdotibus enim Ægyptiis tradiderat ſeſe erudiendum, quorum diſciplinis ſuam adeo Philoſophiam reſperſit, vt diuina ea omnia putentur, quę ex ore Platonis emanarint. Ariſtoteles diuinum hunc magiſtratum à ciuili & politica ſeparat adminiſtratione, eumque ciuibus emeritis gerendum permittit. Cum enim à ciuibus Deum coli ius faſque ſit, ciueſque è *duplici ordine*, vti diximus, conſtent: (ex his ſcilicet, qui *arma* gerunt, & qui *conſultant*) ſatis apparet: neque ſeruum, neque artificem, neque mercatorem, neque alium quempiam ex officina ſordida, debere ſacerdotem eſſe, ſed vel militem, vel ciuilem virum: ita tamen, vt matura ætate, & quaſi effœto corpore, ad ſacerdotium reſque diuinas tractandas accedat. Æquum eſt enim eos, qui florente ſua ætate Reipub. diligentem & ſtrenuam operam nauarunt, ac in eius negociis quaſi defatigati delaſſatique ſunt, in cultu diuino reſpirare, & procurandis ſacris requieſcere. Talibus igitur curam ſacrorum committendam iubet. Sed *Atheorum ſacerdotes omittamus*, & philoſophos, quamuis non adeo impie, alia tamen mente quam nos Deos colentes prætereamus. *Nos* enim *Deum, religionem, ſacerdotes veros* habemus, ab illis ſane in omnibus differentes. Quæ igitur ex Academia de illis ſunt dicta, propterea

Ariſtotelis ſentẽtia de ſacerdotib.

Ex quibus ſacerdotes creari ſolebant.

dicta

dicta ſunt, vti antiquæ religionis, diligens & ſyncerus cultus, nobis quoq; non ignotus ſit. Ex quibus vero, aut quomodo ſacerdotes in noſtra Repub. eligendi ſint non eſt inſtitutum noſtrum dicere. Cæterum an Reipub. præficiendi ſint, dicendum videtur. Satis apparet, eos ab illo bonorum omnium autore & legislatore *Chriſto Ieſu* ſeruatore noſtræ ſalutis inſtitutos eſſe: qui dum ipſe ſacerdos, à primis & antiquis vſq; temporibus, ſecundū leges Melchiſedechi fuiſſet, eiuſq; caput ipſe ordinis & fundamentum extitiſſet, ſane effecit, vt ſacerdotum dignitate nihil in terris ſanctius, diuinius, nihil in toto orbe excellentius habeatur: His enim iura, leges, iudiciaq; diuina tractanda commiſit ſecundum legem ſuam. Vnde omnis bene inſtituta Reſp. in adminiſtrando imperio ſacerdotes aut principes, aut ſocios ſibi putat iuſtum, vtile, & neceſſarium aſciſcere. Nec id quidem immerito. Quid enim præclarius, & ad Rempub. iuſte ſancteque adminiſtrandam vtilius eſſe poteſt, quam eos Reipub. præeſſe velle, qui ſapientiam, non ex Delphico templo deprompta̅, ſed ab illa cœleſti ſacraque mente acceptam habent, eiuſque inſtitutis Rempub. omnem regere, conſeruare, ac pie, iuſte, ſancte, inſtituere ſciunt? Quos quidem, qui ex Rebuſpub. eiiciunt, aut iniuſti, rudes, imperiti, barbariq; ſunt, aut non noſtræ, id eſt, Chriſtianæ Reipublicę ciues, aut

Reipub. gubernatio ſacerdotibus eſt committenda.

impuri,impiique religionis hoſtes cenſeri debent. Si enim omnis Reſp. deorum cultu & religione conſeruatur, iiſq; virtutib. ſacerdotes maxime excellunt, iuſte profecto, ſancteq; facere ſunt illi putādi, qui hos Reip. muneribus, muniiſq; obeundis, ſocios ſibi aſciſcūt: vt ampliſſimi ſanctiſſimiq; ciues, Remp. religioſe & ſancte gubernando, religionem ſapienter interpretādo, corpus totum Reip. ſanum, incolumeq; conſeruarent, quod Romanos, Ægyptios, Hebræos, & alios multos feciſſe legimus. Quibus enim Deus ſalutē & felicitatem hominum commiſit, quis ita vecors, amens & inſanus erit, vt libertatē, bona, fortunas, domicilia, eiſdem gubernanda, nō putet iuſtum & neceſſarium committere?

Cap. XII.

Ἀνακεφαλαίωσις dictorum, & tales inter nos reperiri demonſtratio, exemplo Germanorum, Gallorum, Hiſpanorum, Polonorum, Anglorum, Venetorum, &c.

QVæ ſit igitur optima Reſp. quod vitæ genus, quos ciues habeat, ſatis à nobis (vt opinor) eſt demonſtratum: hæc ſi virtutis exercuerit officia, ſitq; bonis ita fortunæ cumulata, vt felicitate ſua ſe metiri queat, nihil illa diuinius, pulchrius, felicius inueniri poſſe fatendū eſt. In cuius deſcriptione, ne nos induiſſe quis Platonicum exiſtimet ingeniū, quodq;

de

de eius Repub. hoc etiam de noſtra dicat: *nullam talem, nec eſſe, nec vnquam fuiſſe, fieriq́ poſſe:* neceſſarium videtur, *talium* Rerumpub. *exempla proponere.* Etſi enim à philoſophorum ratione nihil recedamus, tamen eos ſibi quandoq; nimium indulgentes, ad ingeniaq; (vt eorũ mos eſt) ſua ſe magis, quam aliorum accommodantes nõ audimus: plurima enim in eorum libris & ſermonibus inueniuntur, quæ ad præſentiũ temporum, atq; ad hunc vſum ciuilem & popularem, neutiquam poſſunt accommodari. Nam Platonis Remp. fruſtra nunc aut Venetis, aut Heluetiis, aut Liguribus & aliis imitandam propoſueris. Xenophontis Cyrus, paruã fortaſſis in Regibus noſtris erudiendis nauarit operam, taceo reliquos. Noſtra omnis ſcribendi ratio, quaſi in medio poſita, communi quodam in vſu, atque in hominum more verſatur, & propterea coniungendam hiſtoriam philoſophiæ putauimus. Noſtræ igitur vel optimæ Reip. imago, in veteri *Athenienſium* Monarchia fuit expreſſa. Hi enim diſperſi, ac per agros pecudum more palantes, primum à Cecrope, deinde à Theſeo rege, in ciuitatem ſunt coacti: quorum primus vrbe Cecropia condita, quæ poſtea Athenę ſunt dictæ, regnũ inſtituit, ac poſteris quaſi per manus tradidit. Senatus qui optimates repræſentaſſet, qualis tum Regib. fuerit, in tãta temporũ antiquitate, ſcriptorumq; penuria, ſcire non poſſumus.

Platonis Reſpub.

Pædia Cyri.

Athenienſiũ Monarchia.

Cre-

Credendum tamen eſt, viros eos habuiſſe prudentes, quorum conſiliis in regenda Rep. vtebantur. Agebant enim cum populo Reges, vt Thucydides eſt teſtis, eiuſque ſuffragiis multa ſanciebant, dubia de rebus aliquibus, & inexplicata conſilia habentes. Sed ſtatus hic Reip. non diu durauit, mutatus eſt enim, deuenitq; Reſp. temporum varietate res omnes permutante, ad genus hominum vile, & ſordidum, quod per vim & potentiam, Reipub. gubernationem ſibi arrogauit. *Lacedæmoniorum* vti paulo ante diximus Reſpu. tres itidem gubernandi ſpecies habuit, Reges, Optimates, & populum. Quid dicam de *Romanis*, nonne aurea vocari poſſunt illa ſecula, quibus Reges dominabantur? Romulus vti Liuius ſcribit, Deorum populique voluntate Rex electus, rudimenta illa regni, tenuia primum & exigua, ſolus adminiſtrare recuſauit, ſed imperandi ſocios, ſibi Senatores centum aſciuit, quos vel ab ætate, vel virtute, qua cæteris præſtabant, patres vocauit. Et ne populus honorib. patriæ fraudatus videretur, neve odia tam in Regem, quam Senatores gereret, magiſtratus illis minores tenendos conceſſit, iudicia attribuit, de bello & pace decernendi poteſtatem dedit, & alia multa. Atq; vtinam durafſet is Romanæ Reipub. ſtatus, næ illi non opus habuiſſent, tantum ſanguinis, pro libertate acquirenda, imperioque propagando effundere, illa etiam

Lacedæmoniorum Reſpub.

Romanorum Monarchia.

Reip.

Reip.felicitas, non ſeditionibus tantis diſtraheretur, propter quas, nullo fere tempore reſpirare potuit. Sed ad *præſentia* noſtraque tempora conferamus orationem. Ac primum videmus imperium *Germaniæ*, ex *Imperatore*, *Ducibus*, tanquam Optimatibus, & *Populo* conſtare. Hoc quia à multis Tetrarchis adminiſtratur, propterea eius politiam, in varias gubernationes diſtractam, longum eſt deſcribere. *Gallorum* Monarchia, Regem habet pro arbitrio ſuo omnia adminiſtrantem, & licet legibus ſolutus ſit, contra leges tamen, ac honeſti iuſtiq; officium, nihil agit, ſed ad exemplum optimi Regis ſe totum componere ſolet. *Statum* optimatum apud eos repreſentant Palatini lingua eorum vocati Pares, qui cum Rege de Reipubl. commodis tractare conſueuerunt: hos Budæus Patricios, quaſi Reipub. patres nominat. *Populus* in tres ordines diſtinctus eſt, in *nobiles*, *ſacerdotes*, & *plebem*, quorum delectus, à Rege in comitia euocatus, cũ eodem de ſumma Reipub. decernit. Horum conſilium *Panœlcium* appellatur, non ſecus ac apud Ætolos, vti ſcribit Liuius, *Panætolium*, vel *Pylaicum*, velut etiam vniuerſæ Ioniæ concilium, *Panionium* dicitur. In *Hiſpania*, Rex ſummæ poteſtatis eſt, *concilium Regale* Optimates denotat, *ordines tres*, ſtatum popularem. Eſt autem ordinum, vt illi vocant, primus, *S.Iacobi*, ſecundus *Calatrauenſis*, tertius *Alcantarenſis*: qui vna cum Rege con-

Imperium Germaniæ.

Gallorum Monarchia.

Hiſpanorum Monarchia.

Polonorum Monarchia. coniuncti de ſumma Reipub. pertractant. *Polonorum* Monarchia ex tribus Reipub. formis eſt conſtituta, ex *Rege, Optimatibus* & *populo*. Populi vero nomine, ipſi tantum nobiles vel Equites comprehenduntur. Eſt autem in eorũ Repub. ſumma ordinum conſociatio, adeo vt Rex ſine Senatus cõſilio & autoritate, de Reipublicę ſumma nihil ipſe decernere poſſit, Senatus nihil abſque Rege & nobilibus. Itaque apud eos leges plurimũ valẽt, pro hiſq; cuſtodiendis, ſeruandis, retinendis, ſe religione iuriſiurandi obſtringunt, adeo vt nefas & impium exiſtiment, aliquid cõtra leges moliri. Sacramentum, quo ſe inuicem pro legibus ſeruandis, libertateque tuenda obligant, *Captur* ſua lingua vocant, Latine *capitis tegmen* dixeris: quemadmodum enim hic caput à frigore & tẽpeſtate contegit, ita libertas, leges, ſalus hoc illorum ſacramento tecta & ſalua eſſe putatur; pro his enim aſſerendis, nemo bonus contra Tyrannos & publicæ libertatis felicitatiſque violatores, vitam dubitat vnquam effundere. Popularem ſtatum repræſentat equeſtris ſiue nobilium ordo, penes quem cõſiliorum Reipub. pars eſt quoq; repoſita. eſtq; hic Regum & Senatus ſeminarium. *Anglia regnum.* *Britanniæ* regnum, quę *Anglia* nunc dicitur, Regi paret, *Senatum* quindecimvirum habet, & *popularem ordinem*: qui cum illis duobus coniunctus, concilium commune, quod illi *Parlamentum* appellant, efficiunt

unt. *Venetorum* Reſpub. ad eandem quoq; formam eſſe conſtituta videtur. *Populi* vel ciuium nomine, *nobiles* & *ingenui* tantum continentur, magnaque cautio apud eos adhibetur, ne falsò nomine quis in nobilium & ingenuorum ciuium ſubrepat numerum, ſolis nobilibus ad Remp. & magiſtratus obtinendos patet aditus. Ex his *Senatus*, Optimatum Remp. efficit, qui totius Reip. gubernandæ caput eſt & fundamentum. *Dux* quoq; ex eorum electus numero, Regis ſimilitudinē obtinet. Nulla profecto nec Reſp. nec Monarchia, vti hæc, tam diuturno & pacato eſt vſa imperio: ſiue autem hoc voluntate Deorum, ſiue fatorum clementia, ſiue legum & iuſtitiæ obſeruatione fiat, ſiue loci in quo ſita eſt natura & fortitudine, quæ illis hominib. omnem plane cogitandi de ſeditionibus & interitu patriæ occaſionē præcidit, non eſt huius loci nec temporis diſputatio. Sed de optimarū Rerump. exemplis dixiſſe ſufficiat. Quas quidē felices & optimas quæ potiſſimum res efficiant, dicendum eſt.

Venetorū Reſpub.

Cauſa durantis Reipub. Veneta.

Cap. XIII.

Magiſtratum, leges & diſciplinam maxime ad felicitatem Rerumpub. requiri.

TRia in omni Repub. felici & optima, maxime requiruntur, *magiſtratus, leges*, & *ciuilis diſciplina*; ſine his enim nulla vnquā ciuitas & hominum ſocietas recte conſeruari poteſt.

Magi-

Magiſtrat' officium & neceſſitas in Repub. *Magiſtratus* hoc eſt officium, vt præſit, præſcribatque ciuibus, ea quæ ſunt recta & vtilia, legibuſque & rationi conſentanea. Non minus docte quam eleganter Cicero dicit, *vt magiſtratibus leges ita populo præeſſe magiſtratum, vereque dici poſſe, magiſtratum legem eſſe loquentem, legem autem mutum magiſtratum.* Hic igitur in omnibus Rebuſpub. valde eſt neceſſarius. ſine magiſtratus prudentia, conſilio, fide, ſapientia, nulla vnquam Reſpub. ſtare gubernariq; poteſt: ex quo etiam ſtatus omnis, & ordo Reip. qualis ſit cognoſcitur. Quemadmodũ nauis, cum mare cœpit inhorreſcere, fluctuare ſolet, ſummergiq; niſi nautarum opera & induſtria ſeruetur. ita Reſp. quæ in alto tempeſtatum, ſeditionum, motuũ, diſcordiarũ fluitat: ſi non magiſtratus diligentia prudentiaq; adiuuetur, tanquam fluctus ſaxo, ſic illa malis frangitur. Perinde vt corpus noſtrũ ab animo, hic rurſus à mẽte rationeq; regitur: eodem modo corpus omne ciuitatis ſocietatiſque humanæ *Lex anima Reip.* neceſſe eſt habeat animam, hoc eſt legẽ ipſam, à qua honeſte recteq; viuendi modũ recipiat: quæ lex à mente ratioueque, hoc eſt, viri prudentis & ſapientis conſilio, proficiſci debet. Vbi enim leges nullę, magiſtratuſque ſunt, ibi nec Deos, nec homines eſſe, nec ciuitatẽ vllo modo fieri poſſe, credendum eſt. Vera ratio lex hominis eſt, quam ſapiẽs à ſeipſo, populus vero à magiſtratibus tabulisve accipit, non minus

minus ea fugienda exiſtimans, quæ ſcriptis legibus, quam quæ ratione prohibentur. Qui igitur ſapientia & prudentia cæteris præſtant, & aurea argenteave illa, de qua *ſupra* diximus, natura ſunt præditi, quod melius de ſocietate humana mereri poſſunt, Reipub. præficiendi ſunt; eorum enim conſiliis ciuitates, tanquam muris firmatæ munitæque, & hoſtium impetum depellent, pericula propulſabunt, & vita quieta, beataq; fruentur. Quare inprimis neceſſe eſt, vt virtutibus ad felicitatem Reipubl. efficiendam idoneis, præditi ſint: tum vt eum, in quo ſunt, ciuitatis ſtatum diligant; eoque contenti, nihil moliantur, quod nouum, illique contrarium videatur: tertio vt à populo datam poteſtatem habeant ea faciendi, quæ Reipubl. profutura putabunt: ſic enim & illi maiori cū dignitate & fructu imperaturi ſunt, & ciues eorum melius imperio obſequentur.

Magiſtratus qua debeat habere.

Arte ſane permagna, ſummaq; ſapientia opus habet is, qui magiſtratum locumq; principem in Repub. cum dignitate, vult obtinere. Ipſi enim non vna domus, non familia, non coniunx, non liberi, ſed Reſpub. voluntatum, animorum cogitationum varietate diſtracta gubernanda eſt, in vnumque concentum & concordiam redigenda, vt ſimilis & æqualis maxime exiſtat.

In magiſtratu ſumma prudentia requiritur.

CAP. XIV.

Ex Magiſtratibus Senatum maiores in Repub. fru-ctus adferre.

Magiſtratuum qui ſint vtiliores in Rep.

QVoniam autem in Repub. *tres* ſunt *magiſtratuum gradus*, quorum Rex *ſummum*, *medium* Senatus, *vltimum* vero populus amplectitur, qui ex his maiorem vtilitatem Reipub. poſſunt adferre videndum eſt. Regis quidem in Rep. magna virtus, ſumma ſapientia, pleneque diuina prudentia perſpici ſolet: vt enim Deus mundi, ita hic totius Reip. princeps eſt, & dominus. Hunc propterea iuſte & ſancte gubernare decet, quod Deorum in Repub. regenda vicarius eſſe iudicatur. Ex quo Regis cõſilium, prudentia, ſapientia, non eſt tam eius propria, quam deorum, qui eam pectori eius infuderunt. Cæterum quoniam vnus totam Remp. pari cum prudentia ac diligentia, gubernare nequit: Dei enim potius quam hominis vnius eſt omnia exacte, quæ ad imperium iuſte gubernãdum pertinent cognoſcere: eam ob cauſam Reſpub. Regi viros prudentes adhibere ſolet, vt illis adiutoribus, eam melius adminiſtret. Hi quoniam medii inter Regem & populum ſunt, ac vna ex parte Regis officium, ex altera vero mores & leges populi cognoſcunt, facile quæ ad regis munus & dignitatem tuendam pertinent, quæ item ad populi Reiq; publicæ vtilitatem conſeruandam ſpectant,

Regis officium.

ctant,

ſtant, perſpicere poſſunt. Quare medium hūc magiſtratum, qui Optimates & Senatores dicuntur, maiores fructus cæteris aliis, Reipub. adferre poſſe iudicamus.

CAP. XV.

Senatoris in Rep. vtilitas adhuc demonſtratur, eiuſque origo & nomen proponitur.

CVm vero Rex, quoniam ſolus eſt, omnia perſpicere nequit, & ſæpius contingit, vt vel cupiditatibus concedat, vel affectionibus à vera ratione abducatur: multitudo etiam imperita, & ſine mente capiteque, vt dicitur, exiſtens, talem prudentiam habere nullo modo poteſt: ita Senatus è numero virorum virtute, ſapientia, rerumque geſtarum gloria præſtantium conflatus, longe facilius, è medio hoc loco, quaſi aliqua ſpecula, Reip. ſaluti prouidere, commodis proſpicere, eamq; ſeditionibus, tumultibus, periculis vacuam efficere poteſt. Vnde nulla fere Reſp. eſt, quæ non Senatui, vel omnem, vel aliquam, eamque non leuem gubernandi partem, committere ſoleat. Etſi n. illi, qui primum homines per agros & tecta ſilueſtria diſperſos, in ciuitates conuocarunt, Reges vocabantur, hique ſoli temporibus illis imperabant: tamen non diu rudimenta nouorum imperiorum, ſoli tenere potuerunt: neque enim hominum ingeniis pubeſcentibus, & nouis humanitatis artibus

Multitudo ſine mente & capite.

Senatorum origo.

aſueſcentibus, priſtinamq; feritatem exuentibus, vnius Regis autoritas, & prudentia ſufficere potuit. Itaq; neceſſe fuit Regibus, ſocios ſibi ad imperandum aſciſcere, vt communi conſilio prudentiaq; cum his, Remp. melius gubernarent. Id Romulum feciſſe legimus, qui vnius imperium, aut odioſum, aut periculoſum, aut iuſto imperio nullo modo dignum exiſtimans, centum patres legit, eoſq; tam ab

Senatores cur patres dicti.

ætate, quam ſapientia, Senatores patreſq; vocauit. Hoc idem fecit Theopompus Spartanorum Rex: Ephoros enim inſtituens, illiſq; magnam partem Regni adiungens, ſummamque autoritatem gubernandi concedens, ab vxore reprehenſus, *quod filiis regnum anguſtius relinqueret*: *latius* reſpondit, *amplius atq; firmius ſe relinquere*; conſilio enim & autoritate Senatus, illud firmiſſimum & ampliſſimum fore putabat. Vnde apparet, Senatorum ordinem, Regibus ab antiquis vſque temporibus fuiſſe coniunctum, eumq; ita ab omnibus Rebuſp. amplexum, vt nihil in Repub. conſtitui poſſe tam firmum crederent omnes, quod non Senatorum conſilio, prudentiaq; vallatum extitiſſet.

Senatus quid?

Senatum autem appello, *ſummum in Repub. magiſtratum ad conſilia danda, & Rempub. gubernandam inſtitutum*: ex quo etiam & Senator

Senator quid?

dicendus eſt *ciuis legitime conſtitutus in eo ordine, qui eſt ad gubernandam Rempub. conſiliaq; danda deſtinatus.* Vnde efficiendum eſt ſemper, vt is ordo è

do è prudentioribus, ſapientioribus, nobilioribuſque ciuibus inſtituatur: nulla enim Reſp. & hominum ſocietas adeo barbara eſt, quę non talibus imperium committere malit, hiſq; parere rectius & honeſtius exiſtimet. Inter omnes autem ciues, nemo tam prudens, nemo tam perfecta & abſoluta virtute poteſt eſſe, quam Senator: cæteros enim vel ætas, vel incerta vitæ ratio, vel inconſtantia ab optimo genere viuendi, retrahere conſueuit: at Senatorem non vlla conturbat affectio, non abducit appetitus, non diſtrahit ætas, ſed ratio gubernat, conſilium moderatur, ſenectus perficit. Qui etiam propter ingenii, rationis, conſilii, ſententię, iudiciiq; quaſi ſenium & maturitatem, Senator dicitur, quaſi in eo iuueniles impetus omnes, ardoreſque conſenuiſſent, ac adoleuiſſet illa ratio, quæ dum eſt ſuam in homine maturitatem & perfectionem adepta, ſimilem eum Diis efficere ſolet.

Senatus ex quib. inſtitui debeat.

Senatorum prudentia nihil eſt perfectius.

Senator vnde dicitur.

Cap. XVI.

Generaliora in Senatore requiſita.

QVemadmodum in omni re, vt Philoſophi perhibent, tria reperiuntur, maius, minus, & æquale: id autem æquale, medium dicitur, quod in ſe perfectionem cuiuſque rei continet: ita Senator, quoniam medius inter Regem & populum eſt, facilius ex eo loco, perfectionem cuiuſque rei inueſtigare poteſt; &

quæ Regis, quæ populi, quæ Reipub. munera ſint, quæ ſingulorum libertas, leges, & officia perſpicere, ex eaque media quaſi ſpecula præuidere, ne ad ἀναρχίαν, hoc eſt, imperii vacuitatem, populus ex immoderata licentia, ne item ad Tyrannidem Regalis dominatio declinet.

Officia Senatoris.

In Senatore ſumma prudentia requiritur.

Magna in ſenatore ſapientia, ſumma prudentia, plurima rerum cognitio requiritur: ſe enim exhibere omnibus quieſcentibus vnum, pro quibus noctes & dies inuigiles, quorum pro ſalute ſis ſolicitus, quos felices, beatos, tranquillos, rebuſque omnibus affluentes eſſe velis, diuini aut ſupra naturam humanam maximi eſt ingenii. Præclare Scipio apud Ciceronem: *vt*, inquit, *gubernatori curſus ſecundus, medico ſalus, Imperatori victoria: ſic huic moderatori Reipub. beata ciuium vita propoſita eſt*, vt opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honeſta eſſe poſſit, huius operis maximi inter homines atq; optimi, illum eſſe perfectorem vult.

Senatori vita beata ciuium eſt propoſita.

Quæ igitur tantæ, tamque amplæ ſapientiæ fundamenta, quæ exercitationes & incunabula, Senatoriæ virtutis doctrinæque debeant eſſe, dicendum eſt. His enim primum indagatis, facilior quaſi per gradus ad ampliores illas, & excelſiores illius virtutes inueſtigandas, patebit aſcenſus.

Cap. XVII.

Solum ciuem Senatoris munere recte fungi.

QVandoquidem omnis Reipubl. fundamentum, & origo, ciuis eſt, primum omnium Senatorem noſtrum, *ciuem* quoque *Reipu.* vel eius *ciuitatis* eſſe volumus, cui gubernandæ præficiendus erit. Hac conditione ſibi eum patria obſtringit & obligat: vnde pro eius incolumitate ſaluteq;, non optime modo ſentire, ſed vitam ipſam et effundere, pulchrum, honeſtum, neceſſarium iudicabit. Omnes enim omnium rerum charitates, vnius amor patriæ ſuperat. Quomodo hic patriam non amauerit, à qua parentes, liberos, propinquos, amicos accepit, quæ vitam illi, quæ nomen, quæ gloriam tribuit, quæ omnia hæc, quibus vtitur, quibus ſe oblectat, quæ iucundiſſima cernit, ſponte non inuita obtruſit: quæ ad extremum illum in altiſſima dignitatis arce laudandum, admirandũ, venerandum conſtituit? Natura profecto tam altos firmoſque, hominibus igniculos inſeruit amoris in patriam, vt pro eo nunquam quiſquam bonus ciuis, mortem quando ſit opus dubitauerit oppetere. Quin & impios ciues in patriam, multos inuentos fuiſſe legimus, qui, dũ funeſto patriam exitio voluiſſent afficere, ſola natalis ſoli dulcedine perterriti, impias ab ea manus temperauere.

Fundamentum Reipu. Ciuis eſt.

Cur ciuis tantum in Senatorem eligi debeat

Amor patria.

Quid Veturia Martium filium, Romam cum exercitu venientem, nonne natalis lariſq; paterni commemoratione remolliuit: impium eum appellans, ac audentem populari terram, quæ illum genuit atque aluit, oblitum intra mœnia domum, penates, matrem, coniugem eſſe liberoſq; Summus amor Veturiæ tum in patriam erat. Sed eo non minor pietas Martii, patriæ parcentis, quæ in eum ob plebis tribunorumque furorem hoſtiles eo tempore ſpiritus in patricios gerentem, ingrata extiterat. Sertorius etiam, vti Plutarchus ſcribit, Pompeium Metellumq; rogauit, vt illorum interuentu Romam redire poſſet, *malle ſe dicens Romæ obſcuriſſimum ciuem, quam exulem in aliis ciuitatibus, Imperatorem vocari*; veriſſime ſane Naſo Poeta cecinit,

Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui.

Magnum eſt vinculum animi noſtri patria, quæ noſtra omnia, noſq; ſuo amore velut oppignoratos habet. Pythagoras referẽte Platone aliquando interrogatus, *quomodo ergo patriam ingratam ſe gerere oporteat*, vt *erga matrem* reſpondit: omnia enim patriæ cõdonanda ſunt, nec vllus dolor tanti ducendus, quem non amor in eam mollire & minuere debeat. *Ciuis* igitur *patriæ ſuæ* ſit *Senator*, nulli vnquam *externo, peregrino, aduenæ* in ea poſtponendus: *horum* enim conſilia, non modo ſuſpecta, ſed perniciosa,

Peregrini in Repub. ſuſpecti.

cioſa, peſtiferaq; Reipub. iudicanda ſunt. Eam ob cauſam *Athenienſes*, peregrinos, & alienarum ciuitatum homines, non modo conſiliis non adhibebant, ſed procul etiam arcebant vrbe, ne fides peregrina aliquo modo in magiſtratum irreperet, ac eorum animos ad res nouas appetendas induceret: ex quo legum, morum conſuetudinum mutationes, ſeditioneſque orirentur. Id quoque *Venetos* temporibus noſtris diligenter obſeruare videmus; magna enim cautio adhibetur, ne falſo titulo quis apud eos, in horum ciuium numerum ſubrepat, qui regendæ Reipub. poteſtatem habent; à qua peregrini aduentitiiq; penitus excluduntur. Cæterum, qui ciuium nomine vocari debeant operæ precium fortaſſis eſt vt dicamus.

Athenis peregrini excludebantur.

CAP. XVIII.

Quis in quaque Repub. ciuis.

VAria eſt tam apud Philoſophos & legiſlatores, quam in omnibus Rebuſpub. ciuis definitio. Quidam omnem hominum in vna ciuitate congregationem, ciuium nomine appellant; quidam eos tantummodo, qui ſunt ingenuis & nobilibus oriundi ciuibus: aliqui cenſent eos ciues vocari, qui altero tantum parente ciue ingenuo nati ſunt: nonnulli originem eius, ad auos proauoſve deducunt. Peregrinos præterea, in ſocietatem receptos, ciues

Variæ ciuium definitiones.

vocari putant. Ariſtoteles nomine ciuium eos appellat, *qui magiſtratus gerendi ius in ciuitate habent, & ex liberis ingenuiſque ſunt orti parentibus.*

Ciue quid efficiat.

Horum omnium ſententias, nemo certe iure reprehendere poteſt: cum enim ciuem cuiuſque ciuitatis & Reipublic. ius conſuetudoque faciat, omnino mirandum non eſt, cur varie multi de ciuium ratione ſenſiſſent, ad ſuæ Reipubl. mores & conſuetudines ſeſe accommodantes.

In Republ. populari qui ciues dicantur.

In Republic. populari, ciues ſolent dici communiter omnes illi, qui ciuitatem incolunt: nec refert pauperes an diuites, boni an mali, docti an ſapientes, ſerui modo non fuerint: omnibus æque ad Rempub. patet aditus, æquales enim ſunt pariter omnes. Tales quondam fuere ciues *Athenienſes*, dum populari vterentur imperio, noſtris vero temporibus ſunt *Heluetii*. Plurimæ quoq; ciuitates in Germania ſunt, quæ liberæ vocantur, quarum incolę populariter viuunt, ſegregati ab ingenuis & nobilibus ciuitatibus.

In Monarchia & Ariſtocratia qui ciues dicantur.

In *Monarchia* & *Ariſtocratia* ciues illi dicuntur, qui vitam virtuti conuenientem viuunt: in *illa* multi boni, & virtute præditi, Reipubl. munia obeunt: in *hac* vnus omnium optimus, qui etiam à regendo Rex appellatur.

Rex vnde dicatur.

Deſpotico qui ſubiiciuntur imperio.

Qui ex hominibus natura vel ſerui ſunt, vel improbi, hi Deſpotico ſubiiciuntur imperio. Δεσπότης autem ille eſt, qui ſubditis tanquam ſeruis, ad voluntatem & arbitrium imperat: tale genus ciuium ſeruile eſt

& barbarum, ac ad virtutem iuſtitiamque colendam ineptum. Pro ſeruis vero habẽdi non ſunt, qui non vitiis cauſaq; ſua, ſed Tyrannorum ſunt oppreſſi potentia, ambitione, auaritia. Multos legimus ab huiuſmodi ſeruitute, & ſe, & patriam, occiſis vel expulſis Tyrannis vindicaſſe, vel ſi hoc efficere non poterant, vita, quam libertate, carere maluiſſe: vti Romæ, Bruti, Catones & alii multi. In *Oligarchia*, quod diuitiarum potiſſimum habetur ratio, ſoli qui diuitiis excellunt, ciues dici & haberi volunt, quod genus ciuium, vile iudicandum eſt: his enim virtus paruæ curæ eſt, nihilque magis ſtudent, quam vt ſe diuites quoquo modo faciant, atque dignitates honoreſque Reipubl. non boni prudentes, ſed diuites obtineant. *In Oligarchia qui ciues.*

Apud *Romanos* varia erant genera ciuium, nam alii erant *municipes*, alii *coloni*, alii *Latini*: ſic enim retinebant conditionem ciuium quæque ciuitates, vti in amicitiam populi Romani ſuſcipiebantur: hæ autem erant vel *liberæ*, vel *fœderatæ*, vel *ſtipendiariæ*. Fiebant autem ciues, vel *pleno iure*, hoc eſt, cum ſuffragio, dum illis patebat ad omnes Reipub. dignitates obtinendas aditus: vel *iure honorario*, quando ſola ciuitas, ſine ſuffragio dabatur, & honoris cauſa ciues vocabantur, vti de Campanis Equitibus, ſcribit Liuius, & de Ceritibus, Aulus Gellius. Erat autem Romanus ciuis, *qui in tabulas Cenſorias referebatur, domiciliumque* *Romanorũ ciuium differentia.* *Ciues cum ſuffragio, et honorarii.*

Romanus ciuis quis.

Roma habebat. Ex his, quæ diximus, apparet, in omnibus Rebuſpub. eos proprie ciues vocari, qui ius & poteſtatem habent, in ſua ciuitate magiſtratus gerendi, vel ſententiæ dicendæ: Cæteros, qui eo iure carent, non tam ciues quã incolas, & clientes appellari. Reliqua quæ ad ciuis perfectionem requiri ſolent, vti ſunt virtus, natales, diuitiæ, nobilitas, pro cuiuſque Reipubl. conſuetudine & iure debent obſeruari. Nos ex omnibus his, *duo genera ciuium* facimus, *vnum* nobilium, *alterum* plebeiorum: omnis enim Reſpub. ex *populo & plebe* conſiſtit.

Ciues nobiles & plebei.

Populi nomine vt Caius Iuriſconſultus ſcribit, *omnes ciues includuntur, connumeratis etiam patritiis, nobilibus, & Senatoribus*: plebis vero appellatione, *reliqui ciues in Repub.* continentur. Vnde nobiles illi ciues proprie vocari debent, hi autem quadam imitatione & ſimilitudine. Senator igitur noſter, ex eo numero ſit ciuium, qui ſunt nobiles & ingenui. Nobilis ciuis ab ea nobilitate dicitur, quæ à virtute ortum habet, hæc autem partim propria, partim maiorum virtute diuitiiſq; ornatur & cumulatur.

Senator nobilis ciuis eſſe debet.

Qui tam ſua, quam maiorum virtute nobilitantur, hi cæteris ſunt præferendi, magiſque honorandi & obſeruandi, quod meliores ex melioribus procreari ſolent, vere enim Poeta Lyricus ſcribit,

Nobilis ciuis vnde dicatur.

Fortes creantur fortibus & bonis,
Eſt in iumentis, eſt in equis patrum

Virtus

Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Cap. XIX.

Ciuem perfectum quæ faciant.

AD nobiles & generoſos ciues efficiundos, vti Ariſtot. ſcribit, tria hæc potiſſimum concurrunt, *genus, diuitiæ,* & *virtus.* Qui hæc omnia poſſident, illis nihil ad perfectam & veram nobilitatem deeſt: taleſq; optimi & nobiliſſimi ciues appellari ſolent. Sed quoniam id raro accidit, ut hæc vnus habere poſſit, propterea iure quodam bono, virtus id ſibi arrogauit, vt ſola poſſeſſores ſuos nobiles efficiat. Diuitiæ maiorumq; claritas, ſicut ornant nobilitatem, ita vehementer deturpant, ſi quis ab eorum virtutib. deſciſcat. Tales enim maiorum ſuorum nomen obſcurant, ac infame reddunt: adeo vt ſi quam clari fuiſſent, poſteritatis ſuæ vitiis, obſcuriſſimi reddantur. *Satius eſt* autem vti Tullius pulchre, *propria virtute rebuſq; geſtis florere, quam maiorum opinione niti,* & ita viuere, vt poſteris ſis nobilitatis initium, & virtutis exemplum. Qui claris orti ſunt parentibus, laudandi merito ſunt & honorandi, ſi maiorum virtutes, gloriam, & res præclare geſtas, aut ſuperare, aut certe exæquare contendunt. Quis enim eos id facientes, non vehementer laudet, qui hac ratione in maiores ſuos ſe gratos declarant, illorum memoriam,

Nobilitas ex virtute.

Nobilitas generis.

nec

nec obliuione præſentium, nec reticentia poſteriorum ſepelientes? Rhodienſium lex vituperanda non eſt, quæ *filios à virtutibus patrum deſciſcentes, & vitam ſceleratam agentes, hæreditate excludebat, & omnium optimo hæreditatem dabat, malum neminem ad eum admittebat.* Eſt enim fidei pietatiſque noſtræ, declarare poſteritati hominum, quam memores ſimus, quamque grati in auos maioreſque noſtros, quorum hęredes, non facultatum modo extitimus, ſed etiam virtutis, gloriæ, fidei, religionis, quæ vere facultates, vera hæreditas, veraq; bona ſunt appellanda. Non facit nobilem atrium plenum fumoſis imaginibus, ſed virtus, pulchre Iuuenalis:

Rhodienſiū lex de filiorum ſucceſſione.

Tota licet veteres exornent vndiq; ceræ
Atria, nobilitas ſola eſt, atq; vnica Virtus.

Hæc è quacunque conditione ſupra fortunam ſe extollit, omnibus patet, neminem reiicit, ſingulos peræque amplectitur. Cleantes aquam traxit, Platonem virtus non accepit nobilem, ſed fecit: multos ex ſeruis Reges ortos eſſe, plurimos ex regibus ſeruos commemorare poſſumus: omnia iſta longa varietas permiſcet, & ſurſum deorſumque fortuna verſat. Quid Agatocles nonne ex figulo Rex factus? quid Romulus, quid Tullus Hoſtilius, Tarquinius Priſcus, & omnis Romanorum progenies? de hac Iuuenalis,

Platonis nobilitas.

Agatocles.
Romulus.

Et ta-

Et tamen vt longe repetas, longeq́ reuoluas,
Nomen ab infami gentem deducis Aſylo

Quis ergo generoſus? *ad virtutem à natura factus.* Quod *ſi quid* eſt in *nobilitate bonum*, id vt Boetius putat, *eſt* ſolum, *vt impoſita nobilibus neceſſitas videatur, ne à maiorum virtutibus degenerent.* Quemadmodum virtutum, actionumq; noſtrarum variæ ſunt exercitationes, ſic diuerſi ſunt ex virtute nobilitatis gradus. *Priuatorum* nobilitas, & eorum qui virtutes ócioſas exercent, *philoſophica* dici ſolet: *ciuilis* autem eorum, qui vel ex Reipub. negociis recte adminiſtrandis gloriam quærunt, vel in bellis pro patria ſuſcipiendis fortes & magnanimos ſe exhibent; hos nobilitat virtus, acies, & vulnera pro patriæ ſalute ſuſcepta. Eius nobilitatis magna vis eſt, ad poſteros enim vſque, ius ſuum, imagines, ſtemmata, quaſi cum cicatricibus & vulneribus tranſmittit, quibus excitamur ad maiorũ noſtrorum virtutes imitandas, & illuſtrandas. Ex quo in ſtemmate nihil aliud, quam ius nobilitatis referimus: eſt enim hoc ſimulacrum & monumentum, antiquæ virtutis & dignitatis, quo velut pignore ad honeſte viuẽdum, & actiones patrum noſtrorum æmulandas obligamur. Sicut in omni Repub. duo tempora, *pacis & belli*, ita *duplex nobilium ciuium* eſt *genus.* *Vnum* ad bella, ad pacem *alterum* aptum: *primi* fines Reip. armis, vel propagant, vel defendunt, *ſecundi*, conſilio

Romanorũ origo infamis.

Quis generoſus.

Nobilitas philoſophica & ciuilis.

Stemmata vnde.

Stemma quid?

Duplex genus nobilium ciuium.

ſilio prudentiaq; gubernant. Vtriq; ſane conſociati debent inuicem eſſe, vt maiores Reip. fructus adferre poſſint. Nam *conſulto vbi facturus ſis aliquid, & facto vbi conſulueris opus eſt*, vt dicitur. Qui ex ciuibus Rempub. pacis tempore, prudenter adminiſtrant, eamque pacatam, tranquillam, felicem efficiunt, priores habendi ſunt his, qui eam armis vel defendunt, vel amplificant. Vt enim anima corpori, pax bello, otium militiæ præfertur: ſic illos his vtiliores eſſe fatendum eſt. Homerus inducit Agamemnonem dicentē, *longe facilius ſe potuiſſe Troiam euertere, ſi decem Neſtores aut Vlyſſes habuiſſet, quam ſi totidem Aiaces vel Achilles, fortiſſime dimicantes.* Pyrrhus preterea, *plures Cyneam eloquentia cepiſſe vrbes, quam ſe armis* dicere ſolebat. Qui vero vtrumq; Reipub. præſtant, & tam pacis, quam belli artibus, Remp. iuuare poſſunt, hi merito, iureq; optimo cæteris ſunt anteferendi, magisq; honorandi & venerandi: quo quis enim plus virtutis habet, eo dignior & honoratior habendus eſt. Volumus autem in hac Repub. vti futurus Senator, & *bonus ciuis*, & idem *vir* quoque *bonus* ſit. Diuerſa eſt enim viri boni, & boni ciuis virtus: *ille* virtutes operatur vitæ conuenientes honeſtæ, *hic* vero ciuitatis leges tantum obſeruat, ad vtilitatem ciuilem inſtitutas. Veluti accidere ſolet, vt aliquis artifex bonus & peritus ſit, homo autem peſſimus: ſic ciuis etiam bonus in conſeruanda

Pacis ſtudia bellicis anteferēda.

Boni viri & boni ciuis virtus diuerſa.

da Repub: eſt aſtutus, diligens, animoſus, non eſt autem homo iuſtus, temperans, fortis. Talis dicitur fuiſſe Iulius Cæſar, qui vitam viro bono vtcunq; dignam agebat, bono autem ciue indigniſſimam. Senatorem itaq; noſtrum eiuſmodi ciuem eſſe volumus.

Cæſar vir bonus, ciuis malus.

Cap. XX.

Reipublicæ felicitas in quibus conſiſtat.

FElices profectò, beatæque Reſpub. ſolent eſſe, quæ ciues itidem felices & beatos habent: *talis* eſt enim *omnis ciuitas, quales ſunt ciuium mores*. Felicitas hominum & ciuitatum ex eodem fonte manare videtur, eadem ratione, iiſdem virtutibus, felices euadunt vtrique. Vt autem felices ciuitates hominesque ſint, non virtutis tantum, ſed fortunæ quoque beneficio opus habent. Felix ciuitas eſt, ſi abſolute optima eſt: *primæ* igitur *bonorum partes*, in ea debent eſſe animi, *ſecunda* corporis, *tertia* diuitiarum. *Animi bona* virtus efficit, ex qua ſola, ciuitas ſapiens eſt, fortis, temperans, & iuſta. Sapiens quidem, ſi eſt conſilio prudenti optimoque prædita; quæ res ad ſcientiam, diſciplinam, & rerum cognitionem pertinet: per hęc enim talis efficitur. Quæ quidem ſcientia, non in fabris, aut opificibus conſiſtere debet, ſed in viris ciuilibus, ad virtutem, dignitatem, gloriamque natis: talis autem principes, ſenatores, iudices, Imperatores, & gubernatores

Felicitas hominum & Reip. ex eodem fonte manat.

Quomodo felix Resp. efficitur.

Sapiens Reſpubl. quomodo ſit.

ſunt. propter quos ſolos, ciuitas ſapiens, dicenda eſt. Hi enim ſi ſtulti, imperiti, indoctiq; fuerint, Rempub. omnem eodem modo ſtultam, & imprudentem efficiunt.

Senatorib. ſtultis Reſp. ſtulta.

Cap. XXI.

Reipub. fortitudo in quibus poſita ſit, & de militum in ea virtute ac officio, vbi obiter de temperantia ciuium.

FOrtitudo Reipub. in Imperatoribus ducibus, militibuſq; conſiſtit, quorũ induſtria, robur, reliq; militaris peritia, Rempub. fortem facit. Hi enim hoſtibus terrori ſunt, & patriam ab imminentibus periculis defendunt, eamq; tutam & tranquillam reddunt. Pertinet autem maxime ad Reipub. fortitudinem, vti milites peritos & exercitatos habeat: ſic enim & tranquilla vita fruetur, & à terroribus tumultibuſq; vacua erit. Milites autem neceſſe eſt in pace armis aſſueſcant, in hiſq; tractandis, virtutis non violentiæ ratione ducantur; armis enim vel contra ciues, vel contra Remp. abuti, non modo non boni militis, ſed ne boni quidem hominis eſſe videtur. Quare pręcipua *militis virtus* hæc ſit, *erga ciues patria*, modeſtos, humanos, clementes: *contra hoſtes* vero, feroces, & crudeles ſeſe exhibere: dum belli furor inſurgit, hoſtiſq; Reip. bonis occupandis inhiat, eorum in manibus Reip. ſalus, religio, fides, libertas eſt repoſita. Hi enim in propriis cerui-

Fortitudo Reip. in quo conſiſtit.

Militum officium.

cibus

cibus, vitam omnium & incolumitatem ſuſtinere videntur. Quicunq; igitur miles fortis, & ſeruator patriæ dicendus eſt, is ſibi propoſitam eſſe ſciat, non voluptatem, nō ocium, non domeſticas blanditias, ſed arma, gladiū, haſtam, laborem atque ſudorem. Omittendæ ſunt illi priuatæ diſſenſiones, bella tam ciuilia, quam ſocialia, curandumq; vti patria omni tempore paratum illum ad propulſanda pericula habeat. Scis damis, vrſis, apris, leporibus inſidias tēdere, canes ad feram prehendendam inſtruere cur non eodem modo caſtra metari, ducere exercitum, vincere hoſtem? Hoc ſi nō ſcis, atque tantummodo ventrem curas, in ſiluis belligeras, vicini rebus vitęq; retia tendis, vitam ſeditioſam, ignobilem, otioſam traducis, certe ego te non militem, ſed inertem, non nobilem ſed mobilem ciuem appellabo, quin etiam te vitam nobilitate perſonaq; tua indignam agentem, vti ſeruum condemnabo. Bellum eſt? pro patria igitur hoc ſuſcipiendum eſt properandumque, ne mora ſit in culpa, ac prius quam ſtipendium in rationem conferas, hoſtis præda onuſtus fugiat, tuam q; Reſp. fruſtra poſtea imploret opem, hanc mature defendere, quā cunctando perdere præſtat. Stipendia non ſunt, quid tum? emptus ne patriæ defenſores, an non potius datus? quæ tibi vitam, quæ gloriam, quę diuitias, quę omnia dedit hoc vnum grati officii munus à te expetit, vt eam chariſ-

Militum virtutes.

Militum vitia.

Digitized by Google

ſimam omnium rerum habeas, eiuſq; ſalutem miles fidelis & voluntarius, non vero emptus defendas. Abſit enim, vt pecuniis nobilitatam eſſe putes virtutem tuam, & auaritiæ pecuniæque, non patriæ miles dicaris. In *pace* militis officium eſſe puta, arma ſcire tractare, bello dignum ſe præſtare, vita cæteris cum ciuibus æquali, iuſtaq; frui, nec eorum otioſæ dignitati armis nocere. Propter pacem pugnaſti, cur igitur pacem nactus domi belligeras? Intereſt certe Reipubl. vt militibus leges imponat ſeueriores, quib. ad honeſte viuendum cōpellantur, atq; à lædendo deterreantur. Nihil enim immanius eſt armata iniuſtitia. Militum audacia niſi legibus cohibeatur, eo vſque graſſatur, vt aut euertere Rempub. poſſit, aut certe bonos modeſtóſq; ciues, ipſamque demum iuſtitiam armis ſeruire cogat. Apud Romanos certe id accidiſſe legimus: penes milites enim Imperatores eligendi, plurimis annis poteſtas ſtetit, ſic illi Rempub. armis occuparant, vt nec Senatus, nec populus, nec leges, eorum audaciæ, vllo modo reſiſtere potuerint: ſed de militibus longior fortaſſe, tanquam leuis armaturæ, facta eſt orationis noſtræ excurſio: animoſum me quoque militaris fecit audacia. *Temperans* & iuſta *ciuitas* eſt, ſi æque principes atque ciues in ea temperanter iuſteque vixerint, quæ res ſciſcendis legibus efficitur: hæ namq; tam viuendi, quam recte viuen-

Militis officium pacis tempore quod.

Temperans et iuſta Reſpub. quomodo fit?

viuendi ſunt magiſtræ. Ex hoc fonte manant, leges ſumptuariæ, veſtiariæ, cibariæ, quibus in Repub. luxus reprimitur: & illæ omnes, quæ iudicia, tribunaliaque ſpectant: quarum fundamentum iuſtitia eſt, virtus reddens vnicuique quod ſuum eſt. Corporis & fortunæ bonis abundabit Reſpub. ſi ciues in ea ſani erunt & incolumes, ſi robuſti & validi, ſi diuites & honorati, ſi illuſtres & glorioſi: de quibus omnibus *ſub finem* latius dicturi ſumus. Quæ ſit Reipub. felicitas, & in quo conſiſtat, diximus: ſequitur vt dicamus, de ciuium vita beata, ex hac enim apparebit, quibus artibus, ſcientiis, exercitationibus, Senator inſtructus eſſe debeat, vt felicitate tam priuata quam publica fruatur.

Bona corporis & fortunæ, quomodo habeat Reſp.

Cap. XXII.

Hominis perfectam felicitatem tribus effici, natura, moribus ratione.

TRia ſunt, vti Philoſophi perhibent, quæ ad hominis perfectionem conuenire ſolent: *natura, mores*, & *ratio*. Natura quidem vt boni & felices ſimus, non eſt in noſtra ſitum poteſtate, ſed in numero potius Deorũ: quos enim hi volunt, eos naturæ inſtinctu bonos, prudentes, & ſapientes efficiunt. Contingit præterea ſæpius; quemadmodum hominem ex homine, belluam ex belluis, ſic ex bonis & ſapientibus, bonum & ſapientem naſci: quam

dem rem ſemper efficere cupit natura, ſed cum minus poſſit, inde apparet: quod deprauatam gerimus naturam, vel educatione, vel (vt more Chriſtiano dicam,) vitio maiorum noſtrorum, quos, à ſui perfectione, malus ille genius auertit, ac pene deturbauit. Quare igniculos tantummodo reliquit in nobis ipſa natura, quibus ad virtutes reſq; omnes percipiendas apti efficimur, reliqua in nobis perficiunt, Ratio & mores, id eſt ars, & exercitatio. Curandum igitur eſt homini, vt ad illam naturam, hoc eſt ad Deum, aſſidue collineet, ab eoq; felicitatẽ, & perfectionem ſuam requirat. *Primum* hominis officium eſt, vt agnoſcat ortum à Deo ſe eſſe; ab eoq; rationem accepiſſe, per quam eſt illi ſimilis effectus. Quoniam autem hominis ratio corporis inuolucris tecta eſt & obducta, in eoq; quaſi carcere concluſa, nequit ſeipſam agnoſcere, neceſſe eſt, vt ex hoc ergaſtulo corporis, animus in libertatem ſe vendicet, atque ſeipſum aſpiciat, agnoſcat, cõtempletur, Deoque ſimilis efficiatur. Tum enim vere dicetur *homo*, cum *ſecundum illam animi partem, quæ rationis eſt particeps vixerit, atque ab obſequio corporis indulgentiaq; diſceſſerit.* Diſciplina igitur homini quærenda eſt, per q̃ maxime Deum illum, hoc eſt rationem, eiuſq; perfectionẽ conſequatur.

Hominis officium.

Perfectio hominis in quo conſiſtat.

Quemadmodum natura niſi eſt perfecta, bono ſuo caret, ita bonum hominis non eſt abſolutum, niſi fuerit in eo perfecta ratio, hæc autem

tem

tem in homine Deus, natura, lex, virtus, bonum appellatur. Ex quo, homini ea eſt amplectenda diſciplina, quæ illi Deorum, naturæ, legum, virtutum, bonorumq; omnium ſcientiam cognitionemq; ſuppeditat. Eſt autem hæc philoſophia, munus Deorum æternum, & immortale quę diuinarum nobis & humanarum rerum notionem ſubminiſtrat. Hę Deorum, virtutum, viciorum, rerumq; omnium principia, naturam, ortum, ſcientiam in ſe continet, adeo vt ſi quis in eam velut ſpeculum inſpexerit, omnium rerum in ea formas, imagines, ſpecies, ideaſq; viderit, ſuiq; animi & corporis effigiem, pene fuerit contemplatus. Non ab re à Tullio, *ſcientia rerum omnium, vita dux, virtutum indagatrix, vitiorum expultrix, animi medicina, ſanitasque* appellata eſt. Nihil eſt in hoc orbe, ſiue quid agas, ſiue meditere, vel in Repub. vel in foro, vel in iudicio: magnum illud ſit aut paruum, ꝙ non à philoſophia omnium conſiliorum, actionum, deliberationum parente proficiſcatur. Eam ſi in omnibus dictis & factis, imitandam tibi propoſueris, tum illud certe quod dicturus, facturusve es, ſapiens prudẽs, diuinum, ac omni ex parte perfectum fuerit. Non bella, non ſeditiones, non inteſtina odia, non diſcordiæ, non vlla vis malorum in ea Repub. eſt, in qua Principes Rerumpub. philoſophi regnant, aut philoſophorum conſiliis obtemperant.

Hominis perfectio quibus ſtudiis acquiritur.

Philoſophia.

Philoſophia vtilitas.

CAP. XXIII.

Philoſophi an & qui ad Reip. gubernacula admittendi.

SEd hic quendam è medio foro delapſum audio. Quid ò Philoſophe, tu ne Reip. felicitatem, ac regum principumq; ſapientiam, ex hac vmbratili diſciplina proficiſci putas? Equidem hæc ars tua, garrulæ loquacitatis non hominum felicitatis, ſcientia eſt appellanda. Hancne in Remp. impune pergis inducere, quę funeſtum illi adferre poteſt exitium? atque vt Academias iurgiis & contentionibus plenas facitis, ita Rempubl. huiuſmodi ſeditionibus repleatis, ac pene diſtrahatis? quodque in Academia ſine ſanguine fieri poteſt, id ne tu ſine vulneribus in Rep. ſuccedere poſſe putas? Quomodo bonum & felicitatem Reipub. veſtri philoſophi conſeruabunt, de ea varias, ancipites, & contrarias opiniones habentes? quid? Epicureo ne, an Peripatetico, aut Stoico ciuitas potius ſibi adhærendum putabit? nonne inter iſtos non de terminis, ſed de tota poſſeſſione felicitatis eſt contentio? qui autem de ſummo bono diſſentiunt, nonne de tota philoſophiæ ratione diſſident? ſummum vero bonum ſi ignoretur, viuendi rationem ignorari neceſſe eſt. Itaque tales virtutum magiſtros, qui in vna philoſophia, quaſi tabernaculum vitæ ſuæ collocant, à Repub. potius

abi-

abigendos, quam in eam recipiendos cenſeo. Namque vbi philoſophis de Repub. de bello, de pace, de legibus, de iudiciis conſultandum erit, quid dicturos facturosve credas? In Cyclopum Gigantumque concilio ſe conſediſſe putabunt, & armis concurſuros credent, cum de bello diſputantes viros in Senatu audient. Leges ne condet ille, qui præter eam legem, quam in pectore gerit, nulli alteri obtemperare vult? ratione enim vel potius opinione priuata pro lege vtitur. Itaque baculo ſubnixus, accenſaq; tæda. Sole lucente quæret viatim homines, venientes baculo feriet, belluas vocitans omnes, excepto enim ſe, nullum alterum putat hominem eſſe. Nonne grex iſte veſter Philoſophorũ hæc faciet? quid de Diogene, Zenone, Epicteto, plurimiſq; aliis cenſes? tales ne philoſophos, Rerump. principes cuſtodeſq; ſtatuis?

Priuatorũ philoſophorum mores.

Duplex genus philoſophorum, vt ſummatim dicam, ineptum ad Reſpub. gubernandas eſſe iudico. *Primum* eorum, qui primoribus labris philoſophiam deguſtarunt, nec eius inſtitutis, cupiditatum & vitiorum flammas in ſe ſitimque reſtinxerunt. Vnde tales vitam à virtute philoſophiaque diuerſam viuunt: non enim altas in eis radices fixit philoſophia, quæ *doctos* ſimul & *bonos* efficere ſolet: *doctos* quidem per ſapientiam, prudentiam: *bonos* vero per iuſtitiam, temperantiam, fortitudinem. Nihil

Qui philoſophi ad Rempub. inepti.

 enim

enim eſt in omni Philoſophia præceptis & inſtitutis virtutum præclarius, quæ dum aliquis percipit, vitam beatam & felicem agit. *Alterum* genus philoſophorum, his eſt contrarium, qui philoſophiæ ſe à primis vſq; incunabulis dediderunt: in eaque tanquam ad Syrenœos ſcopulos adhærentes conſenuerunt. Horum contemplandi philoſophandiq; ratio, quod hominum vtilitatem negotiaq; ciuilia nõ attingit, inutilis eſt Reipub. quáuis enim ingenioſi doctiq; ſunt, quia tamẽ in vnius philoſophiæ latebris degunt, nec forum attingunt, ad res gerendas inepti ſolent euadere. Quare Plato ſolitarios hoſce philoſophiæ cultores, ſi ciuilẽ habeant naturam, aptiq; ad Remp. munera obeunda reperiantur, ad ea cõpellere iubet, idoneos enim putat ad ciuitates regendas, ſed tionesq; populi ſedandas & componẽdas: ſin minus vero apti ſint, ocio gaudere priuato, & cũ philoſophia ſimul eos ſeneſcere permittit. Itaq; nec *illos*, qui paruos in philoſophia fecere progreſſus, nec *hos*, qui ſe nimiũ philoſophiæ manciparunt, ad Remp. admittẽdos putamus: *illos* quidem, quod finem honeſtum vitæ nullũ ex philoſophia cognouerunt, ad quem collimarent: *hos* vero, quod vitam ciuili præſtantiorem viuere, atque ſolitarios in inſulis beatorum ſe degere putant. *Nulla vero alia vita eſt*, vti Plato ſcribit, *quæ magis ciuiles magiſtratus contemnat, quam ea, quæ eſt philoſophia vera.* Quamob-

Philoſophi Theorici Reipub. inutiles.

rem

rem *medium genus philoſophorum* ad ciuitates administrandas idoneum eſt iudicandum. Hi enim non aliud ex iis philoſophiæ ſtudiis quærere ſolent, quam inſtitutiones vitæ beatæ, & Rebuſpub.regendis conuenientes. *Qui philoſophi Reip. vtiles.*

CAP. XXIV.

In Senatore philoſophante naturam bonam requiri, eamq; inſtitutione recta aduitam excolique debere: addita digreſsione de Academiarum vtilitate, ac eorum qui eis præſident officio.

EX prædictis patet, Senatorem noſtrum ad huiuſmodi philoſophiæ genus medium, quale præcedenti capite deſcripſimus, adhortandũ eſſe & incitandũ, ex ea enim non modo felicitatis humanæ, verum etiã adminiſtrandę ciuitatis ſcientiã eſt percepturus. *Naturã* autẽ cumprimis, in eo volumus eſſe philoſophiæ conſentaneã, hoc eſt temperantẽ, docilem & iuſtam. Hanc n. nunq̃ ſatis quiſquam exercere poteſt, ſi non à natura fuerit memor, docilis, magnanimus, ac veritatis, iuſtitiæ, temperãtię, amicus & ſtudioſus. Quæ res, quoniã recta educatione efficitur, neceſſe eſt, vt hanc à teneris annis optimã habeat, *Caput* enim, vti Plato ait, *eruditionis eſt recta educatio*, per eam quaſi colludẽtes in omni virtutũ genere ꝓficimus. Inſtituendus eſt igitur primũ ab adoleſcẽtia, vt his gaudeat doleatq;, quib. dolerę gaudereq; iuſte *Natura bona in philoſophante requiritur.* *Sapientiæ fundamentum educatio bona.*

debeat:

debeat:virtutis eſt ſcire, quib. rebus, quomodove lætandũ ſit ſemper & dolendum: hancq; veram putat Ariſtoteles educationem eſſe. Quemadmodum intereſt optimæ Reipub. ciues bonos, vt ipſa quoq; bona ſit efficere; ita quomodo educari debeant, ſummam adhibere diligentiam. Sicut enim bonus agricola teneros palmites, vt celerius creſcant, diligenter obtegit: ſic Reſpub. quæ parens & cultrix ciuium eſt, vt iuuenes educentur, & ad virtutẽ inſtituantur curare debet vehementer. Lacedæmonii liberis educandis magiſtratum eligere ſolebant ex ciuibus in ciuitate ſenioribus & prudentioribus, qui publici pædagogi dicebantur, ob eamque cauſam omnium Græcorum illi erant virtute, rebuſque geſtis præſtantiſſimi, & ab omnibus præceptores fortitudinis, reiq; militaris magiſtri vocabantur. Scribit Plutarchus, Diogenem Sparta redeuntem Athenas, *vnde veniret, quove pergeret*, interrogatum: *venire ſe reſpondit à viris, accedere autẽ ad mulieres:* Athenienſium mores effœminatos notans, erant enim hi dictis magis, quam factis illuſtriores, atque ob id à Lacedæmoniis cæteriſque Græcis irridebantur. Ex quo Ageſilaus Spartanorum Rex, glorianti cuidam Athenienſi de altitudine mœniorum ſuæ vrbis, dixit, *illis talia conuenire, quod mulieribus alti ſolerent muri conſtrui.* Sed ad educationem redeamus, cui noſtris temporibus minus, quam ſit neceſſa-

Reipub. cura in educandis ciuibus, eiſque bonis efficiendis.

Lacedæmoniorum educatio,

Muri ciuitatũ, mulierum cuſtodia.

rium, diligentiæ impeditur. Natus enim puer, non modo à patre diſciplina liberali & honeſta non imbuitur, ſed etiam imperitis quibuſque pædagogis datur inſtituendus. Non poſſum nõ laudare Catonis in educando filio diligentiam: qui vxori puerum lauanti, & faſciis inuoluenti aſſiſtere ſolebat, eumque vbi inſtitutioni aptum cognoſceret, ipſe ad ſe acceptũ literis erudiebat. Habebat quidem, Chylonẽ domi ſuæ Grammaticum, hominem non indoctum, qui pueros erudiebat; ſed indignum putabat, filium à ſeruo obiurgari, aut ſi tardius didiciſſet, auricula trahi, & ſe tantæ inſtitutionis gratiam pædagogo debere. Itaque ipſe filium literas, leges, mores docuit; ipſe exercuit, non modo iaculo mittendo, pugnandove in armis, & equitando, ſed etiam cominus confligendo, tum præterea natando, algore, æſtuque tolerando. Dicitur etiam hiſtoriam manu ſua grandioribus literis conſcripſiſſe, vt filius domi haberet, vnde maiorũ res geſtas & Reip. regendæ ſcientiam perdiſceret. Præſente filio nihil vnquam obſcœnum, nihil turpe, nihil iracundum nihil flagitioſum locutus eſt, perinde ac ſi veſtales, aut ſacerdotes adfuiſſent. Talis erat Catonis, & omnium fere Romanorum domeſtica in filiis educandis diſciplina. Apud Græcos, erudiendorum adoleſcentum ludos philoſophi aperiebant: quorum diſciplinas ad hæc vſque tempora memoria conſeruat

Catonis diligẽtia in educando filio.

Philoſophi morum magiſtri.

ſeruat immortalis: ab illis enim eam virtutum omnium, atq; adeo totius mūdi ſcientiā, quaſi per manus traditam habemus. Hi vero erant, tam vitæ bene ac beate ducēdæ quam Rerumpub. adminiſtrandarum magiſtri. Habet quoque præſens ſeculum, more Græcorum antiquorum *Academias* diſciplinarum virtutumq; omnium quaſi ſeminaria, ad quas iuuenes, tam quam ad meſſem bonarum artium commeāt, virtutum diſciplinarumque fructus ex his reportaturi. Atq; vtinam earum magiſtri, ad rectè potius viuendum, quam diſputandum erudirēt iuuenum ingenia, fortaſſis enim melius de Rebuſp. atq; adeo de vita & felicitate hominum mereretur: nec eorum auditores diſcum audire, quam philoſophum mallent, vt dicitur. Antiquis temporibus philoſophantes primum in ſcholis tacere diſcebant, nunc magis nihil quā loqui diſcūt, proptereaq; ex his euadunt Oratores elingues, philoſophi imprudentes: non enim pectus virtutibus & honeſtis diſciplinis, ſed linguas erudiunt. Vnde à præceptorib. laudantur propter contentionē, vim animi, certamen, nō propter modeſtiam, prudentiam, iuſtitiam. Scire autem debent Academici, ſe tenere ſcholas, non dormitantis huius & oſcitantis modo philoſophiæ, ſed etiam ciuilis ſapientiæ, cuius laus omnis in bene agendo & recte ſentiendo cōſiſtit. Vetus Græcorum Academia, Rerumpub. erat ſeminariū,

Academia virtutum ſeminaria.

Philoſophiæ ſtudiū in quo conſiſtat.

ex

ex qua Reges optimi, duces & gubernatores celeberrimi, tanquam ex equo Troiano prodibant. Alexander & Scipio, duo præſtantiſſimi Imperatores in Academiis enutriti fuerūt, prætereo alios innumerabiles. Ciues igitur in Academiis exerceri debent, ad honeſte viuendum, & Rempub. gubernādam. Ob idq; Reſpub. curare debet, vt ſcholas habeat virtutum omnium tanquam officinas. Bonam igitur in futuro Senatore naturam & inſtitutionem requirimus; ſi enim illa mala fuerit, non modo bona à philoſophia nō efficietur, ſed omnium peſſima erit; ſiquidem humana natura procliuior eſt ad malum, & cum eſt artibus philoſophiaq; inſtructa, tum vim maiorē ingeniumq; perſpicacius ad male agendum acquirit. Optimæ ſcientiæ prauam naturam adeptæ, ipſæ quandoq; deprauantur & in contrarium mutantur, maleq; agendi ſuggerunt conſilia. Feritatem enim in homine malo, augent cogitationes perſpicaciſſimæ mentis: propterea ſubtiles hominū ſpiritus in ira, videmus conuerti in furorem. Concludendum eſt igitur naturā bonam, malam inſtitutionem adeptam, inſignite malam fieri: malam quoq; naturam, bona inſtitutione ad res nequiſſimas & peſſimas abuti ſolere. Bonum enim in cōtrario ſuo poſitum, peſſimum efficitur: non minus quam bonis ſeminib. in malo ſolo ſatis accidit, mutari enim eorum naturam videmus. Magna vis

Alexander & Scipio Academici.

Academiarū vtilitas.

igitur

Digitized by Google

igitur eſt in educatione, hac enim teneri iuuenum animi in vtramuis partem flecti ac reflecti ſolent. Diogenes interrogatus, *quomodo quis vitam tranquillam agere poſſit*, reſpondit; *ſi Deos primum veneretur*, hi enim felices & beatos homines efficiunt; *ſi filios enutriat ad virtutem*: hi enim male educati, ſummi hoſtes patribus in ſenectute ſunt; tertio *ſi gratus erga amicos ſit*, Apollinis enim dictum verum eſt, *hominē ingratum, toti orbi inuiſum & odioſum eſſe*.

Diogenis de educatione ſententia.

Cap. XXV.

Inſtitutio puerilis qualis eſſe debeat.

ADſit deinde ipſi iuueni puerilis inſtitutio, quæ in orationis proprietate, ſplendore & veritate indaganda verſatur. Huius tria ſunt capita, *Grammatica, Dialectica, Rhetorica*, tres enim hæ diſciplinæ ſunt, veluti fores & oſtia ſapientiæ; ex his dicendi præcepta hauriet, eaque vſu, domeſtica exercitatione, lectione veterum Poetarum & Oratorum confirmabit. His vero inſtructus, non hæc iam amplius vulgaria, communia, & contrita cogitabit, ſed euolare nitetur, ad maioraque excurret. Agnoſcere enim ſe animus incipiet, veraque pabula quæret, quibus nutriri ſatiarique cupiet. Eſt autem animi non modo pabulum, ſed etiam medicina philoſophia: hæc ægritudines omnes doloreſq; ſanat, hæc homini veram

Philoſophia.

ram felicitatem patefacit: erigimur, ac elatio-
res præſtantioreſque fieri cupimus, vbi à cor-
pore, atq; ab his terreſtribus, ad illa ſupera &
cœleſtia animi noſtri diuerticula, nos conuer-
timus. Huius inueſtigandæ ratio *duplex* eſt, *al-* *Philoſophiæ*
tera in naturæ obſcuritate poſita, totius vni- *ſtudium*
uerſi contemplationi ſubiecta: *altera* in vita & *duplex.*
moribus hominum recte inſtituendis, Rebuſ-
public. adminiſtrandis, & re familiari tuenda.
Prioris eſt Phyſica, Metaphyſica, Mathematica:
poſterioris, Ethica, Politica, & Oeconomica. V-
triuſq; Philoſophiæ finis ſane non eſt diuer-
ſus. Quemadmodum enim, per contempla-
tionem rerum diuinarum, animus à corpore
diſiunctus, felix per ſe & beatus efficitur, ac
Diis ſimilis euadit: ſic in actionibus honeſtis
etiam contingit, dum ratio ſatellitio virtutum
honeſtarumq; actionum ſtipata, reuocat ani-
mum à corporis illecebris, & vitæ turpitudine.
Segregatus autem animus à corpore, duabus
his rationibus, Deo ſimilis efficitur, felixq; eſt
iure optimo, & beatus. *Differunt* autem hoc in-
ter ſe, quod *is* in negocio, *ille* in otio, Deorum
ſimilitudinem exprimit. Ex quo duplicem ef- *Felicitas*
ficiunt felicitatem, publicam & priuatam. O- *duplex.*
mnino qui in exercenda virtute, & in agendo
ſuam reponunt felicitatem, vtiliores Rebuſp.
commodioreſq; ſolent eſſe. Bonum enim quo
communius eſt, eo melius & vtilius habetur.
Eodem modo felicitas, quæ ſe diffundit in

Actionis & ſpeculationis comparatio. multos, præſtantior eſt habenda, ea, quæ vno capite continetur. Illud tamen fatendum eſt, ſpeculationis priorem ac nobiliorem eſſe gradum: quod rebus optime agendis cauſam & occaſionem præbeat. Dii præterea nihil agendo, perpetuaque contemplatione, res omnes præuidendo, mouent exemplo ſuo philoſophos, vt contemplationem rerum diuinarum, præferant omni humanæ actioni & felicitati.

Cap. XXVI.

Quæ qualiſq; philoſophia in Senatore requiratur: Eam conſiſtere præter philoſophicum circulum & in hiſtoriarum, ac ciuilis ſapientiæ cognitione.

Qvoniam autem Senatoris felicitas, & omnis ſcientia ſapientiaq; in agendo conſiſtit: is enim eſt, qui rationem rectæ & honeſtæ vitæ non ignorat: qui priuatarum publicarumq; rerum adminiſtrationi eſt conueniens, qui regere conſiliis vrbes, fundare legibus, emendare iudiciis ſcit: neceſſe eſt, vt eam partem philoſophiæ calleat, quæ virtutũ & actionum humanarum præcepta, ciuitatumq; adminiſtrandarum ſcientiam, in ſe continet. *Philoſophia ſenatoria quæ ſit.* *Is* igitur *locus de moribus* ad vnguem illi perdiſcendus eſt, is illi præſtiterit, tam viuendi, quam recte viuendi, conſulendique ſapientiam. Quomodo enim is, vitam virtuti conuenientem agere poteſt, qui quid virtus ſit ignorabit? an de iuſtitia fortitudine, abſtinentia, prudentia, non

ion plurima dicet in Senatu? Quomodo ve-
o ſeditiones componet, leges ſciſcet, ſi non
uſtitiæ, prudentięque præcepta plane cogno-
ierit? vtrumne de bello, pace, fœdere prudens
onſilium dabit, ſi quod bellum iuſtum, quod
niuſtum, quæ pax honeſta, quæ turpis, quod
œdus ſanctum, quod peruerſum neſciet? O-
nnem honeſti vim, omnes virtutes, non voci-
us tantum ſibi notas, atq; nominib. aurium
enus, in vſum linguę perceptas, ſed mente cō-
plexas tenere debet. Summum autem eorum
omnium in Ethicis, Politicis, Oeconomiciſq;
ibris incluſam habet: ex his quaſi theſauris
lepromet, virtutum cognitionem, Rerump.
gubernationem, hominum mores, rei priuatæ
administrationem. Hæ preterea diſciplinę, ve-
ram illi de rebus omnib. iudicandis ſcientiam
ſuppeditabunt, & quid in quaq; re honeſtum,
quid contra turpe ſit iudicabunt. Neq; ſolum,
quæ talibus diſciplinis continentur, ſed multo
magis etiam, quæ tradita antiquitus, dicta &
facta pręclare ſunt, noſſe & animo ſemper agi-
tare debet. Quarum rerum cognitio, nuſquam
maior & amplior, quam in annalium hiſtoria-
rumque monumentis reperitur. Non abs re
Tullius hiſtoriam, *Teſtem temporum, lucem veri-
tatis, vitæ memoriam, magiſtram vitæ, nuntiam ve-
tuſtatis* dixit. An fortitudinem, fidem, iuſti-
tiam, continentiam, frugalitatem, contem-
ptum doloris ac mortis, melius alii doce-

Hiſtoriæ cognitio.

bunt? quam Cornelii, Valerii, Fabritii, Curii Decii, Mutii. Eam autem ſapientiam, non ei cognatis temporibus, præſentiq; luce tantum intuebitur, ſed omnem poſteritatis memoriam, ſpacium vitæ honeſtæ, & curriculum præſtantiſſimæ laudis iudicabit. Inde ciuilis ſapientiæ præcepta hauriet, virtutum, rerumque fortiter geſtarũ exempla imitabitur. Cognoſcenda ſunt etiam ea omnia, quæ ad vſum ciuium, moremq; hominum pertinent, quę verſari ſolent in conſuetudine vitæ, in Repub. in ſocietate ciuili: in ſenſu hominum communi, in natura & moribus. Tum illæ præclaræ diſciplinæ, Senatorique vehementer neceſſariæ, de legibus inſtituendis, de bello, de pace, de vectigalibus, de iure ciuium, de adminiſtratione Reipubl. de diſciplina ciuitatis, de naturis hominum, de rationibus his, quibus mentes illorum & incitentur & reprimantur, de virtutibus, de diſciplina iuuentutis, de ciuibus inſtituendis, de conformandis hominum moribus, de diis immortalibus, de fide. Iura præterea ſociorum, fœdera, pactiones, cauſæ imperii, penitus nõ ſint ignor[illegible] omnia poſit ante oculos h[illegible]

Ciuilis ſapientia.

Lælios. Noſtris temporibus, multi veniunt ad petendos honores, & ad Rempub. gubernandam inermes, nulla cognitione rerum, nulla ſapientia præditi. Sin aliquis illuſtrior apparet, is aut vnius anni militiæ vſum, aut iuris ſcientiam pragmaticorum, aut diuitias ſolas, aut domeſticam autoritatem, in Senatum ſecum adfert: bonarum vero & honeſtarum artium ſcientiam, virtutumque cognitionem, non norunt. Neq; erit mihi perfecta laude dignus Senator, qui non bene ſentire, recteque facere, & ſciat, & velit. Huic non fuerit decorum, in leges iurare cuiuſquam: ſummæ ſapientiæ enim veluti candidatum aget, ſiquidem erit tum vitæ, tum conſilii laude perfectus: id erit illi iuſtum, æquum, ſapiens, laudabile, quod à virtute, legibus, veraq; ratione profectum eſſe putabit. Omnis en[illegible] tia, ex rerū cognitic[illegible] ſcat r[illegible] uam niſi homo [illegible] m [illegible] aque ſcientia fu[illegible] us [illegible] m di- [illegible] n, [illegible] m [illegible] omi-

CAP.

[redacted]

Digitized by Google

Cap. XXVII.

Senatorem futurum etiam peregrinationi deditum eſſe debere, & quæ ei in ea obſeruanda, & quid ſi ea facultate deſtituatur ei faciendum.

Peregrinatio.

PRæter dicta philoſophica ſtudia magna pars etiam prudentiæ Senatoriæ conſiſtit in cognoſcendis variorum populorum moribus, legibus, & conſuetudinibus: quarum rerum ſcientia, peregrinando acquiritur, ſicut ſcribit Homerus de Vlyſſe:

Dic mihi Muſa virum, capta poſt tempora Troiæ
Qui mores hominum multorum vidit & vrbes.

Quæ in peregrinatione obſeruanda.

Obſeruandum eſt autem in peregrinatione, vt mores externorum & conſuetudines honeſtas *cognoſcamus*, turpes & iniquas *fugiamus*. Videndum præterea apud exteros, quæ leges, quæ iuriſdictio, quæ libertas, quod genus viuendi, quæ diſciplina militaris, quæ ciuilis, quæ domeſtica; qui ſitus regionis, quæ ciuitatum ſtructuræ, quæ præſidia, quæ munitiones. Virtutes etiam principis cuiuſque cognoſcendæ ſunt, populi in eum voluntas, Senatus prudentia, iudiciorum forma, natura & ingenium populi, quibus maxime virtutibus ſe oblectent, quibus abundent vitiis, qui inter eos aut docti, aut ſapientes, aut milites, aut imperatores inueniantur. Multa alia, quæ ſagaci recte poſſunt inueſtigari iudicio,

quæ-

quærenda ſunt, & nobiſcum auferenda; vt ſi forte vſus earum rerum in patria neceſſarius videatur, is obſeruetur & retineatur. *Cauendum* eſt autem, in nouis & externis conſuetudinibus inferendis, ne ciues efficiamus rerum nouarum cupidos, ne molles & effœminatos, ne auitæ virtutis, morum, legumq; negligentes. Eſt enim plebis natura, nouitatum appetens; quæ ſi pernitioſæ ſunt, Rempubl. vehementer affligunt. Quę igitur aut honeſta ſunt, aut naturæ ciuium conſentanea, aut Reipubl. vtilia, aut terræ cœloque huic, in quo viuimus, minime contraria, ab externis ſunt recipienda: talis enim, & non alia peregrinitas eſt laudanda. Multi peregrinatione ſe delectarunt, Neſtor, Menelaus, Alexander magnus. Præclarum illud Oſiris Ægyptiorum Regis, vt teſtatur Diodorus Siculus, in ſepulchro ſcriptum: *Oſiris Rex ſum, Saturni antiquior filius, qui nullum orbis locum reliqui, quem non attigerim, diſcens ea omnia, quæ generi humano vtilia ſunt & neceſſaria.* Si autem ea facultate peregrinandi carebit, leget Hiſtoricos, Geographos, Coſmographos, curabitque ne in vita ſua, nihil cognoſcendo puerum agat.

Oſiris.

Geographi & coſmographi.

Cap. XXVIII.

An Senator philoſophiæ naturalis cognitionem habere, & qualem omnino in philoſophando ſe gerere debeat, addita conſideratione qua philoſophia vera, quique philoſophi ei vtiles.

Philoſophia naturalis.

EIus partis philoſophiæ, quæ in obſcuritate naturę indaganda verſatur, Senatorem etiam noſtrum, non plane rudem eſſe volumus, ſed paucis; nam omnino haud placet. In hac enim occupatione vitæ, licere puto illi aliquid neſcire. Infinitus & immenſus eſt ſapientiæ cāpus, propterea; partitio ſcientiarum facta eſt quod ſinguli in vniuerſo genere, non potuerunt excellere. Rerum etiam cognoſcēdarum, cum ſit *triplex* conditio, *vtilis, iucunda, & honeſta:* iucundorum & honeſtorū cognitio, non tam eſt ad Remp. regendam neceſſaria, quā amœna & dulcis: vt ſi quando feriatus à publicis negociis fuerit animus, à roſtris, à iudiciis, à curia, habeat quo ſe recipiat, recreet, colligat, molliter recubando, & delicate quieſcendo. Neque poſſumus ire inficias, philoſophiæ huius in Repub. maximas vtilitates eſſe, potiſſimum vero, ſi cultores eius vitam ciuilem adament, Rep. conſpectuque ciuium, non autem ſolitudine tectiſque priuatis gaudeant. Qui ſi valetudine, aut alia quapiam impediantur, vel ſe minus idoneos, ad Reipub. munia obeunda eſſe

Impoſſibile eſt vnum omnia ſcire.

Rerum cognoſcendarum triplex conditio.

eſſe iudicarint, tum vero vitam illis, naturę eorum conuenientem agere permittimus, eoſq; vnguento in caput effuſo, & lana coronatos, ad ſubſellia, ſcholas, gymnaſiaq; dimittimus. Huiuſmodi philoſophandi ratio, tametſi priuata eſt, magnos tamen Reip. fructus conferre conſueuit. Neq; enim iſti ſolum philoſophi probandi ſunt, qui regendæ Reip. ſcientiam norunt, verum etiam illi, qui ſapientiæ ſuæ monumenta, literis nunquam intermorituris conſecrant, vel alios, ſuis ad virtutem, & Reip. gubernationem præceptis inſtruunt; ſiquidem eorum ex libris & ſermonibus ea depromimus, quæ ad leges, mores, vitam beatam, Reiquepub. gubernationem pertinent: adeoque de nobis merentur, vt otium ſuum ad noſtrum negotium, conferre videantur. Talium in numero fuerunt Theophraſtus, Heraclides Ponticus, Dicæarchus, Socrates, Pithagoras. Dicæarchi philoſophi de Rep. librum, Spartiatæ quotannis recitandum publice decreuerant, vtq; iuuenes eum auditum conuenirent, ſtatuerant. Philoſophiæ autem præceptis, ad animum excolendum, virtuteſq; cognoſcendas, non ad cōtentiones diſputationeſq; vtendum eſt: maledicta, contumeliæ, iracundiæ, contentiones, concertationeſque non dignæ mihi philoſophia videntur. Stultum eum eſſe puto, qui virtutem & philoſophiam, eſſe verba credit: conſtantia, fides, probitas, vera eſt philoſo-

Philoſophi priuati quomodo vtiles Reip.

In philoſophando quæ cauenda.

Quæ vera philoſophia.

F 5

igitur eſt in educatione, hac enim teneri iuuenum animi in vtramuis partem flecti ac reflecti ſolent. Diogenes interrogatus, *quomodo quis vitam tranquillam agere poſsit*, reſpondit; *ſi Deos primum veneretur*, hi enim felices & beatos homines efficiunt; *ſi filios enutriat ad virtutem*: hi enim male educati, ſummi hoſtes patribus in ſenectute ſunt; tertio *ſi gratus erga amicos ſit*, Apollinis enim dictum verum eſt, *hominē ingratum, toti orbi inuiſum & odioſum eſſe.*

Diogenis de educatione ſententia.

Cap. XXV.

Inſtitutio puerilis qualis eſſe debeat.

ADſit deinde ipſi iuueni puerilis inſtitutio, quæ in orationis proprietate, ſplendore & veritate indaganda verſatur. Huius tria ſunt capita, *Grammatica, Dialectica, Rhetorica*, tres enim hæ diſciplinæ ſunt, veluti fores & oſtia ſapientiæ; ex his dicendi præcepta hauriet, eaque vſu, domeſtica exercitatione, lectione veterum Poetarum & Oratorum confirmabit. His vero inſtructus, non hæc iam amplius vulgaria, communia, & contrita cogitabit, ſed euolare nitetur, ad maioraque excurret. Agnoſcere enim ſe animus incipiet, veraque pabula quæret, quibus nutriri ſatiarique cupiet. Eſt autem animi non modo pabulum, ſed etiam medicina philoſophia: hæc ægritudines omnes doloreſq; ſanat, hæc homini veram

Philoſophia.

ram felicitatem patefacit: erigimur, ac elatiores præſtantioreſque fieri cupimus, vbi à corpore, atq; ab his terreſtribus, ad illa ſupera & cœleſtia animi noſtri diuerticula, nos conuertimus. Huius inueſtigandæ ratio *duplex* eſt, *altera* in naturæ obſcuritate poſita, totius vniuerſi contemplationi ſubiecta: *altera* in vita & moribus hominum rectè inſtituendis, Rebuſpublic. adminiſtrandis, & re familiari tuenda. *Prioris* eſt Phyſica, Metaphyſica, Mathematica: *poſterioris*, Ethica, Politica, & Oeconomica. Vtriuſq; Philoſophiæ finis ſane non eſt diuerſus. Quemadmodum enim, per contemplationem rerum diuinarum, animus à corpore diſiunctus, felix per ſe & beatus efficitur, ac Diis ſimilis euadit: ſic in actionibus honeſtis etiam contingit, dum ratio ſatellitio virtutum honeſtarumq; actionum ſtipata, reuocat animum à corporis illecebris, & vitæ turpitudine. Segregatus autem animus à corpore, duabus his rationibus, Deo ſimilis efficitur, felixq; eſt iure optimo, & beatus. *Differunt* autem hoc inter ſe, quod *is* in negocio, *ille* in otio, Deorum ſimilitudinem exprimit. Ex quo duplicem efficiunt felicitatem, publicam & priuatam. Omnino qui in exercenda virtute, & in agendo ſuam reponunt felicitatem, vtiliores Rebuſp. commodioreſq; ſolent eſſe. Bonum enim quo communius eſt, eo melius & vtilius habetur. Eodem modo felicitas, quæ ſe diffundit in

Philoſophia ſtudium duplex.

Felicitas duplex.

F mul-

Actionis & ſpeculationis comparatio.

multos, præſtantior eſt habenda, ea, quæ vno capite continetur. Illud tamen fatendum eſt, ſpeculationis priorem ac nobiliorem eſſe gradum: quod rebus optime agendis cauſam & occaſionem præbeat. Dii præterea nihil agendo, perpetuaque contemplatione, res omnes præuidendo, mouent exemplo ſuo philoſophos, vt contemplationem rerum diuinarum, præferant omni humanæ actioni & felicitati.

C A P. XXVI.

Quæ qualiſq; philoſophia in Senatore requiratur: Eam conſiſtere præter philoſophicum circulum & in hiſtoriarum, ac ciuilis ſapientiæ cognitione.

QVoniam autem Senatoris felicitas, & omnis ſcientia ſapientiaq;, in agendo conſiſtit: is enim eſt, qui rationem rectæ & honeſtæ vitæ non ignorat: qui priuatarum publicarumq; rerum adminiſtrationi eſt conueniens, qui regere conſiliis vrbes, fundare legibus, emendare iudiciis ſcit: neceſſe eſt, vt eam partem philoſophiæ calleat, quæ virtutũ & actionum humanarum præcepta, ciuitatumq; adminiſtrandarum ſcientiam, in ſe continet. Is igitur *locus de moribus* ad vnguem illi perdiſcendus eſt, is illi præſtiterit, tam viuendi, quam recte viuendi, conſulendique ſapientiam. Quomodo enim is, vitam virtuti conuenientem agere poteſt, qui quid virtus ſit ignorabit? an de iuſtitia fortitudine, abſtinentia, prudentia,

Philoſophia Senatoria quæ ſit.

non

non plurima dicet in Senatu? Quomodo vero ſeditiones componet, leges ſciſcet, ſi non iuſtitiæ, prudentięque præcepta plane cognouerit? vtrumne de bello, pace, fœdere prudens conſilium dabit, ſi quod bellum iuſtum, quod iniuſtum, quæ pax honeſta, quæ turpis, quod fœdus ſanctum, quod peruerſum neſciet? Omnem honeſti vim, omnes virtutes, non vocibus tantum ſibi notas, atq; nominib. aurium tenus, in vſum linguę perceptas, ſed mente cōplexas tenere debet. Summum autem eorum omnium in Ethicis, Politicis, Oeconomiciſq; libris incluſam habet: ex his quaſi theſauris depromet, virtutum cognitionem, Rerump. gubernationem, hominum mores, rei priuatæ adminiſtrationem. Hæ pręterea diſciplinę, veram illi de rebus omnib. iudicandis ſcientiam ſuppeditabunt, & quid in quaq; re honeſtum, quid contra turpe ſit iudicabunt. Neq; ſolum, quæ talibus diſciplinis continentur, ſed multo magis etiam, quæ tradita antiquitus, dicta & facta pręclare ſunt, noſſe & animo ſemper agitare debet. Quarum rerum cognitio, nuſquam maior & amplior, quam in annalium hiſtoriarumque monumentis reperitur. Non abs re Tullius hiſtoriam, *Teſtem temporum, lucem veritatis, vitæ memoriam, magiſtram vitæ, nuntiam vetuſtatis* dixit. An fortitudinem, fidem, iuſtitiam, continentiam, frugalitatem, contemptum doloris ac mortis, melius alii docebunt? *Hiſtoriæ cognitio.*

bunt? quam Cornelii, Valerii, Fabritii, Curii, Decii, Mutii. Eam autem ſapientiam, non ex cognatis temporibus, præſentiq; luce tantum intuebitur, ſed omnem poſteritatis memoriam, ſpacium vitæ honeſtæ, & curriculum præſtantiſſimæ laudis iudicabit. Inde ciuilis ſapientiæ præcepta hauriet, virtutum, rerumque fortiter geſtarũ exempla imitabitur. Cognoſcenda ſunt etiam ea omnia, quæ ad vſum ciuium, moremq; hominum pertinent, quę verſari ſolent in conſuetudine vitæ, in Repub. in ſocietate ciuili: in ſenſu hominum communi, in natura & moribus. Tum illæ præclaræ diſciplinæ, Senatorique vehementer neceſſariæ, de legibus inſtituendis, de bello, de pace, de vectigalibus, de iure ciuium, de adminiſtratione Reipubl. de diſciplina ciuitatis, de naturis hominum, de rationibus his, quibus mentes illorum & incitentur & reprimantur, de virtutibus, de diſciplina iuuentutis, de ciuibus inſtituendis, de conformandis hominum moribus, de diis immortalibus, de fide. Iura præterea ſociorum, fœdera, pactiones, cauſæ imperii, penitus nõ ſint ignorandæ. Hæc omnia poſita ante oculos hominum eſſe videmus, collocata in vſu quotidiano, in congreſſione hominum in foro. Non æquum aũt eſſe videtur, vt Senator in conſuetudine Reip. in exemplis, in legibus, in voluntate deniq; ciuium ſuorum ſit hoſpes. Vere mihi Antonius, Rectore & publici

Ciuilis ſapientia.

lici

ſtici conſilii autorem deſcripſiſſe videtur, *qui quibus rebus vtilitas Reip. pararetur augereturque teneret, iiſq; vteretur*; tales autem Romæ fuiſſe dicit, Lentulos, Gracchos, Metellos, Scipiones, Lælios. Noſtris temporibus, multi veniunt ad petendos honores, & ad Rempub. gubernandam inermes, nulla cognitione rerum, nulla ſapientia præditi. Sin aliquis illuſtrior apparet, is aut vnius anni militiæ vſum, aut iuris ſcientiam pragmaticorum, aut diuitias ſolas, aut domeſticam autoritatem, in Senatum ſecum adfert: bonarum vero & honeſtarum artium ſcientiam, virtutumque cognitionem, non norunt. Neq; erit mihi perfecta laude dignus Senator, qui non bene ſentire, recteque facere, & ſciat, & velit. Huic non fuerit decorum, in leges iurare cuiuſquam: ſummæ ſapientiæ enim veluti candidatum aget, ſiquidem erit tum vitæ, tum conſilii laude perfectus: id erit illi iuſtum, æquum, ſapiens, laudabile, quod à virtute, legibus, veraq; ratione profectum eſſe putabit. Omnis enim ſapientia, ex rerũ cognitione efflореſcat neceſſe eſt, quam niſi homo ex magnarum rerum artiumque ſcientia fuerit conſecutus, nihil vnquam dignum, non Senatore modo, ſed ne hominequidem cogitarit, dixerit, feceritve.

Cap. XXVII.

Senatorem futurum etiam peregrinationi deditum eſſe debere, & quæ ei in ea obſeruanda, & quid ſi ea facultate deſtituatur ei faciendum.

Peregrinatio.

PRæter dicta philoſophica ſtudia magna pars etiam prudentiæ Senatoriæ conſiſtit in cognoſcendis variorum populorum moribus, legibus, & conſuetudinibus: quarum rerum ſcientia, peregrinando acquiritur, ſicut ſcribit Homerus de Vlyſſe:

Dic mihi Muſa virum, capta poſt tempora Troiæ
Qui mores hominum multorum vidit & vrbes.

Quæ in peregrinatione obſeruanda.

Obſeruandum eſt autem in peregrinatione, vt mores externorum & conſuetudines honeſtas *cognoſcamus*, turpes & iniquas *fugiamus*. Videndum præterea apud exteros, quæ leges, quæ iuriſdictio, quæ libertas, quod genus viuendi, quæ diſciplina militaris, quæ ciuilis, quæ domeſtica; qui ſitus regionis, quæ ciuitatum ſtructuræ, quæ præſidia, quæ munitiones. Virtutes etiam principis cuiuſque cognoſcendæ ſunt, populi in eum voluntas, Senatus prudentia, iudiciorum forma, natura & ingenium populi, quibus maxime virtutibus ſe oblectent, quibus abundent vitiis, qui inter eos aut docti, aut ſapientes, aut milites, aut imperatores inueniantur. Multa alia, quæ ſagaci recte poſſunt inueſtigari iudicio, quæ-

quærenda ſunt, & nobiſcum auferenda; vt ſi forte vſus earum rerum in patria neceſſarius videatur, is obſeruetur & retineatur. *Cauendum* eſt autem, in nouis & externis conſuetudinibus inferendis, ne ciues efficiamus rerum nouarum cupidos, ne molles & effœminatos, ne auitæ virtutis, morum, legumq; negligentes. Eſt enim plebis natura, nouitatum appetens; quæ ſi perniticſæ ſunt, Rempubl. vehementer affligunt. Quę igitur aut honeſta ſunt, aut naturæ ciuium conſentanea, aut Reipubl. vtilia, aut terræ cœloque huic, in quo viuimus, minime contraria, ab externis ſunt recipienda; talis enim, & non alia peregrinitas eſt laudanda. Multi peregrinatione ſe delectarunt, Neſtor, Menelaus, Alexander magnus. Præclarum illud Oſiris Ægyptiorum Regis, vt teſtatur Diodorus Siculus, in ſepulchro ſcriptum: *Oſiris Rex ſum, Saturni antiquior filius, qui nullum orbis locum reliqui, quem non attigerim, diſcens ea omnia, quæ generi humano vtilia ſunt & neceſſaria.* Si autem ea facultate peregrinandi carebit, leget Hiſtoricos, Geographos, Coſmographos, curabitque ne in vita ſua, nihil cognoſcendo puerum agat.

Oſiris.

Geographi & coſmographi.

Cap. XXVIII.

An Senator philoſophiæ naturalis cognitionem habere,& qualem omnino in philoſophando ſe gerere debeat, addita conſideratione quæ philoſophia vera, quique philoſophi ei vtiles.

Philoſophia naturalis.

EIus partis philoſophiæ,quæ in obſcuritate naturę indaganda verſatur,Senatorem etiam noſtrum, non plane rudem eſſe volumus, ſed paucis; nam omnino haud placet. In hac enim occupatione vitæ,licere puto illi aliquid neſcire.Infinitus & immenſus eſt ſapientiæ cāpus,proptereaq; partitio ſcientiarum facta eſt quod ſinguli in vniuerſo genere, non potuerunt excellere.Rerum etiam cognoſcēdarum, cum ſit *triplex* conditio,*vtilis,iucunda,*& *honeſta:* iucundorum & honeſtorū cognitio, non tam eſt ad Remp. regendam neceſſaria, quā amœna & dulcis: vt ſi quando feriatus à publicis negociis fuerit animus, à roſtris, à iudiciis, à curia, habeat quo ſe recipiat, recreet, colligat, molliter recubando, & delicate quieſcendo. Neque poſſumus ire inficias,philoſophiæ huius in Repub. maximas vtilitates eſſe, potiſſimum vero, ſi cultores eius vitam ciuilem adament, Rep.conſpectuque ciuium,non autem ſolitudine tectiſque priuatis gaudeant. Qui ſi valetudine,aut alia quapiam impediantur, vel ſe minus idoneos,ad Reipub. munia obeunda eſſe

Impoſſibile eſt vnum omnia ſcire.

Rerum cognoſcendarum triplex conditio.

eſſe iudicarint, tum vero vitam illis, naturę eorum conuenientem agere permittimus, eoſq; vnguento in caput effuſo, & lana coronatos, ad ſubſellia, ſcholas, gymnaſiaq; dimittimus. Huiuſmodi philoſophandi ratio, tametſi priuata eſt, magnos tamen Reip. fructus conferre conſueuit. Neq; enim iſti ſolum philoſophi probandi ſunt, qui regendæ Reip. ſcientiam norunt, verum etiam illi, qui ſapientiæ ſuæ monumenta, literis nunquam intermorituris conſecrant, vel alios, ſuis ad virtutem, & Reip. gubernationem præceptis inſtruunt; ſiquidem eorum ex libris & ſermonibus ea depromimus, quæ ad leges, mores, vitam beatam, Reiquepub. gubernationem pertinent: adeoque de nobis merentur, vt otium ſuum ad noſtrum negotium, conferre videantur. Talium in numero fuerunt Theophraſtus, Heraclides Ponticus, Dicæarchus, Socrates, Pithagoras. Dicæarchi philoſophi de Rep. librum, Spartiatæ quotannis recitandum publice decreuerant, vtq; iuuenes eum auditum conuenirent, ſtatuerant. Philoſophiæ autem præceptis, ad animum excolendum, virtuteſq; cognoſcendas, non ad cōtentiones diſputationeſq; vtendum eſt: maledicta, contumeliæ, iracundiæ, contentiones, concertationeſque non dignæ mihi philoſophia videntur. Stultum eum eſſe puto, qui virtutem & philoſophiam, eſſe verba crediti: conſtantia, fides, probitas, vera eſt philoſo-

Philoſophi priuati quomodo vtiles Reip.

In philoſophando quæ cauenda.

Quæ vera philoſophia.

loſophia, cæteræ ſcientiæ non virtutes, ſed virtutum inſtrumenta & ornamenta ſunt. Neq; *Epicurei.* ſectarum varietate, diſtrahendum animum cenſeo. Epicurus ex tuis hortis, vel potius ex animo eſt exterminandus. Ea enim ſapientia, quæ ſuſcepit patrocinium voluptatis, procul eſſe debet ab eo viro, quem quærimus, & quem publici Conſilii, gubernandæq; Reip. ducem *Stoici.* eſſe volumus. Stoicos nõ improbo, dimittendos tamen cenſeo, noſtro enim Senatori non ſatis placebunt: quod eos omnes, qui ſapientes non ſunt, vti Tullius dicit, ſeruos, latrones, hoſtes, barbaros, inſanos eſſe dicunt; nec vero conſentiunt aliquẽ inueniri poſſe ſapientem. Eſt autem omnino abſurdum, eum in Senatum cooptare, cui nemo illorum, qui adſunt, ſapiens, nemo ciuis, nemo liber eſſe videatur. *Peripatetici.* Inter Stoicos & Peripateticos nonnullę quandoq; de ſummo bono oboriuntur contentiones: Peripateticis tamen adhærendum eſt, hi ſunt enim veriores morum & virtutum magiſtri, ex eorumq; familia, optimi perfectiq; ciues, Imperatores, Reges, Philoſophi, tanquam ex equo Troiano proueniunt.

Cap. XXIX.

Senatorem & eloquentem & Iuriſperitum eſſe debere.

Eloquentia Rerum magnarum, atq; artium ſcientiam, illuſtrabit in Senatore eloquentia: quæ eſt or-

eſt ornamentum ſapientiæ. Hac niſi præditus erit, intelligimus omnia in Senatore, etiam ſi ſumma fuerint, exilia fore. Ornata & ſapienti oratione, non ſolum ipſius dignitas, ſed & priuatorum multorum, & vniuerſæ Reipubl. ſalus defenditur: per eam concitati animi ſedantur, ſedati concitantur, ſæpeque oratio efficit, quod ferrum hoſtile nequit efficere. Quæcunque igitur Senator dicturus eſt, *prudenter, compoſite, ornate, & memoriter dicat, cum quadam etiam actionis dignitate.* Proxima eloquentiæ eſt, Iuris ciuilis cognitio: cuius finis eſt, iuſta in rebus omnibus æqualitatis conſeruatio. Quis enim prudentius cauſas & controuerſias decidet, quis ciuium ſeditiones melius componet, quis Reipublic. leges, populi conſuetudinem, libertatem, mores ſapientius defendet, quam iuris legumq; peritus? verum eſt certe quod dicitur, *Iuriſconſulti domum oraculum eſſe ciuitatis.* Hunc Antonius, legum & conſuetudinem Reipub. qua priuati vtuntur, & ad reſpondendum, & ad agendum, & ad cauendum, cognitione iubet excellere. Non autem cauſidicum, neq; proclamatorem, aut rabulam Senatorem eſſe volumus: hoc enim hominum genus infimum eſt, & mercedula adductum, miniſtrum ſe præbet falſitatis & iniuſtitiæ, ſimulque linguam & animum contra iuſtitiam inſtructum & armatum gerit, difficile autem eſt, eum iuſtitiæ & veritatis amantem *Iuriſprudentia.*

eſſe,

eſſe, qui linguam quæſtui proſtituit. Senatoris igitur officium ſit, innocentiam iudiciorũ fraude liberare, contra malos & nefarios ciues voluntarium ſe accuſatorem exhibere, bonos defendere & adiuuare, nõ mercede ad id prouocante, ſed iuſtitiæ amicitiæque dignitate: q̃ multos nobiliſſimos & grauiſſimos Senatores Romę factitaſſe legimus. Sed ad ciuilem diſciplinam progrediamur, nosq; ad munus, penſumque propoſitum reuocemus.

Cap. XXX.

De ciuili diſciplina & exercitationibus tum corporis tum animi Senatori inſtituendis.

Ciuilis diſciplina. *Vir ciuilis.* Ciuilis diſciplina nihil aliud eſt, quam vitæ noſtræ ciuitatiſque bene & iuſte gubernandæ ſcientia. Vir enim ciuilis à philoſophis appellari ſolet is, *qui facultate & virtute inſtructus eſt ad ciuiliter imperandum,* vti Regius, qui ad regendum: interdum etiam ad leges condendas, & vitam honeſte ducẽdam. Finis ciuilis diſciplinę eſt bonum ciuitatis, ſcilicet ipſum iuſtũ: id autem eſt publica vtilitas. *Ciuilis diſciplina duplex.* Plato in ſua ciuitate *duplices* inſtituit *diſciplinas, alteras* quæ corporis, *alteras,* quæ animi vires exercerent. Animorum diſciplinam, Muſicam eſſe dicit, corporis vero Gymnaſticam. *Muſica.* Per muſicæ harmoniam, animi quendam concentum & conſenſum, ac quaſi concordiam intelligit: vbi actiones omnes virtutibus, & hæc itidem illis conſonant,

ſonant. Huiuſmodi vero cognationem in homine efficiunt leges & philoſophia: per hæc enim duo, quid honeſtum, quid turpe, quid iuſtum, quid iniuſtum, quid deligendum & fugiendum ſit, cognoſcitur: quomodo præterea amicis, parentibus magiſtratib. obtemperandum. Per Gymnaſticam corporis exercitationes intelligit, hac enim robur & fortitudo corporis augetur in homine. Conſiſtit autem hoc in ſaltatione, curſibus, lucta, venationibus, in equitando & iaculãdo, & vt dextra peræque ac ſiniſtra valeamus, quarum vires nutricum educatio diuerſas in nobis efficit. Ad ſummum, militares omnes honeſtæq; corporis exercitationes ſub Gymnaſtica continentur. Nihil profecto magis neceſſarium eſt cuique viro, maxime vero ciuili & Senatorio, quã corporis & animi exercitationes inuicem coniungere, atque fortitudinem cum temperantia conſociare: vt ſcilicet per illam alta petat, per hanc non deſpiciat humilia, & vtraque ex parte nihil vnquam nimis aut audeat, aut metuat. Eſt n. neceſſe, vt per fortitudinem, publicas priuataſque propulſes iniurias: per temperantiam, contineare ab inferenda iniuria: per illam ad honeſta voceris; per hanc cohibeare à turpibus. Ad hæc Muſica & Gymnaſtica (vt Platonice dicam) ſumma adferũt adiumenta: ſiquidem per illam temperantia & cæteræ virtutes, per hanc fortitudo corporis & animi com-

Gymnaſtica eiuſque ſpecies.

Corporis & animi exercitatio coniungenda.

comparatur. Conſocianda vero ſunt hæc inuicem propterea duo: ſola namq; Gymnaſtica, parit ferocitatem, Muſica ſola, mollem & effœminatum animum: vtręq; generant & producũt in homine, perfectionem virtutis. Hac igitur ratione futurus Senator ſe exercebit, nam & conſilio in pace, & in bello fortitudine valebit: ad hæc enim duo, illum patria, Reſq; publica genuit.

Belli & pacis artes Senatori cognoſcendæ.

Præclarum illud, & ad memoriæ famam propagandum erat Romanorum inſtitutum: apud quos nobiles & generoſi ciues, in his potiſſimũ duobus, liberos ſuos excellere volebant: vt ſcil. *domi boni Senatores foris fortes eſſent Imperatores.* Propptereaq;, nulla Reſp. fuit, quæ tot Imper. & Senatores, vnis incluſos mœnib. ſimul haberet. Ex quo Cyneas Pyrrhi legatus, *Senatum Romanum, multorum Regum ſibi conſeſſum videri* dixit.

Romanorum ſtudia.

Ad ciuilem diſciplinã pertinere putant aliqui, ciues in Repub. bonos & moratos efficere: non enim ciuib. præſcribendus eſt imperandi ſolum, ſed etiam parendi modus, nec vero vt obtemperent tãtum obediantque magiſtratibus, ſed ẽt vt eos colant & diligant efficere. Quæ res, quoniam legib. ſanciendis efficitur, danda eſt opera Senatori, vt in ea parte, legiſlatorẽ peritum & doctũ agat.

Morati & obedientes ciues quomodo efficiantur.

Primus enim gradus ad virtutem, & honeſtatem eſt, legibus & magiſtratib. obedire: leges enim in Rep. nihil aliud ſunt, q̃ in certas regulas conſcripta virtus, & ratio viuendi. Theopom-

Leges quid ſint.

pompus Rex Spartanorum, cum illi dictum eſſet, Remp. Lacedæmoniorum, propterea rebus ſecundis florere, quod Reges haberet, qui recte imperare ſcirent, minime reſpondit, ſed quod ciues ſcirent optime parere. Diſciplinæ Laconum inter cæteras hæc præcipuæ, vti refert Plutarchus, fuerunt: magiſtratib. legibuſque parere: laborem omnẽ fortiter ferre: pugnando ſcire, vel vincere, vel mori. Erant in omni fere Græcia, cõmunes iſtæ diſciplinæ ciuiles, in quib. iuuenes ſe exercere ſolebant: vt his inſtructi, tam in bello patriam defendere, quam in pace regere, & in ocio vitam honeſte degere ſcirent: literæ, palæſtra, muſica, pictura, ars nandi: harum imperiti irridebantur, dum *neq; natare, neq; literas ſcire* dicerẽtur. Thebanus quidam interrogatus, *quomodo conſeruari poſſit ſtatus omnis Reip.* reſpondit, *obſeruatione iuſtitiæ, & ante omnia, ſi eſt diſciplina inter iuuenes, non eſt auaritia inter ſenes.* Magna vis certe eſt ciuilis diſciplinæ in Rep. per hanc enim ciues, ad omne genus virtutum apti & idonei redduntur.

Diſciplina Laconum.

Græcorum diſciplina.

Vtilitas in Rep. ciuilis diſciplinæ.

Cap. XXXI.

An abſq; philoſophiæ cognitione ſapiens quis eſſe, euadereue poſſit. Addita exhortatione ad Senatorem, vt eam & amplectatur, & ad publicam rerum vtilitatem in lucem proferat.

NOn prætereundum illud eſt ꝙ vbiq; fieri videmus, plurimos nullis, aut ſane pexiguis

guis imbutos artibus, nulla literarum tinctos ſcientia, nullo philoſophiæ ſtudio guſtato, ac ne audito quidem, videri prudentes, bonos, iuſtos, fortes, ac in Repub. magiſtratus, ciuiliaq; negotia, ſumma cum dignitate adminiſtrantes. Quod cum ita ſit, diſciplinam ciuilē aliam fortaſſis aliquis, eorum exemplo à me requiret, Philoſophiam, & alia, quæ antea dixi, reiiciet, non ingenii ætatisq; ſuę perceptionem horum eſſe putans, vulgatum illud medicorum commemorabit, *artem longam, vitam breuem eſſe*, Platonem etiam dicet, *felicē eum* appellare ſolere, *cui in ipſa ſenectute, vel potius in ipſo vita decliuio datum ſit, veras noſſe de ſapientia, rebusque omnib. opiniones.* Experimur enim meliores, prudentioreſque nos, tempus diemque facere. Magna res eſt fateor ſapientia, quodq; magis dolendum eſt, ad eam acquirendam ſentimus plurima nobis, vitæ noſtræ fragilitatem, adferre impedimēta. Multi enim vixdum medium curriculum vitæ prætergreſſi, aut ne aggreſſi quidem, Parcarum fatali lanificio abſumuntur. Nonnulli corporis magis quam animi ſeruientes officiis, vitam ſapientiæ duram & aſperam, tanquam Scyllam & Charybdim, fugiunt. Quid dicam de his, quos inuita Minerua nihil vnquam dignum philoſophia facere, ſentireque permittit? Quæ omnia tametſi nobis philoſophię verę que ſapientiæ percipiendæ, ſpem quodammodo pręcidant: non

tamen

tamen abiecto prorſus animo & conſternato, nos reddere debent. Vitam felicem non longitudo temporis, dierumq; numerus facit, ſed virtus: qua ſi carueris, etiam ſi Neſtoris annos, aut Phænicis ætatem, quod dicitur, ſuperaueris, vitam tamen miſeram, breuem, ac infelicem egeris. Quid enim intereſt, mori iuuenem te: ſi poſt mortem hanc, virtus tibi vitæ dabit initium? Silenus Poeta, captus à prædonibus, ac ad Midam Regem adductus, cum ad ſe redimendum pecunia careret, à Rege petiit, vt ſe liberum faceret, daturum ſe munus illi cupiẽs, omni aure & argento carius. Hoc autem, duobus verſiculis, non magis vere, quam feſtive expreſſit, *maximum munus*, inquiens, *hominis à Deo, non naſci, proximum, cito mori*: quod vbi multis argumentis comprobaſſet, Rex eum liberum dimiſit, ſimulque donauit. Quæ enim vita potior eſt habenda, hæc ne caduca, miſera, & fragilis; an vero illa beata, felix & æterna, cuius nobis certam poſſeſſionem, vera virtus comparare ſolet? Viuimus propterea vt moriamur: cur non potius morimur vt viuamus? Vitam felicem virtus tibi largita eſt: moriere ergo felix. Summo igitur ſtudio virtuti nauanda eſt opera, cuius altrix nutrixq; eſt philoſophia: aut enim per eam euademus in ſummum aut certe multos infra nos videbimus. Honeſtum erit, ſi nullatenus poterimus in primis, at certe in ſecundis, vel tertiis conſiſtere: fue-

Vita humana miſera conditio.

rimus hoc modo apud eos primi, qui nobis inferiores erunt. *In rebus præſtantibus*, vti ait Tullius, *magna ea putantur, quæ ſunt optimis proxima.* Neq; enim ſi Achillis gloriam in re militari, quis conſequi non poteſt, Aiacis aut Diomedis laudem aſpernabitur: aut ſi quis Platonem Lycurgum, Solonem, attingere nequit, propterea in indoctis numerandus erit.

Vulgaris & quotidiana ſapientia.

Multi inueniuntur, vt dixi, qui ſapientiæ poſſeſſionem, & Reip. adminiſtrandæ ſcientiam nacti ſunt, nō ex philoſophorum libris vllis, ſed ex inſtitutis maiorum, exemplis, cōſuetudine, experientia, paterna domeſticaq; diſciplina, legibus, moribus, & ex quadam naturę ſagacitate, quam parumper exornarunt honeſta liberaliq; educatione. Talium in omnibus Rebuſp. exēpla plurima reperiri ſolent: quorū diſciplina ciuilis, eſt forum: magiſter autem, vſus, leges, inſtituta Reipub. moſq; maiorum. Demades prudens ille vir, & optime verſatus in Rep. cum aliquando interrogaretur, *quem in ſapientia quærenda præceptorem habuiſſet? tribunal* reſpondit *Athenienſium*: exiſtimabat enim forum, & in rebus agendis experientiam, quauis inſtitutione philoſophorum potiorem eſſe. Neque antiqui Romani, iuſtam illam & pulchram Reip. formam, è philoſophorum libris magis, quam è ſuo ingenio depromptam, poſteris reliquerunt.

Forum & experientia

Vetus illud ſeculum, quod à Poetis aureum

voca-

vocatur, fœliciſſimum per ſe genus hominum & ſapientiſſimum, producere ſolebat: nec immerito quidem: in illis enim primordiis, & rudimentis vitæ humanæ, virtute ſola regnante, nulla fuit hominib. vitiorum ſcelerumq; cognita lues: amabant vitam rectam, iuſtam, ſimplicem, cui à natura cognata eſt virtus & ratio. Itaq; naturæ ſuæ ſtimulis, & ad virtutem honeſtatemq; impellebantur, & vitia fugiebant, quæ facile quod erant incognita, fugere poterant. De hac præclara Naſo ætate ſcribit, *Aureum ſeculum.*

Aurea prima ſata eſt ætas, quæ vindice nullo,
Sponte ſua, ſine lege, fidem rectumq; colebat:
Pœna metuſq; aberat, nec ſupplex turba timebat,
Iudicis ora ſui, ſed erant ſine iudice tuti.

At poſtquam ſeneſcere, & quaſi ad occaſum declinare Sol ille veræ virtutis, vitiorumq; tenebris obſcurari cœpit, tum mox hominum ingenia quoque, ad res malas prolabi, vitia ſatius noſſe, quam virtutes malle, illis ſe oblectare, has fugere cœperunt: exinde quiſq; contra virtutem ſe armare, alteri nocere, ſcelerate viuere, ratione ad res malas abuti, pulchrum & honeſtum putabat. Et vt Idem: *Secula deprauata.*

Protinus irrupit, venæ peioris in æuum,
Omne nefas fugere pudor, verumque, fideſque:
In quorum ſubiere locum, fraudeſque, doliqué,
Inſidiæque, & vis & amor ſceleratus habendi.

Atqui certe ſcelerum hic gurges & vorago abſorbſiſſet pene humanũ genus, niſi naturæ

rationiſq; vis, ex tanta clade quaſi receptui canens, in paucorum hominum præſidium ſe recepiſſet. Pauci igitur hi, primum quidem vitiis indicto bello, mortales omnes, pecudum quaſi more viuentes, ad humanitatem verbis pellexerunt, eorumq; officia, virtutes, dignitatem, non dicendo ſolum, ſed ſcribendo etiam illuſtrarunt. Vnde leges emanarunt in ciuitatibus, vitæ bene tranſigendæ magiſtræ: quod enim quiſque bonum, iuſtum, rectum honeſtum, vel agendo, vel intelligendo animaduertit: id obſeruatum ne periret, libris cuſtodiuit, qui ſunt immortalitatis, æternæq; memoriæ vindices. Hinc nata virtutum præcepta, de moribuſq; & officiis hominum, plurima ſunt cõſcripta volumina. Subſecuti ſunt alii, qui non hominum mores & officia ſolum, ſed ipſius vniuerſi naturam perſcrutati ſunt. Hæc vero naturæ humanæ, mundique totius conſideratio, vno nomine à Gręcis *Sophia* vocabatur, eius autem indagatores *Sophi*, ac deinde quaſi ſuperbum peroſi nomen, Pithagorę exemplo, *Philoſophi* dici cœperunt. Hoc igitur modo rationis naturæq; humanæ lumen, quod vitiorum tenebris obſcuratum & obnubilatum erat, eluxit: eamq; nobis rerum diuinarum & humanarum cognitionem, quæ *Philoſophia* vocatur, detexit: cuius beneficio, mortales virtutem antiquam, ſimplicitatem, innocentiam, felicitatem amiſſam recuperarunt.

Qui aurea ſecula reſtituerunt.

Philoſophia

Philoſophia aurei ſeculi vindex.

runt. Quotus enim quiſque erat, qui honeſte viuere, vitiis repugnare, virtutes noſſe volebat is Philoſophorum libris & ſermonibus, ſeſe tradebat erudiendum, quaſi plane diffidens naturæ ingenioq; ſuo, malarum rerum ſcientia, peſſima educatione, vmbris, deſidia, languore, deliciis, ocio, opinionibus, maloq; more imbuto & infecto. Philoſophia igitur, aureum illud ſeculum reſtituit, & antiquam hominum conditionem, naturam, felicitatemq; recuperauit. Ab ea quicunque veteris aureæque humanitatis, virtutum, atque honeſte viuendi præcepta percipiunt, non ciuiles & prudentes illi tantum, ſed feliciſſimi etiam, vereq; beatiſſimi efficiuntur. Qui vero *ſine* vlla *Philoſophia*, diſciplinarumque *cognitione* prudentes ſunt, *duplici* via id conſequi ſolent. *Aut* enim natura diuina præditi ſunt, cuius munere omnia ipſi præ ſe comprehendunt, prouident, intelligunt; vti antiquis temporib. apud Græcos, Theſeus & Cecrops, apud Latinos, Romulus & Numa fuerunt: hi enim ad Reſpub. gubernandas, non vllam Philoſophorum doctrinam, ſed ingenium à Muſis cœleſtibus inſtructum attulerunt. *Aut* experientia forenſi edocti, cautionibuſque ciuilibus imbuti, ad Rempubl. accedunt. Qui quidem *ſi* viri *boni* ſunt, legibuſque in Repub. conſtitutis omnia moderātur, laudandi ſunt, licet imperfectam, multiſque periculis, & mutationibus obnoxiam

Qui ſine philoſophia ſapientes.

ſiam habeant prudentiam: ſin *mali*, maxime ſunt vituperandi, nihil enim his flagitioſius, nihil deteſtabilius, nihil pernicioſius in Rep. fieri ſolet. Veriſſime Mitio apud comicum dixit, *Homine imperito nihil quidquam iniuſtius eſſe:* hic enim quoniam iuſta gubernandi præcepta neſcit, & vnius fori experientiam ſummam eſſe ciuilis diſciplinæ ſapientiam exiſtimat; tumultibus, ſeditionibus, turbis, Rempub. implet, neſcit quib. modis aut rationibus, qua arte, quove conſilio, talibus malis occurrat, ad hæc enim extirpanda, neq; conſilii locum habet, neque auxilii copiam: quas quidem duas res illi, ignorantia rerum omnium malarum, vitiorumque mater adimit. Cum igitur ſola natura duce boni, felices, prudentes, fieri non poſſimus, animum enim corporis onere prægrauatum, malarumq; rerum ſcientia imbutũ gerimus, ac ætatem huiuſmodi viuimus, quæ non amplius via ſua, vti antiquis temporibus bonorum virorum copiam producat: omnino inueſtiganda ſunt nobis conſilia, quibus animum corporis illecebris irretitum, à vitiis, atque ab hac præſentis temporis colluuione, ad illam antiquam, diuinam, vereque humanam vitam reuocemus. Id autem fecerimus, *artis* & *exercitationis* beneficio quorum *alterum* labor nobis, *alterum* Philoſophia ſuppeditat. *Omnes humanas diuinaſque res, omnium artium ſcientiam, omnem virtutum cognitionem, Rerumpubl. adminiſtratio-*

Ignorantia vitiorum parens.

Philoſophia

ſtrationem, omnia deniq; quæ cœlo terraq; continentur, vnius nomen philoſophia poßidet. Hæc animum in corpore tanquam ergaſtulo religatum, ab omni cupiditate liberum reddit, recte viuendi, imperandi, regendi, conſilia ſufficit. Huius ergo præceptis, inſtitutiſque futurus Senator inſtructus, non amplius incluſus, atq; abditus lateat in occulto, non ſolitarium agat, non ſolus forum, templa, porticus obeat, non faciem oculoſque hominum fugiat, non ignauiam ſuam tenebrarum ac parietum cuſtodiis tegat: ſed in multitudine, conſpectuq; ciuium verſetur, communemque ſocietatem hominum tuendam & ornãdam ſuſcipiat. *Nullius vnquam virtus, ingenium, prudentia, priuatis incluſa parietibus, illuſtris eſſe poteſt*: prodeat neceſſe eſt, & in arenam deſcendat: nec magis priuati ciuis ſapientia vtilis eſt, quam eſſe ſolent auari hominis, in terram defoſſi theſauri, perinde enim iuuant, ac ſi non poſſideantur. Quid autem fieri tam magnum, aut tam illuſtre poteſt eſſe, quam virtutem cuiuſq; non latere in tenebris, nec obſcuram eſſe, ſed in facie hominum, in oculis ciuitatis, atque in auribus præſtantiſſimorum ciuium eſſe poſitam. Qua quiſque vita, ſapientia prudentia ſit, haud facile cognoſci poteſt, niſi periculum fecerint homines. Sicut enim Athletam arena, curſus equum; ita Senatorem qualis ſit, res geſtæ indicant.

Solitarius ſenator non ſit.

Dictum ſatis eſſe puto de Senatoris diſciplina, per quam beatus & felix, atq; ad Remp. iuſte adminiſtrandam idoneus, euadere poſſit. Cum enim duce ſola natura, ea felicitas & ſapientia, non poteſt acquiri, tribuendum id eſt ſtudio & exercitationi: diſcendum etiam eſt, atq; tam diu diſcendum, quam diu neſciamus, vel, vt pulchre Seneca, *quam diu viuamus, & quam diu nos, quantum profecerimus non pœnitéat.* Nos autem in Virtutibus profeciſſe, certiſſimum illud erit argumentum, ſi cupiditates & affectiones in nobis, virtutis rationiſque lumen oppreſſerit: ſi etiam inter homines, iuſte, prudenter, temperate, non tanq̃ homines, ſed quaſi Dii vixerimus. Sed ad formam legendi Senatoris noſtra properet oratio; volumus enim in ea maxime ſeruari decus & æquitatem.

Quam diu diſcendum.

Signa virtute prædi- ti hominis.

Cap. XXXII.

De officio boni ciuis in adeundo magiſtratu, & Auaritia in Repub. malis.

Electio Senatoris.

Inter omnia, quæ Rempub. eiuſque felicitatem cõſeruant, nihil eſt vtilius, nihil præſtãtius, quam viros ad magiſtratus gerendos eligere, ſumma prudentia, ſapientia, & virtute præditos; quiq; ad honores obtinendos, non potentia, non vi, non ambitione, non largitionibus, ſed lege, virtute, modeſtia, dignitate, ſibi parent aditum. Summa res eſt in omni Repub. magiſtratus, hunc enim gerentes, viri in primis boni, ſapientes, clari, cenſentur ab omni-

Magiſtratus præmium virtutis.

omnibus & appellantur. Eſt namq; magiſtratus, optimorum ciuium, quaſi virtutis autoramentum, quod illis perſolui ſolet, propter eorum in Rempub. merita ſummaſque virtutes. Eſt igitur boni ciuis, boniq; viri, in adeundo magiſtratu, Reip. ſalutem & dignitatem, priorem ſua dominatione, & domeſticis commodis habere. Non imitandi ſunt Senatores illi Romani, Sylla, Cinna, Carbo, Marius, Pompeius, Cæſar, & multi alii: quorum ambitiones, ſeditiones, factiones, bellum ciuile ad extremum interitus Reip. conſecutus eſt. Nolebant illi in patria æquo iure viuere, priuatæ gloriæ fructus, Reipub. vtilitati & tanquillitati præponentes: ſcribit de Cæſare, & Pompeio Lucanus,

Officium boni ciuis in adeundo magiſtratu quod.

Impatienſq; loci fortuna ſecundi: (rem,
Nec quenquam iam ferre poteſt, Cæſarve prio-
Pompeiuſq; parem.

Legibus itaque in bene conſtituta Repub. impotens hęc honorum cupiditas eſt referenda: quod & Romanos florente Repub. feciſſe legimus: ambitus enim reos exilio mulctabāt. Ambitionem vero eam reprehendo, quæ cōtra leges & honeſtatem, vel vi, vel largitionibus, vel alia quapiam inhoneſta ratione, quoſuis oppugnat honores. Solent plerique virtuti ſui diffiſi, magiſtratum, & ſummos honores, largitionibus conſequi, qua peſte nihil flagitioſius, nihil pernicioſius in Repub. ſolęt eſſe.

Ambitus pœna.

Ambitus quid.

Largitio corruptela magiſtratuum.

Qui id faciunt, hi præ diuitiis virtutem & honeſtatem ſpernunt, neq; putant aut honori, aut virtuti locum vllum eſſe, niſi vbi affluant opes: propterea que priuatæ, non publicæ rei curandæ incumbunt, quod ſciunt diuitiis, omnes honores & dignitates, non autem virtuti tribui. Ex quo efficitur, vt in ea Rep. dominetur auaritia, & ingens habendi cupiditas, ex qua luxus, doli, fraudes, inimicitię, contemptus Deorum, legum magiſtratuum naſcuntur. Id quiſq; amplecti ſolet, quod vtile, non quod honeſtum eſt, in quo acquirendo, cum nullum virtuti pręmium videt eſſe, fraude, dolis, potentia, inferiores oppugnare conatur, ſicq; tenuiores in Rep. oppreſſi, miſere viuunt & diuitibus ſeruiunt, non tam virtute, quam potentia, luxu, fraude, dolis præſtantioribus. Hi priuatā vtilitatem, virtuti & honeſtati pręferunt, omnes leges, libertatem, iura, iuſtitiam deniq; ipſam vendunt, auctionantur, proſtituunt. Iugurtha talium Senatorum copia, vrbem Romam aliquando abundantem, cum vidiſſet, exclamando dixiſſe fertur: *ò venalem vrbem, & cito perituram, ſi emptorem inuenerit.* Lacedæmoniis de diuturnitate Reip. conſulentibus, ab Apolline reſponſum eſt, *Spartam nulla alia re niſi auaritia perituram*; hanc fatalem prædictionem vt euitarent, omnem auri, argenti, ærisq; vſum è ciuitate ſua eiecerunt, atque ferream quandam, & quę impediret magis, quam poſſi-

Auaritia quæ mala inducat in Rempub.

Auaritia pernicies Reipub.

Magiſtratus virtuti non diuitiis ſeruire debent.

poſſidentium caperet animos, cõmerciorum gratia, pecuniam inſtituerunt. Quare cauendum eſt in omni Repub. ne diuitiis plus, quam virtuti ſeruiant honores, vtq; hi puniantur, qui virtutem pecuniis oppugnare conantur. Compendiaria eſt hæc ad Rempub. cito perituram via, in qua maior diuitiarum, quam virtutis habetur ratio: ciues enim auaritiæ, non virtuti ſtudebunt, ac ad cumulandas opes totos ſe penitus conuertent, quę illos effœminatos, fraudulentos, alienorum appetentes, luxurioſos, & omnib. vitiis diffluentes, efficient. Proſtrata iacebit virtus, contemnet Sacerdos pietatem, Miles arma, Senator prudentiam, fidem, diligentiam, Populus diſciplinam ciuilẽ: quib. neglectis, regnabit audacia, vis, iniuſtitia luxus, omniumq; vitiorum ſentina barbaries. Modus igitur & forma magiſtratus eligẽdi tenenda eſt, hoc enim pacto virorum bonorum in Rep. delectus, virtutiſq; ratio maxime habebitur. Ac minores quidem magiſtratus in Rep. qua ratione & modo ſint procurãdi, non videtur huius eſſe loci diſputatio: id n. valere debet, quod leges, communiſq; omnium vſus & cõſuetudo, obſeruandum recipit. Ex omnibus aũt magiſtratibus, quoniam is digniorem locũ obtinet in Rep. qui vocatur Senatorum; in eo namq; tanquam cardine, omnium conſiliorum ſumma; ſaluſq; Reip. vertitur: omnino in eo deligendo, magna debet adhiberi cura & diligentia. Malos enim quæuis Reſpub.

Diuitiarũ nimia cupiditas, ciues & Rempu. corrumpit.

nacta Senatores, peſſime adminiſtrabitur, nec vllum in ea veſtigium æquitatis, iuſtitiæ, religionis apparebit: fraus, dolus, iniuſtitia, Deorum neglectus, in principibus illis regnans, facile cæteros imitatione ſua corrumpet. Eorum vitiis qui præſunt, Reſpubl. plerumque mutari ſolent, vnde Monarchiam in Tyranidem, Ariſtocratiam in Oligarchiam, Democratiam in Ochlocratiam, conuerti videmus.

Vitiis principum inficitur Reſpub.

Cap. XXXIII.

In Senatoris electione quæ ſpectanda: vbi de Rerumpub. formis, & quomodo in quaq; earum eligatur, vbi an ſorte, an electione legendus ſit; proponitur.

IN creandis Senatoribus, hæc *tria* potiſſimum obſeruanda ſunt, *ex quibus* ſcilicet, *à quibus*, & *quomodo* eligi debeant. *Prima* quæſtioni, vti ego credo, nos iam ſatisfeciſſe videmur, cum *ex ciuibus* Senatores eligendos eſſe diximus: qui locus paulo ante à nobis eſt pertractatus. *A quibus* vero Senatores eligēdi ſint, & *quomodo*, dicendum eſt. In qua diſputatione, reuocandas nobis putauimus & commemorandas, aliarum Rerumpubl. conſuetudines: his enim cognitis, facile demum apparebit, quod cuique Reipub. legendi genus conueniat, & quod ex his optimum, iuſtūmq; iudicari debeat. In magiſtratibus omnibus, præſertim vero Senatoribus eligendis, omnes omnium

In eligendis ſenatoribus tria ſpectari ſolent.

mnium Rerumpub. populi; hæc maxime *tria* ſpectare conſueuerunt, *libertatem, diuitias*, & *virtutem*: quod autem ex his tribus, vnaq; illarum ſequi ſoleat, videndum eſt. Qui *popularis* Reip. formam amplectuntur, hi libertatem præter alios appetere ſolent, nulla res enim eſt alia, quæ magis illos ad popularem dominationem, ſtimulet & impellat, quam dulcis libertatis deſiderium. Hanc autem primum conſiſtere volunt, in imperandi parendique viciſſitudine, æquum putantes, vt omnes ciues imperent, & ſi hoc non poſſunt, vt alternis ſaltem vicibus, & præſint, & ſubſint. Itaq; magiſtratus in ea Republ. *Sorte* ab *omnibus eligi* ſolent, in qua certe plus temeritas & caſus, quã ratio, vel conſilium valet. Totum vero hoc libertatis tuendæ gratia, inuentum eſt: cum enim æquales omnes haberi cenſeriq; volunt, tum vero fortunæ ſortiſque beneficio, id conantur efficere, ne diues pauperi, diſertus infanti, potens imbecillo, ſapiens ſtulto, vel opibus, vel eloquentia, vel prudentia, vel clientelis imponere, atq; Rempub. & communem omnium libertatem, priuatus opprimere queat. Facilius etiam multos, quam vnum vel paucos, Reipub. bonum, vtilitatem, libertatem, conſeruaturos credunt. Æqua igitur eſt conditio omnium, nec refert, diues an pauper, doctus ſis an ſtultus, ſeruus modo non fueris. Quod enim in *paucorum* Repub. obſeruatur, vt pauci

Libertas democratica.

Sorte tur magiſtratus dantur.

vt pauci vel prudentes, vel ſapientes, vel diuites, Rempub. adminiſtrent, hoc in Repub. *populari* aliter euenire ſolet: in eaque præualent, ignobiles, pauperes, opifices, & quæſtuarii. Popularem eiuſmodi Remp. apud Athenienſes, *duplicem* fuiſſe legimus: *vnam* quidem, cuius vtcunq; adminiſtrādæ ſumma, penes paucos vel diuites, vel prudentes erat, *alteram* quę in omnium liberorum ciuium imperio conſiſtebat. *Prior* à Theſeo fuit inſtituta, qui primus diſperſum per agros populum, in ciuitatem conuocauit, potentibus perſuadens, democratiam regno potiorem iudicarent, in qua populus ſummam rerum in ſua poteſtate haberet, atq; ipſa tantum belli dux, ac legum cuſtos eſſet, omnes vero cum eo eiuſdem conditionis fierent. Populi totius conditionem inſtituit, hoc ſolo nobiles ab agricolis & opificibus diſcernens, vt nobiles rerū diuinarum cognitioni vacarent, magiſtratus inirent, ſacra tractarent, de iure reſponderent, aliis ſe non præferrent, æqualique honore & dignitate cum cæteris fruerentur. Hic certe primus, vti Ariſtoteles ſcribit, regnum ambire noluit, ſed ad populi rationem ſe accommodauit talemq; Remp. inſtituit, quæ omniū iudicio, non ſolū cōmuniſſima, ſed iuſtiſſima, & iucūdiſſima fuit iudicata. Popularem n. Remp. informauit, quę non impetu & furore populari adminiſtraretur, ſed rationis iudicio cuncta moderaretur, & tam

Democratia Athenienſium duplex.

Democratiæ iuſtæ forma.

& tam honeſte viuendo, quam legibus parendo, felicitate ſua frueretur. Hanc Theſei Rempublic. poſtea Draco, legibus ſanguinariis auctam, adminiſtrauit: ac deinde Solon, ſeditione vehementiq; ciuium diſcordia ad paucorum dominationem redactam, vti Plutarchus ſcribit, legibus & magiſtratibus aliquantulum mutatis inſtruxit, cenſumq; ciuium inſtituit. *Poſterior* Athenienſium Democratia ea fuit, quam Cliſtenes, Ariſtides, & Pericles, ac poſtremum Demoſthenes adminiſtrauit. Hi quoniam auræ popularis amatores erant, omnes ciues exæquarunt, tribus auxerunt, ac in eas ſeruos, & peregrinos deſcripſerunt. Ex quibus Cliſtenes *Oſtraciſmum* adinuenit, contra eos, qui ſapientiæ, prudentiæ, virtutiſque opinione, populari libertati poſſent obeſſe. Ariſtides exili infimæque plebi, magiſtratus gerendos adiudicauit. Pericles Senatus authoritatem imminuit, eiuſque dignitatem debilitauit. Demoſthenes cum iam in ſummam populi poteſtatem, ac licentiam incidiſſet, eam oratione ad gratiam populi compoſita aluit, atq; fouit. Ariſtoteles eiuſque doctor & magiſter Plato, cęteriq; politici philoſophi, *popularem* Reipublic. formam, non iniuſtam eam eſſe iudicant, quæ legibus optimis inſtituta eſt, illiſq; obedit, & talem populum habet, qui legum morumque eſt obſeruantiſſimus. Quis enim eam Rempub. vituperare poteſt, in

Oſtraciſmus.

Quæ democratia iuſta.

qua

Democratia inconſtans.

qua quiſque legem habet, tanquam regem & cuſtodem libertatis ſuæ: ipſius vero legis, ipſemet eſt princeps & dominus? Huiuſmodi Reipub. formam exoptandam equidem putarem, ſi non maximis tumultibus, ſeditionibus, celeriq; mutationi eſſet obnoxia. Primum enim vulgi naturam mobilem eſſe, & libertate immodice vti, quis neſcit? Plebs aut *humiliter ſeruit*, aut *crudeliter imperat*; libertatis etiam ineſcata vel potius exaturata dulcedine, vbi ad potentiam aliquam, vel gloriam ex rebus geſtis aſpirarit, ſuperbam ſe omnibus exhibere, primaria videri velle, æqualitatem iniquam putare, ad odia, ſeditiones, ambitionesque intemperanter ferri conſueuit. Vnde ex tali Repub. effici ſolet inſolens illa plebeia dominatio, quæ Græcis ὀχλοκρατία dicitur. Euenit etiam, vt homines opum diuitiarumque amore obcæcati, diuites in Repub. communis libertatis cuſtodes, & conſeruatores eligant, ſolos eos obeundis Reip. muneribus dignos iuſtosque cenſentes. Horum Reſpub. *paucorum* potentia, vel *Oligarchia* dicitur: in ea enim ſummam poteſtatem gubernandi tenent ciues, rerum copia, & diuitiis affluentes. Eorum Senatores, cæteriq; magiſtratus, partim *eligendo*, partim *ſorte*, vel ab *omnibus*, vel aliquando à *paucis*, creari ſolent. Et quoniam propter diuitias eliguntur, non virtuti, ſed opibus cumulandis ſtudēt, his enim honores, ſeruire ſciunt.

Plebis natura.

In Oligarchia magiſtratus ex quib. fiunt.

In qua autem Repub. ſumma diuitiis veneratio, cultuſque tribuitur, in ea nihil tam ſanctum, nihil tam pium, nihil tam religioſum inuenitur, quod non auaritia, fatalis quadam omnium Rerumpubl. peſtis violare & euertere poßit. Qui ſolius virtutis, in eligendo magiſtratu, rationem potiſſimum habere conſueuerunt: quorumq; Reſp. felicitatem ſuam virtute metitur: in *regno* & in *optimatum* ſtatu collocantur. Nam Regem eligentes, ſiue id *ſorte*, ſiue *vocis ſuffragio* faciant, eum eligere ſolent, quem cæteris omnibus, prudentiorem, ſanctiorem, præſtantioremque iudicant. Qui etiam non vnum bonum, ſed multos præeſſe in Republ. volunt, ſimilem rationem, in eligendo tenere conſueuerunt. Apud hos, de bonis & iuſtis viris, & in magiſtratum ſufficiendis, non fortunæ, ſortiſq; ſolet eſſe teſtimonium, ſed firmum quoddam, & in animis bonorum iam pridem conceptum, de cuiuſq; virtute apertum iudicium, quo nihil poteſt eſſe in honore acquirendo præſtantius: magnum enim eſt vt ait Poeta, *monſtrari digito, & dicier hic eſt.* Vera demum ea laus putanda eſt, quæ à iudicio proborum virorum profecta, nos in magnis Reipub. honoribus conſtituit. Quamobrem illa popularis vrna, cæca quædam dandorũ magiſtratuum domina credenda eſt. Vbi enim ſors & fortuna magis, quam ratio dominatur, ibi virtuti perexiguus ſane locus relinquitur. Nec improbo quidem ſuf-

In Monarchia & Ariſtocratia magiſtratus ex quibus creãtur

Suffragium apertum melius occulto.

ſtagium ſortis, in Rep. libera, quod ante præcedat, vel ſubſequatur, bonorum virorum de cuiuſque virtute iudicium. In qua enim Reſpubl. virorum bonorum maxima eſt copia, in eâ ſortem de cuiuſque dignitate iudicem admittere, iuſtum putandum eſt: Sic quiſque præſtantiorem in magiſtratu ſe ciuem eſſe putabit: vbi ad iudicium bonorum virorum, iudicium quoque fortunæ acceſſiſſe cognoſcet; vnde ſortiri magiſtratus, Latinis à ſortiendo dicebantur. Hanç eligendi rationem *Veneti* obſeruant. Talem etiam Solon *Athenis*, in Senatoribus quingentis eligendis inſtituerat. Ex ſingulis enim tribubus eligebantur hi, qui ad munus Senatorium obeundum iudicabantur idonei, quorum nomina in hydriam vnam imponi, ac in alteram fabæ totidem albæ & nigræ coniici ſolebāt ex quibus qui albam eduxiſſet, Senator pronuntiabatur, qui nigram, quaſi repulſam paſſus, domum ſine magiſtratu redibat, Vnde Thucidides, hoc cōſilium, τὴν βουλὴν ἀπὸ τοῦ κυάμου, hoc eſt, Senatum à faba vocat. Apud *Romanos* totius orbis quondam dominos, pro diuerſitate temporum, varie eligebātur Senatores. Nam ſiue à *regibus*, ſiue à *conſulibus*, ſiue à *dictatoribus*, *tribunis* militum, *cenſoribus*, *imperatoribus*, eligi ſolebant. In his autem eligendis, nulla vnquā niſi tempore Auguſti in recenſendo Senatu, ſortis & vrnæ fuit habita ratio, fama, genus, ætas,

Sors qua bona.

In Romanis ſenatoribus eligendis qua conſiderabantur.

ætas, ordo, magiſtratus ante geſtus, cenſus, & quæſtus, maxime in quoquo ſenatore eligendo obſeruabantur.

Cap. XXXIV.

In ſenatore eligendo maxime virtutis eſſe habendam rationem.

QVandoquidem virtute nihil prius, nihil præſtantius, nihil diuinius eſt: omnino in eligendis & cooptandis ſenatoribus, potiſſimum eius rationem habēdam eſſe putamus: hæc enim efficit ſenatores iuſtos, fortes, & prudentes. Omnes quidem magiſtratus in bene conſtituta Repub. conuenit eſſe virtutib. his prędi tos, ſed maxime eos, qui ſenatorię dignitatis gradum obtinent. Hi enim legum cuſtodes, libertatis moderatores, totiuſq; Reip. cōſeruatores, ſunt exiſtimandi. Vt enim vitiis & ſceleribus magiſtratuum, infici ſolet & corrumpi tota Reſp. ita corrigi & emendari virtutibus. Nec aliquando videtur tantum eſſe malum eos peccare, quantum illud, quia plurimi reperiuntur imitatores eorum, *Tales enim in omni Repub. ſunt homines, quales ſunt principum mores:* quæcunque mutatio morum in principibus emerſerit, eadem in populo ſequetur. Pulchre Plato, nec minus ſapienter apud Ciceronem, *muſicorum* ait *cantibus & vocibus mutatis, mutari Reipubl. ſtatum:* at melius quis dixerit, Regum ſummorumque virorum

vita, victuque mutato, mores, conſuetudines, inſtituta, ritus, ipſam denique Rempub. mutari: Atque equidem ſentio hoc pernitioſius de Repub. mereri malos principes, quod non tantum ſcelera effingunt ipſi faciuntque, ſed ea inſtillant & infundunt etiam in ciuitates, nec huic tantum crimini ſunt obnoxii, quod ipſi mali ſunt, ſed etiam quod alios peſſimos efficiunt, magiſq; exemplo, quam vitiis nocent. Seuerius igitur tales puniendi ſunt, quod non ſolum factis, ſed etiam exemplis Rempu. vulnerant. Quomodo enim cæteros ad virtutem, legeſq; obſeruandas hortabuntur, à legibus & recta viuendi ratione alieni? Ridebatur à Romanis Sylla, quod cum ipſe intemperantiſſimus eſſet, omniq; proflueret libidine, ciues tamen ad ſobrietatem, temperantiam, frugalitatem, hortari, adigere, & compellere ſoleret. Lyſandrum quis etiam non reprehendendum putabit? hic contra atque Sylla fecit, nam hæc vitia, à quibus ipſe ſibi temperabat ciuibus permittebat. Lycurgus ſane his præferendus, iureque optimo laudandus eſt: qui nihil vnquam in alios ſtatuit, quod non ipſe prius ſeruandum, ac firmiter retinendum voluerit. In Senatoribus igitur cæteriſq; magiſtratib. eligendis, Reiquep. præficiendis, ſummo iudicio, & maxima prudentia opus habent hi, quibus hanc poteſtatem eligendi Reſpubl. commiſit, Eos enim eligere debent, quos cæteris

Principes exemplo magis quã vitiis nocent.

Sylla intemperans.

Lyſander.

Lycurgus.

Eligentibus Senatores quæ obſeruanda.

teris *ingenio*, *prudentia*, *ſapientia*, *virtute*, *rebus geſtis*, *excellere* putabunt. In quibus cognoſcendis, popularem illam *ſortem* improbo; dum enim æqualitatem libertatemq; ſuam, eius beneficio tueri volunt, in id vitium incurrunt, vt Senatores eligant, virtute, & nomine Senatorio indigniſſimos. Quare in tuenda hac libertate, curent magis id, quod ſuæ Reipub. prodeſſe poſſit, nec viciſſitudinem imperandi, ad ignauos & imprudentes deferant: ſatis enim quiſq; æquo in Repub. iure vtitur, dum prudentioribus, ſapientioribus, ſenioribus, viris obtemperat. *Sors.*

Cap. XXXV.

Senatores à quibus eligendi: & an à populo, an vero à bono aliquo, quæq; in eo attendi debeant.

EAm itaq; Senatorum eligendorum rationem optimam eſſe ſtatuo, quæ à viris ſapientia, prudentia, iuſtitia inſignibus proficiſcitur: tales enim quod ipſi virtute præditi ſunt, nihil turpe, nihil iniuſtum, tam in ſe, quam in Rempub. admittere poſſunt. In *hac* autem *noſtra Repub.* quæ ex *Rege*, *Senatu*, & *populo* conſtituta eſt, dubitari poſſit aliquis, vtrum à *pluribus*, an vero ab *vno* debeat eligi Senator? Qui plures eligendo præficere cupiunt, *aut* ciues omnes includunt, *aut* aliquam eorum partem: quorum primum *popularis* eſt Republicæ *ſtatus* *Ab vno ne, an à pluribus Senatores eligendi ſint.*

optimatum alterum. Ex his vtri poteſtatem ſibi eligendi arrogauerint, alteros deſpiciant neceſſe eſt: nam *populus* libertatem, *optimates* autoritatem ſequentur. *Aut* igitur ſeditionibus inuicem diſtrahentur, *aut* his depoſitis, lege pactove conuenient, vt vtrique libertate gaudeant eligendi. Si id efficitur, non cõtinuo laudandum eſt, in eas enim mox ſicuti ante ſeditiones incident. Nam vnuſquiſque virtutis ſuæ, prudentiæ, petitionis, iniquum iudicẽ expertus, & contemni ſe à parte aduerſa credens, odiis & ſimultatibus Rempubl. afficiet, virtutumque ornamentis abiectis, ambitione, clientelis, largitionibus, amicorum præſidiis furens, ad petendam dignitatem accedet, quodque virtute non potuit, vi & potentia extorquebit. Vnde poſtea boni ciues à malis opprimentur, & pro iuſtitia, virtute, prudentia, dolus, fraus, vitium, iniuſtitia dominabitur. Periculoſum eſt certe in Rep. magiſtratũ à populo eligi, is enim malus iudex & iniquus, cuiuſque dignitatis eſſe ſolet, & illis ſæpe, quibus ſalutem ſuam concredere vult, aut inuidet, aut fauet, non ſecundum rationem iudicat, ſed mouetur ſæpe gratia, flectitur precibus, reueretur eos à quibus eſt ambitus. Denique ſi decernit, non delectu, aut ſcientia, iudiciove ducitur, ſed impetu nonnunquam, & quadam etiam temeritate. Non eſt, vt Ciceronis verbis vtar, *conſilium in vulgo, non ratio, non diſcri-*

Populus iniquus index virtutis.

Populi natura.

diſcrimen, non diligentia: ſemperque ſapientes, ea *Vulgus.*
quæ populus feciſſet ferenda, non ſemper laudanda duxerunt: in dandis magiſtratibus, ſtudium populi ſolet eſſe, non iudicium, eblandita illa nō enucleata ſuffragia. Hoc igitur ſi cæteræ Reſpub. vel more, vel lege, vel conſuetudine retinent, à noſtra Republ. prorſus remouemus, Senatoremque, *vni viro ab omnibus virtute, ſapientia, prudentia præſtantiori iudicato, eligendum committimus*, facilius enim vnum in eligendis Senatoribus, ea omnia quæ diximus pericula, euitare poſſe putamus. Is autem poteſtatem vel *à populo*, vel à *legibus* datam habeat, non vi, non largitionibus, non potentia, non tyrannide, eam ſibi vſurpet. Eſt enim liberi populi Senatores, quibus ſalutem ſuam committit, vel ipſum eligere, vel eam poteſtatem, quo melius id faciat, alteri delegare: hoc Romanos obſeruaſſe legimus, qui Senatum non populo, vti cæteros magiſtratus, cōmittebant eligendum, ſed vni inter omnes vita, moribus, autoritate, prudentia, & ſapientia præſtātiſſimo: Romulus quidem parens vrbis illius, centum ipſe primus legit, quem cæteri quoque Reges ſimiliter in cooptandis ſenatorib. ſunt ſecuti. Exactis Regibus, propter Tarquinii ſuperbi impotentem dominationem, eligendi hæc poteſtas, vti tempora Reipub. ferebant, penes diuerſos, non autem plures ſtetit: nam vel à *conſulibus*, vel *cenſore*, vel *dictatore*, vel

Senatores ab vno optimo ſunt eligendi.

Imperatoribus, vbi ad Monarchiam res eorum deuenit, eligebantur. Ad curanda corpora ſi paululum aduerſa conturbentur valetudine, doctos conſulimus medicos: ad conſuendas veſtes, ad ædificandas domos, & alia id genus, peritos etiam quærimus artifices, quantum præſtat, ad regendos populos, moderandam Remp. viros quærere & eligere tales, quorum prudentia ciuitates quietas effectura ſit? Itaq; in eo cognoſcendo, omnes ingenii, ſapientiæ, diligentiæq; neruos intendat oportet. Neque ſolum eas res, quas ante diximus, in eo ſibi proponat inſpiciendas, ſi ſcilicet *ciuis honeſte natus educatusq; eſt, aut his artibus & diſciplinis imbutus, quæ homine ciuili, & ad regendam Rempubl. nato dignæ iudicantur*: ſed etiam *quibus moribus, qua fama, genere, ætate, virtute ſit* ornatus. Cognoſcendum etiam, an *magiſtratum aliquem anteg eſſiſſet*, & quam in eo *recte adminiſtrando operam, fidem, prudentiam, diligentiam* Reipublic. præſtitiſſet. Ex magiſtratu enim aliquo primum geſto, Senator eligendus eſt: quod & Romæ fieri ſolebat, nam magiſtratus patrum erat ſeminarium. Quid multa? Reipub. vtilitatem ponat ob oculos: facile enim hac ratione cognoſcet, quibus viris & ſenatoribus indigeat, quantum quiſq; ad eam emolumenti adferre poſſit, quid valeat humeris, quid ferre recuſet. Hæc omnia in quo conſiſtant, quæve Senatoris in Repub. conſeruanda pruden-

In Senatore eligendo quæ ſpectanda.

Magiſtratus Senatorum ſeminarium.

tia,

tia, quod item officium eſſe debeat, dicere perſequamur. Ex his enim, quæ Regi in optimo Senatore cognoſcendo ſpectanda ſint, quæ item Senatori in adminiſtratione Reipublicæ obſeruanda & retinenda, ſatis apparebit. Sed quoniam primæ inſtitutionis magnitudo ſatis creuit, commodius erit, in altero libro, de his rebus deinceps exponere, ne aliqua propter multitudinem literarum, poſſit animum lectoris defatigatio retardare.

FINIS LIBRI PRIMI.

POLITICVS,

Siue

DISQVISITIONVM POLITICARVM De Optimo Senatore.

LIBER SECVNDVS.

Cap. I.

Senatorem formam Reipub. in qua viuit, noſſe debere, quæque ei attendenda, tam in conſulendo, circa præſentia, quam circa futura proſpiciendo.

QVÆ Senatoriæ dignitatis incunabula ſint, quot Rerumpub. genera, quæve omnium optima ut iudicanda Reſpu. primo volumine ſatis & opinor abunde diximus. Fundamenta iecimus etiam ciuilis felicitatis, qua nihil eſt in hominum ſocietate melius, nihil præclarius, nihil diuinius.

Nunc

Nunc eas virtutes, quæ non tyroni iam, ſed quaſi veterano, & in magiſtratu conſtituto ſenatori competunt, in hunc librum tranſtulimus, vt in eoperfectam gubernandæ Reip. ſapientiam, ipſi perſoluamus.

Reipubl. cognitio Senatori neceſſaria.

Noſſe debet inprimis Senator eius Reip. formam, cuius regendæ conſiliarius eſt, & adminiſter effectus: quos homines, quas leges, quam libertatem habeat: quo more vtatur, quave diſciplina, vſu & conſuetudine regatur: Nec ſolum eas rationes tenere debet, quib. ornari, augeri, & conſeruari poſſit, ſed etiam eas, quibus vel attenuari, vel labefactari, vel euerti ſoleat. Quemadmodum nauarchus, non is tantummodo prudens dicendus eſt, qui proſperæ ſecundæq; nauigationis callet euentus, verum etiam qui tempeſtatum, vẽtorum, procellarum, vim & naturam cognoſcit, ingruentiaque pericula euitat, ac nauem fluctibus & tempeſtatibus turbatam, in tranquilliſſimum ſcit reducere portum, ſaluam & incolumem: ita Senatoris prudentia, pacato tranquilloq; Reipub. ſtatu, laudem illa quidem meretur, ſed non tantam, quantam mereri ſit is iudicandus, qui eam ſeditionum ventis agitatam, maximiſq; turbinibus & fluctibus diſſenſionum afflictam, in ſerenam & optatam tranquillitatẽ reſtituiſſet, ciueſq; ſedatos, lenes, pacatos, & omni perturbatione carentes, effeciſſet. Laudatur Theſeus, ꝙ Athenienſes rudes

Theſei & Solonis comparatio.

adhuc

adhuc & ſimplices, ac per agros palantes, in ciuitatem coegiſſet, legibuſq; ſeruandis aſueuiſſet: ſed magis laudandus eſt Solon, qui ciuitatem ſeditione belliſque ciuilibus diſtractam, in vnum reduxiſſet, legibuſque & magiſtratib. firmauiſſet.

Camilli & Romuli cõparatio. Cicero & Fabii.

Nec minus celebrandum eſſe puto Camillum, qui Romam à Gallis euerſam reſtaurauit, quam Romulum, qui eam ædificauit. Nonne præferendus ẽt eſt Cicero Fabiis, quod ille Romã exſcelerata manu Catilinæ eripuiſſet, hi pro patriæ libertate, familiare bellum contra Veientes ſuſcepiſſent?

Pompeius.

Pompeius amauit Rempub. Cicero ſeruauit; adeo vt diceret Pompeius, *niſi Cicero eam ſeruaſſet, ſe non habiturum fuiſſe locum, vbi triumpharet: aliis bene geſta rei, ſibi conſeruatæ gratiam deberi,* gloriabatur aliquando Cicero.

Scipionis & Cæſaris comparatio

Scipionis Aphricani virtutes, quis cum Cæſarum Pompeiorũve virtutibus comparandas putabit? magnas iſti res pro patria geſſerunt, at ille confractam debilitatamq; patriam, & quaſi vno die perituram, Annibaliſq; victricibus armis ſeruituram, non modo defendit, ſed propagauit etiam & auxit; verum eſt enim illud,

Non minor eſt virtus, quam quærere parta tueri.

Cyrus.

Cyrus in acquirẽdis regnis felix, in retinendis infelix: ſciuit artes quærendi, retinendi neſciuit. Gratiores profecto nobis eſſe debẽt hi dies quibus conſeruamur, illis, quibus naſcimur: atque melius de genere humano merentur

rentur

rentur illi, quorum prudentiam ſalus homi-num, quam quorum ſatus conceptusve con-ſequitur. *Talem* igitur *in Senatore* requiro *pru-dentiam, quæ non ſolum præſentibus rebus conſulat, ſed etiam futura proſpiciat*, remque publicam o-mnem animo complectatur, eius caſus, peri-cula, viciſſitudines, inclinationes, diligenter expendat; hac enim ratione facilius mala, quæ Rebuſp. ſolent accidere, aut ante præuiſa auer-tet, aut ingenerata euellet & extirpabit.

Cap. II.

Senatorum præter ſuæ Reipubl. etiam aliarum & va-riarum formam, noſſe debere, vbi & de artibus Ty-rannorum, quibus ſubditos oppri-munt.

NEque illi prætereunda eſt variarum Re-rumpub. cognitio; earum enim exemplis inſtructus, tam leges, quibus illæ gubernen-tur, quam mores, quibus vtantur, commuten-tur, emendentur, conſeruentur, exploratos habebit: quæ item cuiuſque conſtitutio, quis publici conſilii ordo, quod ſingulorum offici-um, quæ libertas, dignitas, autoritas, iuriſdi-ctio. In hac autem noſtra Repub. cum ſit me-dius inter Regem & populum cōſtitutus, quæ ſit Regis maieſtas, amplitudo, iuriſdictio; ꝙ item populi ius & libertas, ſcire omnino de-bet. Certant hæc duo plerunque inuicem *Rex & populus*, quorum *alter* immodicam liber-

Variarum Rerumpu. cognitio vtilis.

Senator me-dius inter Regem & populum.

tatem,

ratem, *alter* tyrannidem ambire conſueuit. Intemperans autem horum contentio Rempu. affligit: quorum ſi vicerit vnus, perſonam induit Tyranni, ſi vincitur, tot millia Tyrannorum, quot capitũ naſcuntur. Crudelior a. eſt Tyrannis multorum, quam vnius: huic enim finẽ imponit, vel mors, vel exſatiata dominãdi libido: populi vero tyrannidem alit inſolens & inſatiabilis licentia, quæ virus ſuum ad poſteros etiam longe tranſmittit. Itaq; Senatus debet in conſeruanda æqua & communi omnium libertate, ſummam diligentiam adhiberet ex eoque medio loco, quaſi ex aliqua ſpecula, vtriuſq; ſaluti proſpicere; maximeque curare, ne quod vnquam propter ſeditiones huiuſmodi & contentiones, capiat Reſpublic. detrimentũ. Eſt enim quaſi iudex, inter vim & metum, libertatem & ſeruitutem, Regem & populum conſtitutus. Artes habere ſolent Tyranni, quibus ſe contra libertatem populi armare cõſueuerunt. *Primum* enim viros probos & ſapientes, quive authoritate in Repub. valent, (eſt enim boni viri virtus, cuiq; Tyranno ſuſpecta) è medio tollunt, hiſque ſublatis, *cæteros* vel *metu*, vel *vi*, ad *ſeruiendum compellunt*; ipſi *deſertores* legũ & *iuſtitiæ* efficiuntur, omniaque ad arbitrium & libidinem ſuam adminiſtrant. Tale quondam Periander Thraſibulo conſilium dedit, *vt ſpicas eminentiores mutilaret*, hoc eſt, viros nobiliores Athenienſium trucidaret.

Tyrannis multorum crudelior eſt quam vnius.

Artes Tyrannorum.

Periander.

daret. Hunc ſimili aſtu eſt imitatus Sext. Tarquinius, L. Tarquinii filius. Cum enim ad Gabios in fraudem potiundi imperii, ſpecie profugi, miſſus à patre abiiſſet; eorumq; conſuetudinem & amicitiam, quantum ſatis putaret, ſibi conciliaſſet: miſit ad patrem, quid ſe facere iuberet: at pater ſimulato reſponſo, legato in hortum deducto, *eo præſente ſumma papaueris decuſſabat*; quo conſilio filius poſtea intellecto, primores Gabiorũ trucidauit, eorumq; Remp. & libertatem, per vim iniuſte occupauit. Solent *praterea* Tyranni prohibere, ne ciues inter ſe ſocietatem ineant, ne congreſſus, colloquia, conuentus, conuiuia celebrent: ne honeſtarum diſciplinarum ſtudiis incumbant. *Factiones* etiam, & diſcordias, inter ciues diſſeminant, vt odiis & ſimultatib. priuatis intenti, bellis & ſeditionibus ſe conficiant, paupereſq; efficiantur: *egenis* poſtea tributa per cauſam belli gerẽdi imperant, vti ciues diuitiis omnibus exuti, paupertateq; enecti, gerant animos exiles, ad libertatem omnemque ſalutem defendendam. Hæc & alia multa noſſe debet Senator, ac ne aliquando contingant, Remque p. affligant longe ante præuidere.

Tarquinius.

Cap. III.

De Regis officio & in quibus à Tyranno differat.

De Rege ſequitur vt diſpiciamus, quod ſcil. ſit eius officium, ac munus; id aũt eſt

Regis officium.

non ſuæ, ſed publicæ ciuium vtilitati conſulere, legibus parere, ius & libertatem populi ſeruare, Senatus authoritatem & dignitatem defendere, reuereri, obſeruare. Rex enim propter virorum bonorum præſidium, cõtra ſceleratos & improbos homines eſt inſtitutum, huicque ſumma poteſtas conceſſa eſt, vt vindex iniuriarum, cuſtos libertatis, ac iudex cuiuſq; virtutis & vitiorum eſſet. Bonus igitur Rex, curam habere debet eorum, quibus imperat, non aliter, quam gregis ſui paſtor, vt ſcilicet beati ſint & felices. Regem Agamemnonem Homerus *paſtorem populorum* vocat, quem imitatus Plato, eundem quoq; *paſtorem, & generis humani curatorem*, appellare conſueuit. Imperare debet etiam populis, non tanquam dominus ſeruis, ſed velut pater liberis. Quod ergo bonorum parentum officium eſt, vt nonnunquam obiurgare liberos ſuos, aliquando blandiri, monere, quandoq; corrigere & verberare ſoleant: Sic Regem erga ſubditos ſe exhibere decet, vt non magis Reipub. quam populi conſeruandi cauſa, aliquando ſeuerum, nonnunquam mitem placabilemq; ſe præſtet, communemque omnium vtilitatem, tanquam filiorum pater, tueatur & amplificet. Hæc eſt inter Regem & Tyrannũ differentia, quod ille publice cõmuniſque, hic priuatæ vtilitatis curã habet. Finis *Tyranni* voluptas eſt, *Regis* vero honeſtas. Diuitiis excellere Tyran-

Rex cur inſtitutus.

Regis & Tyranni differentia.

nicum

nicum eſt,honoribus Regium. Cuſtodes è ciuibus electos Rex habet, Tyrannus externorum præſidiis ſtipatus eſſe ſolet. Alphonſus Aragonum Rex, interrogatus aliquando, *quos ex ciuibus haberet chariſſimos, eos,* inquit, *qui magis ne quid accidat mali, quam me metuunt*; optimo quidem iure, metum enim odium conſequitur. Rex igitur non magis armis, quam ciuium amore, fide, beneuolentia, munitus eſſe debet. Eſt etiam iudicandus publici cõſilii miniſter, legum defenſor, iuris cuſtos, & libertatis communis conſeruator. Quę omnia, vti melius efficiat, Senatus cõſilio ſemper adhærere, eumque quaſi parentem amare, obſeruare, colere debet. Prudenter Traianus, orbis ille præſtantiſſimus Imperator, Senatum patrem ſemper appellabat. Sicut enim pater filio, ea quæ fore putat vtilia pęrdicit, ita Senatus Regi, quomodo Reſpub. conſeruari, quibus legibus, quove iure adminiſtrari debeat, conſiliũ præſtat. Hęc & alia plura, quæ ad Regis officium pertinent, quæ præterea vel legibus, vel vſu, vel conſuetudine ſunt recepta, Senator omnino ſcire debet.

Alphonſi dictum.

Traiano ſenatus loco patris erat.

CAP. IV.

De popularis ordinis inconſtantia, & qui in Rep. ciues boni, & qui mali.

P*Opularis ordo* plerumque mobilis eſſe ſolet propter ætatum diuerſitatem. Cum enim

I inter

Digitized by Google

Popularis ordo cur mobilis & inconſtans. inter eos, partim *ſenes*, partim *iuuenes*, partim *medii* ſint, fit vt inter ſe diſſentiāt, atq; pro arbitrio voluntateq; ſua, iure & libertate vtantur. Et quia liberi ſunt, quiſq; vitę morumque ſuorum architectus eſt. Hanc autem libertatē putant eſſe, ſi omnes quod volunt, quodq; libeat faciunt. Morum diuerſitas, voluntatum inter eos producit varietatem, ex qua varii ſenſus de Rep. lege, libertate naſcuntur, quos deinde odia, ſimultates, ſeditiones conſequuntur. Vnde nō omnes peręque ergà Remp. ſunt affecti. Qui honeſte educati, & natura probi, liberiſq; diſciplinis inſtructi ſunt, nō furioſi, nō voluptarii, nō mulieroſi, nō libidinib. dediti: *Libertas popularis.* hi oēs legum, iuris, cōcordiæ, ſocietatiſq; ciuilis obſeruantiſſimi exiſtunt, à maiorumq; inſtitutis, virtute, fide, religione, gloria, ne latum quidem vnguem, vt dicitur diſcedūt; hęc enim omnia à maiorib. tanquam relictam hereditatem obſeruant & retinent. Tales autem *Qui veri ciues in repub.* *boni* ciues in Rep. ſunt intelligendi. Cæterum quorū ſtultitiam fouit domeſtica licentia, qui que domi ſuę nati, nihil vnquam foris illuſtre, nihil magnificum, nihil nobile viderunt, geſſerunt, ac ne audierunt quidem: hi ſeditioſi, *Ciues mali qui.* callidi, peſtiferique ciues ſunt iudicandi. Qui tametſi prudentes, cōcordes, modeſti eſſe neſciunt, bonorumq; imitationem cōtemnunt, ciues tamen egregii dici & haberi volunt. Et ne flagitioſi, & ad rem nullam nati putentur,

nouas artes quærunt, quib. nomen ſibi gloriã, laudemq; comparent. Vnde plerunq; accidit, vt libertatis patrocinium ſuſcipiant, publice concionẽtur, debachentur, ſacraq; miſceant profanis. Et ſi cæteros lingua & ingenio ad ſeditiones excitandas nato, ac educato ſuperãt: mox ſe duces imperitis vltro offerunt; leges, religionem, fidem emendare ac corrigere volunt, cõtra Regem, Senatum, bonos & religioſos ciues cõſpirant, atq; omnem Remp. renouare conantur. Tales Græcis δημάγωγοι, Latinis *plebicolæ* dicuntur. Hi vel propter ſceleris commiſſi pœnam, libertatis defendendæ titulo ſe muniunt, & nouas turbas, mutationeſq; in Rep. quærunt: vel propter inſitum animi quendam furorem, diſcordiis ciuium, & ſeditionibus ſe oblectant, aut propter bona paterna, reſq; domeſticas implicatas, vel turpiter & intemperanter amiſſas, communi malunt incendio, q̃ ſuo deflagrare: & cum ſibi vidẽt eſſe pereundum, cum omnibus potius, quam ſoli perire volunt. Tales Romæ erant Gracchus, Clodius, Catilina; Athenis Cliſtenes, & alii multi.

Ciuium ſeditioſorum mores.

Plebicolæ.

Cap. V.

Senatoris in tollendis diſcordiis & ſeditionibus ciuium officium.

QVẽadmodũ noſtræ Reip. corpus, ex triũ ordinũ cõiũctione, eſt conſtitutũ, quorũ

omnium concentus & temperamẽtum, Rempub. optimam efficit & feliciſſimam: ita ſi corpus hoc diſſociatum & diſtractum extiterit, Rempub. omnium aliarum teterrimam & infeliciſſimam reddit. Cæteræ namq; Reſp. vni ſunt obnoxiæ mutationi, eo quod ex vna & ſimplici compoſitæ ſunt adminiſtratione. At noſtra quia *mixta* eſt, & ex *tribus* compacta, *tot* etiam conuerſionibus & inclinationibus erit ſubiecta. Si enim Rex officio ſuo abutetur, vnus erit in Rep. *Tyrannus*: ſi Senatus Dynaſtæ multi, *Tyranniq;* fient: ſi populi vis, vtriuſque ſuperabit potentiam & authoritatem, *plurimos* & omnium *flagitioſiſſimos* habuerit Reſpub. *Tyrannos*. Itaque ſi in ea Repub. cuiuſq; ordinis officium, libertas, iuriſdictio, dignitas, authoritas, non erit certis alligata & circumſcripta legibus, & tam metu quã pœna ſinguli ad honeſte viuendum, legeſque ſeruandas compellantur, fruſtra bonis requies in ea Rep. quærenda eſt. Proprium igitur munus Senatoris eſt, vt Ciceronis verbis vtar, *intelligere ſe gerere perſonam ciuitatis, debereq; eius dignitatem & decus ſuſtinere, ſeruare leges, iura deſcribere, & fidei ſuæ commiſſa meminiſſe*: priuatum autem oportet, *æquo & pari cum ciuibus iure viuere, neq; ſubmiſſum & abiectum, neque ſe efferentẽ: tum in Repub. ea velle, quæ tranquilla & honeſta ſunt*: ſic enim quiſque boni & priuati ciuis officium explebit. Eius etiam intereſt, libertate modice vti, *temperatam eam*, prout

Senatoris officium.

Priuati ciuis officiũ.

Libertas tẽperata ſalubris, nimia grauis.

prout Quintius apud Liuium dicit, *ſalubrem & ſingulis & ciuitatibus eſſe: nimiam & aliis grauẽ, & ipſis qui habeant effrenatam & præcipitem.* Ad comprimendam vero malorum ciuium licentiam, adhibenda legum eſt ſeueritas: intereſt enim Reip. ne propter malorum impunitam licentiam, boni aliquid à malis patiãtur. Bonorum enim non malorum Reſpub. putanda eſt. Cæterum fieri nõ poteſt, quin aliquando ſeditiones aut motus in Rẽpub. exoriantur, vere & ſapienter dixiſſe videtur Annibal, vti Liuius ſcribit, *Nullam magnã ciuitatem diu quieſcere poſſe, ſi foris hoſtem non habet, domi inuenit*, vt prævalida corpora, ab externis cauſis tuta videntur, ſed ſuis ipſa viribus onerantur. *Homines* præterea *cum ſimus*, vti Comicus pulchre, *humani à nobis nihil alienum putamus*. Sapiẽtes ſumus, prudentes, boni, homines tamen, naturæ ſtimulis minus ad virtutes, quam vitia procliuiores; nulla ciuitas etiam eſt, quæ non & improbos ciues aliquando, & imperitam gentem habeat. Si quãdo igitur fluctus harum in Repub. turbarum cõſurrexerint, Senatoris eſt, qui in hac tempeſtate populi iactatur & fluctibus, vti Cicero ſuadet, *ferre modice populi voluntates, allicere alienas, retinere partas, placare turbatas*, maximeq; *curare, ne mali ſuperiores, vlla in re aliquando exiſtãt.* Conniuere & diſſimulare quandoque bonum eſt, cum quis per errorem non ex voluntate peccat. Cęterum his parcere, qui contra Rem-

Licentia ciuiũ quo reprimatur.

Magna ciuitas ſeditionib. obnoxia.

In ſeditionib. reprimendis ſenatori qua tenenda.

Diſſimulatio quando vtilis.

pub. morumque honeſtatem, & leges, turpe aliquid & ſceleratum voluntarii admittunt: nõ modo pernitioſum Reipub. ſed exitioſum & flagitioſum putandum eſt. In tanto igitur impetu voluntatum, & motu temeritatis cõprimendo, ſummam ſapientiam & diligentiã ſenator adhibeat. Illa vero maxime Platonis, apud Ciceronem, duo præcepta teneat, *alterum quidem, vt vtilitatem ciuium ſic tueatur, vt quidquid agat, ad eam referat, vtilitatum oblitus priuatarum*: alterum vt *corpus Reip. totum curet, ne dũ partem aliquã defendendam ſuſcipit, alias deſerat.* Qui vnum aliquem ordinem in Rep. defendunt, ſeditiones & odia in Remp. inducunt, quę peſtes eam labefactant & euertunt. Non magis igitur Regis ſtudioſus ſit, quã populi, nec populi magis, quã optimatum, nec diuitũ quam prudentum, & aliorum id genus. Ea res Athenienſes diſcordiis afflixit & lacerauit, Romanos ad ſeditiones, tumultus, ſeceſſiones, bellaque ciuilia produxit.

Præcepta Platonis.

CAP. VI.

Senatori æqualitatem in Repub. adminiſtranda neceſſario obſeruandam, & qualis ea eſſe debeat, in quibuſve conſiſtat, quæ eius inueſtigandæ ratio, & populi libertas in quibus poſita eſſe videatur.

EX prædictis apparet, Senatoris officium in tollendis ciuium diſcordiis, & oborta

ſeditione, præcipue in hoc conſiſtere, vt in omnib. obſeruet æqualitatem, hæc,n. & Reip. ſalutem, & ciuium beneuolentiam, amorem, pacem conciliat. In qua Rep. perexigua æqualitatis habetur ratio, in ea querelæ, contentiones, inimicitiæ naſcuntur: id vero fit, quando ſc l, æqualis non æquabilia, aut inæqualis æquabilia conſequitur. Æqualis æqualem delectat, & pares cum paribus concordes ſunt, vt dicitur. Non igitur qui *diuitiis, aut genere ſuperiores ſunt, priores haberi debent*, nec æquales qui *pari libertate* ſunt: ſed qui *virtute cæteris præſtant, hi ſuperiores*, hi etiam *æquales* habendi ſunt: *æquales* quidem *æquabilitate iuris*, vel *numero*, vti Arithmetici dicunt: *ſuperiores dignitate*, quæ potiſſimum in *honoribus diſtribuendis* reddendiſq; conſiſtit: quo quis enim maior eſt virtute, eo maiore indiget honore & gloria. Et hoc æquale, quia *ratione* & *iudicio* metiri ſolet, Geometricum dicitur. Vtramque igitur æquabilitatem, Senatori ſeruandam cenſeo. In *reddendo* quidem *iure*, & *conſeruatione libertatis*, æqua omnium eſt habenda ratio, quos enim lex exæquauit, eos pari iure & libertate viuere, nec plus vni dare, quam alteri detrahere iubet. Eius æqualitatis percipiendæ & obſeruandæ, facilis eſt ratio, definita enim legibus eſt in quaque Republ. eius conditio, *vt ſcilicet quiſque ſuum obtineat*, quod illi vel *iure*, vel *more*, vel *pacto* debetur. In cuius obſeruatione ca-

Æqualitas in Rep. neceſſaria.

Æqualitas in quo conſiſtat.

Æqualitas duplex.

 uendum

In æquali-tate arith-metica qua cauenda. uendum eſt, ne aut *cenſus*, aut *potentia*, aut *genus* præualeat, ſed vt peræque *pauperes ac diuites, nobiles & ignobiles iudicentur.* Cæterum æqualitas illa, quæ à rationis iudicio proficiſcitur, propter quam ſuperiores cæteris & honoratiores dici & haberi volumus, non ita facile perſpicitur. *Æqualita-tis Geome-trica diffici-lis cognitio.* De virtute enim cuiuſque dignitate, ſapientia, honoribus iudicare, diuini nō humani eſt ingenii. Fallimur plerunque, & decipimur ſpecie recti, nec aliorum æqui ſolemus fieri iudices. Hoc opus igitur, hic labor eſt cognoſcere, & Iouem maximum potius in eo, quam hominem ſe præſtare. Ad ſummã, *nulla alia virtute magis, quàm ea, ſalus Reip. conſeruatur.* *Æqualitas conſerua-trix Reip.* Hæc enim *ſi* vera iudex honorum, & virtutis cuiuſque (eſt enim huius cenſura) extiterit & ſciuerit etiam, quibus Rempublicam committere, quibus non item, quos amare, quos odiſſe, quos præmiis afficere, quos punire debeat, tranquilliſſimam ciuitatem effecerit: *ſin minus*, omnium ſceleratiſſimam, corruptiſſimam & teterrimam. Propterea in Repub. populari, quoniã plebs rudis eſt & imperita, nec ratiocinatione & iudicio vllo eſt prædita, *forte* tam *præmia* quã *pœnas* ciuibus diſtribuit, Deo ab omnibus inuocato, vt iuſtam ſortem cuiq; attribuat. *Cur in De-mocratia ſorte om-nia ponde-rentur.* Sed quoniam ſortis temeritas fortunæ magis quam rationi ſeruit: ſapientiam & prudentiam humanam propterea in æqualitatis conſeruatione, non fortunam, iudicẽ admitta-

mittamus. Qua Senator vbi prædiտus fuerit, facile in omni re quid deceat inueſtigabit. In quo quidem optimi patrisfamilias officium imitabitur. Quemadmodum enim hic multos in familia habens ingenuos, alium propter ætatem, alium propter virtutem, alium propter conditionem præfert: ita hic in Repub. *virtutis, ætatis, conditionis, ordinis* cuiuſque rationem habebit. *Ius* etiam *populi* & *libertatem* cognoſcat: quam populus in eo potiſſimum cõſiſtere putat: Magiſtratum in Repub. poſſe gerere, leges condendi & corrigendi poteſtatem habere, libera voce pro libertate, lege, vita, iniuriis vti: ſine lege non capi, non in ergaſtulum & carnificinam duci, non vinciri, non iudicari, non ſpoliari diuitiis iniuſte, non ſoluere tributa ſine cauſa, Magiſtratui contra leges dato nõ parere, cumque monendi iure gaudere: non iniuria à potentioribus lædi, non vi opprimi: omnia velle & facere præter ea, quæ ius fasque prohibet: Leges & libertatem contra Tyrannos defendere, conſiliorum participem eſſe; ſummum in Rege imperium, ſummum in Senatu conſilium putare. Quando enim Senatus publici cõſilii dominus erit, omniaque, quod is decreuerit, à cæteris ordinibus obſeruabuntur: tum illud optimum fuerit temperamentũ libertatis & æqualitatis in ciuibus, cum *poteſtas* penes *populũ*, *autoritas* penes *Regẽ*, *conſiliũ* penes *Senatũ* extiterit, maxime vero *ſi legib. in omni re parebitur.*

Æqualitatis inueſtigãdæ ratio.

Ius & libertas populi in quo conſiſtat.

CAP. VII.

Seditionum in Rebuſpub. cauſæ, quomodo eæ tollendæ, & quod ſit peculiare Senatoris in eo negotio officium.

Seditiones à Rep. exterminandæ.

CVrandum præter ſuperiora ſummopere eſt Senatori, ne ſeditionib. vllis vnquam Reſpub. diſtrahatur: calamitoſam enim miſeram, & infelicem in ſeditionibus vitam hominum eſſe perſpicuum eſſe puto. Nihil diuinum, nihil humanum, nihil ſanctum aut religioſum eſt, quod non ſeditio contaminet, perturbet, euertat. Hæc ſane venenum eſt omnium Rerumpub. & maxima imperia, minima mortaliaq; efficit. *Cauſæ* autem *ſeditionum* in omni Rep. ſolent contingere plures, quam eas mens & ratio poſſit humana inueſtigare. Quare vigilandum eſt, manibuſq; vt aiunt & pedibus incumbendum, ne labes exorta, ſerpat in dies magis ac magis. Reconciliandi ſunt eorum animi, qui multum in Repub. poſſunt: excellentium enim virorum diſcordiæ, totam poſt ſe trahunt Remp. Ex paruis initiis, magni plerunq; & calamitoſi contingunt euentus. In *ſeditionibus* autem *componendis*, *duo* maxime ſunt obſeruanda: *Quomodo* ſcilicet ſint *animati*, & incenſi homines ad ſeditiones, & *quarum rerum cauſa*. Accidit enim vt vel furore, vel cupiditate, vel metu, vel iracundia, vel id genus cæteris affectionibus commoueantur; aut

Seditio Reipub. venenum.

Seditiones qua ratione exterminentur.

Cauſa ſeditionum.

aut propter auaritiam, lucrum, contumeliam, iniuriam, contemptum honorem: aliquando propter religionem, vti Romæ, quando Hetruſcorum noua religione ciuitas erat infecta. Fiunt etiam ſeditiones, cum aliqua pars ciuium excelſiorem & ampliorem locum, dignitatemve eſt in patria conſecuta; ſecundoq; alicuius rei euentu elata, reliquis ſe præponere ſtudet; vti apud Athenienſes Areopagi conciliū: apud Archiuos, nobiles: quod bello Lacedæmonios viciſſent popularē ſtatum delere cōſtituerant, Syracuſis etiam plebs belli Athenienſis ſucceſſum moderate ferre neſciens, Ochlocratiam, ex Democratia arripuit. Romæ quoq; Senatus dignitatē, plebs moleſte ferēs, multas ſeceſſiones fecit, ad extremum Tribunos creauit, quorum furor & inſolentia, Senatus autoritatem imminuit, & Remp. turbis ſeditionibuſq; afflictam, ad extremum euertit. Solent etiam eſſe ſeditiones, quando plures in Rep. magiſtrat⁹ vnus occupat, quæ res in omni ciuitate pernicioſa ſolet eſſe, cæteri n. priuātur honoribus, & indigni iudicantur. *Vnum* igitur *quiſq; gerat magiſtratum*, ſic enim multi pro Rep. vigilabunt, pluresq; inuenientur, qui pro eius incolumitate saluteq;, operam diligentē nauabunt. In *paruis Rebuſp.* vtile quandoq; eſt, vt vnus plures magiſtratus gerat; at in *magnis* ea res, plerunq; ſeditiones inducere ſolet ingentes. Itaque *prouideat* Senator in omnibus quidem

Tribuni inſolentes Reſp. fax.

Magiſtratus plures an vnus debeat gerere.

Senatoris officiũ in ſeditionibus euellendis. dem rebus, maxime vero in ſeditionibus extirpandis, ne quid præter inſtituta, leges, moresque fiat, paruiſque rebus, & nunc demum exorientibus occurrat, malum enim latenter obrepit, & vbi vires acceperit, nõ ita facile poteſt extirpari. *Omne malum naſcens,* dixit quidã, *facile opprimitur, inueteratum fit plerunq; robuſtius.* Non debet etiam fidem habere, & ne habeatur curare commẽtis, callide ad populum circumueniendum excogitatis, quod plerunque *Populares & ſeditioſi.* in Rebuſpub. facere ſolent, auræ popularis captatores, duces & aſſentatores; qui vt mutationem aliquam inducant, nihil nõ tentare audent, vt voti deſideriique ſui compotes efficiantur. Ex quo in bonorum perniciem conſpirant, ſuaque vitia, populi audacia & temeritate obtegunt. Quorum furoris & inſolentiæ flamma, niſi extinguatur, eo vſque ſolet prorumpere, vt totam Rempub. ſuo incendio conſumere poſſit.

Cap. VIII.

Senatorem ad gubernandam Rempubl. maxime virtutibus quatuor cardinalibus, prudentia, iuſtitia, fortitudine & temperantia inſtructum eſſe debere.

SVmmum quendam hominem & plane diuinum Senatorem noſtrum eſſe debere, in confeſſo eſt, & talem quidem à nobis expoſcit Reſpub. in quo ſuam felicitatem, quietem, ſalutem

lutem reponat, & quo duce adminiſtratoreq; nixa, omnia pericula, ſeditiones, diſcordias, mutationes, inclinationes ſuperet, felicemq; ſemper & beatam ſit pacem, & tranquillitatẽ habitura. Qui igitur talis eſſe volet, quatuor his præditus ſit oportet, vt *prudens* ſit, *iuſtus*, *fortis*, *temperans*: In his enim quatuor tanquã cardinibus, omnes cæteræ virtutes vertuntur, omnes humanæ res & actiones, omnia dicta & facta, ex his tanquam fontibus proficiſcũtur. *Senatori pfecto quatuor ſunt neceſſaria.*

Cap. IX.

De prudentia virtutum primaria, quæ & qualis ſit, eius item origo, vis, & diuiſio in ciuilem & domeſticam.

MAgna quædã res eſt, nec ſcio an vlla maior eſſe poſſit, in rebus humanis *prudentia*: ſine hac enim nõ modo virtutes vllæ recte exerceri, ſed ne comprehendi quidem & intelligi poſſunt. Vnde Socrates, quamuis diſſentiente ab eo Ariſtotele, *virtutem omnem prudentiam* vocabat, melius vt opinor, ſi abſque prudentia virtutes neutiquam eſſe, nec vllo modo ſtare poſſe dixiſſet. Bion Boriſthenius, tantum inter alias virtutes *prudentiam* excellere putabat, quantum aſpectus cæteros ſenſus ſuperat. Senibus vero eam ineſſe dicebat, nõ minus atque iuuenibus robur & fortitudinem. Quare ſenatorem noſtrum, hac omnino virtute prẽditum eſſe volumus: nihil enim dignũ *Prudentia.* *Prudentia magna vis.*

laude

laude ſua & ætate, dixerit feceritve, quod non prudentiæ ſale, velut condimento aliquo perſperſerit, & condierit. Hæc autem prudentia, quæ ſit, & in quo conſiſtat, neceſſarium videtur, vt dicamus. Prudentiam à *prouidendo* Latini dixerunt, quod per eam animus & futura præuideat, & præſentia diſponat, & præterita memoria teneat. Nam qui de præteritis nihil cogitat, vitæ obliuiſcitur, qui futura non proſpicit, multis periculis obnoxius eſt in omniaque mala in cautus incidit. Eſt enim *prudētia rerū bonarum & malarum, & vtrarumq;*, vt Cicero ſcribit, *ſcientia, poſita tota in delectu & cognitione rerum expetendarum & fugiendarum.* Et vt Ariſt. ſentit, *habitus eſt, perfectæ rationi copulatus, ad res gerendas aptus, ac in his occupatus, quæ homini bona vel mala contingere poſſunt.* Vnde theorica ſapientia, à prudentia differt, quod *illa* contemplationis ſpatia non egreditur, *hæc* in actionibus rebuſq; humanis tota deliteſcit. *Hæc* præterea, in bonorum ſuorum finibus defendendis, cōſilio & fortuna opus habet, *illa* ne cōſilio quidem eget, in certis enim & non nutantib. ſcientiis verſatur. Vnde Geometras Mathematicos, Phyſicos, & ſolitarium Philoſophorum gregem, eruditum quidem illum, & ſapiētem, non vero prudentem eſſe videmus: & Diogenes, Zeno, Crates, Chryſippus, Carneades, Democritus, Metrocles, Ariſtippus, Anaxagoras, Thales, ſapientes, hi non prudentes fuerunt,

Prudentia vnde dicatur.

Prudentia quid?

Sapientia & prudentia differentia.

Digitized by Google

runt. Eorum enim philoſophandi ratio fuit alia, quam ea quæ eſt veræ prudentiæ; vtilitatem iſti ſuam & hominum ignorabant, in reconditis illis & difficilibus ſcientiis ſemet oblectantes; quæ licet magnæ ſunt, tamen inutiles, non enim humana bona attingunt: prudentia vero *in bonis hominum, de quibus deliberari poßit verſatur.* Qui ſi itidem mores hominum, res & actiones non abhorruiſſent, ſeq; ad Reſpub. gerendas contuliſſent, prudentiſſimi omnium proculdubio habiti fuiſſent: quod ſane fecerunt, Pericles, Solon, Lycurgus, Plato, Demoſthenes, Cato, Cicero, & alii. Vera prudentia à ratione perfecta proficiſcitur, hanc vbi Senator vel à *Philoſophia*, vel à *diſciplinis ciuilibus*, vel ab *vſu* rerum acceperit: *futura* proſpicere, *præſentia* ſapienter & optime adminiſtrare, & vbi res agatur, ventumq; ſit in diſcrimen, rem ſubito expedire, & cōſilium ex tempore dare poterit. *Duo præclariſsima* Plato, *in vita hominis eſſe* dixit, *virum prudentem omnia noſſe, & ſeipſum cognoſcere.* Hac igitur tam excelſa, tā magna, tam diuina virtute, Senator ſit ornatus & cumulatus: Sine hac enim nulla ratio, nulla virtus, nulla actio, nulla cogitatio bona vnquā eſſe poteſt. Prima prudentiæ vis hæc eſt, vti ſapientiſſimi perhibent, ſibi ſapere: Prudens namq; vir, rebus ſuis inprimis bene conſulat neceſſe eſt, cæteroqui ſtultus vocabitur, in rebus ſuis recte adminiſtrādis cōſilio carēs. Sub

Philoſophi Theorici ſ pientes non prudentes.

Prudentia origo.

Duo in vita præclariſsima.

Prudentia vis.

pru-

Quæ continentur ſub prudentia. prudentia continetur, *Rei familiaris* & domeſticæ bene *curandæ ratio*, *Legum condendarum ſcientia, ciuilis prudentia, conſultandi & iudicādi peritia.* *Prudentia duplex.* Vnde *prudentiam* in ſuis rebus, *domeſticam* Cicero, in publicis vero, *ciuilem* appellat. In his omnibus recte percipiendis, in eſſe oportet veri & iuſti indagationē: propria enim prudentiæ veritas eſt: à qua ſi diſcedimus, falſa, ſcelerata, & iniqua omnia quæ dicētur agenturve, *Prudentiæ finis veritas.* futura ſunt. *Proinde* quicunque prudenter & acuta mente perſpicit, quid in vnaquaq; re deceat, quodque veriſſimum ſit, eaque celeriter *Prudens quis.* & acute indagādo videt & explicat, is mea ſententia prudens iudicari debet.

CAP. X.

Prudentiam in honeſti & vtilis inueſtigatione occupatam, quæ fugere, & ad quem finem actiones ſuas referre debeat.

VT autem Senatoris prudentia, in rebus omnibus ſapienter & vere inueſtigandis, habeat certos quaſi fontes, ex quibus omnem indagādæ veritatis rationem hauriat, *duos* hoſce ſibi, ad quos confugere poſſit proponat, *Prudentiæ fontes.* quorum primus *Honeſtatis*, *Vtilitatis* eſt alter, Siue quid enim priuatum, ſiue publicum, ſiue commune, dicturus, acturusve eſt, illud ad *honeſti vtilisve* rationem, tanquam ſcopum & metam aliquam, referat. Omnes res, quæ percipi & exprimi oratione ſolēt, his duobus tanquā termi-

terminis circumſcribitur. Acrem vero & acutam, percipiendæ honeſtatis & vtilitatis indagationem requirimus, ne forte mens affectionibus & cupiditatib. obtenebrata, iudiciũ Senatoris peruertat, ipſumq; de ſolio veræ rationis deturbet. Plerunq; homines vbi paululum à ratione diſceſſerint, & quidpiã cupiditatib. conceſſerint, in diuerſas veræq; prudentiæ cõtrarias, delabuntur opiniones. Vnde fit, vt non ſolum honeſtorum & vtilium opinione decipiantur, verum etiam & turpium amore obcæcentur. In quo genere fugienda ſunt illa *duo* vitia, *vnum* ne incognitas res pro cognitis habeamus, illiſque temere adhæreamus: *alterum*, ne malis rebus, & iis, quæ virtuti, boniſq; omnib. aduerſæ ſunt, aſſentiamus. Facile vero Senator, honeſtatis & vtilitatis fines comprehendere poteſt, ſi felicitatem & bonum Reipub. ſemper poſitum ante oculos habebit: hic enim *finis*, hic ſcopus *prudentiæ* & ſapientiæ Senatoriæ, ad quem referre debeat omnia, putandus eſt. Nihil ab eo Deus, nihil ciues, nihil patria, nihil denique ipſa prudentia requirit amplius, quam vt *felicem* & *ſaluam* Rempub. efficiat. *Felix* autem hæc erit, vti prius dixi, ſi bonis affluat omnibus, ſi ciues in ea iuſti ſint temperantes, fortes, liberi, prudentes, ſi etiam diuites, & ſani, ſi inuicem amici, & nullis factionibus diſtracti.

Honeſti & vtilis inueſtigatio.

Quæ fugienda in prudentia.

Prudentia Senatoriæ finis.

Felicitas Reipub.

Felix Reſpub. quomodo fiat.

Quæ conti-nentur ſub prudentia. prudentia continetur, *Rei familiaris* & domeſticæ bene *curandæ ratio*, *Legum condendarum ſcientia*, *ciuilis prudentia*, *conſultandi* & *iudicãdi peritia*. *Prudentia duplex.* Vnde *prudentiam* in ſuis rebus, *domeſticam* Cicero, in publicis vero, *ciuilem* appellat. In his omnibus recte percipiendis, in eſſe oportet veri & iuſti indagationẽ: propria enim prudentiæ veritas eſt: à qua ſi diſcedimus, falſa, ſcelerata, & iniqua omnia quæ dicẽtur agenturvé, futura ſunt. *Prudentia finis veritas.* *Proinde* quicunque prudenter & acuta mente perſpicit, quid in vnaquaq; re deceat, quodque veriſſimum ſit, eaque celeriter & acute indagãdo videt & explicat, is mea ſententia prudens iudicari debet. *Prudens quis.*

CAP. X.

Prudentiam in honeſti & vtilis inueſtigatione occupatam, quæ fugere, & ad quem finem actiones ſuas referre debeat.

VT autem Senatoris prudentia, in rebus omnibus ſapienter & vere inueſtigandis, habeat certos quaſi fontes, ex quibus omnem indagãdæ veritatis rationem hauriat, *duos* hoſce ſibi, ad quos confugere poſſit proponat, quorum primus *Honeſtatis*, *Vtilitatis* eſt alter, *Prudentiæ fontes.* Siue quid enim priuatum, ſiue publicum, ſiue commune, dicturus, acturusve eſt, illud ad *honeſti vtiliſve* rationem, tanquam ſcopum & metam aliquam, referat. Omnes res, quæ percipi & exprimi oratione ſolẽt, his duobus tanquã termi-

terminis circumſcribitur. Acrem vero & acutam, percipiendæ honeſtatis & vtilitatis indagationem requirimus, ne forte mens affectionibus & cupiditatib. obtenebrata, iudiciũ Senatoris peruertat, ipſumq; de ſolio veræ rationis deturbet. Plerunq; homines vbi paululum à ratione diſceſſerint, & quidpiã cupiditatib. conceſſerint, in diuerſas veræq; prudentiæ cõtrarias, delabuntur opiniones. Vnde fit, vt non ſolum honeſtorum & vtilium opinione decipiantur, verum etiam & turpium amore obcæcentur. In quo genere fugienda ſunt illa *duo* vitia, *vnum* ne incognitas res pro cognitis habeamus, illiſque temere adhæreamus: *alterum*, ne malis rebus, & iis, quæ virtuti, boniſq; omnib. aduerſæ ſunt, aſſentiamus. Facile vero Senator, honeſtatis & vtilitatis fines comprehendere poteſt, ſi felicitatem & bonum Reipub. ſemper poſitum ante oculos habebit: hic enim *finis*, hic ſcopus *prudentiæ* & ſapientiæ Senatoriæ, ad quem referre debeat omnia, putandus eſt. Nihil ab eo Deus, nihil ciues, nihil patria, nihil denique ipſa prudentia requirit amplius, quam vt *felicem* & *ſaluam* Rempub. efficiat. *Felix* autem hæc erit, vti prius dixi, ſi bonis affluat omnibus, ſi ciues in ea iuſti ſint temperantes, fortes, liberi, prudentes, ſi etiam diuites, & ſani, ſi inuicem amici, & nullis factionibus diſtracti.

Honeſti & vtilis inueſtigatio.

Quæ fugienda in prudentia.

Prudentiæ Senatoriæ finis.

Felicitas Reipub.

Felix Reſpub. quomodo fiat.

Quæ contin-nentur ſub prudentia. prudentia continetur, *Rei familiaris* & *domeſticæ bene curandæ ratio, Legum condendarum ſcientiá, ciuilis prudentiá, conſultandi & iudicãdi peritiá.* *Prudentia duplex.* Vnde *prudentiam* in ſuis rebus, *domeſticam* Cicero, in publicis vero, *ciuilem* appellat. In his omnibus rectè percipiendis, in eſſe oportet veri & iuſti indagationẽ: propria enim prudentiæ veritas eſt: à qua ſi diſcedimus, falſa, ſcelerata, & iniqua omnia quæ dicẽtur agenturve, *Prudentiæ finis veritas.* futura ſunt. *Proinde* quicunque prudenter & acuta mente perſpicit, quid in vnaquaq; re deceat, quodque veriſſimum ſit, eaque celeriter *Prudens quis.* & acute indagãdo videt & explicat, is mea ſententia prudens iudicari debet.

CAP. X.

Prudentiam in honeſti & vtilis inueſtigatione occupatam, quæ fugere, & ad quem finem actiones ſuas referre debeat.

VT autem Senatoris prudentia, in rebus omnibus ſapienter & vere inueſtigandis, habeat certos quaſi fontes, ex quibus omnem indagãdæ veritatis rationem hauriat, *duos* hoſce ſibi, ad quos confugere poſſit proponat, *Prudentiæ fontes.* quorum primus *Honeſtatis*, *Vtilitatis* eſt alter, Siue quid enim priuatum, ſiue publicum, ſiue commune, dicturus, acturusve eſt, illud ad *honeſti vtilisve* rationem, tanquam ſcopum & metam aliquam, referat. Omnes res, quæ percipi & exprimi oratione ſolẽt, his duobus tanquã termi-

terminis circumſcribitur. Acrem vero & acutam, percipiendæ honeſtatis & vtilitatis indagationem requirimus, ne forte mens affectio nibus & cupiditatib. obtenebrata, iudiciũ Senatoris peruertat, ipſumq; de ſolio veræ rationis deturbet. Plerunq; homines vbi paululum à ratione diſceſſerint, & quidpiã cupiditatib. conceſſerint, in diuerſas veræq; prudentiæ cõtrarias, delabuntur opiniones. Vnde fit, vt non ſolum honeſtorum & vtilium opinione decipiantur, verum etiam & turpium amore obcæcentur. In quo genere fugienda ſunt illa *duo* vitia, *vnum* ne incognitas res pro cognitis habeamus, illiſque temere adhæreamus: *alterum*, ne malis rebus, & iis, quæ virtuti, boniſq; omnib. aduerſæ ſunt, aſſentiamus. Facile vero Senator, honeſtatis & vtilitatis fines comprehendere poteſt, ſi felicitatem & bonum Reipub. ſemper poſitum ante oculos habebit: hic enim *finis*, hic ſcopus *prudentiæ* & ſapientiæ Senatoriæ, ad quem referre debeat omnia, putandus eſt. Nihil ab eo Deus, nihil ciues, nihil patria, nihil denique ipſa prudentia requirit amplius, quam vt *felicem* & *ſaluam* Rempub. efficiat. *Felix* autem hæc erit, vti prius dixi, ſi bonis affluat omnibus, ſi ciues in ea iuſti ſint temperantes, fortes, liberi, prudentes, ſi etiam diuites, & ſani, ſi inuicem amici, & nullis factionibus diſtracti.

Honeſti & vtilis inueſtigatio.

Quæ fugienda in prudentia.

Prudentia Senatoriæ finis.

Felicitas Reipub.

Felix Reſpub. quomodo fiat.

Quæ continentur ſub prudentia. prudentia continetur, *Rei familiaris* & domeſticæ bene *curandæ ratio*, *Legum condendarum ſcientia*, *ciuilis prudentia*, *conſultandi* & *iudicādi peritia*. *Prudentia duplex.* Vnde *prudentiam* in ſuis rebus, *domeſticam* Cicero, in publicis vero, *ciuilem* appellat. In his omnibus recte percipiendis, in eſſe oportet veri & iuſti indagationē: propria enim prudentiæ veritas eſt: à qua ſi diſcedimus, falſa, ſcelerata, & iniqua omnia quæ dicētur agenturve, *Prudentiæ finis veritas.* futura ſunt. *Proinde* quicunque prudenter & acuta mente perſpicit, quid in vnaquaq; re deceat, quodque veriſſimum ſit, eaque celeriter *Prudens quis.* & acute indagādo videt & explicat, is mea ſententia prudens iudicari debet.

CAP. X.

Prudentiam in boneſti & vtilis inueſtigatione occupatam, quæ fugere, & ad quem finem actiones ſuas referre debeat.

VT autem Senatoris prudentia, in rebus omnibus ſapienter & vere inueſtigandis, habeat certos quaſi fontes, ex quibus omnem indagādæ veritatis rationem hauriat, *duos* hoſce ſibi, ad quos confugere poſſit proponat, *Prudentiæ fontes.* quorum primus *Honeſtatis*, *Vtilitatis* eſt alter, Siue quid enim priuatum, ſiue publicum, ſiue commune, dicturus, acturusve eſt, illud ad *honeſti vtilisve* rationem, tanquam ſcopum & metam aliquam, re ferat. Omnes res, quæ percipi & exprimi oratione ſolēt, his duobus tanquā termi-

terminis circumſcribitur. Acrem vero & acutam, percipiendæ honeſtatis & vtilitatis indagationem requirimus, ne forte mens affectionibus & cupiditatib. obtenebrata, iudiciũ Senatoris peruertat, ipſumq; de ſolio veræ rationis deturbet. Plerunq; homines vbi paululum à ratione diſceſſerint, & quidpiã cupiditatib. conceſſerint, in diuerſas veræq; prudentiæ cõtrarias, delabuntur opiniones. Vnde fit, vt non ſolum honeſtorum & vtilium opinione decipiantur, verum etiam & turpium amore obcæcentur. In quo genere fugienda ſunt illa *duo* vitia, *vnum* ne incognitas res pro cognitis habeamus, illiſque temere adhæreamus: *alterum*, ne malis rebus, & iis, quæ virtuti, boniſq; omnib. aduerſæ ſunt, aſſentiamus. Facile vero Senator, honeſtatis & vtilitatis fines comprehendere poteſt, ſi felicitatem & bonum Reipub. ſemper poſitum ante oculos habebit: hic enim *finis*, hic ſcopus *prudentiæ* & ſapientiæ Senatoriæ, ad quem referre debeat omnia, putandus eſt. Nihil ab eo Deus, nihil ciues, nihil patria, nihil denique ipſa prudentia requirit amplius, quam vt *felicem* & *ſaluam* Rempub efficiat. *Felix* autem hæc erit, vti prius dixi, ſi bonis affluat omnibus, ſi ciues in ea iuſti ſint temperantes, fortes, liberi, prudentes, ſi etiam diuites, & ſani, ſi inuicem amici, & nullis factionibus diſtracti.

Honeſti & vtilis inueſtigatio.

Quæ fugienda in prudentia.

Prudentiæ Senatoriæ finis.

Felicitas Reipub.

Felix Reſpub. quomodo fiat.

laude ſua & ætate, dixerit feceritve, quod non prudentiæ ſale, velut condimento aliquo perſperſerit, & condierit. Hæc autem prudentia, quæ ſit, & in quo conſiſtat, neceſſarium videtur, vt dicamus. Prudentiam à *prouidendo* Latini dixerunt, quod per eam animus & futura præuideat, & præſentia diſponat, & præterita memoria teneat. Nam qui de præteritis nihil cogitat, vitæ obliuiſcitur, qui futura non proſpicit, multis periculis obnoxius eſt in omniaque mala in cautus incidit. *Eſt* enim *prudẽtia rerũ bonarum & malarum, & vtrarumq́;*, vt Cicero ſcribit, *ſcientia, poſita tota in delectu & cognitione rerum expetendarum & fugiendarum*. Et vt Ariſt. ſentit, *habitus eſt, perfecta rationi copulatus, ad res gerendas aptus, ac in his occupatus, quæ homini bona vel mala contingere poſſunt*. Vnde theorica ſapientia, à prudentia differt, quod *illa* contemplationis ſpatia non egreditur, *hæc* in actionibus rebuſq; humanis tota delitеſcit. *Hæc* præterea, in bonorum ſuorum finibus defendendis, cõſilio & fortuna opus habet, *illa* ne cõſilio quidem eget, In certis enim & non nutantib. ſcientiis verſatur. Vnde Geometras Mathematicos, Phyſicos, & ſolitarium Philoſophorum gregem, eruditum quidem illum, & ſapiẽtem, non vero prudentem eſſe videmus: & Diogenes, Zeno, Crates, Chryſippus, Carneades, Democritus, Metrocles, Ariſtippus, Anaxagoras, Thales, ſapientes, hi non prudentes fuerunt,

Prudentia vnde dicatur.

Prudentia quid?

Sapientia & prudentia differentia.

ſunt. Eorum enim philoſophandi ratio fuit *Philoſophi*
alia, quam ea quæ eſt veræ prudentiæ; vtilita- *Theorici*
tem iſti ſuam & hominum ignorabant, in re- *ſapiētes non*
conditis illis & difficilibus ſcientiis ſemet ob- *prudentes.*
lectantes; quæ licet magnæ ſunt, tamen inuti-
les, non enim humana bona attingunt: pru-
dentia vero *in bonis hominum, de quibus deliberari*
poßit verſatur. Qui ſi itidem mores hominum,
res & actiones non abhorruiſſent, ſeq; ad Reſ-
pub. gerendas contuliſſent, prudentiſſimi o-
mnium proculdubio habiti fuiſſent: quod ſa-
ne fecerunt, Pericles, Solon, Lycurgus, Plato,
Demoſthenes, Cato, Cicero, & alii. Vera pru- *Prudentia*
dentia à ratione perfecta proficiſcitur, hanc *origo.*
vbi Senator vel à *Philoſophia*, vel à *diſciplinis ci-*
uilibus, vel ab *vſu* rerum acceperit: *futura* pro-
ſpicere, *præſentia* ſapienter & optime admini-
ſtrare, & vbi res agatur, ventumq; ſit in diſcri-
men, rem ſubito expedire, & cōſilium ex tem-
pore dare poterit. *Duo præclariſſima* Plato, *in vita* *Duo in vi-*
hominis eſſe dixit, *virum prudentem omnia noſſe, &* *ta præcla-*
ſeipſum cognoſcere. Hac igitur tam excelſa, tā ma- *riſſima.*
gna, tam diuina virtute, Senator ſit ornatus &
cumulatus: Sine hac enim nulla ratio, nulla
virtus, nulla actio, nulla cogitatio bona vnquā
eſſe poteſt. Prima prudentiæ vis hæc eſt, vti ſa- *Pruden-*
pientiſſimi perhibent, ſibi ſapere: Prudens *tia vis.*
namq; vir, rebus ſuis inprimis bene conſulat
neceſſe eſt, cæteroqui ſtultus vocabitur, in re-
bus ſuis recte adminiſtrãdis cōſilio carēs. Sub

pru-

Digitized by Google

Quæ contineantur ſub prudentia. prudentia continetur, *Rei familiaris* & domeſticæ bene *curandæ ratio*, *Legum condendarum ſcientia, ciuilis prudentia, conſultandi & iudicãdi peritia.* *Prudentia duplex.* Vnde *prudentiam* in ſuis rebus, *domeſticam* Cicero, in publicis vero, *ciuilem* appellat. In his omnibus recte percipiendis, in eſſe oportet veri & iuſti indagationẽ: propria enim prudentiæ veritas eſt: à qua ſi diſcedimus, falſa, ſcelerata, & iniqua omnia quæ dicẽtur agenturve, *Prudentia finis veritas.* futura ſunt. *Proinde* quicunque prudenter & acuta mente perſpicit, quid in vnaquaq; re deceat, quodque veriſſimum ſit, eaque celeriter *Prudens quis.* & acute indagãdo videt & explicat, is mea ſententia prudens iudicari debet.

CAP. X.

Prudentiam in honeſti & vtilis inueſtigatione occupatam, quæ fugere, & ad quem finem actiones ſuas referre debeat.

VT autem Senatoris prudentia, in rebus omnibus ſapienter & vere inueſtigandis, habeat certos quaſi fontes, ex quibus omnem indagãdæ veritatis rationem hauriat, *duos* hoſce ſibi, ad quos confugere poſſit proponat, *Prudentiæ fontes.* quorum primus *Honeſtatis*, *Vtilitatis* eſt alter, Siue quid enim priuatum, ſiue publicum, ſiue commune, dicturus, acturusve eſt, illud ad *honeſti vtilisve* rationem, tanquam ſcopum & metam aliquam, referat. Omnes res, quæ percipi & exprimi oratione ſolẽt, his duobus tanquã termi-

terminis circumſcribitur. Acrem vero & acutam, percipiendæ honeſtatis & vtilitatis indagationem requirimus, ne forte mens affectionibus & cupiditatib. obtenebrata, iudiciū Senatoris peruertat, ipſumq; de ſolio veræ rationis deturbet. Plerunq; homines vbi paululum à ratione diſceſſerint, & quidpiā cupiditatib. conceſſerint, in diuerſas veræq; prudentiæ cōtrarias, delabuntur opiniones. Vnde fit, vt non ſolum honeſtorum & vtilium opinione decipiantur, verum etiam & turpium amore obcæcentur. In quo genere fugienda ſunt illa *duo* vitia, *vnum* ne incognitas res pro cognitis habeamus, illiſque temere adhæreamus: *alterum*, ne malis rebus, & iis, quæ virtuti, boniſq; omnib. aduerſæ ſunt, aſſentiamus. Facile vero Senator, honeſtatis & vtilitatis fines comprehendere poteſt, ſi felicitatem & bonum Reipub. ſemper poſitum ante oculos habebit: hic enim *finis*, hic ſcopus *prudentiæ* & ſapientiæ Senatoriæ, ad quem referre debeat omnia, putandus eſt. Nihil ab eo Deus, nihil ciues, nihil patria, nihil denique ipſa prudentia requirit amplius, quam vt *felicem* & *ſaluam* Rempub efficiat. *Felix* autem hæc erit, vti prius dixi, ſi bonis affluat omnibus, ſi ciues in ea iuſti ſint temperantes, fortes, liberi, prudentes, ſi etiam diuites, & ſani, ſi inuicem amici, & nullis factionibus diſtracti.

Honeſti & vtilis inueſtigatio.

Quæ fugienda in prudentia.

Prudentiæ Senatoriæ finis.

Felicitas Reipub.

Felix Reſpub. quomodo fiat.

Cap. XI.

In legibus ferendis quid Senatori obſeruandum, adque earum ſanctionem rite obeundam, omne Reip. ius & populi libertatem vt cognitam habeat Senator requiritur.

Leges felicitatis conſeruatrices.

Eſt etiam prudentis Senatoris officium, non ea ſolum curare, quæ ad felicitatem Reipub. efficiendam valent, ſed multo etiam magis, quæ ad eam conſeruandam & retinendam pertinent, cognoſcere. Accidit enim magiſtratus negligentia, vt ciues paulatim (vt quiſque eſt à natura procliuior ad malum) à virtute & honeſtate deſciſcant, variiſq; malis Rempub. afficiant: quibus inundantibus, Rempubl. fluctuare neceſſe eſt. Quod ne aliquando contingat, *legibus* ante ſanciendis, prouidere debet. Eſt enim lex in Repub. vinculum officii, & cuſtos omnium virtutis & fidei. Sed nec ſatis eſt leges condi tales, quibus præmia & pœnæ definiantur, mores etiam, exempla, exercitationeſque virtutum, in quibus ſe ciues exerceant, & quæ adament, legibus more Laconum, præſcribere oportet. Adiungenda ciuilis diſciplina, quæ tam in pace, quam in bello, ciues ad omne genus virtutis exercendum, aptos reddat & obſequentes. Illam quoque in ferendis legibus prudentiam, maxime ſeruari & amplecti volo, quæ ciui-

Lex cuſtos virtutis.

Legum ferendarum ratio in quo conſiſtat.

bus

bus omnem penitus occaſionẽ peccandi præcidat. Quemadmodum enim Medicus morbis grauatum corpus, pharmacis ſanum reddit: ita Senator legibus ferendis, animi ſanitatem efficere debet. Nec eos probare poſſum, qui naſcenti vel repullulanti vitio, pœnam ſtatim qua plecti, ac non rationem qua illud exterminari queat, inueniunt. Conſilio potius & ratione prouidendum omni puto, vt iuſti homines efficiantur, nõ peccantes occidãtur. Quis non niſi planc inhumanus ſuppeditãda citius annona, in opibus furandi occaſionem tollere malit, quam furta frequentia plectere capitali pœna? Quis etiam laſciuientem vitiis Rempub luxuque perditos ciues, non ſumptuaria potius velit, quam ſanguinaria lege coercere? præclare Tullius, *auaritiam* inquit, *ſi tollere vultis, mater eius eſt tollenda luxuries.* Omnia commoda & incommoda Reipub. Senator præ oculis poſita ſemper habeat: ſi enim hæc illi fuerint incognita, nullo modo vnquam Rempub. ægrotantem, & ſuis ſe malis vulnerantem, ſanare poterit. Eandem ob cauſam *quam quiſque vitam ex ciuibus gerat, quomodo ergo Rempub. ſit affectus, vtrum legibus pareat, an vero factionibus ſeditionibuſq; oblectetur, cognoſcere debet; an magiſtratus etiam in negotiis recte obeundis, fidem ac diligentiam Reipubl. præſtent, an auari, crudeles, inhumani, & an iuſti, benigni, & clementes ſint: an prudentes, ſi iuris ciuilis*

Legibus occaſiones peccandi tollenda.

Commoda & incommoda Reip. Senatori cognoſcẽda.

Rempub. omnem ius & libertatẽ populi cognoſcat ſenator.

gnari, ſi legibus & non decretis ſuis, & an iuſte, veréque iudicent. Tum *Rempubl.* omnem ita complectatur animo, vt *ſciat ius omne populi, libertatem, leges*, & vt Cicero ſapienter inſtituit, *quid Reſpubl. præſidii, quid militum habeat, quid valeat ærario, quos ſocios habeat, quos amicos, quos ſtipendiarios, qua quiſque illorum ſit lege, conditione, fœdere: tenere conſuetudinem decernendi, noſſe exempla maiorum.* Hæc omnia cognoſcere Senatorem, & animo ſemper agitare conuenit. Is enim erit in Republ. à quo ciues omnes, à quo patria ſalutem requiret: cui deeſſe, aut nolle prodeſſe, non ſceleratum modo, ſed impium ac nefarium putãdum eſt. Primas poſt Deum à nobis amoris, fideique partes, patria repetit: quam qui non amat, neſcio an beſtiis non inferior ſit habendus, quarum plurimæ natalis ſoli dulcedine, quaſi patriæ ſuæ captæ, vitam potius malunt, quam locum, in quo natę ſunt, ac educatæ, delerere. Hic igitur amor in patriam, ſummæ prudentiæ coniunctus, omnes inuicem efficiet concordes, adeoque in Senatu nihil maleuolum, nihil imprudens, nihil iniquum agi, dicive poteſt, ſed omnia recto iudicio trutinata, & in hancillamque partem iactata, iuſte examinabuntur. Magnam vim eſſe prudentiæ videmus, per eam enim ceu ianuam, ad reliquas omnes virtutes, patet ingreſſus: ſine hac, nulla virtus ſeipſam defendere poteſt: Prudentiæ beneficio, *iuſti, tempe-*

Prudentia virtutum omnium magiſtra.

ſtantes, fortes eſſe ſcimus, nam *vbi*, & *quando*, & *quomodo* his vti debeamus, hæc nobis commonſtrat.

Cap. XII.

Præter prudentiam in Senatore requiri, vt ingenioſus ſit intelligens, circumſpectus, callidus, cautus, ſagax, & aſtutus, & primum de ingenio & docilitate Senatoris, ac memoria.

HAbet autem prudentia ſub ſe virtutes, ac proprias quaſi pediſſequas, comites, & ſocias, quarum comitatu ſtipata, & ipſa ornatior exiſtere, & munus ſuum longius latiuſque exercere ſolet: Has vbi ſenator acri memoria, diligentique obſeruatione colendas ſuſcipiet, ſummam, ac ſenatoria prudentia dignam, in rebus gerendis, conſilio dando, vita honeſte ducenda, laudem & gloriam conſequetur. Quare primum omnium oportet *ingenioſus* ſit, *docilis*, *memor intelligens*, *circumſpectus*, *prouidens*, *cautus*, *ſagax*, *callidus*, *aſtutus*, hæ ſiquidem virtutes, ſecundum Platonicos, & Peripateticos, ſunt aſſeclæ prudentiæ. *Comites prudentiæ.*

Ingenium *vis* quædam eſt *naturalis indita rationi à natura*, *facultatem habens inueniendi res, quæ à ratione proficiſcuntur*. Hoc etſi ſæpe induſtria, docilitate, & memoria non alatur, valet tamen ipſum per ſe, & homines ab vſu, *Ingenium.*

 cogni-

Ingenium ſenatoris. cognitioneq; ſcientiarum alienos, ſæpe commendat. Suum igitur ſenator noſcat ingenium, illudque habeat ad excogitandas ſententias *acutum*, ad explicandas & ornandas *vber* ac *fœcundum*, ad memoriam *firmum* atque *diuturnum*. Prudentia hæc, qua primum res omnes concipere ſolemus, ab ingenii celeritate *manat*, *augetur* memoria & docilitate, à quibus duobus ingenioſi vocamur: *confirmatur* vero diſciplina, & vſu rerum, ſiue experientia. Ingenium autem laudo, quod non ſit mobile & inconſtans, non præcox, non tardum, hebes, obtuſum, durum, fallax, fucatum, inquietum, inſanabile, inuerecundum: ſed firmum & conſtans, acutum, acre, candidum, illuſtre, iucundum, eligans & liberale.

Docilitas & memoria ſenatoris. Commendat ingenii acumẽ *docilitas*, & *memoria*: per *illā* docemur, vt facile intelligamus ea, quæ nobis ab aliis exponũtur, per *hanc* retinemus, quæ vel à nobis excogitata, vel ab aliis ſunt prolata. In quibus exercendis diligentem eſſe Senatorẽ neceſſe eſt: non percipere enim celeriter & meminiſſe res ab aliis dictas, ſtupidi ac ſtulti eſt ingenii. In hoc Demoſthenem, Alcibiadem, Mithridatem, & alios ſe exercuiſſe legimus.

CAP. XIII.

De Intelligentia & quid ea Senatori præſtet.

Intelligentia. QVemadmodum vero ſenatoris decus eſt ingenium, ſic ingenii lumen eſt intelligentia

gentia: per quam res omnes vel earum ideas, ſentiendo & intelligendo, veras vel falſas cognoſcimus. Nam per cōmunem intelligentiā, rerum cognitionem cōprehendimus, per eāque iudicamus, *honeſta* in virtute, in vitiis poni debere *turpia*. Hæc autem à ſenſibus, qui ſunt quaſi interpretes, ac nuncii rerum cognoſcēdarum, non eſt diſiuncta: horum iudicio ne quando fallamur cauendum eſt, languorq; omnis, tarditas, & ſtupor fugiēdus. Accidit plerunque, vt vel artis, vel fuci ſimilitudine, ignominioſe decipiamur, à communique ſenſu & ratione diſcedamus; quæ res in omnibus quidem rebus, ſed maxime in iudicandis & cognoſcendis veris & bonis, falſis & turpibus, fugienda eſt.

CAP. XIV.

Senatorem circumſpectum eſſe debere, & quidem tam in conſeruandis Reip. bonis, quam malis auertendis.

CIrcumſpectum etiam ſenatorem eſſe volumus, non ſolum in iis rebus, quæ priuatim accidere ſolent, ſed etiam in illis, quæ communiter Remp. labefactare poſſunt. Incumbendum eſt illi, ad ſalutem ciuium cōſeruandam, proſpiciendæ oēs procellæ ciuitatis, omnia membra Reip. circumſpiciēda. Virtus hæc *circumſpectio* vocatur, hoc eſt in *rebus* *Circumſpectus ſit ſenator.* *Circumſpectio.*

 agendis

agendis accurata conſideratio; eſtque hæc magni in *bello, paceque* momenti. In *bello* quidem, fortunæ vim & impetum anteuertit, omnia prudenter circumſpiciendo, quæ cum hoſte ſint agenda: non audaciẹ, non temeritati, non fortunæ confidendo, ſed rationi, cõſilio vẹ parendo. Hac virtute præſtabat Fabius, qui *rem cunctando* dicitur *reſtituiſſe Romanam*; nõ item Flaminius, quem non ſatis circumſpectum, viribus audaciaq; tumentem, Annibal ex inſidiis fuerat adortus. Omitto Q. Cepionem Conſ. à Cimbris victum, & alios. In *pace* vero Reipub. ea circumſpicere, ac in his Argum quẽdam & Lynceum ſe exhibere, quæ ad ciuium concordiam, pacem, ſalutem pertinent, valde eſt vtile & neceſſarium: quiid non faciunt, ſeditiones, bella, caſus, interitus Reipubl. non præuident. Solent eſſe quidam in Repub. vel ita imprudentes, vel ſic turpi otio luxuvẹ obcæcati, vt ea vix, quẹ coram ſunt, cernant, tantum abeſt vt proſpiciant, quæ ex rerum & temporum euentis, Rempub. labefactare, variiſq; incommodis afficere poſſunt. Quos quidem Reſp. aut admonere, aut vt indigniſſimos ciues, & reb. magis priuatis inhiantes, quam publicis inſeruientes, à gubernatione ſua detrudere deberet. Vident ingens imminere bellum, aſpiciunt prædam toties abigi, captiuos in ſeruitutem abduci, barbaris vxores, natos, filiaſque vendi, villas exuri, agros vaſtari, templa

Fabius circũſpectus.

Q. Cepio.

templa profanari Deorum: ad extremum Rempub. iaculis ſagittiſque barbarorum confoſſam ac vulneratam cernũt, vndiq; circumuallatam hoſtibus intuentur: neq; tamen circumſpiciunt, quo conſilio dolor hic Reipub. quave medicina tantus hic morbus ſanari leuarique poſſit: Illi etiam fortaſſe libenter ſpectant, ciues ſeditionibus diſcordiiſq; fractos ac debilitatos, tenuiorum à potentioribus oppreſſam libertatem, neglectam fidem, ac Religionem Deorum. Proinde Senator Remp. obuiis (quod aiunt) vlnis amplecti volens, eius ſalutem & incolumitatem ſic tuendam ſuſcipiat, vt tranquillam, felicem, perpetuamq; efficiat. Hoſtium quidem impetus, præſidiis mittendis & aſſeruandis coercentur, conſtruendis arcibus, muniendis receptaculis, obuallandis itineribus, quæ peruia ſolent hoſtibus eſſe. Vtile etiam eſt Reipub. ciues pro patria ſemper habere paratos, vigilantes & exercitatos; talibus enim præſidiis, quaſi muris, cincta & firmata Reſp. externorum vicinorumq; metum contemnet, & hoſtium animos, ab inferendis periculis auertet. Tales quondam fuere Lacedæmonii, qui corpora ſua muros Laconicos vocabant. Ciuium felicitas *iure reddundo, reconcilianda gratia, legum ſeueritate, & iuſtitia* conſeruatur. In quibus omnibus efficiendis, prudentem ſe & circumſpectum exhibeat Senator. Ea enim negligere, quæ ad ci-

Senatoris officium in circumſpiciẽdis malis Reip.

Ciuium felicitas quomodo conſeruetur.

terum prænoſcere res, quæ ſint euenturæ, non tam humani, quam diuini eſt ingenii: ſolus enim Deus futura ſcit, eaq; mentis diuinæ, propria eſt virtus & conditio. Sed quoniam ſimulachrũ diuinitatis nos quoq; gerimus, cõtingit vt etiã futura ſciamus, præuideamusq;: ſit vero hoc duplici ratione, *vel* inſpiratione & voluntate diuina, *vel* noſtro proprio inſtinctu. *Prima* rationis ſunt, vaticinia, diuinationes, & alia id genus, quę per inflationem & reuelationem Dei fiunt. *Secunda* illud eſt, quãdo ſcilicet, animus ſeparatus à corpore, meminit *præteritorum præſentia* cernit, *futura* præuidet. Et de huiusmodi prouidentia nobis ſermo præſens inſtituitur. Non n. ad noſtrã rem pertinere vidẽtur illa, quæ de ſomniis, extis, ſortibus monſtris, aſtris, de auſpicibus, Cõiectoribus, Auguribus, Ariolis, Aſtrologis, Dæmonib. & aliis innumerabilibus ſunt conſcripta, ex quibus præſagire, & futura præſentire ſolent Athei. Quod ſi Senator ſanctam, purma, nullaq; fece & labe vitiorũ aſperſam, nec contaminatã mẽtẽ habuerit: atq; adeo corpus hoc, domicilium ſit illus cœleſtis ſpiritus mentisq; diuinæ, cuius munere diuinare, ac futura prædicere poſſit: tum hoc nomine Senatorem, nõ iam humana hæc ſapientia, ſed illa cœleſti, planeq; abſoluta & perfecta, ſcire putabimus: eritq; is nobis Senator appellandus, non prudens, non ſapiens, non prouidus: ſed ſanctus,

Prouidentia quomodo fiat in homine.

Prouidentia cœleſtis quomodo acquiratur.

ctus, diuinus, pius, ac religioſus. Tales prophetas in iure noſtro, Sybillas etiam vates, & eos qui Nympha Deoq; correpti dicebantur, quorum in numero Tireſias, Mopſos, Amphiaraos, Calchantaſq; fuiſſe legimus. Hæc autem cœleſtis prouidentia quomodo acquiratur, non eſt noſtri inſtituti dicere. Ineſt enim hæc præſagitio extrinſecus iniecta, atq; incluſa diuinitus, eaq; exardet acrius, dum animus à corpore abſtractus, diuino inſtinctu concitatur. Sed ad prouidentiam humanam nos conuertamus, cuius exercendæ ratio, diuina quoque putanda eſt. Cum enim viri prudentis animus, rerum & actionum humanarum cognitione eſt imbutus, tum præterea agnoſcit præſentium & præteritarum rerum, quæ fuerint principia, qui exitus, quæ mutationes, quę inclinationes; habet etiam in animo comprehenſam ideam ac formam rerum gerendarum, quas natura vel ratio, certo & inuolubili curſu gubernat; iis inquam omnibus edoctus informatuſq; rebus, vbi mentis & aciem paululum exacuerit, omnemque actionem humanarum & Rerumpub. ſtatum prehenderit, hac certę ratione præuidebit & præſciet, quid in illis bonum, quid malum, quid caducum, quid firmum, durabile, certumve fuerit. Eſt enim in talibus viris, diuinum quiddam, quod dęmoninm appellatur, quod Socrates habuit, ac illi paruit ſemper. *Hoc autem aliud nihil eſt,*

Prouidētia humana.

Dæmonium Socratis.

Dæmonium quid.

quam

quam mens hominis ſapientis munda & caſta, & in iudicandis rebus exercitata; talis vero facile ex minimis occaſionibus, res futuras poteſt cognoſcere. Exemplis quoque & rerum vſu, certa quædam prouidentia comparatur: ea quoque Senatori minime eſt reiicienda. In quo cognitione rerum, hiſtoriaq; rerum geſtarum maxime adiuuabitur: plurimũ enim vel ad auertenda, vel extirpanda mala valent exempla: quæ eo quiſq; libentius fugit, quo pernicioſiora in aliis eſt expertus. Quamobrem Senator in præuidendis, atque longe ante proſpiciendis Reipub. malis, prudentem ſe præſtet, nullumq; locum intermittat agendi, monendi, conſulendi: *præuiſa enim iacula, minus feriunt*, vt dicitur. Plerunq; malis improuiſo aduenientibus, aut difficulter, aut cum magno damno occurritur: in ſubitis namque rebus, animos gerimus conſternatos, & conſilii inopes. Quæ mature præuidentur, bene cauentur: mature autem cauendum eſt, ne accepto malo ſapiamus: turpiter enim poſt pericula dici ſolet, non putaram. Dum nauis eſt incolumis, decet nautam, & gubernatorem prouidum eſſe, ne vis eam ventorum ſubuertat: vbi mare ſuperat, & ventorum agitatur furiis, inanis eſt prouidentia. Quare & Senator dum eſt Reſpub. incolumis, non diſtracta & lacerata, non hoſtibus circundata, de eius ſalute cogitare debet. Suſpicari de præterito, quam re

Prouidẽtia ab exẽplis.

Hiſtoria cognitio.

Officium Senatoris in præuidẽdis Reipub. malis.

ipſa

ipſa experiri, melius eſt. *Præterita* enim, vt quidam dixit, *magis reprehendi poſſunt, quam corrigi.*

CAP. XVI.

De Cautione Senatoria, tam ciuili, quam militari, quibus in rebus conſiſtat, vbi & de credulitate, taciturnitate, ſagacitate & iis, quæ in dicendo Senatori obſeruanda ſunt.

Cautio. ADdit ſe prouidentiæ Senatoriæ ſociam *Cautio*, per quam auertimus & vitamus mala præſentia, quæ nobis accidere poſſunt. Sic à natura comparatum eſt, vt bona appetamus, mala declinemus, quę malorum declinatio, ſi à ratione proficiſcitur, *Cautio* dicitur: *Cautio in quo conſiſtat.* qua ſolus ſapiens præditus eſt. Huius virtutis in dictis & factis, maxima perſpicitur vtilitas: nam caute ea, quæ conceperis eloqui & quæ propoſueris facere, prudētiſſimi hominis eſt, & in rebus agendis exercitatiſſimi: Quare in ſermonibus habendis, decet eſſe Senatorem non modo grauem, parcum, ſed etiam cautum, veluti pulchre monet Horatius:

In verbis etiam tenuis, cautusq; ſerendis.

Accidit enim plerumq;, vt quoties temere quid effutimus, dictorum nos pœniteat; ſæpe etiam, in diſcrimen nos ipſos & Rempub. coniicimus, dum vel perſonam Reipub. apud exteros gerētes, vel domi de rebus magnis diſſerentes, ea dicendo effundimus, quæ incognita

gnita multis eſſe oportet. *Stultum eſt igitur admittere quod cauere potes*, vt Comicus admonet. In dicendo ſenator, hæc ſemper præ oculis habeat, vt nihil dicat iratus, nihil timidus, nihil hilaris, nihil temerarius, nihil non præmeditatus: Hæc enim obſeruata, grauem illum & ſapientem ſemper efficient. Res illi habenda erit cum Reipub. hoſtibus, aduerſariis, vicinis, legatis; quorum ſtudia ea ſolent eſſe, vt conſiia aliorum explorent: ad id artes quærunt varias, indagant coniecturas, expectant ſigna, quibus ex nobis aliquid eliciant. Hic ſenatorem pectus conuenit habere cautum, ſuique animi conſtantiam, geſtu, vultu, verbis, oculis qui ſunt indices eius animi, debet effingere, cautusq; exprimere. Modus etiam tenendus eſt, in credendo dictis aliorum, *prudenti* enim *incredulitate nihil eſt vtilius*. Non tamen committendum, vt durus & difficilis in credendo iuidicetur: applaudendum eſt aliquando, adnuendum orationi alterius, niſi vel dignitas, aut veritas poſtulet contrarium. *Eſt* enim *contra veritatem, iniuſta ſemper aſſenſio.* Neque vero ita *tacitunrum* eſſe volumus, vt tardus, vel effœminatus exiſtimetur: quorum *illud* propter imperitiam, *hoc* proter virginalem quandam verecundiam, quæ in viris eſt vitioſa, reprehendi ſolet. Adhibenda eſt orationis & ſilentii moderatio, danda tamen opera, vt plus audiat,

Cautio Senatoria in dicendo.

Quatenus credendum dictis aliorum.

Taciturnitas.

quam

In dicendo quæ conſideranda. quam loquatur, ſiquidem natura propter id duas aures homini, linguam vnam attribuit. Summa certe prudentia eſt, ſcire tacere: nam *quæ*, & *quomodo*, & *vbi*, & *apud quos*, *quo loco*, & *tempore* quæq; dicenda ſint, conſiderari omnino debent. Porro in negociis, rebuſq; gerendis, conſiliis itidem eſt vtendum cautioribus: id autem fiet acute inueſtigantibus, *quid* in vnaquaque re *deceat*, quid vero *dedeceat*, quod *obeſſe*, quod *prodeſſe* poſſit. *Conſilium.* Conſilium vero habeat *ſanum, prouidum, prudens*: in quo indagando ſit *acutus*, *ſagax*, *cautus*, vel (vt ita dicam) *catus*. *Cautio militaris.* In bello quanta cautionis requiratur neceſſitas, non eſt huius loci tractatio: nos enim Senatorem inſtituimus, in Repub. in Senatu, in foro, in iudicio, in pace, togatum non ſagatum. Dicendum tamen illud eſt, nulla alia virtute melius bella confici, exercitus conſeruari, dolus hoſtium auerti ſolere, quam iſta ipſa; hac Imperator ſi caruerit, omnibus aliis virtutibus imperatoriis, carere cenſendus eſt.

Sagax Senator ſit. *Sagacem* præterea Senatorem noſtrum eſſe volumus, in percipiendis ac indagandis his rebus, quæ ad conſultandum vel intelligendum proponuntur: vnde *ſagire*, *ſentire acute* eſt, ex quo ſagaces dicti canes. Et quemadmodum prudentis eſt, bene conſulere, ita ſagacis alium dicentem, acute percipere, & prudenter iudicare.

CAP.

Cap. XVII.

De conſultationibus & deliberationibus Senatori inſtituendis, & de quibus ea proponenda.

SEnatorem noſtrum non ſolum acutum in rebus percipiendis & iudicandis fieri volo, verum etiam ſolertem, callidum, aſtutum, in inueſtigando, quid ſcilicet ſui ciues cogitent, quid velint, quid ſentiant, opinentur, expectent. Hac ratione multitudinem in officio retinebit, eorum conſilia cogitationeſq; cognoſcens, & quæ in eis mala ſunt auertens. Solent plerunque mali ciues, in bonorum perniciem conſpirare, vel odio inducti, vel audacia furoreve concitati: *partim* quod in eorum poteſtate manibuſque, Reip. gubernationem poſitam videant: *partim* quod honoribus, diuitiis, & autoritate præſtent, *partim* quod ſe contemni & poſtponi cæteris in Rep. putent. Vnde fit, vt his ex cauſis, hoſtiles ſpiritus contra eos gerat, bella, ſeditiones, necemq; moliantur, & ſi viribus ſuperiores ſunt, in diſcrimen etiam Remp. inducere cupiant. In his motibus & cogitationibus malorum reprimendis, prudentem, aſtutum, & callidum Senator ſe exhibeat; nec apertis ſemper contentionibus, ſtudiiſq; rem agendam putet: ſed vel à tergo vel eminus ſeſe opponendo, impetum talium hominū infringat, ac ſuadendo, monendo, orando, obiurgando, corrigendo, caſtigando, quotidie molliores,

Callidus ſenator & aſtutus quomodo.

Senatoris officium in componendis ſeditionibus.

liores, faciliores, manſuetiores efficiat: interdum autoritate perterreat, ac ab huiusmodi ſceleratis, nefandis, & execrabilibus factis auertat. Semper in animo voluere, ac reuoluere debet, quo conſilio, qua arte, quibus modis in Repub. quies, & trãquillitas ciuium ſeruetur, ac ſeditiones, diſcordiæ; earumq; cauſæ penitus euellantur: hoc enim primum ad Reipub. ſtatum recte conſeruandum pertinere, iudicandum eſt. Qua in re efficienda, conſultatione & deliberatione prudenti vtendum eſt: hęc enim bonorũ conſiliorũ eſt alumna. Quamobrem curandum eſt ſenatori, vti res omnes de quibus deliberatio ſuſcipitur, ſummo tum prudentiæ, tum ingenii acumine ponderentur & examinentur. *Vis autem tota conſultationis verſatur in his, quæ ad communem vitam hominũ, & Rempub. conſeruandam pertinent*. Proinde conſultare ac deliberare nõ debet de his, quæ ſunt æterna & cœleſtia: vt de mundo, aut quæ euenire non poſſunt, quæue natura, caſu, fortuna eueniunt: vt de intermundiis, de theſauro inueniendo, & de ſimilibus: nec etiam de his leuibus, vt de vacuo; nec de præteritis; quę enim facta ſunt infecta eſſe nequeunt. Deliberandum autem & conſultandum eſt *de futuris, & de his quæ aliter atq; aliter* euenire poſſunt: quorumq; ratio ad vtilitatem hominum ſpectare videtur. Horum ab Ariſtotele *quinq;* generalia *capita* enumerantur: de *parandis pecuniis*, de *bello ac pace*, de *cuſtodia regionis*, de his *rebus quæ inue-*

Conſultationum & deliberationum vis in quo conſiſtat.

De quibus deliberationes ſuſcipiendæ.

buntur, & *euehuntur*, de *legibus* inſtituendis. Si deliberationem de conflanda pecunia ſuſcipiet; vectigalia portoriaq; Reipu. cognoſcat neceſſe eſt, quæ & qualia ſint: ſi exigua, aut augeantur: ſi magna, minuantur. Non facile tamen, niſi ingenti neceſſitate poſtulante, vectigalia augeri patietur: noua enim omnia onera, etiam iuſta, plerumq; ciuibus ſunt moleſta: magniſq; ſeditionibus occaſionem præbent. Tiberius ſuadentibus amicis, vt noua tributa populis imponeret, boni paſtoris eſſe reſpondit, tondere pecus, non deglubere. Item ſumptus Reipub. neceſſarios ſuadebit conſeruandos, non neceſſarios vero tollendos, ad quæ melius & prudentius cognoſcenda, aliarum Rerump. cōſuetudines, non ſuæ tantum imitabitur; qua in re hiſtoriæ cognitione adiuuabitur. De bello & pace deliberātē, Reip. copias noſſe oportet, quantę ſint vel eſſe poſſint: quo genere belli contra Turcas, quo item contra Scythas vtendum ſit, itemque contra alios. Vicinorum quoque copias cognoſcere proderit, equitatusne plus, an peditatus armatura valeant: vtrum nobis ſimiles, an diſſimiles ſint: quo nobis ſuperiores, quo itidem inferiores: an cum potentioribus pax, cum inferioribus bellum ſuſcipiatur, cuius gerendi rationem cognitam, & bene perſpectam eſſe oportet. Bellorum etiam exempla & euentus noſſe eſt vtile, ſimilia enim

Conſultatio de vectigalibus.

Tributa quomodo exigenda.

Militaris & bellica cōſultatio.

ex ſimilibus oriri ſolent. Tum præterea, an iuſta cauſa belli gerendi ſit; an item illud cuius gratia ſuſcipimus bellum, ſine tumultu & armis, confici poſſit. *Omnia* enim *experiri prius quam armis*, vt ait Comicus, *ſapientem decet*; honeſta quoque pax, turpi eſt præferenda bello. Ad cuſtodiam regionis illa pertinent, quantum ſcilicet præſidii requirat, quales cuſtodes, quæ loca: formam præterea & genus militiæ, in animo tenere neceſſe eſt. Si de exportandis euchendiſq; rebus deliberabitur: ante omnia præuidere debet, ne vnquam Reſpub. rebus indigeat neceſſariis: & quod ſupereſt vt vendatur, euehaturve. Curandum etiam eſt, vt commutatione rerum pretia ponderentur: ne pecuniis ſpolietur Reſpub. vt etiam arceantur à ciuitatibus merces, quæ ciuium animos leues & effœminatos reddunt. In legibus conſtituendis, ſumma requiritur prudentia: eſt enim in illis ſita ciuitatis ſalus. Neceſſaria eſt hic Reip. cognitio, quas leges recipere, quibus cõſeruari, qualibus firma reddi poſſit. Vnde leges ad Rempubl. accommodari debent, non Reſpubl. ad leges; non enim eædem omnibus Rebuſp. conueniunt. Nec ſuæ Reip. tantummodo cognitio vtilis eſt, ſed etiam finitimarum: ſic mala caueri quę apud alios ſunt, & bona imitari poſſumus. Ad deliberandum autem de rebus magnis, in conſilium alios adhibere eſt vtile: non enim vnus poteſt omnia

Conſultationes de cuſtodia regionis.

Conſultationes mercium.

Conſultationes de legibus ferendis.

præ-

præuidere, verum eſt illud Homericum:
Bini vbi conueniunt melius rem perſpicit alter.

Cap. XVIII.

Senatoris in conſilio capiendo officium, & eius inquirendi modi.

Ex bona prudentique deliberatione, prudens ſolet naſci conſilium, quod præcipuum eſt ad res bene agendas fundamentum. Ideo ſenatorem cõſilio valere, maximeq; pręſtare cæteris oportet. Eſt autem conſilium aliquid faciendi, nõ faciendiue excogitata ratio. Id ſenator ad omnia promptum, ſalubre, prudens habeat neceſſe eſt. Cũ enim tria in omni re concurrant, conſilium, ratio, & euentus: requiritur ſane vt tam actioni bona conſultatio, quam conſultationi exitus bonus reſpondeat. Et quemadmodum gladiator in arena, conſilium feriendi hoſtis capit: ita ſenator ad tempora perſonasq;, ſuum conſilium accommodet. *Conſilii* autem *capiendi triplex eſt*, ut Cicero ex Panętio docet, *deliberatio*. Nam vel de *honeſtis*, vel *vtilibus*, vel de *his inter ſe pugnantibus*, deliberare ſolemus. Hæc *tria* ſenatori ſi probe cognita fuerunt, nihil ad dandum de omni re conſilium, illi deeſſe poterit. In cognoſcendo vero tam *honeſto* quam *vtili*, ſumma ſapientia requiritur: ex duobus præterea honeſtis & vtilibus, cognoſcere quod ſit honeſtius, aut vtilius, non mediocris eſt prudentiæ. Capere

Conſilium ſenatoris.

Conſilii capiendi modus triplex.

 quan-

quandoq; ſolemus conſilium ex *re*, *tempore occaſione*: in quo, quemadmodum in omnibus, nunquam ab honeſto, vel vtili diſcedendum eſt. Quod n. nocet fugimus, quod prodeſt amplectimur, ex malis multis minora eligimus.

Finis optimi conſilii, ſummum bonum.

Cæterum in omni optimo conſilio inueſtigando, confugiendum eſt ſemper ad ſummum bonum, ſiue hoc ſit vitæ noſtræ priuatū, ſiue publicum. in quo felicitas Reipub. conſiſtit: huic enim cōſentire debent, omnium noſtrarum cogitationum & conſiliorum principia, Vana ſunt conſilia noſtra, ſi non hunc finē publicæ felicitatis habuerint: ignoranti quem portum petat, nullus bonus eſt ventus.

Senatoris officium in conſilio capiendo.

In conſilio autem capiendo, ſummā prudentiam requirimus, in dando, fidem & religionem; conſilium malum, conſultori peſſimum; prudens autem & fidele, optimum eſt cenſendum. Cauebit pręterea ſenator, ne quid in cōſilio dando fortunæ, vel caſui tribuat: nunquam enim hæc perfecte veritatem imitantur.

Fortuna & caſus in conſilium non adhibenda.

Quemadmodum fortis non eſt, quem caſu non conſilio, fortem eſſe contingit, ita nec prudens, qui fortunam & caſum, non rationem iudiciumue ſequitur. Sit igitur conſilium ſenatoris prudens, bonum, fidele, maturum, deliberatum, liberum: non autem ſtultum, callidum, præcox, pernicioſum.

Senatoris conſilium. Conſiliis inimica celeritas.

Conſilia callida & audacia, ſpecie læta, tractatu dura, euentu triſtia ſunt. Cōſiliis quoq; ſciat, nullam rem tā inimicam

eſſe,

eſſe, quam celeritatem: hanc enim pœnitentia triſtis & ignominioſa conſequitur. Hoc non ſolum in rebus agendis, ſed etiam in bellis maxime experimur. Nec propterea cunctandū eſt, ſed mature res omnis expedienda; vtilis eſt celeritas prudenti temperata conſilio. Multa prudenti Senatori ſicut non aggredienda, ita ſemel aggreſſa, non ſunt dimittenda. Quare diu deliberandum, cito faciēdum eſt quoduis, vt dicitur: conſiderandus eſt finis cuiusq; conſilii, non principium, omniaq; referenda ſunt ad neceſſitatē. Nec ob aliud Reſpub. Senatorum conuentum, & cōgregationem inſtituit, quam vt à ſenibus & prudentibus omnia ponderentur, ac deinde mature cōficiantur. Qui bus deliberationes & conſultationes, in rebus arduis & difficilibus inquirendis adeſſe volumus. Prodeſt Reip. in Senatū adferre res multum & diu cogitatas; ſtultumq; eſt vnius horę tempori, rerum magnarum deliberationem committere. *Deliberationes neceſſaria.*

Cap. XIX.

In ſententia dicenda quæ Senatori ob oculos habenda.

Conſilium ſubſequitur ſententia: quæ nihil aliud *eſt*, quam *animi & conſilii noſtri explicata ſignificatio*: quæ enim cogitamus, ea neceſſe eſt voce & oratione exprimere, vt ſciatur id, quod in mente hominis & ratione latet. Hæc à natura nobis eſſe videtur innata: plu- *Sententia.*

rimos enim videmus ſapientes non eſſe: dicenda autem ſententia valere, fieriq; ſagaces, intelligentes & aſtutos, quæ omnia conſequi ſolent à quodam ætatis habitu, cuius prudentẽtia ancilla eſt & pediſſequa. Senes igitur ſententia dicenda valent, tametſi ſint indocti, vſu enim & experientia, tertiũ, quendam oculum ſunt adepti, quo rerum principia & euentus facile perſpiciunt. Quemadmodũ homo qui ſit, loquendo cognoſci ſolet: ſenator ſententia dicenda qualis ſit, quam prudens, quam ſapiens, iudicari conſueuit. Socrates iuuenem ante incognitum aliquando intuitus, *loquere* inquit *vt agnoſcam te*: Senatori itidem quis dixerit, ſententiæ grauitate fac te verum agnoſcam ſenatorem: Index animi eſt oratio, vt dicitur. Quare in ſententia dicenda, neruum intendat oportet animi ingeniiq; ſui, vt ea dicat, quæ Reip. profutura ſint: hic eſt enim finis ſententiæ. Solent plerique fucatis, & ad placendum excogitatis vti ſententiis, easq; pigmentis verborum & ornamentorũ colorare, vt fucatæ magis quam veræ appareant: quas ſi excuſſeris, nihil in eis fidele, nihil ſincerum, nihil graue inueneris. Qua in re committendum ſenatori non eſt, vt prudentibus diſerte, ſtultis etiam vere dicere videatur. Nõnulli ſimultatum, irarum, odiorumque faſtu tumidi, vbi locum dicendæ ſententiæ nacti ſunt, cęteros calumniis & cõuiciis pungunt: ea re fidẽ & bene-

Senes ſententia dicenda valent.

Senator prudens ex ſententia iudicatur.

Finis ſententiæ.

Fucata ſententia.

beneúolentiam Reip. ſe præſtare exiſtimantes: hi certe nullum fructum Reip. adferunt, quin potius odiis, ſimulationibus, diſcordiis eam dilacerant: qui ſi boni eſſent, iraſci, ſimulare, odiſſe propter Remp. aut nollent, aut nõ omnino deberent. Quidam conſilii cum ſint inopes, in aliorum ſententias pedibus eunt: quales apud Romanos *Pedarii ſenatores* dicebantur: hi ſi non ignorantia id faciunt, vituperandi non ſunt. Vtile eſt Reip. in ſapientum & proborum Senatorum ſententias, cæteros pedibus ire: contingit enim vt omnium idem ſit ſenſus, eadem de re aliqua voluntas, loquacitatiſque fugiendæ cauſa, melius eſt adhærere aliis, quam ſeſquipedalib. verbis diem conterere. Cauendum autem eſt ſemper, ne in ſententia dicenda, ingenii oſtentationiſque ſuſpitio appareat. Fieri non poteſt quin ob ſententiarum varietatem, contentiones aliquando in ſenatu exoriantur; in quibus ſane componendis & enucleandis, longe debet abeſſe calumnia, iracundia, & aliæ quæ conſiliũ omne peruertunt, & perturbant affectiones. In conciliandis autem ſententiis, plurium ſententiæ vincant: iuſtius enim, & rationi conuenientius id putari debet, quod plures inuenerint. Ordo ſuffragandi, diuerſus in omnibus Rebuſpub. eſſe ſolet, in quibuſdam ætate grauiores, in aliis iuniores dicendæ ſentẽtiæ primum habent locum: nonnulli viros pruden-

Pedarii ſenatores.

In ſentẽtia oſtentatio fugienda.

Plurium ſententiæ vincant.

Ordo ſuffragandi.

tiæ & ſapientiæ laude inſigniores cæteris præferunt. Obſeruanda eſt cuiuſque Reip. conſuetudo: & id bonum, iuſtum, vtile æquũ putandum eſt, quod ratio communiſq; vſus hominum, ab antiquis temporib. recepit. Pręſtat tamen ſeniorum, prudentiorumq; ſententias ante audire, vt iuniores de his habeãt longius deliberandi tempus. Iuniorum ſententiæ ante dictæ, plerunque ſenum conſilium diſtrahũt, & varietate opinionum irretiunt. Dicat autem, non vt quiſque vult, ſed rogatus: vt hac ratione & ordo conſeruetur, & cõtentionum occaſio omnis amoueatur. In ſententia autem dicenda ambigere licet: difficultate enim rei quandoque excuſamur: nonnunquam ſententiarum varietate, animum gerimus diſtractum, dubitantes cui potius opinioni ſit adhærendum. In quo fugienda eſt temeritatis ſuſpicio, & ne ſtudio magis & amore, quam iudicio ſententiis aliorum adhæreamus. *Ponderanda non numeranda ſunt ſententiæ*: cauẽdumque *ne maior pars meliorem* vincat. Ariſtoteles in ferendo ſuffragio *bis* ambigere permittit; ſi quis *tertium* titubet, ius eum ſententiæ dicendæ vult amittere. Cauendum eſt præterea, ne diem extrahamus, longa ſententia dicendas duplex enim committimus vitium, nos loquendo, cæteros audiendo defatigantes; Catonem Cæſar ob id aliquando punire non dubitauit. Breuis oratio ſit, ſincera, nullis ver-

Ponderanda non numeranda ſunt ſententia.

Longa ſententia odioſa.

borum

borum lenociniis offuſcata: non præceps, nō fallax, nō doloſa; ſed grauis, ſimplex, ſancta, & vera: ex quo & iuratos dicere conuenit, vt teſtis eorū animi Deus eſſe videatur. Ex ſcripto autem an memoriter ſententia pronuncianda ſit, parum refert: quandoq; in ſcriptis res adferri diligentius elaboratæ ſolent, maxime ſi lōgam orationem res poſtulet. Voce vtēdum eſt autem virili, & ad grauitatē non mollitiem accōmodata, clara & ſonora, non demiſſa & humili quæ exaudiri nō poteſt. In ſumma *tria* illa in legibus Ciceronis *iuſſa* Senatori ſunt tenenda, vt *adſit*, nam grauitatem res habet, cū frequens ordo eſt, vt *loco dicat*, hoc eſt rogatus, vt *modo*, ne ſit infinitus. Senatori vero, qui non aderit, vt idem ſancit, aut cauſa, aut culpa eſto; vnde vocatus obediens in curiam veniet. Neque ſenatorem ex ciuitate conuenit egredi ad exteros, niſi aut publice legatus ſit, aut cum imperio; ne quod ex abſentia ſenatorū Reſp. patiatur detrimentum, id Romæ ne fieret, cautum erat legibus.

Sententia qualis eſſe debeat.

Iurati ſententiam dicant.

Vox ſenatoris.

Leges ſenatoria.

Cap. XX.

Præter dicta Senatorem virum bonum eſſe debere.

Caput autem & fundamentum eſt prudētiæ ſenatoriæ, vt in omnibus dictis & factis officium viri boni & iuſti ſequatur: quod potiſſimum fit *vita dignitate*: non ſatis eſt prudentes

Senator & prudens & vir bonus idem ſit.

dentes eſſe nos, niſi viri boni ſimus: ſiquidem prudentia ſine iuſtitia, calliditas, vitiumque non virtus, exiſtimanda eſt. Virtutis beneficio boni efficimur; hoc eſt iuſti, æqui, & honeſti: quemadmodum & ſapientiæ ſapientes. Cæterum à virtute viri boni; non item à ſapientia dicimur. Quis igitur vir bonus; profecto vti Plato docet, ille quidem dicendus eſt, qui *virtutes amplectitur, & ſecundum eas viuit*, & *pro Repub. moritur*, ſi periculum illi immineat, aut ſeruitutis iugo oppreſſa ſit, vel à deterioribus regatur. Omnia etiam pati prius vult, quam Reipub. mutationem ſpectet, quæ deteriores ſemper homines efficere ſolet. Quare ſenatori curandum eſt ſemper, vt non minus bonus ſit & iuſtus, quam prudens: mala enim eſt prudentia ſine iuſtitia à qua viri boni nominamur. Plerique ad Rempubl. accedunt, linguam promptam, ingenium ſagax, animũ autem malis artibus imbutum gerentes: qui dum libertatis legumque patrocinium ſuſcipiunt, nihil illorum oratione pulchrius, nihil elegantius videri ſolet: hac vero recte examinata, nihil iniuſtius, nihil indignius, leuius. Falſa enim ſpecie prudentiæ imbuti, & linguã non animum inſtructum habentes, Rempub. conſiliis mutare ſuis, non emendare conſueuerũt. Nulla peſtis capitalior eſt in omni Repub. quam talium hominum iniuſta potentia; hæc viros amplectitur licentioſos, callidos,

Boni vnde dicti.

Seditioſorum mores.

dos, verſutos, iniuſtos, ſeditioſos: qui tũ cum maxime fallunt, id tamen agunt, vt viri boni eſſe videantur. Vt enim homo perfectionem nactus, animantium eſt optimus: ita quum à iuſtitia legeque diſceſſit, omnium peſſimus habetur. Atque certe orãdi primum Dii ſunt, vt tales è Repub. ciues extirpentur: Senatorique curandum, vt omnis eorum vita ad iuſtitiam excitetur, & inducatur. Quomodo vero cùm ſimus prudentes, iuſti eſſe queamus: ac de iuſtitia ſenatoris, quæ & qualis eſſe debeat, dicendum eſt.

CAP. XXI.

Iuſtitiam etiam in Senatore requiri, & eius diuiſio in naturalem, diuinam & humanam.

SI quis diuinarum humanarumque rerum conditionem, acri animo contemplari ac inueſtigare velit: omnino videbit, naturam firmos, ſtabiles, & conſtantes cuique rei tribuiſſe curſus: qui ex ſeſe mutari non poſſint, ſed determinata certaque via currant, ac recurrant. Cœleſtes enim illi orbes, elementa, animantia, volatilia, reptilia, non caſu acceptã, ſed innatam ac inſitam habent proprietatem, quam ita retinent, vt eam deſerere nec velint, nec ſi velint, vllo modo poſſint. Quid dicam de hominibus? nonne videmus bonis, à Deo certam ad fœlicitatem datam eſſe viam, malis

itidem

itidem ad interitum? ſic virtutis dextrum eſſe callem, eumq; anguſtum, præruptum, ac difficilem, vitiorum vero ſiniſtrum, latum illum, planum, ac peruium multis? Venio ad Reſp. ciuitatumq; gubernationes, quæ ſi certum, perfectum, abſolutũ à natura, hoc eſt à Deo, vel ratione curſum viuendi, adminiſtrandique ſuſcipiunt, ab eoq; nunquam diſcedunt, diuturnas illas fore, ſin minus, infirmas, imbecillas, & caducas. Non enumero ſingula, ſatis enim apparet, naturam omnia hæc, quæ à nobis videntur, & ſentiuntur, feciſſe bona, certa, perfecta, ac omni ex parte abſoluta. Vnde naturæ conuenienter viuere, Stoici fœlicitatem ſummam eſſe dicebant; Eſt enim natura, *recta vitæ dux & magiſtra*, qua authore, Deum ſequimur, eique paremus. Hic igitur naturæ concentus, hæc *ἁρμονία*, à nobis recte dici poteſt iuſtitia, hæc enim virtus eſt, quæ tuetur ius & conſenſum omnem naturæ. quicquid naturæ conſentit, iuſtum eſt, quod diſſentit, iniuſtum dicitur. Qui itaq; ſecundum naturam viuunt, ac in omnibus illi obſequuntur, hos iuſtiſſimos eſſe credere debemus, nihil enim contra naturam, Deos, homines, facere & cogitare, iuſtum eſt. Vnde *triplicem* iuſtitiam ex eo oriri putant: *Naturalem*, *Diuinam*, & *Humanam*. Iuſtitiæ *naturalis* fundamenta, ab ipſa natura proficiſcuntur, quæ nobis igniculos

Fœlicitas naturalis.

Iuſtitia.

Triplex iuſtitia.

culos inſeruit rerum amplectendarum & fugiendarum. Iubet naturalis æquitas, vt ab iniuriis abſtineamus, proinde nihil faciendum putemus, quod alteri diſpliceat. Hac virtute colligatum ac conſociatum eſt genus humanũ, vt mutuo ſibi bene velit. Eſt enim ea vnicum humanæ ſocietatis vinculum, & intermedium, quo mortalium animi inter ſe & conſociantur, & coniunguntur, hanc qui tollit, & ſolem è medio mundo tollere, & humanas inter ſe congregationes diſſipare & omnium confuſionem inducere iure meritoq; dici poteſt. Antiquis illis ſeculis, quæ à Poetis *aurea* vocantur, huius beneficio iuſtitiæ, dolus, fraus, iniuriæ ab hominum cœtib. aberãt, nullæ ſeditiones, nulli tumultus, odia nulla, amoris, beneuolentiæ, fidei plena erant omnia, non illis legislator, non iudex, nõ cauſidicus vllus, cuncta ipſi æquo & bono diſcernebant, nec magis ſuam, quam amicorum rem omnẽ eſſe volebant. Huius virtutis etiam inſtinctu, parentes, liberos, affines, cognatos amamus. Et ea quidem iuſtitia quæ parentibus exhibetur, *Pietas* vocatur, qua præditam fuiſſe Cymonis filiam præ cæteris legimus, hæc patrẽ morti condemnatum, in carcere propriis vberibus lactauit, eoque facto, patri vitam, ſibi immortalitatem peperit. Communis nobis hæc eſt cum cæteris animantibus, quę vti videmus, in conſeruationem ſui à natura itidem conſpi-

Iuſtitia naturalis.

Pietas naturalis.

conſpirarunt. Requirit etiam à nobis hæc iuſtitia, vt noſmetipſos alamus, tueamur, gubernemus: qui enim, aut inedia, aut negligentia, aut morte ſibi vim infert, is iniuſtus, & hoſtis naturæ cenſendus eſt. Amicorum etiam commodis inſeruire, poſteritatem procreandis ex ſe liberis cõſeruare, à natura ſumus obligati. Ad ſummam, qui naturæ obtemperãt, iuſti, qui minus, iniuſti iudicandi ſunt: natura enim malum abhorret, honeſta & recta amplectitur. Hanc naturalem iuſtitiam Socratici, ſcientiam æqui & boni, rationi conuenientem definiunt: eam qui ſolus exercet, ac ducem in rebus agendis ſequitur, vir bonus; qui cum aliis communicat, bonus ciuis dicitur: non enim hic ſibi ſoli, ſed aliis quoque vtilis eſt. Hoc modo iuſtum eſſe, vt ſecundum naturam viuamus, non Senatorem tantum, ſed omnem hominem decet. Cæterum qui à natura maioribus ſunt affecti & inſigniti dotibus, hos cæteris iuſtiores eſſe conuenit. Quo magis talem eſſe ſenatorem oportet, vti & naturæ, quæ eum ſupra alios extulit, & dignitati ſuæ cõuenienter viuere putetur: iuſtitiæ ſplendore alios ſuperare glorioſum illi, ſuperari ab aliis, ignominioſum eſt cenſendum. Hæc igitur in hominum conſuetudine moribuſque ſunt obſeruanda.

Iuſtitia naturalis iura.

C A P.

Cap. XXII.

De Iuſtitia diuina.

Ea vero iuſtitia quæ ad Deos pertinet, qua obligamur à natura Deum agnoſcere, colere, reuereri, amare, venerari, ſolius eſt hominis propria. Sic enim naturæ viſum eſt rerum omnium procreatrici, vt in ſolius hominis animum imprimeret notionem Dei: cætera animantia deiiceret ad paſtum, cibum, & pabula. Solus igitur homo ex tot animantium generibus eſt inuẽtus, cui diuini nominis cultum, reuerentiam, honorem, venerationem natura concredidit. Vnde nulla gens in hoc orbe reperitur, quæ Deos non habere modo, ſed etiam colere putet iuſtũ, honeſtum, & neceſſarium, Eſt enim hominum & Dei ſocietas, quadam naturali neceſſitudine & beneuolentia conglutinata, quæ diuelli nequeat, quaſiq; homines ex Deo nati ſunt, propterea hũc tanquam patrem colunt & venerantur. Cultus aũt Dei optimus ſit neceſſe eſt, idemq; puriſſimus, atque ſanctiſſimus, pleniſſimuſq; pietatis: vt ſcilicet eum caſta, integra, incorrupta mente & voce veneremur. Pietatis noſtræ & ſanctitatis in Deum vis omnis, in religione conſiſtit, quæ eſt virtus colendi Dei ſcientiam continens. Hęc autem in eo conſiſtit, vt doceat meritam Diis immortalibus gratiam, iuſtis honorib. & ſancta mente perſoluere. Ab ea re-

Iuſtitia diuina.

Cultus Dei.

Religio quid.

ligioſi & ſanctidicuntur, qui in deligendo & quaſi religendo cultu diuino verſantur. Faue autem pietati, fideiq; Deus, hiſque duobus regna ſemper ad faſtigiũ extollit, Omnia proſpera ſequentibus Deos, aduerſa ſpernentibus eueniunt. Religionis præterea in animo tanta vis eſt, vt eius munere credant ſe homines virtutes omnes aſſequi in illiſq; retinendis, non minus conſtantes q̃ religioſos effici. Qui enim Deum colit, virtutum in eô creſcit conſtans, vera, & immutabilis harmonia: iuſtus ſiquidem, prudens, temperans quiſque eſt in eo religioſe colendo; quæ virtutes ita religioni ſunt alligatæ, vt ab ea diuelli nullo modo queant.

Senator [illegible] Religionem habens Senatu prohibendus.

Senatorem noſtrum de Deo & religione, decet habere non errantem & vagam, ſed ſtabilem certamque ſententiam: hoc enim fundamentum eius ſapientiæ, virtutis, & dignitatis fuerit. Fluctuantem in religione & vacillantem, Senatu prohibemus: nihil enim in ſancto Reipubl. conſilio Deo aduerſum, religioni contrarium, fidei repugnans eſſe debet: omnia conſtantia, ſincera, ſancta, pura ſint & religioſa. Propterea ſanctus Senatus dicitur, quod ea quæ ſancit, non modo apud ciues, ſed etiã apud Deum ſancta iudicari debent. Quare & locus in quem Senatus conuenit ſacer iudicari debet, eiuſq; celebritate & ſanctitate Senatores, ab illicitis alienos eſſe conſiliis & cogita-

gitationibus oportet. Romani Senatum habituri, Deo illi in cuius templo Senatus erat coactus, adolebant thus, & immolabant hoſtiam. Chriſtianis mos alius eſt ſequendus, à Deoque ſunt illis agendi ſemper capienda primordia, ſupplicationeſq; inſtituendæ piæ, ſanctæ, & religioſæ. Itaque Senatori prauam de religione opinionem habere, nō modo indignum, ſed impium, ſacrilegum, & ſceleratum putandum eſt.

Supplicationes in cogendo ſenatu.

Cap. XXIII.

De iuſtitia humana, & qualis ea quoad Senatorem noſtrum, quomodoq; is, iuxta eius præſcriptum in Reip. adminiſtratione ſe gerere debeat.

HVmanæ iuſtitiæ, quæ *Ciuilis* dicitur, abſtruſa atque recondita eſt ſcientia. Quãuis enim à naturali iuſtitia fontes eius manãt, obidque eius perceptio & exercitatio facilis, ac communis eſſe videatur; tamen non niſi ab hominibus, aut aliqua diuinà natura præditis, aut in omni genere virtutum, ſtudiorumque exercitatis, recte percipi & exerceri poteſt. Doctum enim & ſapientem hominem requirit, qui non caſu, non fortuna, non inuitus, verum conſilio, ratione, conſtantia, iuſtitiam vltro perpetuoque colat. Talem autem, & tam excelſo, exercitatoque animo, Senatorem eſſe volumus. Ciuilis iuſtitiæ vis & vſus omnis in Repub. verſatur, & partim in

Ciuilis iuſtitia.

Qui iuſtitiæ capaces.

Ciuilis iuſtitiæ vis in Repub. conſiſtit.

hominum ſocietate tuenda, *partim* in foro, vel iudiciis exercetur, Nulla virtus eſt ad Remp. ſtabiliendam, conſeruandam, emendandam, quam hæc, cõmodior & vtilior. Cæteræ enim proprijs ſe quaſi finibus cõtinent, atq; etiam ſine hominibus recte exerceri poſſunt, iuſtitia tota in hominum ſocietate tuẽda cõſiſtit, vnde humani generis conciliatrix & conſeruatrix dicitur. Nihil turpe, nihil inhumanum, nihil indecorum admittit, omnia honeſta, lenia, pacata amplectitur, nihilq; magis curat, quam vt homines, mutua beneuolentia coniuncti inuicem viuant, & ab iniuriis, ſeditionibus, odiis, inimicitiis ſint alieni, aliorum res non appetant, cuique ſuum tribuant. Hac Senatorem præditum eſſe volumus, huius enim munere publicæ erit vtilitatis defenſor, innocentium, tenuium, & humilium tutor, ſuperborum repreſſor, bonorum amator, veritatis cultor, malorum hoſtis, vitiorum inimicus.

Iuſtitia ciuilis vtilitas.

Senator iuſtus ſit.

CAP. XXIV.

Senatorem in diſtribuendis honoribus æqualitatem ſeruare debere, & qualis quotuplexque ea ſit.

Iuſtitiæ fundamentum fides.

IVſtitiæ fundamentum *fides* eſt, id eſt, vt Cicero definit, *dictorum conuentorumque conſtantia & veritas.* Iuſtus ſiquidem Senator, rata & vera omnia non dubia dicet, promiſſorumq; tenax

tenax erit, ſtabit conuentis, pacta ſeruabit, reddet depoſita, ad præſtandam fidem, non lege, non teſtibus, non iuramento; ſed conſenſu, dicto, voluntate propria, tanquam lege quadam compelletur. Vbi vero ex priuata hominum ſocietate ad Remp. ſe contulerit, tum conſulendo, curando, prouidendo efficiet, ne iniuſtitia dominetur in ea, ne à potentioribus opprimatur, ne priuatorum ſtudiis & auaritiæ ſuccumbat. Magiſtratus dignis dádos, indignos ab his repellendos curabit, illi enim publicam, hi ne priuatam quidem vtilitatem curare ſciunt. Commoda quæ propter virtutem & res præclare geſtas tribui cõſueuerunt, probis & de Republ. bene meritis ciuibus, danda exiſtimabit. Fortium præterea ciuium virtutes, præmiis afficiendas, ignauorum vitia, pœnis comprimenda iudicabit; his enim duobus, *præmio* & *pœna*, ſalus Reip. continetur. In honoribus cuique deferendis, iuſtum ſe quoque exhibeat oportet, & quo quiſque optimus erit, ita maximo dignum eſſe honore putabit. In libera Repub. rationem habendam honorũ eſſe puto, eſt enim is præmium virtutis: optimus quiſque laborum rerumque à ſe geſtarum fructum, honore metitur. Nec eſt laudanda Reſpub. in qua peræque bonis ac malis, prudentibus & ſtultis, honores tribuuntur. Quare legibus hos oportet eſſe deſcriptos, vt quorum virtus induſtriaq; ſit bo-

Officia iuſti Senatoris.

Officia Senatoris in deferendo honore.

Honorum in Repub. eſt habeda ratio.

Qui hono-ribus affi-ciendi ſunt. ſit bonorum approbatione commendata, his honos debeatur. Vnde in antiquorum Reb[?]ſpub. ſtatuæ, arcus triumphales, ſepulchra publica, laudationes, & alia id genus bene meritis tribuebantur. In congreſſib. vero & communi hominum conſuetudine, ratio eſt habenda cuiuſque ætatis, gradus, conditionis, dandaq; eſt opera, vt diligẽter animaduertamus, quæ cuiq; inſunt ex neceſſitudine, virtute, vſu. Honeſto loco natos, ſumma virtute præditos, in magiſtratibus conſtitutos, diuites, quoniam Reip. & aliis vtiliores ſunt, honorandos magis eſſe putamus, ætati grandiori tribuimus etiam honorem, ei aſſurgimus, accubatione digniori cedimus. *Bona hominis triplicia.* Quoniam vero bona hominis triplicia ſunt, *animi, corporis, & fortunæ*, omnia hæc iuſto in deferendis honoribus obſeruanda ſunt. Itaque bona animi ſint *primo* gradu, *ſecundo* corporis, *vltimo* externa, ſi hæc peruerterimus, & diuitias virtuti præpoſuerimus, iniuſti ſane honorum largitores extiterimus, atque hæc non ſolum in priuatis honorib. exhibendis, ſed etiam in magiſtratibus dandis obſeruanda ſunt. Omnibus enim ex dignitate rependenda ſunt beneficia, atq; ius vnicuique ſuum & honorarium eſt tribuẽdum. *Æqualitas in honorando ſeruãda.* Hæc omnia noſſe Senator debet, ac in diſtribuendis honorib. commodiſſque, æqualitatẽ maxime ſeruet; hæc enim eſt iuſtitiæ ſtatera, per quam ſingulorum mores, virtu-

virtutes, actiones ponderantur & examinantur. In qua cauendum eſt, ne plus vnquam ex vna pendeat lance, ne ob hoc iniuſti dignitatis cuiuſque iudices & æſtimatores videamur. Qui .n. immerenti plus tribuit, & merito minus, iniquus eſt & iniuſtus. Vnde hæc iuſtitia à Philoſophis definitur, *habitus animi, communi vtilitate conſeruata, ſuam cuique tribuens dignitatem.* Inter virtutes quæ ius ſibi conſeruandæ humanæ ſocietatis vendicant, non poſtremo loco eſt æqualitas, iuſtitiæ ancilla, miniſtra, & pediſſequa: ab ea enim ne pilum quidē, quod dicitur, diſcedit. Hæc in æſtimandis & iuſte ponderandis rebus perſoniſque, *duplici modo, altero* quidem communi & vulgato, numero, pondere, menſuraque cuncta diſcernente. *altero* difficili ac recondito, ratione ſcilicet & iudicio ſingula expendente. Hunc ſolus ſapiens cognoſcit, & is qui rerum magnarum vſum habet, illum tantum his notum eſſe, qui in rebus emendis, contrahendis, vēdēdis occupantur. Itaque Senator æqualitatis eius, quæ à ratione & iudicio proficiſcitur ſcientiā habeat, per hanc enim quid cuique tribuendum, qui honores exhibendi, quæ commoda largienda, qui magiſtratus conferendi, quod iuſtum, æquum, bonum, ſapiens, prudens, in omni re, perſona, tempore, loco ſit, optime cognoſcet. Res magna & ad Rempub.

Æqualitas quātum in Rep. vtilis.

Æqualitas duplex.

Officium ſenatoris in æqualitate conſeruanda.

iuſtitiæque vim indagandam vehementer neceſſaria, videmus enim in hac inueſtiganda, multos eſſe tardos & hebetes, proptereaque ſortibus, duellis, Martique dubio cauſas ſuas diſcernendas committunt, quæ res non hominum modo ſocietatem, ſed Reſpub. etiam vehementer affligit. Et hæc de iuſtitia quæ in vſu, ſocietate, & conſuetudine hominū verſatur, quæ item forum & tribunal non attingit, dixiſſe ſufficiat.

Duella vnde naſci ſolent.

CAP. XXV.

De Iuſtitia forenſi.

Iuſtitia forenſis.

EST aliud iuſtitiæ genus, nō multum huic abſimile, quod iudicia ſpectat, cuius fundamentum leges ſunt, & viri iuſti ac prudentis ſententia. Antea quidem hominibus, vti ſæpe dixi, ignota legū hæc ratio ſcribendarum erat, à ſeipſis homines leges petebant, non ab legislatorum Iuriſconſultorumve Codicibus. Illa virgo caſta, & verecunda, (iuſtitiam dico) domicilium inter homines antiquitus habebat, illiſque recte & iuſte viuendi leges & præcepta dabat, hac præſente nihil in hominum cœtibus iniuſtum, nihil doloſum, nihil ſceleratū erat. Cæterū vbi ſatietas iuſtitiæ cœpiſſet homines, ac paulatim aliena cupere, iniurias vltro inferre, plus ſibi tribuere, ablatum non reddere, his vero nimiū gaudere cœperunt: mox odia, ſimulationes, inimicitiæ,

Iuſtitiæ imago.

bella

bella nata ſunt: inde bellorum & nocendi reperta inſtrumenta, quibus non iuſtitia modo, ſed Iupiter etiam ipſe cedere cogeretur. Hoc malorum metu pulſa iuſtitia, terram humanæ regendam licentiæ reliquit, ipſa cœlos petiit, domumq; iſthic Leoni & Libræ contiguam, ſibi delegit habitandam. Vnde iuſte imperare volentibus, cōſilia petenda ſunt è cœlo: vitiis enim noſtris inquinati, veræ iuſtitiæ præcepta, ſine munere Deorum percipere nequimus. Nō abs re Homerus reges, & eos omnes, qui ſapientia imperandi præditi ſunt, *Iovis filios* vocare ſolet. A diis igitur diuinæ huius iuſtitiæ vis eſt petenda, eiusq; inſtitutis & legibus homines, ad antiquam & auream perfectionem reducēdi, illudq; efficiendum in hominum ſocietate tuenda, & Rebuspub. gubernandis, quod olim virgo illa cœleſtis & incorrupta, dum eſſet in terris præſens, facere ſolebat, vti hanc per leges quaſi reuocatam è cœlis, nobiſcum in terris manere ſentiamus. Quod igitur à nobis ratio non poteſt, vt hic iuſte, pie, & ſanctè viuamus, certe impetrare debet iuſtitia, legibus ſuis nos admonens, adhortans, corrigens, bonis quidem præmia virtutum, malis pœnas ſcelerum proponens. *Eſt* enim *hec conſtans & perpetua voluntas, ius ſuum cuiq; tribuendi*, vti Vlpianus docet.

Iuſtitiæ domus.

Iuſtitia à cœlo petenda.

Reges deorum filii.

Iuſtitia quid.

CAP. XXVI.

In legibus ferendis quæ Senatori obſeruanda ſint.

Senatores legum latores eſſe debent.

In legibus ferendis quæ ſeruanda.

LEgum ſciſcendarum ratio propria debet eſſe Senatorum; exemplo Lacedæmoniorum, Romanorum, & aliorum: hos enim cæteris prudentiæ magnitudine præſtare iudicamus. Hæc autem in legibus ſcribendis, vti Plato inſtituit, obſeruanda putabunt, vt illas Rebuspub. paterno in eas induto amore ſcribant, non in perſona domini & Tyranni, quorum ea eſt cõſuetudo, vt leges ſcriptas in vulgus proiiciant, aut parietibus affigant, easque minaciter cuſtodiendas imperent, ipſi curent minus nihil, quam leges, & illud vulgatum in ore gerunt: *Si volo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas.* Legiſlator curare debet, ne magis leges mandatorum præſcriptionem, quam diſciplinam morum contineant. Hic legum finis ſit, is animus in illis ferendis, vt ciues bonos beatosq; efficiant: punire enim delinquentes, neceſſitatis magis quam conſilii eſt. Vnde Iuſtinianus Imperator, legũ præcepta *tria* eſſe voluit, *honeſtè viuere, neminem lædere, ius ſuum cuique tribuere.* Si enim leges à vera ratione manant, neceſſe eſt vt virtutem ſolam reſpiciant, nihilque ab ea differant: ſunt enim hæ virtutis, honeſtatis, rationis, naturæ, & vitæ honeſtæ, quędam

Tyrannorum conſuetudo in legibus ferendis.

Legiſlatoris officiũ.

Finis legũ.

Legũ præcepta tria.

dam quaſi regulæ, à quibus diſcedere nefas eſt, easq; contemnere non aliud ſit, quam naturam, Deum, virtutem, rationem ſpernere ac deſpicere. Heraclitus Epheſius dicebat, *non magis pro mœnibus, quam pro legibus ſeruandis, ciues liberos pugnare debere*, ſiquidem ſine mœnibus ciuitas cōſiſtere poteſt, ſine legibus nullo modo poteſt. Obſeruandæ ſunt igitur leges in omni Repub. ab his petenda vitæ, morū bonorum, rerum agendarū, fugiendarumq; præcepta. Laudatur Lycurgus, & Solon, quod eius modi leges in Repub. tuliſſent, quę ciuibus nō ſolum eorum, quæ facere deberent, ſed quæ in poſterum cauerent, ſcientiam traderent. Hoc idem Senatori in legibus ſciſcendis faciendū eſt. & conſiderandum, per quæ ſtudia & exercitationes, viri boni fiant, & qui ſit in Repub. optimæ vitæ finis. Hac ratione quisq; ad propria ſuę naturę ſtudia animū aduertet, in hisq; ſe exercēdo pulchrū putabit excellere, atq; alios vbi præmia virtutis erunt propoſita ſuperare. Nihil nō aggreſſuri ſunt homines, ſi magnis conatibus magna præmia proponantur, quæ ſane res vitam ocioſam, omnium vitiorū matrem, è Repub. exterminat. otio luxuriare & perire videmus hominum animos, veriſſimeq; Cato dixit: *Nihil agendo ciues in Repub. male agere diſcere.* Scribit Diodorus legem apud Ægyptios fuiſſe, qua ſinguli ciues nomina dare magiſtratui ſua compellebantur, & quo

Leges virtutum Regula.

Leges contemnens Deū ſpernit.

Pro legibus, non pro mœnibus pugnandum eſt.

Officium Senatoris in ferendis legibus.

Præmia virtutum in Repub. proponēda.

Otii Reipub. corruptela.

Lex Ægyptiorū contra ocioſos.

Draconis lex contra otioſos. quo genere vitæ oblectarentur, quomodo vixiſſent, quam artem exercuiſſent, referre. Qui mentiri nec ſuo ſatis officio fungi deprehendebatur, vitam amittebat. Draco otio ciues laſciuire videns, legem tulit, vt otii conuicti *Solonis lex.* interficerentur. Cuius legem nimis duram & ſeueram Solon, infamia temperauit. Imperatores, otioſos & ignauos ciues rebus, & fortunis ſuis priuare iuſſerunt, alii flagris cædi, publicisue operibus addici cenſuerunt. *Imperatorum, leges.*

Cap. XXVII.

Legum mutationem Senatori ſummopere cauendam eſſe.

SInt in Repub, tam *pacis* quam *belli* ſtudia & exercitationes; ex *illis* Sacerdotes, Senatores, Iudices, ex *his* Imperatores, Centuriones, Decuriones, pedites, equites, tanquam ex equo Troiano prodibunt. Vnde Reſpub. tam pacis, quam belli artibus ciues habebit eruditos, qui diuinarum ſimulq; humanarum rerũ procurationem rite adminiſtrare, atq; finitimorum hoſtium inſidias populſare, fineſque patriæ barbaris ſubiugandis propagare ſcient. Cauendum eſt etiam, ne in Repub. leges quoquo modo mutẽtur. ſimul enim cum illis mutari hominum mores & ingenia ſolent, & vt populi natura eſt, nouarum ſemper cupida rerum, vna lege mutata, reliquas mutare ac euertere

Diſciplina pacis & belli inſtituenda in Repub.

Legum mutatio perniicioſa.

uertere volunt; quæ res non legum modo cõtemptum, ſed etiam ſeditionem, ac Reipub. mutationem efficit. Veteres igitur ſeruandæ leges ſunt, & quandoq; prudenter corrigendæ, & emendandæ, non immutandæ; periculoſa eſt enim vel minimarum rerum in omni Reip. mutatio. Apud Locrenſes ſtatutum erat ſi quis nouam legem excogitaſſet, eam populo prius recitaret, collo fune obducto: vt ſi forte ciuibus perniciosa & inutilis videretur, ſtatim conſtrictus laqueus, autorem nouæ legis ſtrangularet. Periandri vox ea communis erat; *antiquis legibus vtendum eſſe, obſoniis autem recentibus*. Intereſt etiam Reipub. vt principes, & illi, qui ſciſcendarum legum poteſtatem habent, peræq; leges à ſe factas obſeruent, atq; volunt ab aliis eas obſeruari. Nihil enim populus magis intuetur quàm principes, eorumq; vitam pro lege habet ac obſeruat. Seleucus contra adulteros lege latâ, vt oculos in eo comprehenſi perderent, cùm forte filium in adulterio deprehẽſum cõperiſſet, totiusq; ciuitatis precibus flecti non potuiſſet, vt ſibi ab eo puniendo temperaret, filio vnum, ſibi alterum effodit oculum, legiq; parere maluit, quam non parendo efficere, vt legum ſeueritas & autoritas vileſceret: imperia legum hic potentiora eſſe voluit quam hominum.

Emendatio Legum.

Locrenſium lex de ſeruandis legibus.

Periandri dictum.

Principes leges coditas obſeruent.

Principum vita lex populi.

Seleucus.

CAP.

Cap. XXVIII.

Legiſlatoris & Iudicis officium diſtinctum eſſe, & huius in adminiſtranda Rep. ſcopus.

Legum ſciſcendarum ratio duplex.

DVplex eſt ſciſcendarum in Repub. legũ finis, *alter*, quo iuſtitia in hominibus efficitur; *alter* vero, quo conſeruatur. *Primus* ad *legiſlatorem* pertinet, qui legibus ciues ad virtutem informat. *Secundus* ad *iudicem*, hic enim reprimit delinquentium cupiditates, & conſeruat ius omne Reipub. Huic leges, quas in iudicãdo ſequatur, à Legiſlatore ex Ariſtotelis ſententia præſcribi debent, tum propterea quod veriſimilius ſit legiſlatorem vnum prudentiorem eſſe, quam iudices multos: tum quòd is de rebus futuris in vniuerſum decernens, ab omni perturbatione ſit vacuus, quod in iudice ſecus euenit, is enim de re præſenti & de certis perſonis iudicans, affectionibus eſt obnoxius.

Legiſlator iudice prudentior.

Quemadmodum leges bonas condere & obſeruare bonum eſt in Repub. ita diſceptationes, & controuerſias legibus definire optimũ eſt iudicandum. Inter homines enim naſcuntur quandoq; contentiones de rebus dubiis, quas diſſoluere neceſſe eſt iudicem. Eſt itaq; in Repub. iudex, ad componendas lites, ad adminiſtrandam iuſtitiam, non minus, quam anima in viuente corpore, neceſſarius. Is in medio conſtitutus, exæquat ea, quæ inæqualia

Iudex anima Reip.
Iudex æqualitatis conſeruator.

lia putat; non aliter quam linea ſecta in partes inæquales, vbi exa quanda eſt, hoc quod iu parte vna ſuperat, illud detractum, adiungitur ad aliam: ſic efficit iudex, qui lex viua & animata, oraculumq; ciuitatis vocatur. Is ſcire debet ſe eſſe legislatoris interpretem, iuſtitiæque miniſtrum, cuius præcipua virtus ſit iuſta & vera cognoſcere. Quare à legibus & earum ſententia ſenſuque nihil diſcedere debet, & ita iudicare, vti leges, æquitas iuſtitia iubet; ob hoc iuratum eum eſſe conuenit, vt in iudicando meminerit ſe Deum adhibere teſtem, id eſt mentem & conſcientiam ſuam, qua nihil Deus dedit homini diuinius. Ab eius tribunali procul abſit ira, & omnis ſpei, amoris, odii ſuſpicio: non muneribus corrumpi non minis deterreri, non adulationibus peruerti debet in iudicando. Vbi enim iudices ad hæc animum aduertunt, eorum à tribunali longe, longius ab animis abeſt iuſtitia, nullique alii magis ſeditionibus, odiis, iniuriis implent Rempub. quam empti & conſtuprati iudices. Bonis iudiciis & æquis in Repu. communis omnium amor conſeruatur, ceſſant querelæ, odia, inimicitiæ, bella, ſeditiones: tantumque in omni Repub. valent, vt bona totius Reipub. ſtatum conſeruare, mala euertere poſſe videantur.

Iudex, viua & animata lex.

Iudex legislatoris interpres.

Iudex iniratus.

Iudicis officia.

Iudex concordia ciuilis conſeruator.

Cap. XXIX.

De Iuſtitia iudiciali, & de Senatoris ac Iudicis in iudicando officio.

Iudicia magni in Repu momenti.

IVſtitiam, quæ in iudiciis verſatur, maximũ habere pondus ad vitia è Repub. extripanda omnibus patere puto: ſi enim punientur delinquentes, non violentiæ, non fraudi, non audaciæ, non temeritati, non iniuriæ locus erit vllus. Huius ab antiquis philoſophis, ſimulachrum pingi ſolebat virgo imagine decora, aſpectu ſeuero, & formidabili, oculis pellucentibus, vultu pudico, & modeſto, ad grauitatemq; compoſito; quæ imago non aliud ſignificare videbatur, quam iudicem eſſe debere incorruptum & caſtum, ſeuerum, acutum, omnia videntem, grauem, conſtantem, inexorabilem. Cambyſes Perſarum Rex iniuſto iudici cutem detrahere iuſſit, eamq; tribunali affigi vbi cæteri iudicaturi erant mandauit, vt exemplo omnibus eſſet, ne iniuſti & iniqui in iudicando fierent. Hic nobis admonendus eſt ſenator, vti eius iuſtitiæ, cuius in omnes partes vtilitatem videt eſſe late diffuſam, ſit obſeruantiſſimus, & tam in condendis Reipub. legibus, quam illis exequendis iuſtiſſimus. Turpe eſt eum leges obſeruare nolle, qui eſt cuſtos ipſe legum & conditor: imperat hic aliis, imperet huic quoq; lex, non hæc tantummodo in libris, tabulisq; aneis vel ligneis

Iuſtitia iudicialis.

Iudicis perſona qualis.

Cambyſis factum.

Senatoris officium in ſeruandis legibus.

in-

inſculpta, ſed viua illa etiam, quæ eſt indita menti ratio. Solon interrogatus *quomodo poſſet eſſe ſalua Reſpublica: Si ciues inquit magiſtratui obediant, magiſtratus autem legibus.* Bias etiam *Rempub. eam ſaluam fore dicebat, in qua leges peræque omnes, ac Tyrannum metuerent.* Iniquum eſt in omni Repub. leges eſſe telis aranearum ſimiles, quibus obligarentur tenues & miſeri, potentes vero minime. Quare ſenatori cauendum eſt, ne quid huiuſmodi admittat, quin potius leges amandas cuſtodiendas, nocte dieq; voluendas, ac reuoluendas ſuſcipiat. Hoc eſt enim vere Senatorium, leges Reipub. ſcire, & iuſtitiam colere. Ab hac nimiam ſeueritatem & crudelitatem abeſſe volumus: *ſummum enim ius ſumma iniuria eſt*, vt dicitur. Sic igitur agendum eſt, vt ciues magis vereantur ſeueritatem eius, quam atrocitatem & immanitatem deteſtentur. *Salutaris ſeueritas*, vti Cicero ait, *vincit inanem ſpeciem clementiæ.* Crudelitas Tyrannorum & barbarorum eſt, nec vitium vllum in Repub. fœdius, deteſtabilius, ac immanius eſt. Ferus igitur non ſit, quemadmodum nec diſſolutus & indulgens: non maior pœna, quam culpa ſit in puniendo. Romæ pœnarum octo fuiſſe genera legimus, damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, ſeruitutem, mortem. Debet autem in puniendo leges imitari, quæ non turbantur, non commouentur, ſed moderate &

Senatoris in iudicando officiũ.

Summum ius ſumma eſt iniuria.

Crudelitas fugienda ſenatori.

Pœnarum octo genera.

tranquille perpetrata facinora vlciſcuntur: peccata odiſſe, non homines decet. Curandum eſt etiam, vt quo plus poſſumus, eo moderatius imperio vtamur.

In puniendo quæ ſeruanda.

CAP. XXX.

Iuſtitiæ comites, recenſentur, Pietas, Bonitas, Innocentia, Comitas, Benignitas, Clementia, Amicitia, Concordia, & agitur primum de Pietate & Bonitate.

Iuſtitiæ comites.

IVſtitia quamuis omnium virtutum officio, in hominum ſocietate iuuanda vtatur, ob idq; Regina earum putetur: tamen habet domeſticas, & proprias familiæ ſuæ ancillulas, ac pediſſequas, quæ non æque aliarum virtutum communes eſſe ſolent. Prima omnium *Pietas* eſt, tum vero *Bonitas*, *Innocentia*, *Comitas*, *Benignitas*, *Clementia*, *Amicitia*, *Concordia*. His Senator ſi fuerit auctus, ornatus, cumulatus, numeris omnibus abſolutæ & perfectæ poſſeſſor erit iuſtitiæ.

Pietatis obſeruatio vtilis.

Pietate ſeruata, non Deorum amorem modo, ſed etiam hominum beneuolentiam, & fauorem conſequetur. Hæc in rebus agendis, & in dicendo fidem illi conciliabit, nihil enim vanum, nihil ſtultum, nihil fallax cogitare, Diis tantopere aſtrictus putabitur, à quibus amari, ac eorum etiam conſilio omnia adminiſtrare iudicabitur. Numa Pompilius, vt fidem apud

Numæ Pompilii religio

apud Romanos in tradenda religione ſibi cō-
pararet, pietate ſimulata, ſe cum Ægeria con-
iuge congredi in lucum quendam Camœnis
conſecratum dicebat, à Diisq; religionem ac
leges quibus Romani vterentur accipere ſe
aiebat. Quos igitur precibus & autoritate ad
religionem colendam perducere non potuit,
hos ſpecie pietatis allexit, vt religionum cul-
tores efficerentur. Salutaris hæc Numæ, licet
ficta pietas fuit: quā putabimus ſenatoris no-
ſtri, ſi vera, ſancta, ſinceraq; fiet? Qui autem ri-
tus, quæ ceremoniæ quæ opera pietatis ſena-
toriç eſſe debeant, non eſt huius loci tractatio.
Satis enim quenq; inſtructum eſſe puto, veræ
religionis præceptis ac inſtitutis, de quib. nos
etiam in diuina iuſtitia nonnulla attigimus.
Cauenda autem ſunt in pietate duo, *hæreſis* ſci-
licet & *ſuperſtitio:* quæ vitia plerūq; in male ſa-
nis mētibus, veram pietatem peruertunt. Re
quiritur etiam pietas in parentū amore & ob-
ſeruantia, quibus à natura debemus omnē re-
uerentiam, cultum, & beneuolentiam: eos ſe-
neſcente ętate viribus deſtitutos, propriis ma-
nibus ſi ſit opus tueri, & in periculis adiuuare,
iisque omne auxilium præbere.

In pietate quæ maximè cauenda.

Pietas erga parentes.

Bonitas requirit, vt ſimus boni, ſumus au-
tem virtutis actione. Iuſtus igitur & bonus
Senator erit, ſi ad tantam animi perfectio-
nem peruenerit, vt non modo nolit male fa-
cere, ſed etiam non poſſit: ita vt illud ruſtico-

Bonitas.

Bonus ſenator quomodo.

rum apud Ciceronem de eo prouerbium dici queat: qui virum declarare bonum ac integrum volentes, *dignum eſſe* aiebant, *qui cum in tenebris mices.* Quare in omnibus actionibus ſuſcipiendis virtutem ſibi ducem proponat, hanc enim ſecutus, omnia faciet, quæ ad viri probi iuſtiq; officium pertinere putabuntur.

Cap. XXXI.

De Innocentia & vitæ integritate Senatoris.

Innocentia.

Nihil eſt, quod mag's Senatorem commendet, quam vitæ morumq; integritas ac Innocentia: per hanc nulli maleuolus erit, neminem timebit, nullius unquam inimicus erit, viuet beatus, ſine ſuſpicione, metu, armis, ac inſidiis: ſincerus, purus, verus, candidus, ingenuus. Senatoriæ innocentiæ hoc ſit fundamentum, *omnibus* quibus poſſit *prodeſſe, nocere nemini.* Hæc virtus amat ſimplicitatem iunctam prudentiæ, nihil fucatum, ſimulatum, fictum, adumbratum admittit; ideo ſycophantas, ſimulatores, mendaces, delatores, calumniatores ſenatorum è numero excludit. Liberum eſſe conuenit in omni actione: ſeruilis enim res eſt ſimulatio. Quemadmodum innocens dicitur, non qui mediocriter, ſed qui nihil prorſus nocet; ita ſine ſimulatione is eſt iudicandus, non qui parum ſimulat, ſed qui

Senatoris innocentiæ officia.

Innocentia in quo conſiſtit.

Sycophantia ſenatori fugiẽda.

qui prorſus omni caret ſimulatione. Perinde vt in templum Cereris Eleuſinæ, nemo intrabat niſi innocens: erat enim pro foribus inſcriptum: *Nemo ingrediatur niſi qui ſuæ innocentiæ conſcius ſit*; ſic in ſanctum ſenatus concilium, quaſi iuſtitiæ & veritatis templum, ſolos innocentes ac integritate vitæ morumque præditos ſenatores, intrare volo. Apertus & ſincerus ſit ſenatoris animus, non occultus, obſcurus, ac inſidioſus: non alia mente teneat, & alia dicat, ſed ſit eius lingua veræ mentis interpres; vultus, frons, oculi, nō ad fraudes, & dolos inſtructi, ſed natiuæ ſint imitatores ſinceritatis: leuium eſt hoc & barbarorum, qui boni eſſe neſciunt, nec officio tantum hominum, ſed nomine etiam ipſo abutuntur: quibus propterea aut nulla, aut parua ſemper eſt fides adhibenda. Noſter ſenator vitia hæc, non ſolum ipſe non admittet, ſed alios admittentes contemnet, atque à ſocietate ſua conſuetudineque repellet; cum leuibus, vanis, & futilibus, nihil vnquam commune nec priuatim, nec *publice* habebit. *Innocens quis.* *Sincerus debet eſſe Senator.*

C a p. XXXII.

De Comitate Senatoris.

Erga bonos comem eum eſſe decet, ſiquidem vehementer cōciliat animos hominum *Comitas* affabilitasq; ſermonis. Quare & *Comitas.*

 in

Comis ſenatoris officia. In alloquendo facilem, & in audiendo promptum, & in appellando lenem ſe exhibeat. Abſit ſeueritas, & petulans omnis in dicẽdo vox, geſtus, motus. Ex quo & facetias ſcurriles cõtemnet, iocis vrbanis & feſtiuis aut moderate, aut nunquam vtetur. *Facetiæ ſenatore indignæ.* Senatorem enim non faceta ſed grauis, non arguta ſed vera, non ridicula ſed conſtans decet oratio. Coniungenda eſt autem comitati grauitas Senatoria non illa ſuperba, inflata, tumida, ſed modeſta, blanda, & benigna.

CAP. XXXIII.

De Benignitate & Clementia Senatoris, & quod ſit Senatoris circa vtramq; officium: vbi & de Miſericordia.

QVantopere ad vitam iuſte agendam ſit neceſſaria *Benignitas*, Deorum nobis exempla declarant, quorum benignitate iuſti & felices ſumus. *Benignitas.* Quemadmodum autem erga nos Deus benignus eſt, periæq; nos etiam benignos & humanos erga alios eſſe conuenit; eſt enim neceſſe, vt *homo ſit homini Deus*, quod dicitur. Benignitas priuatim continet in ſe humanitatem, manſuetudinem, lenitatẽ motum atq; ſermonum ſuauitatem: publice vero clementiam & moderationem in animaduertendo. Quare Senatori in mutua hominum ſocietate, benignum, humanum, ſuauem eſſe conuenit, non immanem & durum, ac exemplo Timonis, hominum oſorem. *Senatoris benigni, officia.*

Hæc

Hæc ſibi in humanitate ſequenda proponat, amare, prodeſſe, iuuare. Sicut enim Deo religionem & pietatem, ſic hominibus amorem & beneuolentiam debemus.

Clementia.

Clementiæ obſeruatio propria eſt eorum, qui ſunt in magiſtratu conſtituti: per hanc enim animos in pœnis conſtituendis placabiliores retinent. Opponitur ei *crudelitas*, & quędam in exigendis pœnis atrocitas, qua ſolent vti Tyranni, & illi, qui ſunt omnis expertes humanitatis. Draco tam crudelis erat, vt æque otioſos ac parricidas morte puniendos voluerit, interrogatusq; cur magnis & minimis ſceleribus, æqualem vitæ pœnam conſtituiſſet: paruas, reſpondit, ſe culpas, ea pœna dignas exiſtimaſſe, magnis vero quam maiorem decerneret, inuenire haud potuiſſe. Clementior ac humanior vox illa Scipionis erat, qui *ſe mallé dicebat vnum ciuem ſeruare, quam mille hoſtium perdere.* Nulla ex omnibus virtutibus homines peræq; commendat, atq; clementia: hos vero potiſſimũ, vti dixi, qui ſunt in magiſtratu conſtituti; illuſtrior virtus apparet, cui ſalutaris eſt adiuncta potentia; ſiquidem contra naturam eſt potentem ad nocendum eſſe. Senatori igitur non minus turpia debent eſſe multa ſupplicia, quam medico multa funera. Peccandi verecundiam, facit ipſa clementia regentis. Ita autem retinendam clementiam & placabilitatem cenſeo, vt non negligatur Rei-

Crudlitas. *Draco crudelis.* *Scipionis clementia.* *Senatoris clementis officia.*

Seueritas non abiicienda. pub. cauſa ſeueritas, ſine qua nulla Reſpub. recte adminiſtrari poteſt. Subeſt huic *Miſericordia*, id eſt ægritudo ex alterius rebus aduerſis concepta, quam Stoici à ſapiente prorſus remouēt, dicentesq; eam vitium eſſe puſillianimi, ad ſpeciem alienorum malorum concidentis, & propterea peſſimo cuiq; familiarem, vt mulierculis, quæ latrones ex carcere cupiunt lachrymis eripere. Miſericordiā præterea, dicunt, non cauſam, ſed fortunam ſpectare, ex quo ſolam clementiam, quoniam à ratione proficiſcitur ampleƈti, miſericordiam vitare iubent. Nos eorum diſputationibus omiſſis, Senatorem noſtrum clementem & miſericordem, in his, quæ honeſta & iuſta erunt, eſſe volumus.

Miſericordia.

Stoicorum de miſericordia ſententia.

Cap. XXXIV.

De Liberalitate, quæ in ea obſeruanda, cauenda, & quod in his Senatoris noſtri ſit officium.

HVmana ſocietas, non his tantummodo bonis, quæ ab animo iuſto, ſincero, clementi proficiſcuntur, ſed etiam illis extraneis, quæ fortunæ beneficio acquirimus, iuuari cõſeruariq; ſolet: quorum numero continentur opes, diuitiæ, pecuniæ, quibus noſtrā & aliorū vitam, ſiue *dādo* ſiue *accipiēdo* ſuſtentare cõſueuimus. Quæ enim ad hominū vtilitatem natura

tura produxit, ea omnib. communia eſſe voluit, non ita quidem, vt nemo proprium habeat, ſed vt illud aliis impertiendo, donando, largiendo, commune quantum poſſit efficiat: ex quo coniunctiones animorum, neceſſitudines, amicitiæ, beneuolentiæ, creſcerent. Eſtque hæc virtus *liberalitas*, per quam ad dãdum & largiendum commouemur, ita dicta, quod homine libero digna ſit, liberumq; animum requirat. Cum vero multi gradus ſint humanæ ſocietatis, & alteri potiores ſint alteris, recte officia liberalitatis conſeruabuntur, ſi vt qui nobis erunt coniunctiſſimi & proximi, ita maxime in eos munifici & liberales fuerimus. Naturæ igitur ſequendus eſt ordo, vt parentes, filios, cognatos præferamus cæteris, quẽadmodum & domeſticos alienis, & ciues peregrinis. Cauendum eſt autem in liberalitate, ne *plus* demus, quam res & facultates noſtræ patiuntur, neve *minus*, quam dignitatis & humanitatis officium poſtulat. Qui in largiendo fundum non habent *prodigi*: qui nihil dant, *illiberales* & auari dicuntur. Quæ vitia qui volet effugere (omnes autem velle debemus,) is videat oportet cui det, quando, quomodo, quid, quo loco & tempore: nam dare huic, qui ſatis habeat, niſi illum maioribus egere credas, aut ſtudio id magnificentiæ facias, iniuſtum eſt. Quæ danda ſint autem cuique, ſcire debemus; male ſiquidẽ dederimus ſacerdoti

Cõmunia omnia quomodo.

Liberalitas unde dicta.

Officia liberalitatis quomodo conſeruari debeant.

In liberalitate quæ cauenda.

Prodigi. Auari.

Quæ ſeruãdã in liberalitate ſenatori.

clypeum, militi libros, colono ſagum. Dare igitur debemus primum neceſſaria, deinde vtilia, tum iucunda & diuturna: cauſa enim largitionis eſt neceſſitas & vtilitas. In dando honeſtatis potiſſimum eſt habenda ratio, nec committendum, vt in res, aut perſonas turpes, liberalitatis officio abutamur: *benefacta* enim, vti Ennius apud Ciceronem, *male locata, malefacta putantur.* Beneficium accipit qui digno dat, vt dicitur. Solent pleriqne temere, ac impetu quodam animi, quaſi vento concitati liberales eſſe; quorum beneficia nullam laudem merentur, non enim conuenienter, deliberate, iudicio donantur; taleſque donationes, vanorum ac leuium eſſe ſolent. Hæc igitur ſenatori fugienda, illa obſeruanda ſunt in liberalitate. Nulla virtus eſt, quæ magis hominum conciliet beneuolentiam, quam hæc: ſiquidem per eam & alios iuuamus, & animi noſtri iuſti, liberalis, & ſinceri ſignificationẽ declaramus. Quid eſt aliud liberalem eſſe, quã imitari Deum? vt quemadmodum ille erga nos liberalis eſt, ita nos quoque erga alios ſimus. Cauendum eſt autem, ne ex rapinis, ſpoliiſque aliorum benefici ſimus: iniuſta eſt liberalitas, quæ damnis aliorum exercetur. Dandum eſt igitur ex bonis, quæ iuſte vel noſtra, vel aliorum opera acquirimus; & iis potiſſimum, qui noſtris opibus meliores euadant, & tam liberis, quam militarib. diſciplinis Reip. ſint

Honeſtas in liberalitate ſpectanda.

Vitia in liberalitate quæ.

Liberalem eſſe, Deum imitari eſt.

Quæ cauenda in liberalitate.

ſint profuturi. Liberalitatis illa eſſe putantur, locupletare tenuiores, captos à prædonibus redimere, æs alienũ propter amicos ſoluere, in collocatione filiarum adiuuare, in re quærenda vel augenda opitulari, & alia multa, quę vix enumerari poſſunt. Ex multis erroribus, qui committi ſolent ab hominibus, nulli ſunt perniocioſiores, quam hi, cum beneficium nec dare ſciunt, nec accipere. Delectus igitur perſonarum habendus eſt, tum mores cuiuſque, voluntas erga nos, & dignitas vitæ perpendēda, nihil eſt enim liberale, niſi quod iuſtum. Neque ſolum pecuniis liberalitatis officium exercetur: alii re, alii fide, alii gratia, conſilio, autoritate, interuentu, & huiuſmodi rebus adiuuandi ſunt, quod genus beneficentiæ ſplendidius, & ſenatore dignius putandum eſt, illud enim ex arca, hoc virtute depromitur, & nunquam exhauritur, nec minuitur. Scipionis Africani inter alias virtutes non poſtrema fuit hæc, quod nunquam domum redibat, quin prius aliquẽ beneficio ſibi deuinxiſſet. T. Veſpaſiani filius, quo die beneficium in aliquem non contuliſſet, dicere ſolebat, *Amici diem hodie perdidimus*. Liberalitatis etiam eſt, reddere beneficia ab aliis accepta, & multo cum maiori fœnore, quam acceperimus. Hæ leges duorum ſint in donando, alterum obliuiſci debere dati, alterum accepti nunquam, commemoratio beneficii exprobratio eſt, in-

Liberalitas in quo conſiſtit.

Liberalitas virtutis.

Scipio Africanus.

T. Veſpaſiani.

eſt, ingratus animus Diis & hominibus odioſus. Fugienda eſt etiam in dando, illiberalis quædam acerbitas animi, ne ſcilicet inuiti, dolentes,, & coacti demus, ſed libentes & voluntarii, pecunia & res aliæ, quæ dantur, non tam beneficia ſunt appellanda, quam beneficiorũ ſigna: non quid, ſed qua mente detur obſeruandum eſt, liberalitas enim voluntate largientis ponderatur. Vnde quidam ab homine inuito, beneficium acceptum, panem lapideum vocabat.

Cap. XXXV.

De Magnificentia, & quæ in ea Senatori tum ſpectanda, tum cauenda.

Magnificentia.

PRoxime, vt quæ cognationem cum procedente habeat maximam, ſequitur *Magnificentia*, quæ virtus in ſumptibus magnis & donationibus faciendis verſatur: hoc à liberalitate differens, quod illa in paruis & mediocribus muneribus, hæc in magnis verſatur. Conſueuerunt autem hominis magnifici largitiones eſſe, conſtructiones templorum, dona in templis appenſa atque Diis conſecrata, extructiones ciuitatum, oppidorum, villarum, illæque omnes, quæ vel in Deorum laudem, vel in Rempubl. honeſtæ laudis ſtudio conferuntur. Qua in re decorum eſt tenendum, cognoſcendaque ratio perſonæ, loci, tẽporis, rei, in quam pecunia impenditur. Stultum

Magnifici munera quæ.

In magnificentia quæ obſeruãda.

tum eſt enim magnificum videri velle, qui nō ſolum facultate, ſed etiam iudicio careat, res magnas efficiundi. Cauendum illud eſt quod vulgo dicitur, ſumptus cenſum ne ſuperet. Tametſi autem magnum eſſe dicatur vectigal parſimonia, tamen non ita parci debemus eſſe, vt illiberales, ſordidi, auari, aliorum noſtrique contemptores videamur: non inhiandum eſt ſacculis, non aurei ſtruendi acerui, nō cogendi pecuniæ cumuli, vt his gaudere malis luxurioſum hæredem, quam Rempub. aut amicos, aut parentes. Inſanabilis morbus eſt auaritia, quæ, vti Saluſtius pulchre, *& corpus & animum effœminat*. Hæc duobus his gaudet, nihil dare, & multa accipere. Itaque pecunia vtendum eſt liberaliter & moderate, eaque in bonos vſus & honeſtos eſt conuertenda, retinendaq; non ſolū propter *amicū, medicū & inimicū*, vti vulgo dicitur, ſed etiā propter *Remp.* cuius neceſſitas, omnib. aliis eſt ſemper anteferenda. Qui epulis, viſcerationibus, ludiſve oblectantur, atque in eas res pecuniam profundunt, quæ diei vnius memoriam in ſe cōtinent, hi helluones, non priuatæ modo rei, ſed publicæ etiam putandi ſunt; leuis animi ciues, prodigi, non pecuniæ tantum, verumetiam famæ, exiſtimationis, nobilitatiſq; ſuæ. Intereſt ſane Reipub. prouidere, ne ſua quis re male vtatur: vnde & tales coercendos eſſe legibus cenſeo, ne in res turpes & nullius momenti

Quæ fugit da magnifico.

Auaritia duobus gaudet.

Pecuniis quomodo vtendum.

Vitia magnificorum.

Luxus in Rep. prohibendus.

menti pecunias effundant. Romæ lex erat, ne quis ſenator plus duo millia denarium debeat, quæ res ſumptibus & luxibus præcidendis excogitata fuit. P. Rufinus à Cenſoribus ſenatu motus, quod decem pondo argenti facti haberet. Æmilius Lepidus, ob ſumptum habitationis Senatu eiectus, ſex millibus enim habitabat. Senatori igitur ita viuendum eſt, vt magnificum & liberalem ſe bonis exhibeat, non pecuniæ modo, ſed etiam fidei conſilii, & beneuolentiæ muneribus: quæ virtutes conciliant ciuium inter ſe animos, ac efficiunt amicitiam & concordiam, quæ vincula ſunt ciuitatum & Rerumpub. omnium.

Senatoris magnifici officia.

Amicitia vinculum concordiæ.

Cap. XXXVI.

De Amicitia & Inimicitiis, quaque in iis tum colendis, tum extirpandis Senatori & ſpectanda & cauenda maxime ſint.

Amicitiæ.

Sic à natura comparatum eſt, vt ſine amicitia nullus vnquam homo viuere poſſit, etiam ſi tantis opib. affluat, vt nihil illi ad vitam commode agendam deeſſe videatur. Homo enim natura ciuile eſt animal & ſocietatis amans, proptereaque fructu conſuetudinis humanæ, nulla ratione carere poteſt. Ex eo fonte naturales illæ amicitiæ coniugiorum, cognationum, affinitatum profluunt. Natura enim amans hominum eſt, eoſque nō morum modo & beneuolentiæ nexu, ſed etiā ſangui-

Homo ciuile animal.

his vinculo colligat ac conglutinat. Videmus in omni Rep. legislatores, in condendis legib. nihil magis curare, quam vt ciues inter ſe ſint amici, in qua enim Republ. amicitiæ iura coluntur, in ea ſeditiones, inimicitiæ, odia, magnas vires habere non poſſunt, cõcordia, pax, tranquillitas, amor, beneuolentia regnat, quæ res ciuium vitam beatam efficiunt. Solem è mundo tollere videntur, qui amicitiam è Repub. tollunt. Summum igitur bonũ in amicitiis ſentiunt Reſp. hæc enim ſi adſit, nulla ciuilis diſſenſio naſci poteſt, deſiderabunt oẽs propter vehementem amorem velut amantes coniungi, & ex multis, vt Pithagoras dicit, vnum effici: ea enim eſt vis amicitiæ, vt vnum ex pluribus efficiat animum. Hæc à Lælio definitur *diuinarum, humanarumque rerum, cum beneuolentia & charitate ſumma conſenſio*. Multa genera amicitiarum ſunt, quibus homines inuicem coniunguntur: quædam enim *ſanguinis*, quædam *cognationum*, quædam *affinitatum* communione creſcunt. Cæterum *ciuilis amicitia*, quæ inter ignotos ſuſcipitur, cuius fundamentum virtus eſt, difficilis eſt obſeruatio, diuerſa enim hominum ſtudia efficiunt, vt boni raro in amicitiam coeant, ad quã tempore & conſuetudine opus habent; mutãtur mores ſæpe rebus aduerſis & ſecundis, ætate, commodis, incommodis honoribus. Nõ autem vt quiſq; obuius eſt, in amicitiã recipi

Amicitia magna vtilitas in Repub.

Amicitia quid.

Amicitiarũ genera. Ciuilis amicitia.

debet:

debet, multi modii ſalis ſimul exedendi ſunt, antequam amemus, vt dicitur. Mores igitur honeſtiſſimi cuiuſque ſunt inſpiciendi, & qua quis in nos fide & beneuolentia ſit, ea in eum quoque ſimus. *Optimam* eſſe Philoſophi cenſent amicitiam, quam ſimilitudo morum copulat, quibus enim idem eſt ſtudium, diuerſa his non poteſt eſſe voluntas. Tales erant amicitiæ Theſei & Perithoi, Achillis & Patrocli, Oreſtis & Piladis, Damonis & Pithiæ. Horum duorum tanta fides in colenda fuit amicitia, vt ſe tertium Dionyſius illis adſcribi petierit. In amicitiis ſuſcipiendis virtutis habenda eſt ratio, adeoque malis inimicos eſſe decet, vt non amicitia modo, ſed aſpectu noſtro indignos iudicare debeamus. Paucos autem præſtat amicos habere, quam multos: perfecta enim amicitia cum plurimis eſſe nequit. Qui multorum familiaritate delectantur, nō tam amici, quam blandi & comes dici ſolent: aliud autem eſt comem in quoque accipiendo & benignum, aliud amicum eſſe, quem perpetuum vitæ & animi noſtri ſocium habere volumus. Epaminondas dicere ſolebat, *non prius interdiu diſcedendum à foro eſſe, quam nouus aliquis amicus ad veteres adiiciatur:* quod certe ad amorem magis conciliandum, quam amicitiam comparandam valere putandum eſt. Quæ autem amicorum cauſa facienda ſunt, iuſta eſſe debent, nec plus amori tribuendum eſt quam hone-

Quæ in amicitia obſeruanda.

Optima amicitia quæ.

Paria amicorum.

Multorum amicitia.

Epaminondæ dictum.

Quæ amicorum cauſa facienda.

honeſtati. *Vera* amicitia *tria* hæc requirit, *virtutem*, à qua nunquam diſceditur, *voluptatem*, quæ in familiaritate dulcique vitæ conſuetudine conſiſtit: *vtilitatem*, quæ rebus neceſſariis præſtat adiumenta. Pericles amico roganti, vt eum in falſo teſtimonio dicendo adiuuaret, *ſe amicum illi eſſe* reſpondit, *ſed ad aras vſque*, putauit vir ſapientiſſimus eatenus benefaciendum amicis eſſe, quatenus iuſtitia, æquitas, & voluntas deorum permittit. Amicos etiam à rebus malis abducere potius, quam in eis adiutare præſtat. Solent inter amicos ſeri plerunque contentiones, quod alteri ab altero non ſatisfiat, poſtulat enim vterq; plus ſibi tribui, quod vbi fit, dirimitur amicitia. Quæ res maxime cauenda eſt: id enim, quod præſtari poteſt, non quod ſufficiat, requiritur in amicitia. Hoc in honore Diis, parentibus, & præceptoribus reddendo perſpicitur: quibus nemo vnquam æqualem meritis honorem & gratiam referre poteſt, cæterum qui eos pro viribus obſeruat, is probus & pius haberi ſolet. Stultorum quoq; cauenda eſt amicitia: horum enim nimia familiaritas generat contemptum. Hæc in amicitia Senatori obſeruanda ſunt, tum plura alia, quæ in vſu melius & conſuetudine, quam præceptis compræhendi poſſunt: in quo nunquã eſt diſcedendum à iuſtitia. Efficiendũ eſt quoq; vt Senatorum amicitiã cæteri ciues, incolumitatis ſalutiſque

Amicitia tria requirit.

Periclis dictum.

Senatorum amicitia.

ſuæ tanquam teſſeram habeant. Nihil enim pulchrius eſt, quam principes ciuitatis videri inter ſe amicos, pares, ſocios, beneuolos. Quę poteſt eſſe concordia & conſenſus ciuium in Reipub. diſſentientib. eius Rectoribus & adminiſtratoribus? Ariſtides & Themiſtocles tametſi mutuis certare ſolerent odiis, tamen quoties legati, ſiue Imperatores publice mitterentur, in finib. agri Athenienſis priuatas ſimultates & inimicitias deponebāt, reſumpturi, ſi ita viſum eſſet, in reditu. Generoſi ac excelſi eſt animi, iniuriarū obliuiſci, ac eas contēnere, qui id Reip. cauſa faciūt, iuſti & boni viri ſunt appellandi; nolle enim eas inimicitias deponere, quib. etiam amicus ſit periturus, hominis eſt inhumani, barbari, & agreſtis. Amicitiæ immortales, inimicitię mortales eſſe debent. Eſt etiā amicitiæ ſocia hoſpitalitas, qua non tantum notos nobis, ſed ignotos etiam & peregrinos, domeſtica excipimus humanitate & beneuolentia. Hæc virtus, non ſummā modo laudem & gloriam nobis, ſed etiam dignitatem adfert. Tantaque ſunt eius iura, vt ea Romani in hoſtibus ſeruarent, neque prius quam hoſpitalis ſoluta manus erat, cum hoſtibus congrediebantur. Senator igitur non ipſe modo ſibi amicitiam colendam putabit, ſed alios quoque ad eam ſeruandam & retinēdam hortabitur. Magnus enim eſt vſus in Reipub. amicitiæ, atque etiam maior, quam iuſtitiæ,

Ariſtidis & Themiſtoclis diſſenſiones.

Senatoris officium in deponendis inimicitiis.

Hoſpitalitas.

Vſus amicitiæ in Rep. quantum valeat.

liæ, ſi in eâ cõſtanter omnes perſeuerauerint. Plato cum nulla alia citius virtute Remp. felicem effici poſſe iudicaret, in formanda ſua Rep. omnes leges & mores, ad amicitiã reduxit, rerumque omnium communitatem excogitauit, per quam homines, in ſocietate tuenda perpetuo continerentur, quaſi duo illa verba meum & tuum, ſocietatem inter homines diſſoluentia explodens. *Platonis cõmunitas ex amicitia defluxit.*

Cap. XXXVII.

De Concordia, & Diſcordia, & quæ Senatori in iis obſeruanda cauendaque ſint.

Ex amicitia manat *Concordia*, quæ nihil aliud eſt, quam ciuilis amicitia: hæc autem conſiſtit in conſpiratione omnium ordinum, ad retinendam libertatem, leges, iuſtitiam, fidem, religionem, & omnem Reipub. tranquillitatem. Eſt hæc vna ſpes conſeruandæ ciuitatis, cum in omnibus rebus, atque adeo omni tempore, inuicem omnes conſentiunt, conſiliaque & res ſuas concordes tractant. Quare Senator concordię in Repub. ſtudioſus aſſertor & vindex ſit, diſcordia enim venenum eſt Reipub. aduerſus conſentientes, nullus vnquam validus nec Imperator, nec Tyrannus, nec Tetrarcha fieri poteſt. Eſt enim concordia quouis muro firmius munimẽtũ. Propterea Senatus Romæ potiſſimum in ædib. Concordiæ haberi ſolebat, vt eo declararetur, *Concordia.* *Senator concordiæ amans eſſe debet.* *Concordiæ templum.*

nihil ſeditioſe, nihil turbulente agendum eſſe in Senatu, ſed omnia tranquille & pacate. Ageſilaus Lacedæmoniorum Rex, interrogatus *quamobrem Sparta mœnibus non fuiſſet cincta:* oſtenſis ciuibus concordibus & armatis, *hi ſunt* reſpōdit *Sparta mœnia.* Scilurus Scytha octoginta liberos habens, moriturus, ſagittarum faſcem omnibus frangendam porrexit, recuſantibus illis rem factu incredibilem, ipſe ſingulatim extractas rumpebat, filios admonens, vt concordiam ſeruarent, hanc illos inuictos & felices effecturam dicens. Mycipſa apud Saluſtium iam iam animam exhalaturus, filios paterna beneuolentia quoque monuit, vt concordiæ ſint amantes, ſententiam nulla vnquam obliuione dignam addens; *concordia paruas res creſcere, diſcordia maximas dilabi.* Fugienda eſt igitur ſenatorum diſcordia, maximeque cauendum, ne peſtis hæc eorum exemplo, cæteros ciues inficiat. Turpe eſt illos iurgiis terere tempus, non conſiliis, quibus nihil peræque conuenit, quam amor, pax, concordia, & beneuolentia: actum eſt de ea Repub. in qua ſenatus mutuis certat contentionibus. Quomodo enim, de pace, concordia, Reip. tranquillitate conſultabunt diſſentientes? Quare aut reconciliandi ſunt diſſidentium animi, aut ſententia dicenda; ſenatuque priuentur, puniantu rque qui priuatum odium, publica pace & tranquillitate potius habent.

Scilurus Scytha.

Mycipſa dictum

Diſcordia Senatorib. fugienda.

habent. In Senatu nihil diſſentiens, nihil maleuolum, nihil ſeditioſum eſſe debet. Hæc vero de concordia & iuſtitia dixiſſe ſufficiat.

Cap. XXXVIII.

In Senatore etiam requiri Fortitudinem: & quæ iuxta hanc eius ſint partes & officia.

QVoniam autem variis incommodorum periculis, expoſita eſt vitæ noſtræ conditio, quæ vel perferre, vel fortiter propulſare nos ſemper conuenit, ideo de *Fortitudine*, cuius armis omnes impetus animi, fortunæque vincimus, d cendum eſt. *Fortitudo*

Expeti ſolet ab hominibus vitæ genus trãquillum, pacatum & nullis periculis, incommodiſve obnoxium: talemque virtutem eſſe putant, quæ id maxime efficiat, vt poſſeſſores ſuos, perpetuis moleſtiis, curis, ſolicitudinibus, angoribus, vacuos atque liberos faciat. Sed errant illi mea quidem ſententia, qui putant vitam hominis tranſigi poſſe iucunde ſine adiunctis illi periculis ac perturbationibus. Sic à natura comparatum eſt, vt variis caſibus expoſita ſit vita noſtra, quib. animi non minus, quam corpora, ſudore & laboribus: ſic illi caſibus exerceantur. Neque enim virtutis vllus, aut vitæ beatę guſtus eſſe poſſet, ſi malorum expertes ſimus, quib. quandoq; ſuperatis, quaſi poſt labores exãtlatos, dulciori frui- *Virtus in aduerſis exultat.*

 mur

mur vitæ beatæ fructu. Virtus nō eſt domina ſolitariæ otioſæq; vitæ, labores amat, in periculis exultat, gaudet, triumphat. Vnde Hercules, viā voluptatis latā & amplam, facilemque ſpreuit, virtutis aūt arduam, difficilem, aſperā eſt amplexus. Contemnat oportet voluptates, humanas deſpiciat res, vitam fugiat otioſam, timere, formidare turpe putet, qui vera virtutis vitæq; beatæ frui cupit poſſeſſione. Neq; ſolum in paranda & acquirenda virtute oēs nos moleſtias ſuperare decet, ſed multo magis etiam cum virtute, ſi quæ ingruent ca lamitates, dolores, pericula tolerare, & magno excelſoque animo vincere. Qua quidem in re ab ipſa virtute iuuamur, quæ nos conſtantes, animoſos, ſtrenuos, & potentes efficit: nulla res tam dura, tam difficilis eſt, quam nō virtutis vis expugnet, ac in ſuam poteſtatem redigat. Ea autem animi noſtri excellentia, *Fortitudo* dicitur, hoc eſt affectio virtuti in vincēdis, perpetiendiſque rebus obtemperans, hæc vero virtutum omnium eſt ornamētum. Prudentiæ, iuſtitiæ, temperantiæ vis & natura, mollis quodammodo per ſe eſt & effœminata, ſine fortitudine; illarum eſt tantum ſentire & facere, at huius conſtanter, animoſe, viriliter & facere & ſentire. Digna Senatore virtus, ſine qua nihil vnquam ille præclarum, nihil magnum, nihil memoria dignum cogitarit feceritve. In hac cauendum eſt, ne audaces, ſuper-

Herculis via.

Fortitudo.

Cōparatio virtutum cum fortitudine.

Sine fortitudine ſenator eſſe non poteſt.

Digitized by Google

ſuperbi, & temerarii, neve timidi, ignaui, aut imbelles ſimus. Qui fortis eſſe vult, is ita ſit af- *Fortis viri* fectus oportet, vt omnia propter virtutẽ faci- *officium.* at, & in ſuſcipiendo periculo ratione, nõ caſu, aut temeritate, vel audacia ducatur. Eſt autem *Fortitudo duplex.* fortitudinis laus omnis ſita, partim in *domeſticis & publicis*, partim in *militaribus* actionibus. *Domeſtica* fortitudo vitam beatam & felicem *Priuata fortitudo.* ornat, illiuſque proprium eſt, vacare omni animi perturbatione, cupiditate, metu, ægritudine, voluptate, iracundia, & cæteris affectionibus, vt tranquillitas mentis adſit, cum conſtantia, & vitæ dignitate. Fortitudo *militaris*, *Militaris fortitudo.* in perferendo omni labore & periculo verſatur, potiſſimum vero in contemnenda morte, honeſtatis & Reip. cauſa. Fortis igitur Sena- *Fortis ſenatoris officia.* toris eſt, non perturbari in periculis, ac ea omnia ſubire & pati, quæ factu videtur eſſe honeſta, & nõ factu turpia. Hoc eſt propriũ fortitudinis, & magnitudinis animi, nihil extimeſcere, omnia hæc humana contemnere, nihil non ferendum putare. Si igitur affectum, & animatum Senatorem eſſe oportet, vt omnes animi, ingeniiq; ſui dotes, omneſq; virtutes, fortitudine velut aliquo ſapore temperet, ac condiat. Quemadmodum enim cibi ſine ſale, ſic virtutes ſine fortitudine iudicantur inſipidæ. Hæc animum & corpus noſtrum, ab omnib. aduerſæ fortunæ telis defendit; hæc in prudentia quietos, in temperantia conſtan-

tes, in iuſtitia ſtrenuos, animoſos ac inuictos, nos efficit. Proinde animo ſemper decet eſſe forti, ac in rebus ſuſcipiendis ſtabili, in deſpiciendis magnanimo, in perferendis imperterrito. Non caret fortitudo ſibi virtutum ſubditarũ grege: comites eius ſunt, Magnanimitas, Conſtantia, Patientia, Fidentia, Securitas,

Comites fortitudinis.

CAP. XXXIX.

Senatoris magnanimi officia: vbi & de Iracundia & Arrogantia, & quæ in inimicitiis ſuſcipiendis ei ſpectanda.

QVæcunque in aliqua virtute maxima & præclariſſima putantur, ea facere & inueſtigare *Magnanimi* eſt. Virtus hæc eius primũ in ambiendis honoribus perſpicitur, ſiquidẽ eos contemnit, quos virtute ſua putat inferiores. Ad honores autem virtutum veſtigiis conſcendit, quaſi Marcelli illud imitatus, qui templum honori ex præda Syracuſana conſtruens, eius veſtibula ſic conſtituiſſe dicitur, vt in illud nemo niſi per virtutis ædem, quæ huic vicina erat, ingredi poſſet, exiſtimabat ille honoribus, per virtutem debere aditum patere. Hoc Senator magnanimus in petẽdis adeundiſq; honoribus etiã obſeruare debet. Ignominias præterea leues deſpiciet: huic enim

Magnanimitas in quo cõſiſtit.
Aſcenſus ad honores qualis eſſe debeat.

Templum honoris.

enim ſic excelſa virtute prædito, nemo vnquam infamiæ, vel notam, vel maculam inurere poteſt. Eundem etiam animum tam in aduerſis, quam in proſperis habebit, fortisq; & magni animi ſplendorem, in grauibus & arduis periculis ſuperandis declarabit, etiam ſi moriendum illi ſit: huic enim honeſta mors, initium erit vitæ: quæ Senatori forti ſubeunda eſt alacrius, propter honeſtatem gloriæque immortalitatem. Viuet ſeculis innumerabilibus Cordus, qui ſe pro patria in bello deuouit, vt exercitum ſaluaret. Durabit in perpetuum fama Curtii & Scæuolæ, quorum alter in voraginem ſe præcipitauit, vt peſte Romam liberaret, alter manum exuſſit, vt hoſti declararet, Romanos pro patriæ ſalute defendenda fortes eſſe ſolere. Fortium virorum memoria immortali honore conſecratur, talesque merentur, vt per omnium annalium monumenta celebres prædicentur. Erit etiam magnanimi Senatoris, vere ac conſtanter de rebus omnibus iudicare, in eoque non imitari vulgus, quod caſu & vt res tulerit iudicat. Veritatis quoque patrociniū libenter ſuſcipiet, nihilq; propter eam diſſimulabit, & ex eo pronus quodammodo erit ad malos aperte contemnendos, niſi putarit diſſimulandum, quod facere prudentes ſolent, perſonarum & temporum neceſſitati aſtricti. Beneficium item in alios libenter conferet, ipſe illud grauatim &

Magnanimi Senatoris officia.

Codrus.

Curtius & Scæuola.

Officium beneficētis. verecunde puderetue accipiet; Heſiodiq; illud in referenda gratia imitabitur, qui *maiore menſura beneficia accepta reddere* iubebat, *quam data ſunt*: inferior enim eſt is qui accipit, eo qui dat. Taxilis vnus è numero Regum Indiæ, vti refert Plutarchus, occurrens Alexan-

Taxilis. dro magno, ſic eum eſt adortus: *Prouoco te,* inquit, *non ad bellum, neq; pugnam, ſed ad aliud certaminis genus: ſi inferior es, à nobis beneficium accipe, ſi ſuperior; benefacito nobis*: cui Alexander reſpondiſſe fertur, *certandum eſt*, inquit, *nobis vter benefaciendo ſuperet alterum*, ſicque illum cõplexus eſt, illique regnum ſeruauit & auxit. Libenter etiam beneuolentia cunctos proſequetur, ac æquabilem ſe præſtabit omnibus, iis vero maxime, quorum fortunas mediocres eſſe videbit. Cum illuſtribus magnanimus & excelſus erit, inter hos. n. gloriari & prædicatione ſe mediocriter extollere, generoſi hominis eſt: inter humiles leuis eſſe puta-

In ſuſcipiēdis inimicitiis quæ ſeruanda. tur; ex illo gloria, ex hoc odium naſcitur. In ſuſcipiendis inimicitiis cauſas iuſtas & honeſtas ſpectabit, in quibus non ſit occultus & inſidioſus, ſed patens & apertus. Eſt enim ingenui aperte odiſſe, non occulta fronte celare acerbitatem. Iniurias etiam magnanimus Senator propulſabit citius, quam inferet, ſibi autem illatas negliget: iniurias enim & pericula cætera cõtemnere ac pro nihilo ducere, magnanimi eſt; muliebre putatur, furere in ira, fe-

rarum

rarum more quarundam, ne nocere quidem elephantes & leones, quos humiles vident, præterunt. Rerum quoq; honeſtarum ſtudio potiſſimum ducetur, vtiles moderate concupiſcet. Viuet ſuo non alterius arbitratu, amicorum conſiliis magis, quam aliorum exemplis acquieſcens. De nullo male ſentiet, loquentem audiet, nemini iniuſte iraſcetur, eſt enim hoc ſeruile. Verum eſt illud Naſonis: *Iracundia fugienda.*

Quo quisq; eſt maior, magis eſt placabilis ira;
Et faciles motus, mens generoſa capit.

Solent pleriq; magnitudinis animi ſplendorem, elata quadam & ſuperba arrogantia obſcurare; hi vero maxime, qui vel virtutis, vel dignitatis ſuæ rationem non recte examinant, plusque ſibi, quam homines bonos & prudentes deceat, arrogant: quæ ſane vitia ſenatori fugienda ſunt, imitandumque Tullianum illud, *quo ſuperiores ſumus, eo nos ſubmiſsius geramus:* eſt enim arrogantia odioſa omnibus & moleſta. Cauenda vero eſt leuitas, & puſilli animi turpitudo: qui enim iniurias, contumeliasq; negligit, easque ob timorem, vel incuriam occultat, mancipium eſſe videtur. Sunt nonnulli, qui licet boni & prudentes ſint, res tamen magnas & excelſas ſpernunt, indignosque ſe patriæ & amicorum commodis tuendis, propter ignauiam iudicant. Tales igitur ſtulti ac deſidioſi ſunt exiſtimandi. *Arrogantia.*

CAP.

CAP. XL.

In Senatore etiam Conſtantiam requiri, Et quæ in ea ei cauenda, ac quomodo in ſecretioribus conſiliis ea retinenda.

Conſtantia. IN omnibus dictis & factis, ac in perferendis ſi quæ vnquam contigerint aduerſitatibus, ſeruare Conſtantiam fortem ſenatorem decet: mobilis animus, nullaque in re ſibi cõſtans, Proteoq; (quod dicitur) mutabilior, tam illum dedecet, quam fraus & dolus. Laudem illa merentur, quæ cum iudicio, & ratione ſuſcipiuntur: verum, ſi abſit ab his perſeuerantia, ſane turpia iudicantur. Oportet enim non ſolum ipſam actionem iuſtam, honeſtamque eſſe; ſed etiam conſilium conſtans & ſtabile, nunquam ab ea diſcedendi. *Ariſtidis conſtantia.* Ariſtidis conſtantia ſummam meretur laudem, à quo cum Dionyſius filiam in matrimonium peteret, reſpondit *mortuam ſe, quam Tyranni vxorem filiam videre malle*: & cum eam occidiſſet, iterumq; quæreretur, an in eadem ſententia perſtaret, reſpondit: *factum dolenter ferre, dicto lætari.* *Catonis conſtantia.* Catonis conſtantiam quis etiam non admirabitur? quem nemo vnquam in afflicto illo Reipub. ſtatu mutatum vidit, idem color, vultus, oculi, motus, dum prætorem ageret, dum repulſam pateretur, dum accuſaretur: in prouincia, in concione, in exercitu, in morte, in illo denique Reipub. timore, cum Pompeius

ius victus eſſet, Cæſar armatus & victor Rempub. occupaſſet. Xantippe de Socrate marito prædicare ſolebat, eodem vultu ſemper eum, quo exiſſet, domum reuerti ſolere: nimirum ea fuit philoſophi mens quæ nec aduerſis vnquam, nec ſecundis rebus conturbari potuit. In perpetiendis igitur doloribus, firmos & ſtabiles nos eſſe decet, & omnia pericula moleſtiarum ægritudinum, ſollicitudinum, poſteriora putare animi conſtantia; exemplo Reguli Romani, qui quam captiui Pœnis redderentur, vltro pœnas ſuſtinere maluit. Anaxarchus à Nicocreonte Cypri Tyranno verberatus, dixiſſe fertur; *corpus*, inquit, *meum ſcindere & percutere, conſtantiam vero animi nullo modo potes.* Cæterum in hac maxime cauendum ſenatori eſt, ne in rebus iniuſtis retinendis ſit ſtabilis: conſtantia enim virtutem ſemper imitatur. Pertinaciter opinionem, rationi bonisque & ſapientibus viris aduerſam defendere, tum in dolore ex iniuſta cauſa nato perſeuerare, non conſtantiæ, ſed pertinaciæ & peruicaciæ, non ſanæ, ſed ſtultæ & temerariæ malæq; mentis eſt. Requiritur etiam cõſtantia in vitę genere deligendo, & quod quis delegiſſet retinendo & amplectendo qui in hoc inſtabiles ſunt, in cæteris quoq; omni conſtantiæ laude carere cēſendi ſunt. Conſtantia bonorum conſiliorum & actionum eſt conſeruatrix: fruſtra namq;

Socratis conſtantia.

Regulus.

Anaxarchus.

Quæ cauenda in conſtantia.

namque prudenter deliberamus) ſi noſtra cõſilia more Euripi fluant & refluant. In ſecretioribus ſenatus conſiliis retinendis, nec vnquam euulgandis, ſumma conſtantia quoque requiritur. Agitur enim in ſenatu quandoq; de rebus huiusmodi, quas oporteat ſane pro tempore, non modo peregrinum, ſed etiam ciuem ignorare. Leuis autem eſt animi & vehementer incõſtantis, enunciare myſteria, quæ aguntur dicunturue in ſenatu: propterea Romanis de rebus magnis conſultantibus, neque Pedarii ſenatores, nec ſcribæ aderant, ipſique ſenatores officia ſcribarum explebant. Patebat etiam iuuenibus patritiis ante curia; ſed poſt Papyrii facinus illud nobile & memorabile, in ſenatum venire ſunt prohibiti, ne iuuenilis inconſtautia in euulgandis ſenatuſconſultis damnum aliquod Reipubl. poſſet adferre. Hic matri aliquando efflagitanti, de qua re tam diu in Senatu diſputatum eſſet, diſſimulata veritate, magnam fuiſſe contentionem in ſenatu reſpondit, vtilius ne eſſet Reip. virum duas vxores, an vero mulieri duos habere viros.

Conſtantia in ſecretioribus conſiliis retinenda.

Papyrius.

Cap. XLI.

Senatorem etiam patientia præditum eſſe debere, & quæ in ea cauenda ei & obſeruanda.

IN fortitudine ſpectari etiam *Patientia* ſolet, & quædam in rebus aduerſis tolerãtia. Hæc à Tul-

à Tullio definitur, *honeſtatis aut vtilitatis cauſâ rerum arduarum ac difficilium voluntaria ac diuturna perpeſsio*. Huius in bello vſus eſſe ſolet maximus: hi enim qui militant, & ſe, vitamq; ſuam periculis exponunt, omnia patienter ferunt, honeſtatis & vtilitatis cauſa. Senatori domeſticis & Reip. negotiis & difficultatibus aliquando diſtento, non eſt hæc abiicienda: multæ enim accidunt in Republ. moleſtiæ & ſollicitudines, quas patienter tolerare conuenit: Coriolanus in repulſa conſulatus petendi, ſapientius certe feciſſet, ſi patientia animique ſuperbi remiſſione vſus fuiſſet; non enim eius vitam tanta fuiſſent conſecuta pericula. Recte ſane dicitur, cuiuis dolori remediũ eſſe patientiam: *ferenda enim non culpanda ſunt, quæ mutari non poſſunt*. Hac animi tolerantia præditus Senator, facile modum inueniet, dolores tam priuatos, quam publicos concoquendi & contemnendi; qui enim dolores perferre nequit mollis ac effœminatus; qui eos ſuperat, patiens recte dicitur. In patientia vero cauendum eſt, ne multitudine & grauitate iniuriarum concitati efferueſcamus: inducit enim furorem læſa ſæpius patientia, qui ſane, moderatione animi leniendus eſt: quæ autem neceſſario ferenda ſunt, ea virum quenque ferre decet, ſiquidem dolor omnis patientia vincitur.

Patientia ſenatoria officia.

Quæ cauenda in patientia.

C A P.

Cap. XLII.

De confidentia Senatoris, quæ bona, quæ mala, quæq; in ea & amplectenda & fugienda.

Fidentia. FOrtes etiam nos plerumq; facit, quædam animi confiſio, hoc eſt de bono rei ſucceſſu concepta præſagitio: quæ virtus *Fidentia* dicitur, per quam magnis & honeſtis in rebus, multum ipſe animus in ſe fiduciæ certa cum ſpe collocat. Hæc à prudentia, conſilio, ſpeque optima proficiſcitur. cum ſcilicet ſcientiam alicuius rei & opinionem, rationi non temere aſſentientem habemus: quæ nos impellit, vti ea, quæ putamus honeſta, metu omni amoto fortiter faciamus: qui eſt enim fidens, is non extimeſcit. Iulius Cæſas in bello Pharſalico C. Craſtinum optima ſpe in pugnam egredientem, interrogaſſe fertur, *ecquid de euentu belli ſperaret?* at ille manum extendens armatam, *vinces* inquit, *Cæſar, & me viuum, aut certe mortuum laudabis:* quod certe euenit, nam hic fortiſſime pugnando occubuit, eumque Cæſar pro concione laudauit. *Fidentia ex quo oriatur.* Ex conſuetudine vincendi, fidentiam naſci dicit Ariſtoteles. Neque ſolum ex hac, ſed etiam ex aliis rebus eam capere ſolent nonnulli. Scribit Plutarchus Ægyptium quendam philoſophum Antonio comitem ſemper fuiſſe. Hic cuiusque

que hominis naturam, felicitatem, fatum, ex ſolo aſpectu cognoſcere ſe aiebat, vnde Antonii fortunam laudare, verum Octauii Auguſti longe anteferre ſolebat: Antonium etiam rogare, ne ſe illi præferre vellet, eius enim genium Octauii inferiorem eſſe, idque cum ex multis, tum ex eo coniicere ſe dicebat, quod luſu talorum, vel pugna gallorum, coturnicumue, ſemper victor Octauius diſcederet. Habent etiam viri magni, Reges ac principes, à natura datum genium, præſidem ac tutorem vitæ, ac monitorem in rebus agendis, quem Homerus & Plato *Genium*, alii *Larem*, *Dæmonem*, & *Lemurem*, nos *Angelum* vocamus, qui fortes viros in præliis adiuuat, & quæ ſint agenda plerunque admonet: hic vero partim *bonus*, partim *malus* adeſt hominibus. Scribit de malo Bruti genio Plutarchus, illi forte belli gerendi ſecum rationem expendenti, apparuiſſe hominem eximiæ magnitudinis, Brutoque interroganti quis eſſet, reſpondiſſe Genium eius ſe eſſe malum, quem apud Philippos in pugna viſurus eſſet, quod ſane accidit: videbatur enim illi & ſucceſſum infelicem belli, & mortem prædixiſſe. Erat Romanis conſuetudo Geniorum auſpiciis fidere: vidimus enim veterum Romæ numorum inſcriptiones, Genio Auguſti. Genio Senatus. Genio pop. Romani. Vnde Ouidius,

Genius vitæ tutor.

Bruti genius.

Et vigilant noſtra ſemper in vrbe lares.

 Cæte-

Quæ fidentia bona ſit. Cæterum in fidentia nihil eſt melius, quam prudentiæ conſilioque fidere. Hac animi cõfiſione præditus Senator ſit, hæc illum in rebus gerendis fortem & animoſum ſemper efficiet, cætera fallunt plerunque, quia in noſtra poteſtate non ſunt. Quod igitur pulcherrimum, vt quidam dixit, idem tutiſſimum ſit, in virtute ſpem poſitam habere. *Quæ fugienda in confidentia.* Fugienda eſt autem in confidentia temeritas, audacia, deſperatio, quæ vitia plerunq; animos noſtros, falſa ſpe fortitudinis inflant, noſque imprudentes in pericula conijciunt.

Cap. XLIII.

De Securitate, quid ea Senatori præſtet. & quæ ei in ea tum amplexanda, tum cauenda: vbi & de deſperatione: An qui ei locum dant, pro fortibus ſint habendi.

Securitas. QVemadmodum bene, ſic & fortiter viuendi finis eſt *Securitas*, id eſt requies curarum & tranquillitas animi. Hac qui ſunt affecti, vt ait Cicero, in eadem cauſa ſunt qua fuerant antequam nati fuiſſent. Eſt enim *Securitas*, ægritudinis vacuitas, in qua Philoſophi quidam vitam beatam conſiſtere putabãt. Eius acquirendæ cauſa, Democritus ac Homerus Ægyptum, Babylonem, Perſas attigerunt, vti variarum ſcientia rerum imbuti,

ani-

animum gererent ſecurum. & ſorte ſua perfectioneque contentum. Eius tum in Repub. vtilitas perſpicitur; cum omnia pacata & trãquilla, periculis, timoribus, querelis, tumultibus libera ſunt, quam rem, merito quis felicitatem Reipub. vocauerit. In hac cauendum eſt. ne ex rebus incertis, leuibus, & falſis, neve etiam ex deſidia, languore, negligentia ſecuri ſimus. Pompeius magno contra Cæſarem exercitu comparato, videbatur eſſe ſecurus, illoſque, quibus Cæſaris diligentia ſuſpecta erat, monentes ne deſidioſus eſſet, ſecuros eſſe, ac in vtramque aurem dormire iubebat. Fefellit autem eum hæc ſecuritas, nam victus miſere, fugatuſque eſt à Cæſare. In multis profecto Rebuſpub. id euenire ſolet, vt poſt longam pacem, quædam in eis dominetur ſecuritas, quã potius vocarimus deſidiam, languorem, inertiam, ignauiam. In ea enim negligi videmus ea omnia, quæ ad ſtatum Reipub. prudenter gubernandum, pericula auertenda, ciues fortes, & iuſtos efficiendos pertinent. Roma nulla certe alia, quam militari virtute, magnum ſibi parauit imperium, adeo vt non arma tantum, ſed etiam iura Romanorum lõge protenderentur. Hæc à Romulo ad tempora vſque Octauii Auguſti, nunquam è manibus arma dimiſit. Pacato autem imperii orbe, ſecundus poſt Numam Octauius Auguſtus, quod nunquam claudi, niſi pacis tempore ſolebat,

Securitas Reipub.

Quæ fugiẽda in ſecuritate.

 lebat,

lebat, Iani templum clauſit, ſecuram quaſi iam reddens vrbem, à bellicis tumultibus. Erat igitur Roma ſecura, nec Iani templum, à cæteris poſtea Imperatoribus, apertum legimus: vitam enim otioſam hi magis, quam laborioſam fuerant amplexi: adeo vt ſuccedentibus temporibus, omnia regna, prouinciæ, ciuitates, iugum Romanorum excuſſerint, ſeque in libertatem vindicarint. Roma nudata ac omnibus exuta præſidiis, Gothorum ſuccubuit imperio. In Repub. igitur ſecuritatem eam ſenatori amplectendam cenſemus, quæ in periculis fugiendis, prudenti cautione, & prouiſione non careat. Felix enim eſt ea Respub. quæ tempore pacis bella tractat.

Senatori quæ ſecuritas amplectenda.

Illa autem prætereunda non videntur eſſe, quæ ad fortitudinem homines, maxime vero militares impellere, ac excitare ſolent. Inueniuntur plurimi, qui virtutis & honeſtatis impulſu, vulnera ac pericula libenter ſubeunt, ac pro patria, Regibus, amicis, vitam in pugna quam voluntatem malunt deſerere. Qui igitur hoc modo ſunt affecti, vt propter virtutem & honeſtatem quiduis aggrediantur, idq; non caſu, ſed iudicio faciant, vere fortes dicendi ſunt, quemadmodum & illi, qui gloriæ, laudisque ſtudio accenduntur ad res fortiter peragendas. Talium virorum illuſtres actiones in Repub. debent etiam præmiorum inſignibus decorari. Quamuis enim milites artem

Quæ fortem efficiant.

Præmia militum.

artem potius ſciunt, qua ſuperent hoſtem, quam qua ciuem regant, tamen ſi qui prudentes inter eos fuerint, Senatoria debent inſigniri dignitate. Æquum eſt namque vt illi togati aliquando ciuili tranquillitate fruantur, qui pro patria ſummos pertulerunt labores. Romæ in Senatum cooptabantur, qui ſpolia domi ex hoſte fixa, vel qui ciuicam coronam haberent. Vrbanos etiam magiſtratus geſturi, decem annos militare debebant. Regulus aliquando ſenatu motus, cum hoc indigniſſime pateretur, nihilq; aliud ad ſuſtinendam Senatoriam dignitatem adferre poſſet, lacerata veſte pectus nudauit, in eoque cicatrices multas oſtendit, ſtipendia enumerans, pro ſalute Reipub. toties ſuſcepta. Vnde perſuaſit vt iterum in ſenatum admitteretur.

Sunt nonnulli, qui vitam prorſus contemnentes, quadam deſperatione inducti, periculis ſe temere obiiciunt, fortium virorum in eo facta ſe imitari credentes, illudq; in ore Poetæ habent: *Deſperatio.*

Vna ſalus victis, nullam ſperare ſalutem.

Numantini potius quam clementem hoſtem experirentur ſeipſos occidere maluerũt. Hoc idem Saguntinos feciſſe Liuius ſcribit. Cauendum eſt ſemper, ne quid deſperate faciamus. Qui deſperant, iam à fortitudine recedunt, & rebus aduerſis infracti, mortẽ propter timorem, vel ignauiam ſubeunt. Fortis

 vir

vir autem, vitam iudicio contemnit, & fortiter dimicat, non tanquam omni ſpe deſtitutus, ſed quia ita putat factu eſſe honeſtum & neceſſarium; vnde & mori vult potius, quam turpi aliquo vitio vitam contaminare ſuam, mortem enim honeſtam, vitæ turpi præfert.

Cap. XLIV.

Senatori iram eſſe fugiendam docetur.

Ira. IRam Peripatetici fortitudinis cotem eſſe dicunt, qua leuiter commoti homines acriorem animum ad res gerendas acquirunt. In hac fugiendus eſt furor, & rabies quædam immanis, ne furibundi potius, quam fortes dicamur: id autem vitabimus, ſi iram in fortitudine comitem, non ducem ſequemur. *Ira ſenatori fugiẽda.* Nihil eſt turpius omni quidem homini, maxime vero ſenatori, quam aliquid agere per iracundiam, qui hac ducuntur, beſtiarum mores imitari videntur, quæ dum excandeſcunt, vltionem appetunt. In omni igitur actione forti ſuſcipienda, honeſtum & ratio præſit, ira vero ſit auxiliaria. Iram neruos animi Plato appellat, quod hoc animus intendatur & manſuetudine remittatur. Qui dolore & ira perciti bellum ineunt, pugnaces illi quidem: non fortes dicuntur, non enim honeſtate & ratione, ſed perturbatione animi concitati, rem agendam ſuſcipiunt. Pulchre Epicurus, immodicam iram dicit generare inſaniam, quæ fugienda

enda eſt, nõ moderationis ſed ſanitatis cauſa.

Cap. XLV.

De Fortuna, quid ea Senatori præſtet, & an Senator ſuæ fortunæ faber.

SVnt quidam qui fortunæ tantum tribuãt, vt hac ſola armati, triumphos & victorias ante certamen occinere ſoleant, eaque freti nihil non aggredi dubitent, quorum magnus redarguendus eſt error. Etſi magna vis fortunæ maxime vero in bello ſit (in his enim reb. imperium arrogat illa ſibi, in quib. rationem parum valere cernit) non ita tamen ſeruiendum eſt fortunæ, vt conſilium omne propter illam abiiciendum putemus; *bono imperatori*, vt quidam dixit, *haud magni fortunam momenti eſſe, mentem rationemque dominari.* Annibal pacem à Scipione petens his vtitur verbis: *Iam aduerſa res me* (inquit) *iam ſecunda ita erudierunt, vt rationem ſequi, quam fortunam malim.* Fortuna hominem ſuo patrocinio fidentem, nec cõſilio res moderantem, plerunque fallit. Hac nihil eſt inſtabilius, nihil inconſtantius, nihil infirmius; obcæcat animos, vbi vim ſuam ingruentem refringi non vult. Quare ſenator ſuæ fortunæ faber ſit, quod dicitur, omnia enim ab eo ſumma ratione cõſilioq; acta, fortuna etiã ornabit, quæ rationem velut vmbra ſequitur. Præclare Xenophon malos in bello malã ſequi dicit fortunam, bonos vero bonam. Fortuna-

Fortuna.

Annibalis oratio.

Senator faber fortunæ ſuæ ſit.

tunatus erat Alexander Macedo, Scipio, Annibal, ſed non tam fortunæ, quam virtutis, prudentiæ, conſiliique beneficio. Prudentis & fortis viri eſt, non deeſſe fortunæ præbenti ſe, & oblatam caſu flectere ad conſilium. Homines imperiti, vbi quid bene ſucceſſerit, fortunæ adſcribunt, non immerito quidem: quemadmodum enim in beſtiis caſus, ſic in ſtultis dominatur fortuna: quam nemo vnquam bonus, nec ſapiens, viuendi ducem & magiſtram ſequetur. Sed ad temperantiam accedamus.

Cap. XLVI.

De Temperantia, & quid quoad hanc Senator in Rep. gubernanda præſtare debeat, vbi de Legibus ſumptuariis, veſtiariis & cenſura ciuium.

Temperantia.

SIc à natura comparatum eſt, vt videatur eſſe quædam animi & corporis velut pugna & contentio, quæ diſtrahat homines, & ab officio virtutis auertat. Nam cupiditates illecebræ & blanditiæ corporis, animum expugnare, ac victum in ſuam poteſtatem perducere nitūtur: animus vero rationis præſidio munitus, illis repugnare, ac refragari ſolet. Ea autē animi vis, quæ cupiditatibus reſiſtit, ac eas imperio ſuo ſubiicit, Temperantia dicitur, quæ nos in rebus aut expetendis, aut fugiendis ratio-

Temperantia quid.

rationem ſequi iubet. Hæc in voluptatibus ſpernendis eſt occupata, potiſſimum vero in his, quæ guſtus & tactus iucunditate terminātur. Nec ſimpliciter voluptates omnes, ſed eas ſolum reſpuit, quæ virtuti rationiq; ſunt contrariæ. Sunt à natura voluptates quædam inhoneſtæ, vtræque vero tam animo, quam corpori alligatæ. Harum omnis perceptio fit ſenſibus, qui ſunt quaſi voluptatum famuli & ſatellites. Profectò hominem non ſolum animum, verum etiam corpus conuenit habere perfectum; quæ perfectio, virtutum exercitatione comparetur neceſſe eſt. Is autem vſus & exercitatio, quæ ad corpus pertinere ſolet temperātia dicitur, quæ efficit, vt illud rationi obtemperet, & honeſtam hominéque dignam vitam ſequatur. Videntur nobiſcum natæ, ac ab incunabilis enutritæ voluptates eſſe, proptereaque difficilis earum eſt intermiſſio, his maxime, qui maiorem corporis, quam animi exercendi curam ſuſcipiunt: quibus nihil eſſe ſolet inter homines turpius, nihil fœdius, nihil flagitioſus. Quare efficiendum eſt, vt corpus ſemper animi ſit alligatum officiis, ab eiſque nunquā ſeparetur & remoueatur, talis enim coniunctio reddit hominem perfectum. Magna vis eſt ad vitam bene beateque traducendam temperantiæ, quę nos in officio rectę & honeſtæ vitæ firmos retinet, ac in contemnendis voluptatibus, in moderandis omnibus

Voluptates honeſtæ & inhoneſtæ.

Perfectio hominis quomodo comparetur.

 tam

tam dictis, quam factis, ſtrenuos conſtantesq; efficit. Omnes quidem virtutes Rempub. beatam, felicem, tranquillã efficiunt, ſed eius felicitatis temperantia cuſtos eſt & cõſeruatrix. Hæc cauet, ne luxui & voluptatibus Respub. ſuccumbat, à quibus ciuitates etiam magnæ plerunq; euertuntur. Vnde Respubl. quę bonis tam legibus, quam moribus inſtructa eſt & informata, cauere debet, ne luxus ciues inficiat, ex hoc enim auaritia naſcitur vitiorum omnium mater. Apud Romanos legimus ſumtuarias veſtiariaſque leges fuiſſe excogitatas, quibus præſcribebatur ciuibus modus recte & honeſte viuendi. Lacedæmonii itidẽ publice epulabantur, ne ſcilicet in conſpectu ciuium aliquis vnquam auderet eſſe profuſus. Belgæ quoque res non admittebãt, quibus effœminati redderentur incolæ. Hoc etiã nunc in plerisque ciuitatibus Italiæ obſeruari videmus, in quib. ſumtus immoderatos faciendi, legibus adimitur licentia. Inexplebilis res eſt cupiditas in hominibus, quæ niſi legibus tanquam frenis cohibetur, omnes ciuiũ animos ad res malas appetendas atque demum ad Reipublicæ euerſionem concitat. Teſtis eſt Catilinarius ille Romæ grex, qui cum ex flagitioſis libidinibus ac luxu perditis ciuibus eſſet conflatus, Reipublicæ bellum inferre tentauit, eamque opprimere conatus eſt. Quare in Republica ad temperantiam vita omnis ciuium

Temperãtia ciuilis felicitatis cuſtos.

Leges ſumptuaria & veſtiaria.

eſt

eſt informanda, cauendumque ne luxu & voluptatibus diffluat: hac ratione & Reip. tranquillitas, & ciuium felicitas, ſalus, valetudo, facultates conſeruabuntur; paratique ciues erunt ſemper, pro patria vbi opus ſit bella ſuſcipere, & in illis ſuſcipiendis, nec inopia, nec voluptatibus deterrebuntur, quę duo plerunque ciuitates in ſeruitutem compellunt. Intereſt Reipubl. curare, ne tam priuatim, quam publice ciuium ſit intemperans vita, ne quis etiam re ſua & facultatibus male vtatur. Eſt enim communis felicitatis ornamentum, priuatorum temperans & moderata vita. Summam olim tulere laudem ob hanc ipſam virtutem antiquiores illi Romani, exq; iis præſtantiores & celebriores Curii, Fabii, aliique qui malle ſeſe locupletibus imperare, quam theſauros amplos poſſidere, & dicto & facto ipſo declararunt. Legib. igitur cōprimenda eſt hęc viuendi inſolentia, ex qua omnium malorum ſcaturiunt fontes, curandumque Senatori, vt tantum ipſe abſit ab intemperantia, quantum cupiet cæteros abeſſe. In qua quidem conſeruanda ſeueritatem imitabitur Cenſoriam, quę olim apud Romanos magiſtra erat temperantiæ & modeſtiæ ciuilis. Omnes igitur tam priuatim monendo, quam publice corrigendo ab intemperantia dehortabitur, cuius pœnam in Repub. decet eſſe grauem.

Ad temperantiam vita ciuium eſt reducenda legibus.

Senator temperans ſit.

Cenſores morum magiſtri.

Cap. XLVII.

Senatoris circa Modeſtiam quod nam ſit officium.

Temperantia comites. TEmperantiæ beneficio efficimur modeſti, verecundi, honeſti, continentes; quibus virtutibus ornatur, augetur, cumulatur hominum vita beata. *Modeſtia.* *Modeſtia* virtus eſt, vti Stoici dicunt, quæ ſcientiam habet earum rerum quæ aguntur & dicuntur, loco ſuo collocandarum. Decet enim in rebus omnib. quas dicturi, facturive ſumus, ſeruare nos modum, ne plus ſe effundat quam neceſſe ſit, noſtra omnis actio & oratio, Soloniſque illud obſeruandum in agendo, ne quid nimis. Qua in re tempori quandoque ſeruiendum eſt, & quærenda omnis occaſio rerum agendarum; occaſionibus enim non recte vtentes, malorum ſæpe ſibi ſunt cauſa. *In modeſtia quæ conſideranda.* Obſeruandum eſt igitur, in omni actione & oratione decorum, vultus, oculi geſtus, motus, corpus denique totum ad modeſtiam componendum, vt per eam honeſtam, claram, ſtabilem nobis autoritatē comparaſſe videamur.

Cap. XLVIII.

Verecundiam etiam in Senatore requiri, & quod eius circa hanc ſit officium.

Verecūdia. COmmendat plerunque etiam nos *Verecundia*, cuſtos honeſtæ vitæ; dedecus in agen-

agendo fugiens, & turpitudinem. Quemadmodum iuſtitia imperat ne quenquam violemus, ſic verecundia ne offendamus: vir enim bonus ab inferenda iniuria, non voluntate modo, ſed etiam verecundia deterretur. Non requiro autem in ſenatore verecundiam quæ adoleſcentibus peculiaris eſſe ſolet, aut viris malis, qui inuiti ſæpe verecundi eſſe conſueuerunt. Talis enim perturbatio mentis, virũ grauem & temperantem dedecet. Hæc verecundia virtutem imitatur, per quam ineſt in homine habitus quidam & exercitatio confirmata, fugiendi mala. Quæ ſi quando per ignorantiam committimus, pudore afficimur, qui quidẽ laudabilis eſt. Iulius Cæſar ad Cordubam cum iuniore Pompeio pugnans, militeſque fugam parare animaduertens, ipſe in agmine primus ſtetit, & hoſtium ita fortiter ictus ſuſtinuit, vt milites cæteri videntes, ſe continere non potuerint, quin ad pugnam, partim fortitudine Ducis, partim verecundia inuitati reuerterentur.

Verecundia quæ vitioſa.

Iulius Cæſar.

Cap. XLIX.

Honeſtatis quadam vi Senatorem ab omni turpitudine abſtrahi debere.

Est in hominum ingeniis vis quædam honeſtatis inſita, qua compelluntur ea facere, quæ laudabilia ſunt, & fugere quæ turpia: Porro tota ratio honeſti inueſtigandi, à virtute

Honeſtas.

tute proficiſcitur, in qua ſplendor omnis & dignitas eius eſt repoſita, eaque à communi &populari fama, gloria, opinione quandoque procedit. Hoc vbi nos diligenti & acri mente cognouerimus, & qui ſit modus, qui in rebus omnibus ordo, quæ dignitas animaduerterimus, eamque pulchritudinem, cõcinnitatem, & ordinem in dictis & factis obſeruauerimus; tum præterea cauerimus, ne quid indecore, effœminate, libidinoſe faciamus cogitemuſue, tum hoc pacto modeſti, honeſtique fuerimus. Honeſtatis tanta vis eſt, vt ea ſola poſſit homines ab omni turpitudine vitæ, rebuſque malis auertere.

Honeſtum quid.

Honeſtatis vis.

C A P. L.

De Continentia & Abſtinentia, quæ qualisque ea in Senatore requiratur, quod eius circa luxum ciuium amputandum officium & qui modus in viuendo inſtituendus ſit.

INter laudes Senatorias, quæ in morib. ſpectantur, non poſtremum ſibi locum vendicant, *Continentia & Abſtinentia*. Hæ nõ ſolum voluptatum illecebras, verum etiam cæteras cupiditates contemnere, ac ab alienis rebus mentem, oculos, manus abſtinere præcipiunt. Pulcherrimum in vita ſpectaculum eſt, re ſua contentum eſſe, & aliena non appetere. Laudatur propter id Paulus Aemilius, qui ex the-

Continentia & abſtinentia.

Paulus Æmilius.

ex theſauris è Macedonia Hiſpaniaque aduectis, nihil prorſus ad ſuos vſus conuertiſſet, ſed omnes in publicum ærarium retuliſſet, & maluit abſtinens & pauper, quam diues depeculator vocari; ex eius facultatibus poſt mortem ſub haſta venditis, vix redactum eſt vnde dos vxori ſolueretur. Admirabilis continentiæ exemplum Scipio Africanus exhibuit, qui viceſimum annum agens, Carthagine noua deletá, cum eximiæ inter multas formæ virginem captiuam haberet, illius virginitati non ſolũ pepercit, verumetiam ſponſo, cui deſponſata erat, eam tradidit, adiuncto dotis nomine auro, ꝙ pro ea redimenda obtulerant amici. Pręterea Alexandrum magnũ & multos alios, qui ex cõtinentia gloriam nõn minus, quàex bellicis triumphis, quærebant. Quare noſtrũ quoq; Senatorem continentẽ eſſe volumus, illudq; imitari dictum Periclis: qui cum Sophoclem collegam in Prætura haberet, iſque publico officio præſidens, egregiam formam cuiuſdam forte viſam laudaſſet, eius incontinentiam notantem Periclem, dixiſſe aiunt: *nõ ſolum manus à turpi lucro Prætorem, ſed etiam oculos ab aſpectu inuerecundo, decet habere continentes.* Sapienter igitur feciſſe Cato putandus eſt, qui Cenſor L. Quinctiũ Flaminiũ, propter nimiã libidinẽ Senatu eiecit; hic .n. cum eſſet conſul in Gallia, exoratus eſt in conuiuio à ſcorto, vt ſecure percuteret aliquem ex his, qui in

Scipionis continentia.

Alexander Magnus.

Senatorcõtinens ſit.

Dictum Periclis.

Flaminius propter libidinem Senatu motus.

carcere pœna capitali damnati detinerentur. Manilius etiã ſenatu motus fuit, quod is præſente filia vxorem eſſet oſculatus. Saluſtius ob adulteria perditoſq; mores, ſenatoria eſt ſpoliatus dignitate. Nihil eſt quod dignitatem magis ſenatoriam deturpet, quam flagitioſa & perdita libido, quæ ſimul cum probro priuato dedecorat imperandi maieſtatem. Sardanapalus totos in Gynæceo dies conſumebat, nullumque vnquam tempus libidinis exercendæ intermittebat. Hic viuus adhuc in ſepulcro ſuo tale Epitaphium inſcribi iuſſit:

Manilius.
Saluſtius.
Incontinentia vitium turpiſſimũ.
Sardanapalus.

Ede bibe lude, &
Cum te mortalem noris, præſentibus exple
Deliciis animum, poſt mortem nulla voluptas.
Namq; ego ſum puluis, qui nuper tanta tenebam,
Hæc habeo quæ edi, quæq; exaturata libido
Hauſit, at illa manent multa & præclara relicta,
Hoc ſapiens vita mortalibus eſt documentum.

In hoc cum aliquando Ariſtoteles incidiſſet, ſubſtitit, primaque parte Epitaphii lecta, ſubriſit dicens: *Ecquid aliud in bouis, non in regis ſepulchro legiſſes?* poſterioribus vero tribus lectis verſibus, addidit: *Hic ea ſe mortuum habuiſſe dicit, quæ ne viuus quidem habuit, niſi quam diu vorabat.* Omnes quidem voluptates, ſi non ad neceſſitatem honeſtatemque reducantur, vitioſæ ſunt, ſed ex omnibus duæ, in quibus magis quam in cæteris peccant, & ad turpitudinẽ vitiaque prolabuntur homines; voluptas quæ

tactu,

tactu,& guſtu percipitur. In tactu Cupidines Veneres, balneorum immoderatus vſus, in veſtitu ſumptus & omnes effrenatę libidines cōtinentur: in guſtu ventris & gulæ intemperantia, ex his omnium vitiorum ſcelerumque ſcaturiunt fontes. Curandum eſt igitur Senatori ne ciuium vita in hoc fœdo voluptatum & libidinum cœno volutetur, vtq; ſint omnia pudore & verecundia ſepta. Extirpandæ ſunt omnes inhoneſtæ ac illicitæ voluptates, exterminandæ etiam occaſiones & anſæ peccandi, quæ ciuibus præbent opportunitatem inhoneſte inuerecunde, ſcelerate, intemperanter viuendi. Lacedæmonii ſeruos temulentos obiiciebant pueris, vt illorum geſtibus ac turpitudine deterriti, mentes ab ebrietate alienas haberent. Atque vtinam ſecula antiqua, imitati potius, quam commemorare malimus. Magna victus maioribus noſtris moderatio, ſumma viuendi temperatio fuit: non illi viuebant vt ederent, ſed edebant vt viuerent. His temporibus adeo peſtis hæc intemperantiæ inualuit, vt plures libidinis & gulæ, quam vlla vis belli ſoleat abſorbere, Inueniri gentes, quæ viuere non aliud quam bibere putent. Quis non vehementer laudandum putabit Mar. Curium Senatorem Romanum, quem Samnitum legati aſſidentem foco ac in vaſe ligneo cænantem repererunt, aurumque illorum reſpuentem dixiſſe: *malo locupletibus im-*

Quæ voluptates cæteris pernicioſiores.

Officiũ Senatoris in contemnẽdis voluptatibus.

Lacedæmonii.

Mar. Curius.

perare, quam locuples eſſe? Taceo Fabricios, Tuberones, Fabios, Catones, Scipiones, quorũ vitam temperantem & ſobriam fama immortalis conſecrauit. Hortenſius vehementer reprehenſus eſt, quod primus in cœna augurali pauonem coctum hoſpitibus appoſuiſſet: Caſſius quod in publico aquam bibiſſet, & aliquantiſper ſitim pati non potuiſſet, intemperans erat iudicatus. Duronius etiam Senatu motus, quod Tribunus legem de coercendis conuiuiorum ſumptibus abrogauerat. Felix profecto Romanorũ his Senatoribus fuit Reſpub. in qua illi non conſilii modo principes, ſed morum & virtutis magiſtri extiterũt. Qualis. n. Romæ tum populus fuerit, quam temperans & abſtinens, ex eo quisq; coniicere poteſt. Cum Pyrrhi Regis Epirotarum dona per vrbem circumferrẽtur, quibus ille bello iam fractus & debilitatus, populi beneuolentiam captare conſtituerat, nemo dicitur inuentus eſſe, qui manum ad eas capiendas porrexiſſe videretur: ſic ille non magis armis Romæ, quam moribus victus fugatusque eſt. At poſteaquam luxus poſt Aſiaticam victoriam Romam inuaſit, & ex copia, otioque laſciuire populi animi cœperunt, mox illa ciuilis diſciplina temperantiæ, parſimoniæ, ſobrietatis extincta eſt; vrbem occupauit auaritia, cum qua ſimul omnium ſcelerum flagitiorumque peſtes irruerunt, *nullaque alia*

Hortenſii luxus.

Caſſii intẽperantia.

Duronius.

quam

quam hac, ſoluti Romani imperii cauſa verior, vti Saluſtius ſcribit extitit. Danda eſt igitur Senatori opera, vt quam minime luxus in Repub. dominetur? hic enim publicam pacem, felicitatem, tranquillitatem peruertit, & ciues molles, effœminatos, miſeros, inopes reddit. Diogenes cum luxurioſi domum cuiuſdã venalem proſcriptã legeret, *ſciebam*, inquit *hãc vino ciboq; plenam dominũ euomituram.* Ipſi etiam nihil magis fugiendũ eſt; quam immodica vẽtris expletio, hæc enim non ingenii modo & conſilii, ſed valetudinis etã vires cõſumit. Pręclara Solonis illa lex quæ principẽ ebriũ morte mulctat. Philipus Macedonię Rex ebrius aliquãdo, mulierẽ indicta cauſa dãnauit, illa autẽ prouocãte, cum ad quem prouocaret interrogaretur, ad Philippum ſobriũ reſpondit. Vinum profecto iudiciũ omne peruertit hominis, adeo vt ex rege ſeruũ faciat, ex ſene puerũ, ex ſano inſanũ, ex infante diſertum, è ſapiente ſtultum, è ſtulto fatuũ. Modus igitur Senatori tenẽdus eſt in hoc, atq; bibendũ ſemper ad neceſsitatem, non ad ebrietatem. Anacharſis imitandum illud, qui *primum poculum neceßitatis eſſe* dixit, *ſecundum ebrietatis, tertium inſaniæ.* Turpe eſt Senatorem vultum habere plenum furoris, oculos iracundiæ, ſermonem arrogãtiæ, quæ omnia ebrietati per quã ſunt familiaria; quem etiam minus decet cibo vinoq; grauatũ in longã noctem ſomnũ producere. Quã au-

Diogenis dictum.

Solonis lex cõtra ebrios.

Philippus.

Ebrietatis vitia.

Anacharſis dictum.

tem & ad valetudinem conſeruandam, & ad res præclare agendas victus moderati ratio conferat, experientia diſcimus. Non animo tantum, ſed corpore etiam obſequentiore vtimur, illaque ventris expletio nihil aliud eſt, quam viuæ ſepultura mentis Non priuatim igitur ſolum, ſed & publice Senatorem parſimoniam & frugalitatem ſeruare decet. Cauendum eſt autem, ne nimis parcus, tenax, & aſtrictus videatur; ſordidi animi & abiecti, dignitate decoreque abuti in viuendo. Fugienda eſt priuata luxuria, publica magnificentia retinenda, profuſæ epulæ vitandæ, ſordes & inhoſpitalitas multo magis, immoderati ſumptus nocent, neceſſarii honeſtique iuuant. Quare obſeruanda eſt ratio loci, temporis, perſonarum, ponderandaque officia tam priuatæ, quam publicæ honeſtatis, dignitatis, vtilitatis, non abiicienda viciſſitudo laborum & voluptatum honeſtarum. Q. Tubero quod in epulo publico hædinis pelliculis lectos ſtrauiſſet, dignitatis & honeſtatis publicæ ſtultus æſtimator habitus, prætura deiectus eſt. Sed de temperantia hactenus; vocat enim nos & tempus, & ordo rei poſtulat, vt ad bona corporis fortunæque accedamus, quibus Senatoris felicitas non ornatur modo, verum etiam perficitur.

Modus in viuẽdo qui.

Q. Tubero.

CAP.

Digitized by Google

Cap. LI.

In ſenatore & animi & corporis perfectionem ſimul requiri, & quomodo ea comparetur.

QVandoquidem corpus hoc vitæ ſedes animique noſtri eſt quaſi tabernaculum, oportet vt tam animi, quam corporis perfectione vitam hanc noſtram, atque adeo nos ipſos exornemus. Neq; enim virtutum actiones bene exercentur imbecillo corpore, neque corpus animo impotēte ſuum recte facit officium. Conglutinata ſunt hæc inuicem adeo & compacta, vt quemadmodum dominus ſine ſeruo imperare, ſic mens ſine corporis velut obſequio, ſuum nequit munus exercere. Coniungunt propterea Politici corporis & animi exercitationes, quaſi homines inculta mente ſimul & corpore, nequeant ſatis ciuili ſocietati prodeſſe. Sicut animi perfectionem, ciuilis diſciplina legesque efficiunt, iudicia conſeruant; ita corporis abſolutionem natura primum efficit, gymnaſtica perficit, medicina vero conſeruat. Ex quo in Repub. bene conſtituta, matrimonia certis legibus & ætatibus circumſcribi debent, educatio puerorum inſtitui, ciuilis diſciplina informari, vt tam natura quam arte, ciues animos & corpora habeant perfectiſsima. Quoniam autem de animi expletione eiusque bonis cæteris diximus: ſequitur dicendum de bonis corporis, *Animi & corporis perfectio quo cōparatur.*

quæ debeat habere Senator. Eſt enim vehementer illi tam corporis, quam animi neceſſaria perfectio. Verum illud eſt, & Academiæ approbatione confirmatũ, hominis felicitatem ſolis animi bonis ſe tueri non poſſe, ſed commodis externis ad ſuam perfectionem indigere. Quamuis enim per ſe laudabilia non ſunt, tamen quod ipſa virtus in earum vſu & moderatione cernitur, omnino optanda videntur eſſe. *Bona* igitur *corporis partim* in toto corpore, *partim* in aliqua eius parte conſiſtere putãtur: valetudo, forma, vires, integritas corporis, in *toto* in *parte* vero, ſenſus incorrupti, & membri alicuius præſtantia: vt pernicitas pedum, vis manuum. Quemadmodum corporis & animi conſenſus eſt & ſocietas, quam Græci συμπάθειαν vocant: ita virtutum animi & corporis eſt quædam conuenientia. *Iuſtitiam* valetudo imitatur, quod hæc diuerſam conſtitutionem corporis ad æquam temperationem reducit, *Temperantiam* forma: vtræq; enim ad pulchritudinem corporis & animi efficiendam inuicem conſpirant. *Fortitudinem* vires, quod in ferendis laboribus & periculis ſe mutuo iuuant. *Prudentiam* integritas corporis; ſicut enim in prudentia omnes opiniones iudiciaque concordant, ita in integro corpore, congruunt inter ſe omnia membra, ex quibus conſtamus.

Bona corporis.

Comparatio bonorũ animi & corporis.

C A P.

Cap. LII.

Senatori etiam valetudinis curam habendam eſſe.

QVantum ad vitam bene beateque ducẽdam *Valetudo* ſit neceſſaria, docet nos experientia. Nihil enim ſiue quid agamus, ſiue cogitemus eſt, quod non ipſa impediat aduerſa, vel expediat proſpera. Senatorẽ igitur bona valetudine volumus eſſe præditum, ſic enim & Reipub. negocia melius adminiſtrabit, & muneribus fungetur corporis, & vita vtetur pacata, tranquilla, nulliſque doloribus & moleſtiis impedita. Bonæ valetudinis *cauſa prima* Deus eſt ipſe, qui eam ſingulis infundit à natura corporibus, *ſecunda* vero cura & exercitatio. Cauendum eſt autem, ne valetudinem negligentiæ, vel intemperantiæ malis amittat. Valetudo, vti Cicero prudenter inſtituit, ſuſtentatur notione ſui corporis & obſeruatione earum rerum, quæ res aut prodeſſe ſolent, aut obeſſe, & continentia in victu, omnique cultu corporis tuendi cauſà, & prætermittendis voluptatibus. Cætera, quæ ad eam rem pertinent, à Galeno & Hippocrate petenda ſunt. Irridebat autem eos Diogenes, qui valetudinis impetrandæ & potiundæ cauſa Diis ſacrificabant, immoderate viuentes; ſtultorum eſſe dicens, à Diis ea poſtulare, quę ipſi quando velint habere poſsint, temperate viuendo.

Valetudo.

Senator ſanus ſit.

Valetudinis cura.

CAP. LIII.

Temperamentum corporis bonum etiam in Senatore requiri, & an Melancholici & pituitoſi ad Reip. gubernacula admittendi.

Corporis tẽperatio quæ bona.

LAudem etiam in Senatore meretur, corporis bona temperatio. Sit igitur, vti Medici vocant, ſanguineus vel Cholericus: hi namque humores aptos homines reddunt ad omnia genera virtutum amplectenda, talesque ſolent eſſe ingenioſi, dociles, ſani, memores.

Melancholici.

Melancholicos Ariſtoteles ingenioſos appellat, cum enim furere incipiunt, quiddã præſagiẽs atq; diuinum in animis habere cõſueuerũt. Hos nihilominus Senatu prohibemus, inepti enim ad res gerendas ſunt, quod eorum vitam bilis atra regere ſoleat, non ſapientia. Humorem habent frigidum & ſiccũ, propterea; cogitationes eorũ ſunt ſolitariæ, ad inuidiam, maleuolentiam, triſticiam, mœroremq; propenſæ. Cicero cum aliquando Ariſtotelẽ melancholicos ingenioſos eſſe ſcribentem legeret, ſubridens dixit, *ſe æquo animo ferre, quod tardus & non melancholica natura præditus eſſet.* C. Cæſarem cum homine præpingui hilarique libere loquentem, admonuit quidam ne id faceret, cui Cæſar reſpondiſſe dicitur, *non tales viros eſſe cauendos, ſed triſtes & macie torridos*, nutuque Brutum & Caſsium oſtendit.

Pituitoſi.

Pituitoſum etiam ne in pedarium quidem Senatorem recipimus, ne pituita cuiquam

cuiquam moleſtus ſit, tardos enim hic habet, vt corporis, ſic animi motus.

Cap. LIV.

In Senatore exigi etiam corporis pulchritudinem, & in quibus ea conſiſtat: & an membro mutilati ad Reip. clauum adhibendi.

NOn corpus modo, ſed animum etiam ipſum, commendat formæ dignitas, adeo vt vere Poeta dixiſſe videatur:

Gratior eſt pulchro veniens è corpore virtus.

Formoſum igitur Senatorem noſtrum eſſe volumus. *Formam* autem appello virilem, homineque non fœmina dignam ſpeciem: huius vis omnis in ſtatura corporis vultuq; ipſo cognoſcitur. Vaſto itaque corpore non ſit, nec puſillo, ſed mediocri. In procero corpore paruam virtutem eſſe dicit Ariſtoteles, in exiguo autem anguſtam. Corpus etiam non ſit abdomine grauatum, quemadmodum nec ſiccum & extenuatum, illud ad labores ſubeundos ineptum eſt, hoc ad tolerandos imbecillum. Quos natura defectione membri alicuius inſigniuit, vt aut vno pede claudicent, aut diſtortos obliquoſq; oculos habeant aut ita parui ſint, vt nauis & pumilionibus ſimiles videantur, hos plerunque cauere ſolemus, ne quo fuco nos decipiant, monſtris enim ſimiles habentur. Quos ſi boni non ſunt, nec vitiũ

Formoſus ſenator.

Forma in quo conſiſtit.

Cap. LV.

De Veſtitu Senatoris, qualis is eſſe debeat: Et de hominum conditionibus veſtitu diſcernendis.

TEnendus etiam eſt in tuenda forma, Senatore dignus ornatus: conciliat enim autoritatem, & tam animi quam corporis auget dignitatem & ornat. Neceſſe eſt igitur, vt veſtitu à cæteris ciuib. differente vtatur: quod etiam in omnibus bene conſtitutis Rebuspub. ſenatores obſeruant. Romanorum Senatorum Latus clauus ornamentum erat; calcei quoque lunati, hoc eſt ſignum lunæ habẽtes, qni ſummæ eorum dignitatis & nobilitatis erant indices. Hoc genus ornamenti, ab aliis gentibus accepiſſe Romanos, ex eo apparet, quod Eſaias Hebræorum vates, nobilibus Iudæorum fœminis prædixerat, Deum eis calceorum ornamẽta, & lunulas adempturũ eſſe. Quatuor aũt cauſas Plutarchus adſcribit, cur huiuſmodi calceis Romani vterentur, quas quia cognitu iucundæ ſunt referre volui. *Prima* quod iudicarent magnis viris ex hac vita decedentibus, recta eundum eſſe in cœlum, domiciliumque cis lunam habendum. *Altera* vt ſe eo ſigno antiquiſſimos declararent, & ab Arcadibus oriundos, qui in Italia duce Euandro conſederant, hi vero vetuſtiores luna ſe eſſe fingebant. *Tertia* vt ſucceſſu fortunæ elati, rerum humanarum inconſtantiam & volubilita-

Ornatus ſenatoris.

Latus clauus.

Calcei lunati.

bilita-

bilitatem agnoſcerent, ſicut enim Iuna partim obſcura eſt, partim lucida, ita nullius in homine ſplẽdor dignitatis tam diuturnus eſſe poteſt, quin is aliquando obſcuretur & extinguatur. Quarta, vt lunæ ſigno ad modeſtiam & obedientiam excitarentur, & tam parendi, quam cæteris imperandi ſapientiam, à Diis peterent, ſic enim & luna, à nobiliori lumine, ſole ſcilicet, ſplendorem accipit. Quidam non lunæ ſignum in calceis eos portaſſe fabulantur, ſed literam C. quaſi ab ea centum illi, qui à Romulo electi erant, dicerentur. Eſt ea conſuetudo in optimis Rebuſpub. vt ſtatus & cõditio hominum, non lege modo & iure, ſed etiam veſtimentis diſcerni ſoleat, vt hac ratione conſtantia ciuium, in optimo genere vitæ deligendo & retinendo perſpiciatur: quæ res ſane maximi eſt ad tranquillitatem eorum efficiundam momenti. Vnde purpura apud Romanos non niſi Senatores, magiſtratus, ſacerdotes, & pueri nobiles vtebantur: omitto ius annulorum, torques, monilia, quorum vſus de Repub. bene meritis ciuibus, & in aliqua dignitate conſtitutis concedebatur. Quomodo vero temporibus noſtris obſeruentur hęc, ſatis apparet: magnam certe viciſſitudinem non dico virtutum morumque, ſed temporũ eſſe videmus. Nullum diſcrimen militum, magiſtratuũ, Senatorum à ſeruis, mercatoribus, opificibus, agricolis. Nullius virtus & conditio

Hominum in Repub. conditio veſtitu diſcernenda.

tio

tio certis eſt alligata & conſtricta ornamentis, quib. & dignitatem ſuam tueatur, & excitetur ad munus ſuum diligentius obeundum. Sceptrum enim, corona, torques, annulus, toga, vestis, ſella, non dignitates ſunt, ſed dignitatum inſignia, quibus excitantur homines, ad officii, amplitudinis, loci, honoriſque ſui decus illuſtrandum & ornandum. Romulus, vti Liuius ſcribit, dum nouis populis iura dare cœpiſſet, quo venerabilis appareret, & habitu auguſtiore & lictoribus duodecim ſe inſigniuit. Quare ſenatori quoque veſte vtendum eſt ad grauitatem, honeſtatem, dignitatemve accommodata, cauendumque ne in eo ex varietate veſtium, leuitatis inconſtantiæq; ſignificatio appareat. Obſeruanda eſt munditia, viro magis quam fœminæ conueniens, non exquiſita, ſed elegans, quæ tantum ruſticitatis ſuſpicione careat. Retinendũ etiam eſt in motu, guſtu, ſtatu inceſſu, ſeceſſione accubatione decorum, grauitatem ſenatoriã repræſentans.

Torques.

Veſtis ſenatoria.

Cap. LVI.

De virtutibus corporis, quales eæ in Senatore debeant eſſe.

PRodeſt prçterea vires quoque habere corporis validas, neruos, lacertos, roburq; virile. Hæc, quoniam à natura corpori infunduntur, propterea nos magis in eis exercendis & conſeruandis decet eſſe cautos, quam in acquiren-

Vires corporis.

quirendis diligentes. Vires in integro corpore, ſano, vegeto, firmæ ſolent eſſe, tales vero potiſſimum ætate, vel creſcunt, vel decreſcũt. Nam iuuenes fortes, viri robuſti, ſenes infracti, ac infirmi eſſe ſolemus. Quoniam autem vires ſenatorem maiores animi, quam corporis decent, propterea non athletarum, ſed naturæ cõuenientes vires in eo requirimus. Milo ſenex iam cum athletas in curriculo certantes vidiſſet, lacertos intuitus ſuos, & mortuos vocans illachrymaſſe dicitur: nulla hic alia (vt opinor) virtute, quam lacertis nobilitatus erat.

Vires ſenatoriæ.

Cap. LVII.

De Aetate Senatoris, quanta ea ſit, & An ſenibus ſit gerenda Reſpublica.

Ætas ſenatoria.

QVæ vero ætas integritati viribuſque tam corporis, quam animi conueniat, aut qua debeat ætate ſenator eſſe, dicendum eſt. Qui vitæ humanæ ſpacia deſcripſerunt, certis quibuſdam terminis ætatum ea definierunt. Plato octogeſimo primo, Solon octogeſimo, cæteri ſeptuageſimo anno, vitam hominis terminari dixerunt. Hanc autem *ſeptenario* alligarunt numero, quod eo mutatio corporis fiat: ex quo, *Primo* ſeptenario dentium in pueris caſus, *Secundo* pubertas, *Tertio* corporis longitudo, *Quarto* augmentum, *Quinto* vires, *Sexto* cupiditates, *Septimo* ſapientia, *Octauo* ſenectus, *Nono* vigor, *Decimo* vita circumſcribitur.

Ætas hominis.

tur. Sunt qui nouenario numero mutationem vitæ fieri dicant:aliqui omni numero impari, ad vigeſimum vnum. Pythagoras octogeſimum annum fatalem eſſe dixit & in quatuor vicenarios ætatem deſcripſit hominis, ita vt pueritia *viceſimo*, adoleſcentia item *alio*, iuuentus & ſenectus quoq; *alio* terminentur. Hæc autem comparauit quatuor partibus anni, *pueris* Ver, *adoleſcentibus* Æſtatem, *iuuenibus* Autumnum *ſenibus* Hyemem cõcedens. Varro gradus ætatis humanæ *quinque* facit, omneſque *quindecim* annorum ſpatiis concludit: *pueritiam* quidem, quod ad quintũ decimum annum pueri puri & impuberes eſſe ſoleant: *adoleſcentiam*, quod longitudo & latitudo corporis ad trigeſimum vſque adoleſcat annum, *iuuentutem*, quod ad quadrageſimum quintum vires in corpore firmæ ſint, hocque tempore pro Rep. ciues arma portare poſſunt, omniaque Reip. negotia ſtrenue obire: *ſenectutem* ad ſexageſimum annum, quod in eo corpus ſeneſcere incipiat, & in ſua maturitate reliquũ ætatis & vitæ tempus abſoluat. Huic ſententiæ adhærendum potius putamus, illa enim per numeros ætatum diſtinctio, magis ad medicos pertinet, qui iudiciarios dies, in nutriendis corporibus, curandiſque morbis obſeruant, quos Græci κρισίμους, Latini *iudiciarios* vocant. Nos *quadrageſimum quintum* ætatis annum, *Senatorium* eſſe volumus, in eo enim homi-

Critici vel iudiciarij dies.

Ætas ſenatoria.

quæ debeat habere Senator. Eſt enim vehementer illi tam corporis, quam animi neceſſaria perfectio. Verum illud eſt, & Academiæ approbatione confirmatũ, hominis felicitatem ſolis animi bonis ſe tueri non poſſe, ſed commodis externis ad ſuam perfectionem indigere. Quamuis enim per ſe laudabilia non ſunt, tamen quod ipſa virtus in earum vſu & moderatione cernitur, omnino optanda videntur eſſe. *Bona* igitur *corporis partim* in toto corpore, *partim* in aliqua eius parte conſiſtere putãtur: valetudo, forma, vires, integritas corporis, in *toto* in *parte* vero, ſenſus incorrupti, & membri alicuius præſtantia: vt pernicitas pedum, vis manuum. Quemadmodum corporis & animi conſenſus eſt & ſocietas, quam Græci συμπάθειαν vocant: ita virtutum animi & corporis eſt quædam conuenientia. *Iuſtitiam* valetudo imitatur, quod hæc diuerſam conſtitutionem corporis ad æquam temperationem reducit, *Temperantiam* forma: vtræq; enim ad pulchritudinem corporis & animi efficiendam inuicem conſpirant. *Fortitudinem* vires, quod in ferendis laboribus & periculis ſe mutuo iuuant. *Prudentiam* integritas corporis; ſicut enim in prudentia omnes opiniones iudiciaque concordant, ita in integro corpore, congruunt inter ſe omnia membra, ex quibus conſtamus.

Bona corporis.

Comparatio bonorũ animi & corporis.

CAP.

Cap. LII.

Senatori etiam valetudinis curam habendam eſſe.

QVantum ad vitam bene beateque ducẽdam *Valetudo* ſit neceſſaria, docet nos experientia. Nihil enim ſiue quid agamus, ſiue cogitemus eſt, quod non ipſa impediat aduerſa, vel expediat proſpera. Senatorẽ igitur bona valetudine volumus eſſe præditum, ſic enim & Reipub. negocia melius adminiſtrabit, & muneribus fungetur corporis, & vita vtetur pacata, tranquilla, nullisque doloribus & moleſtiis impedita. Bonæ valetudinis *cauſa prima* Deus eſt ipſe, qui eam ſingulis infundit à natura corporibus, *ſecunda* vero cura & exercitatio. Cauendum eſt autem, ne valetudinem negligentiæ, vel intemperantiæ malis amittat. Valetudo, vti Cicero prudenter inſtituit, ſuſtentatur notione ſui corporis & obſeruatione earum rerum, quæ res aut prodeſſe ſolent, aut obeſſe, & continentia in victu, omnique cultu corporis tuendi cauſa, & prætermittendis voluptatibus. Cætera, quæ ad eam rem pertinent, à Galeno & Hippocrate petenda ſunt. Irridebat autem eos Diogenes, qui valetudinis impetrandæ & potiundæ cauſa Diis ſacrificabant, immoderate viuentes; ſtultorum eſſe dicens, à Diis ea poſtulare, quę ipſi quando velint habere poſsint, temperate viuendo.

Valetudo. *Senator ſanus ſit.* *Valetudinis cura.*

Cap. LIII.

Temperamentum corporis bonum etiam in Senatore requiri, & an Melancholici & pituitoſi ad Reip. gubernacula admittendi.

Corporis tẽperatio quæ bona. LAudem etiam in Senatore meretur, corporis bona temperatio. Sit igitur, vti Medici vocant, ſanguineus vel Cholericus: hi namque humores aptos homines reddunt ad omnia genera virtutum amplectenda, talesque ſolent eſſe ingenioſi, dociles, ſani, memores. *Melancholici.* Melancholicos Ariſtoteles ingenioſos appellat, cum enim furere incipiunt, quiddã præſagiẽs atq; diuinum in animis habere cõſueuerũt. Hos nihilominus Senatu prohibemus, inepti enim ad res gerendas ſunt, quod eorum vitam bilis atra regere ſoleat, non ſapientia. Humorem habent frigidum & ſiccũ, proptereaq; cogitationes eorũ ſunt ſolitariæ, ad inuidiam, maleuolentiam, triſticiam, mœroremq; propenſæ. Cicero cum aliquando Ariſtotelẽ melancholicos ingenioſos eſſe ſcribentem legeret, ſubridens dixit, *ſe æquo animo ferre, quod tardus & non melancholica natura præditus eſſet.* C. Cæſarem cum homine præpingui hilarique libere loquentem, admonuit quidam ne id faceret, cui Cæſar reſpondiſſe dicitur, *non tales viros eſſe cauendos, ſed triſtes & macie torridos*, nutuque Brutum & Caſsium oſtendit. *Pituitoſi.* Pituitoſum etiam ne in pedarium quidem Senatorem recipimus, ne pituita

cuiquam

cuiquam moleſtus ſit, tardos enim hic habet, vt corporis, ſic animi motus.

Cap. LIV.

In Senatore exigi etiam corporis pulchritudinem, & in quibus ea conſiſtat: & an membro mutilati ad Reip. clauum adhibendi.

NOn corpus modo, ſed animum etiam ipſum, commendat formæ dignitas, adeo vt vere Poeta dixiſſe videatur:

Gratior eſt pulchro veniens è corpore virtus.

Formoſum igitur Senatorem noſtrum eſſe volumus. *Formam* autem appello virilem, hómineque non fœmina dignam ſpeciem: huius vis omnis in ſtatura corporis vultuq; ipſo cognoſcitur. Vaſto itaque corpore non ſit, nec puſillo, ſed mediocri. In procero corpore paruam virtutem eſſe dicit Ariſtoteles, in exiguo autem anguſtam. Corpus etiam non ſit abdomine grauatum, quemadmodum nec ſiccum & extenuatum, illud ad labores ſubeundos ineptum eſt, hoc ad tolerandos imbecillum. Quos natura defectione membri alicuius inſigniuit, vt aut vno pede claudicent, aut diſtortos obliquoſq; oculos habeant aut ita parui ſint, vt nauis & pumilionibus ſimiles videantur, hos plerunque cauere ſolemus, ne quo fuco nos decipiant, monſtris enim ſimiles habentur. Quos ſi boni non ſunt, nec vitiũ

Formoſus ſenator.

Forma in quo conſiſtit.

Q 5 natu-

Cap. LV.

De Veſtitu Senatoris, qualis is eſſe debeat: Et de hominum conditionibus veſtitu diſcernendis.

TEnendus etiam eſt in tuenda forma, Senatore dignus ornatus: conciliat enim autoritatem,& tam animi quam corporis auget dignitatem & ornat. Neceſſe eſt igitur, vt veſtitu à cæteris ciuib. differente vtatur: quod etiam in omnibus bene conſtitutis Rebuspub. ſenatores obſeruant. Romanorum Senatorum Latus clauus ornamentum erat; calcei quoque lunati, hoc eſt ſignum lunæ habẽtes, qui ſummæ eorum dignitatis & nobilitatis erant indices. Hoc genus ornamenti, ab aliis gentibus accepiſſe Romanos, ex eo apparet, quod Eſaias Hebræorum vates, nobilibus Iudæorum fœminis prædixerat, Deum eis calceorum ornamẽta,& lunulas adempturũ eſſe. Quatuor aũt cauſas Plutarchus adſcribit, cur huiuſmodi calceis Romani vterentur, quas quia cognitu iucundæ ſunt referre volui. *Prima* quod iudicarent magnis viris ex hac vita decedentibus, recta eundum eſſe in cœlum, domiciliumque cis lunam habendum. *Altera* vt ſe eo ſigno antiquiſſimos declararent, & ab Arcadibus oriundos, qui in Italia duce Euandro conſederant, hi vero vetuſtiores luna ſe eſſe fingebant. *Tertia* vt ſucceſſu fortunæ elati, rerum humanarum inconſtantiam & volubilita-

Ornatus ſenatoris.

Latus clauus.

Calcei lunati.

bilita-

bilitatem agnoſcerent, ſicut enim luna partim obſcura eſt, partim lucida, ita nullius in homine ſplēdor dignitatis tam diuturnus eſſe poteſt, quin is aliquando obſcuretur & extinguatur. Quarta, vt lunæ ſigno ad modeſtiam & obedientiam excitarentur, & tam parendi, quam cæteris imperandi ſapientiam, à Diis peterent, ſic enim & luna, à nobiliori lumine, ſole ſcilicet, ſplendorem accipit. Quidam non lunæ ſignum in calceis eos portaſſe fabulantur, ſed literam C. quaſi ab ea centum illi, qui à Romulo electi erant, dicerentur. Eſt ea conſuetudo in optimis Rebuſpub. vt ſtatus & cōditio hominum, non lege modo & iure, ſed etiam veſtimentis diſcerni ſoleat, vt hac ratione conſtantia ciuium, in optimo genere vitæ deligendo & retinendo perſpiciatur: quæ res ſane maximi eſt ad tranquillitatem eorum efficiundam momenti. Vnde purpura apud Romanos non niſi Senatores, magiſtratus, ſacerdotes, & pueri nobiles vtebantur: omitto ius annulorum, torques, monilia, quorum vſus de Repub. bene meritis ciuibus, & in aliqua dignitate conſtitutis concedebatur. Quomodo vero temporibus noſtris obſeruentur hęc, ſatis apparet: magnam certe viciſſitudinem non dico virtutum morumque, ſed temporū eſſe videmus. Nullum diſcrimen militum, magiſtratuū, Senatorum à ſeruis, mercatoribus, opificibus, agricolis. Nullius virtus & condi-

Hominum in Repub. conditio veſtitu diſcernenda.

tio

tio certis eſt alligata & conſtricta ornamentis, quib. & dignitatem ſuam tueatur, & excitetur ad munus ſuum diligentius obeundum. Sceptrum enim, corona, torques, annulus, toga, veſtis, ſella, non dignitates ſunt, ſed dignitatum inſignia, quibus excitantur homines, ad officii, amplitudinis, loci, honoriſque ſui decus illuſtrandum & ornandum. Romulus, vti Liuius ſcribit, dum nouis populis iura dare cœpiſſet, quo venerabilis appareret, & habitu auguſtiore & lictoribus duodecim ſe inſigniuit. Quare ſenatori quoque veſte vtendum eſt ad grauitatem, honeſtatem, dignitatemve accommodata, cauendumque ne in eo ex varietate veſtium, leuitatis inconſtantiæq; ſignificatio appareat. Obſeruanda eſt munditia, viro magis quam fœminæ conueniens, non exquiſita, ſed elegans, quæ tantum ruſticitatis ſuſpicione careat. Retinendũ etiam eſt in motu, guſtu, ſtatu inceſſu, ſeceſſione accubatione decorum, grauitatem ſenatoriã repræſentans.

Torques.

Veſtis ſenatoria.

Cap. LVI.

De virtutibus corporis, quales eæ in Senatore debeant eſſe.

PRodeſt pręterea vires quoque habere corporis validas, neruos, lacertos, roburq; virile. Hæc, quoniam à natura corpori infunduntur, propterea nos magis in eis exercendis & conſeruandis decet eſſe cautos, quam in acquiren-

Vires corporis.

tur. Sunt qui nouenario numero mutationem vitæ fieri dicant: aliqui omni numero impari, ad vigeſimum vnum. Pythagoras octogeſimum annum fatalem eſſe dixit & in quatuor vicenarios ætatem deſcripſit hominis, ita vt pueritia *viceſimo*, adoleſcentia item *alio*, iuuentus & ſenectus quoq; *alio* terminentur. Hæc autem comparauit quatuor partibus anni, *pueris* Ver, *adoleſcentibus* Æſtatem, *iuuenibus* Autumnum *ſenibus* Hyemem cõcedens. Varro gradus ætatis humanæ *quinque* facit, omneſque *quindecim* annorum ſpatiis concludit: *pueritiam* quidem, quod ad quintũ decimum annum pueri puri & impuberes eſſe ſoleant: *adoleſcentiam*, quod longitudo & latitudo corporis ad trigeſimum vſque adoleſcat annum, *iuuentutem*, quod ad quadrageſimum quintum vires in corpore firmæ ſint, hocque tempore pro Rep. ciues arma portare poſſunt, omniaque Reip. negotia ſtrenue obire: *ſenectutem* ad ſexageſimum annum, quod in eo corpus ſeneſcere incipiat, & in ſua maturitate reliquũ ætatis & vitæ tempus abſoluat. Huic ſententiæ adhærendum potius putamus, illa enim per numeros ætatum diſtinctio, magis ad medicos pertinet, qui iudiciarios dies, in nutriendis corporibus, curandiſque morbis obſeruant, quos Græci κρισίμους, Latini *iudiciarios* vocant. Nos *quadrageſimum quintum* ætatis annum, *Senatorium* eſſe volumus, in eo enim homi-

Critici vel iudiciarij dies.

Ætas ſenatoria.

homines, & corporis, & animi viribus plurimum valent. Accedit eo quod is medium ætatis noſtræ tempus interſecat, videturque tanquam ad maturitatem corporis & animi nos perducere. Hac ætate non cupiditatibus diſtrahitur animus, non iuuenili ducitur impetu, non affectionibus obtemperat, ſed iudicio, conſilio, ac rerum experientia pollet. Apud Romanos florente Republ. is quoq; fuit Senatorum annus: exiſtimabant illi ætatem hanc aptam eſſe conſiliis, quod in illa deferbuiſſet omnis impetus iuuenilis, & animus ad perfectionem ſuam perueniſſet. Quemadmodum enim corporis, ſic animi perfectio cum ætate creſcit. Nec eo inficias, trigeſimo anno multos ſenes fieri, hoc eſt, prudentes & ſapientes, tales enim vt diutius ſenes eſſent, cito ſeneſcere & prudentes fieri cœperunt. Hac ætate multos in Senatum eligi Romæ ſolitos legimus, quod & nos concedimus: ſenem enim non tam ætas, quam virtus efficit, ab antiquis enim γέροντες & ſenes & boni viri appellabantur. Curandum eſt autem, vt à ſenibus Reſpub. ſemper adminiſtretur. Beatam diuturnamque fore Remp. Plutarchus ait, *in qua iuuenum haſtæ, ſenum vero conſilia pollent*. Pulchrū illud Euripidis apud Stobæum:

A ſenibus gubernanda Reſpub.

Dictum eſt vetuſtum, facta iuuenum: cæterum
Magis valent conſilia ſenum.

Athenis poſt quinquageſimum annum exple-

expletum ciues in conſilia adhibebantur, Romæ quoq; licebat ſexagenariis ſi vellent, quãuis ſenatores non fuiſſent, in ſenatum venire; poſt ſexageſimum autem annum vacationem ſenatores habebant. In quo ſeruandæ ſunt leges cuiuſque Reip. dandaque opera Senatori etiam Neſtoream, quod dicitur, ætatem agenti, ne Reipub. vllo vnquã loco & tẽpore deſit. Patriæ deeſſe quoad vita ſuppeditat, aliis turpe, Senatori ne fas videri debet. *Diſcendum*, ait, *eſſe* Plato *altero in ſepulchrum pede ingredienti*, cur non etiam conſulendum, Reiquepub. ſeruiẽdum eſt? Nimium autem ſenes & decrepitos, ſi mente & corpore capti ſint, ſenatu prohibemus. Eorum enim conſilia ſolent eſſe dubia, opinantur magis quam affirmant, peculiareque verbum gerunt ſemper in ore; forſan & fortaſſe. Et cum multa ſint experti, plura metuunt, ne iterum experiantur. *Decrepitorũ mores.*

Cap. LVIII.

De bonis Fortunæ, quæ ea ſint, quomodo Senatori neceſſaria quidque in genere circa hæc conſiderandum.

QVandoquidẽ humana felicitas ſine bonis externis perfecta & abſoluta eſſe nequit, neceſſaria ſunt Senatori commoda externa, tam ad decus ſuum & dignitatẽ ornandam, quam ad actiones virtutum melius & cõmodius exercendas. Digladiantur inuicem ea *Bona fortuna.*

Cap. LIII.

Temperamentum corporis bonum etiam in Senatore requiri, & an Melancholici & pituitoſi ad Reip. gubernacula admittendi.

Corporis tẽperatio quæ bona. LAudem etiam in Senatore meretur, corporis bona temperatio. Sit igitur, vti Medici vocant, ſanguineus vel Cholericus: hi namque humores aptos homines reddunt ad omnia genera virtutum amplectenda, talesque ſolent eſſe ingenioſi, dociles, ſani, memores. *Melancholici.* Melancholicos Ariſtoteles ingenioſos appellat, cum enim furere incipiunt, quiddã præſagiẽs atq; diuinum in animis habere cõſueuerũt. Hos nihilominus Senatu prohibemus, inepti enim ad res gerendas ſunt, quod eorum vitam bilis atra regere ſoleat, non ſapientia. Humorem habent frigidum & ſiccũ, propter eaq; cogitationes eorũ ſunt ſolitariæ, ad inuidiam, maleuolentiam, triſticiam, mœroremq; propenſæ. Cicero cum aliquando Ariſtotelẽ melancholicos ingenioſos eſſe ſcribentem legeret, ſubridens dixit, *ſe æquo animo ferre, quod tardus & non melancholica natura præditus eſſet.* C. Cæſarem cum homine præpingui hilarique libere loquentem, admonuit quidam ne id faceret, cui Cæſar reſpondiſſe dicitur, *non tales viros eſſe cauendos, ſed triſtes & macie torridos*, nutuque Brutum & Caſsium oſtendit. *Pituitoſi.* Pituitoſum etiam ne in pedarium quidem Senatorem recipimus, ne pituita

cuiquam

cuiquam moleſtus ſit, tardos enim hic habet, vt corporis, ſic animi motus.

Cap. LIV.

In Senatore exigi etiam corporis pulchritudinem, & in quibus ea conſiſtat: & an membro mutilati ad Reip. clauum adhibendi.

NOn corpus modo, ſed animum etiam ipſum, commendat formæ dignitas, adeo vt vere Poeta dixiſſe videatur:

Gratior eſt pulchro veniens è corpore virtus.

Formoſum igitur Senatorem noſtrum eſſe volumus. *Formam* autem appello virilem, homineque non fœmina dignam ſpeciem: huius vis omnis in ſtatura corporis vultuq; ipſo cognoſcitur. Vaſto itaque corpore non ſit, nec puſillo, ſed mediocri. In procero corpore paruam virtutem eſſe dicit Ariſtoteles, in exiguo autem anguſtam. Corpus etiam non ſit abdomine grauatum, quemadmodum nec ſiccum & extenuatum, illud ad labores ſubeundos ineptum eſt, hoc ad tolerandos imbecillum. Quos natura defectione membri alicuius inſigniuit, vt aut vno pede claudicent, aut diſtortos obliquoſq; oculos habeant aut ita parui ſint, vt nauis & pumilionibus ſimiles videantur, hos plerunque cauere ſolemus, ne quo fuco nos decipiant, monſtris enim ſimiles habentur. Quos ſi boni non ſunt, nec vitiũ

Formoſus ſenator.

Forma in quo conſiſtit.

 natu-

Cap. LV.

De Veſtitu Senatoris, qualis is eſſe debeat: Et de hominum conditionibus veſtitu diſcernendis.

TEnendus etiam eſt in tuenda forma, Senatore dignus ornatus: conciliat enim autoritatem, & tam animi quam corporis auget dignitatem & ornat. Neceſſe eſt igitur, vt veſtitu à cæteris ciuib. differente vtatur: quod etiam in omnibus bene conſtitutis Rebuspub. ſenatores obſeruant. Romanorum Senatorum Latus clauus ornamentum erat; calcei quoque lunati, hoc eſt ſignum lunæ habẽtes, qui ſummæ eorum dignitatis & nobilitatis erant indices. Hoc genus ornamenti, ab aliis gentibus accepiſſe Romanos, ex eo apparet, quod Eſaias Hebræorum vates, nobilibus Iudæorum fœminis prædixerat, Deum eis calceorum ornamẽta, & lunulas adempturũ eſſe. Quatuor aũt cauſas Plutarchus adſcribit, cur huiuſmodi calceis Romani vterentur, quas quia cognitu iucundæ ſunt referre volui. *Prima* quod iudicarent magnis viris ex hac vita decedentibus, recta eundum eſſe in cœlum, domiciliumque cis lunam habendum. *Altera* vt ſe eo ſigno antiquiſſimos declararent, & ab Arcadibus oriundos, qui in Italia duce Euandro conſederant, hi vero vetuſtiores luna ſe eſſe fingebant. *Tertia* vt ſucceſſu fortunæ elati, rerum humanarum inconſtantiam & volubilita-

Ornatus ſenatoris.

Latus clauus.

Calcei lunati.

bilitatem agnoſcerent, ſicut enim luna partim obſcura eſt, partim lucida, ita nullius in homine ſplẽdor dignitatis tam diuturnus eſſe poteſt, quin is aliquando obſcuretur & extinguatur. Quarta, vt lunæ ſigno ad modeſtiam & obedientiam excitarentur, & tam parendi, quam cæteris imperandi ſapientiam, à Diis peterent, ſic enim & luna, à nobiliori lumine, ſole ſcilicet, ſplendorem accipit. Quidam non lunæ ſignum in calceis eos portaſſe fabulantur, ſed literam C. quaſi ab ea centum illi, qui à Romulo electi erant, dicerentur. Eſt ea conſuetudo in optimis Rebuſpub. vt ſtatus & cõditio hominum, non lege modo & iure, ſed etiam veſtimentis diſcerni ſoleat, vt hac ratio ne conſtantia ciuium, in optimo genere vitæ deligendo & retinendo perſpiciatur: quæ res ſane maximi eſt ad tranquillitatem eorum efficiundam momenti. Vnde purpura apud Romanos non niſi Senatores, magiſtratus, ſacerdotes, & pueri nobiles vtebantur: omitto ius annulorum, torques, monilia, quorum vſus de Repub. bene meritis ciuibus, & in aliqua dignitate conſtitutis concedebatur. Quomodo vero temporibus noſtris obſeruentur hęc, ſatis apparet: magnam certe viciſſitudinem non dico virtutum morumque, ſed temporũ eſſe videmus. Nullum diſcrimen militum, magiſtratuũ, Senatorum à ſeruis, mercatoribus, opificibus, agricolis. Nullius virtus & conditio

Hominum in Repub. conditio veſtitu diſcernenda.

tio certis eſt alligata & conſtricta ornamentis, quib. & dignitatem ſuam tueatur, & excitetur ad munus ſuum diligentius obeundum. Sceptrum enim, corona, torques, annulus, toga, veſtis, ſella, non dignitates ſunt, ſed dignitatum inſignia, quibus excitantur homines, ad officii, amplitudinis, loci, honoriſque ſui decus illuſtrandum & ornandum. Romulus, vti Liuius ſcribit, dum nouis populis iura dare cœpiſſet, quo venerabilis appareret, & habitu auguſtiore & lictoribus duodecim ſe inſigniuit. Quare ſenatori quoque veſte vtendum eſt ad grauitatem, honeſtatem, dignitatemve accommodata, cauendumque ne in eo ex varietate veſtium, leuitatis inconſtantiæq; ſignificatio appareat. Obſeruanda eſt munditia, viro magis quam fœminæ conueniens, non exquiſita, ſed elegans, quæ tantum ruſticitatis ſuſpicione careat. Retinendũ etiam eſt in motu, guſtu, ſtatu inceſſu, ſeceſſione accubatione decorum, grauitatem ſenatoriã repræſentans. *Torques.* *Veſtis ſenatoria.*

Cap. LVI.

De virtutibus corporis, quales eæ in Senatore debeant eſſe.

PRodeſt prҿterea vires quoque habere corporis validas, neruos, lacertos, roburq; virile. Hæc, quoniam à natura corpori infunduntur, propterea nos magis in eis exercendis & conſeruandis decet eſſe cautos, quam in acquiren- *Vires corporis.*

tur. Sunt qui nouenario numero mutationem vitæ fieri dicant:aliqui omni numero impari, ad vigeſimum vnum. Pythagoras octogeſimum annum fatalem eſſe dixit & in quatuor vicenarios ætatem deſcripſit hominis, ita vt pueritia *viceſimo*, adoleſcentia item *alio*, iuuentus & ſenectus quoq; *alio* terminentur. Hæc autem comparauit quatuor partibus anni, *pueris* Ver, *adoleſcentibus* Æſtatem, *iuuenibus* Autumnum *ſenibus* Hyemem cõcedens. Varro gradus ætatis humanæ *quinque* facit, omneſque *quindecim* annorum ſpatiis concludit: *pueritiam* quidem, quod ad quintũ decimum annum pueri puri & impuberes eſſe ſoleant: *adoleſcentiam*, quod longitudo & latitudo corporis ad trigeſimum vſque adoleſcat annum, *iuuentutem*, quod ad quadrageſimum quintum vires in corpore firmæ ſint, hocque tempore pro Rep. ciues arma portare poſſunt, omniaque Reip. negotia ſtrenue obire: *ſenectutem* ad ſexageſimum annum, quod in eo corpus feneſcere incipiat, & in ſua maturitate reliquũ ætatis & vitæ tempus abſoluat. Huic ſententiæ adhærendum potius putamus, illa enim per numeros ætatum diſtinctio, magis ad medicos pertinet, qui iudiciarios dies, in nutriendis corporibus, curandiſque morbis obſeruant, quos Græci κρισίμους, Latini *iudiciarios* vocant. Nos *quadrageſimum quintum* ætatis annum, *Senatorium* eſſe volumus, in eo enim homi-

Critici vel iudiciarij dies.

Ætas ſenatoria.

expletum ciues in conſilia adhibebantur, Romæ quoq; licebat ſexagenariis ſi vellent, quãuis ſenatores non fuiſſent, in ſenatum venire; poſt ſexageſimum autem annum vacationem ſenatores habebant. In quo ſeruandæ ſunt leges cuiuſque Reip. dandaque opera Senatori etiam Neſtoream, quod dicitur, ætatem agenti, ne Reipub. vllo vnquã loco & tẽpore deſit. Patriæ deeſſe quoad vita ſuppeditat, aliis turpe, Senatori ne fas videri debet. *Diſcendum*, ait, *eſſe* Plato *altero in ſepulchrum pede ingredienti*, cur non etiam conſulendum, Reique pub. ſeruiẽdum eſt? Nimium autem ſenes & decrepitos, ſi mente & corpore capti ſint, ſenatu prohibemus. Eorum enim conſilia ſolent eſſe dubia, opinantur magis quam affirmant, peculiareque verbum gerunt ſemper in ore; forſan & fortaſſe. Et cum multa ſint experti, plura metuunt, ne iterum experiantur. *Decrepitorũ mores.*

Cap. LVIII.

De bonis Fortunæ, quæ ea ſint, quomodo Senatori neceſſaria quidque in genere circa hæc conſiderandum.

Qvandoquidẽ humana felicitas ſine bonis externis perfecta & abſoluta eſſe nequit, neceſſaria ſunt Senatori commoda externa, tam ad decus ſuum & dignitatẽ ornandam, quam ad actiones virtutum melius & cõmodius exercendas. Digladiantur inuicem ea *Bona fortunæ.*

Philoſopho rum diſputationes de bonis externis.

de re philoſophi: & alii quidem felicitatem hominis de poſſeſſione bonorum extrudunt, alii contra ad eam reuocant. Vtroſque ſi conditionem finemque vitæ cuiuſq; conſideres, recte ſentire iudicabis. Nam qui *priuatam felicitatem* adamant, iis fortuna aut nulla, aut mediocri opus eſt: qui *publice virtutes exercent*, & in hominum ſocietate viuunt, Remquepubl. gubernãt, hi ſine fortunæ commodis nihil vnquam magnum, nihil illuſtre, nihil liberale facere poſſunt. Sunt homini ciuili ad Remp. recte gubernandam, ad ciues iuuandos ad virtutis officia exercenda, ad iniurias tam priuatas, quam publicas propulſandas neceſſariæ diuitiæ, opes, facultates: ſine quibus miſera & infelix eſt omnis Reſp. ſapientius igitur feciſſent Philoſophi, ſi de vſu diuitiarum, non de ipſis diuitiis diſputaſſent, eamq; omnem contentionem perſonarum felicitatiſque conditione diremiſſent. Non felicitas enim modo, ſed vita hominum ipſa, indiget rebus ad vitã tuendam neceſſariis: cuius cum ſit diuerſa cõditio, tum quenq; maxime decet genus vitæ, felicitatiſq; ſuæ cognoſcere, & eas opes poſſidere, quas ad vitam honeſte ducendam conuenientes iudicarit. Eam ob rem *Diogenis felicitas*, diuerſa erat ab *Alexandri* magni *felicitate*, pauper ille, diues hic erat, *hunc* orbis totus capere non potuit, *illum* vna caſa ſeruauit, diſpar vtriuſque genus vitæ, diuerſa etiam felicitas,

Vtilitas diuitiarũ.

Diogenis & Alexandri felicitas diuerſa.

vter-

vterque philoſophus, at alter priuatam, publicam alter felicitatem eſt amplexus laudari *hæc*, non vituperari *illa* debet. Ad quam nos vel *Deus* vel *natura*, vel *voluntas* vel *ſtudia* vitam vocant, ea eſt ſequenda, ea item amplectenda & retinenda, itaque exornanda, vti virtus, ratio, Deus, & ipſa natura à nobis repoſcit. Ex eo ſequitur, vt quidam pauperes eſſe malint, quam diuites, docti quam locupletes, priuati quam cum poteſtate, milites quam ſacerdotes, ſuum cuique pulchrum in vita eſt, vt dicitur. Quoniam autem Senatoris vita omnis & felicitas, in conſpectu facieque Reip. verſatur, omnino ſunt illi neceſſaria bona hæc externa, quæ Fortunæ vocantur: ea vero ſunt, *Genus, Honor, Gloria, Fama, Amici, Propinqui, Liberi, Diuitiæ, Pecunia*. In Senatore *Genus* ſpectari volo, quod ex bonis bonum naſci cõtingit. Sit igitur nobilis & generoſus, habeat gentilitatem, familiam, ſtemmata, patrem, auum, maiores ciuili & generoſa ſtirpe procreatos. Eſt enim talis quaſi obſidis loco Reipub. à maioribus ſuis relictus, vt pro eius ſalute & incolumitate, quando ſit opus, vitam fidelius effundat. Vnde aqud Romanos lege cautum erat, ne quis Senator libertinam vxorem duceret, ne etiam ingenuam ex plebe, aut illam cuius parentes artem ludicram exercerẽt Nec damno eos, qui generis nobilitatiſq; inſignia à ſe ipſis ducunt, virtuteq; ꝓpria fun-

Quomodo genus vitæ ſit eligẽdũ.

Bona fortuna quæ.

In ſenatore genus ſpectandum.

Nobilitas noua.

damenta iaciunt nobilitati ſuæ. Virtus enim tam nouos, quam antiquos homines, eadem cõditione tractat, nullos defraudat, qui ex ea nobilitari cupiunt. Cato cum illi ſimultates cum Scipione Africano eſſent, ioco dixiſſe fertur aliquando, *ita demum maximam Romam fore, ſi viri magni & illuſtres, virtutis primas partes inferioribus non concederent, contraque plebei* (qualis ipſe fuit) *virtutis certamen cum his, qui gloria & genere eſſent clari ſuſciperent.* Cæterum in nouitate generis originiſq; conſiderandum eſt illud, per quos virtutum gradus quis ad nobilitatẽ aſcendit; non inferior enim nouus antiquo nobili eſt habendus, ſi non leui aut ementita virtute, ſed laborioſa, graui & honeſta, principium ſuæ facit nobilitati. Qua in re virtus militaris, & Senatoria, omni virtuti ocioſæ diuitiſque præferenda eſt.

Nobilitas noua quomodo laudanda.

CAP. LIX.

Gloriam & honorem nominiſque famam Senatori maxime expetendam eſſe, & quibus ea comparetur.

Honor & gloria.

DVo præcipue magnis in Rep. viris præmia virtutum proponũtur, *Honor*, & *Gloria*, quæ qui habent, non poſſunt non fortunati vocari. Honor autem conſiſtit, partim in magiſtratibus gerendis, partim in iudicio ſtudioque bonorum virorum, alicuius excellen-

Honor in quo conſiſtit.

tem virtutem honorantium. Is autem verus honor eſt, vti Tullius præclare ſcribit, *qui non propter ſpem futuri beneficii*, ſed propter *magna merita, claris viris defertur* & *datur.* Ad honorem igitur conſequendum, *non* pictis tantum innitendum eſt imaginibus, non ex ære cõflatis ſtatuis, *ſed* propriæ virtuti, ex qua vera & perpetua naſcuntur præmia, Cato repletam ſtatuis *Statuæ.* Romam videns, ſibi nullam ſtatui voluit, malle dicens *cauſam cur ſibi non ſit poſita ſtatua*, quam *cur ſtet* requiri. Debetur enim honor virtuti perpetuus & æternus, non caducus & fragilis. Ex trecentis ſtatuis Demetrio erectis, nullam antiquitas attriuit, nullam ſqualor conſumpſit, omnes enim adhuc eo viuente inuerſæ ſunt. Expeti etiam debet à Senatore gloria, *Gloria* tanquam ampliſſimum virtutis præmium. Is autem gloria maxime excellit, qui virtute cæteris præſtat: veram enim gloriam virtus velut vmbra ſequitur. Theſeus à Diis tria hæc ſibi dari poſtulauit, *Fortunam bonam*, *expertem dolorum animum, gloriam* nec *falſam*, nec *adulterinam, fucatamve.* Qui gloriam ex virtute rebus que geſtis quærunt, hi nihil vnquam turpe & ignominioſum, vel in ſe vel in alios admittũt: famam enim nominiſq; ſui dignitatem, virtute, iudicioq; proborum metiuntur. Eſſe vero hominis bene nati, ac liberaliter educati, velle bene audire à ciuib. & externis, atque etiam ab amicis ſuis, famamque bonorum conſenſu

 dela-

delatam, ad poſteros vſq; tranſmittere. Quare cauendum eſt quidem omnibus, ſed maxime Senatori, ne quam vnquam famæ, nomi-niqueſuo notam imprimat, quæ raro, aut vix etiam poſteritatis virtutib. eluitur. Loquitur ætas, nunquam fama tacet, reſidetq; ſemper in linguis hominum libertas aliorum dicta & facta cenſendi & iudicandi. Bonæ famæ fructũ nõ ipſi tantum percipimus, ſed etiam propinqui, amici, filii noſtri, atque adeo omnis gentium poſteritas laudat nos, vitam admiratur noſtram, virtutes, extollit, tempora quibus viximus, Rempub. quam gubernauimus, leges quas cõdidimus. ſummis in cœlum effert laudibus. Viuis nobis hoc idem faciendum eſt, ne maiorum virtus, fides, religio in nobis immutetur & extinguatur, neve poſteritas iudicet, nos à patrum noſtrorum virtutibus deſciuiſſe, inſtitutaque eorum indigniſſime proieciſſe, doceatque nos eas virtutes, eam viuendi diſciplinam, eos mores, eam fidem & religionem, quam ab illis accepimus, poſteris etiam noſtris tradere. Fama igitur perpetuæ cõmendationis fundamentum eſt; quiſq; enim vitia declinat, ne bonæ exiſtimationis ſubeat periculum: famæ namque ac fidei damna maiora ſunt, quam vt æſtimari poſſint. Romæ cautum erat lege, *ne quis corrupta fama in Senatorem eligeretur*. Corrupta autẽ putabatur turpi iudicio damnatorum qui aut propter ludum

Fama.

Fama & fidei dãna grauia.

Infames Senatores q.

aleæ,

aleæ, aut falſitatem, aut furtum, an tutelam male adminiſtratam, aut linguam in lucrum proſtitutam, aut religionem mutatam, aut ciuitatem amiſſam, aut propter aliquod aliud facinus enorme, quod famam contaminaret, condemnabantur. Athenis iudicium erat cõſtitutum, quod illi δοκιμασίαν vocabãt, in quo Senatorum, qui cooptabantur, vita explorabatur. *Probatio Senatorum.* Solon enim lege vetuerat, *ne probris aliquibus notati, & impudici in ſenatum legerentur.* Tales etiam eos nos ſenatu prohibemus, non enim illos ſenatorum modo, ſed ne hominum quidem nomine dignos iudicamus. Quare Senatori ad virtutem honeſtatemq; tota eſt referenda vita, ex his enim vera gloria, fama, laus, ſplendorq; & dignitas omnis naſcitur.

Cap. LX.

De Amicorum & propinquorum multitudine Senatori expetenda: vbi & de numeroſitate & probitate filiorum, quantum per hanc ei decus accedat.

ORnant præter dicta etiam Senatoriam dignitatem, amicorum, & propinquorũ neceſſitudines, vitamque non beatam modo, ſed iucundam etiam reddunt. *Amici.* Summa voluptas eſt, cum amicis res communicare ſuas, eorumque fide & beneuolentia frui, & tam in priuatis, quam in publicis negotiis obeundis,

 horum

Alexandri dictum. horum auxilio opibuſve adiuuari. Alexander interrogatus, *vbi theſauros aſſeruaret, apud amicos,* reſpondit: beneuolentiam enim & ſui æris & alieni dominam eſſe putauit.

Si quis etiam poſteritatis fructum commemorare velit, *filiorum* ſcilicet *multitudinem*, & *probitatem*: magnum cumulum felicitatis per *Filij.* hanc Senatori fatebitur acceſſiſſe. Nullum eſt maius à Diis hominibus datum beneficium, quam ſoboles, propter quam huius vitæ vſura immortali & æterna perfruimur. Bericilidas Imperator Spartæ, cum ſedere vellet, iuniorum illi nemo (vt moris erat) aſſurgere voluit exprobrantibus illi ſterilitatem, quod neminem relinqueret poſt ſe, qui itidem illis ſe*Proletarij.* nioribus aſſurgeret. Romæ qui prolis fœcunditate Remp. ornabant, à cenſu liberi erant, ob hoc *Proletarii* dicti.

Cap. LXI.

De diuitiis & opibus Senatoris, eas parandi modis, quæ hic Senatoris partes, tam in acquirendis, quam fugiendis, vbi & de Agricultura & Fœnore.

Diuitiæ. ACcedo ad diuitias, quarum poſſeſſio vehementer eſt Senatori neceſſaria; tam enim ad vſus priuatos, quam publicos pecunia opus eſt, ſine qua nihil vnquam in ciuitate præclarum ille, nihil in virtute magnũ efficere poteſt. Parum tuta eſt ſine viribus maieſtas, pruden-

prudentiaq; ſine potentia ſtultitiæ ſeruit. *Primus* diuitiarum modus eſt, habere quantũ opus ſit, *ſecundus* quantum ſatis ſit. Plato cuſtodes ciuitatum *nec* nimis vult eſſe diuites, *nec* pauperes: quorum *alterum* ignauos illos, inertes, voluptatibus obnoxios, & res nouas appetẽtes reddit, *alterum* exiles, infirmos, & ſordidos. Diuitiæ igitur Senatoriæ ſint honeſtæ, earumque parandarum ratio turpitudine vacet.

Modus diuitiarum qui.

Duplex traditur ab Ariſtotele ratio parandarũ opum, quarum *altera* ſecundum naturã dicitur, eaque honeſta, *altera* contra naturam turpis. Naturam imitatur agricultura, venatio, piſcatus, aucupium, & alia, quæ non fiunt quæſtuoſa permutatione rerum.

Duplex modus parandi opes.

Agricultura profectò, vt Ciceronis verbis vtar, nihil melius eſt, nihil vberius nihil dulcius, nihil libero homine dignius. Cato interrogatus, *qua ratione quis cito diteſcere poſſet, ſi paſceret* reſpõdit: rurſus *quomodo, ſi bene paſceret*, qua quidem reſponſione diuitias ex agro pecoribuſque partas honeſtiſſimas eſſe putauit. Romani cum aliquem laudare volebant, bonum virum & bonum agricolam eum dicere ſolebãt, vnde & Senatores apud eos in agris viuebant, ex hiſque in vrbem à Viatoribus vocabantur.

Agricultura.

L. Quintius Cincinnatus ad Dictaturam ex agro vocatus eſt, & alii. Quod ſane voluptatis cauſa, non neceſsitatis feciſſe iudicandi ſunt, cum ſcilicet animum à Reipub. curis liberum

L. Quintius.

Digitized by Google

aliquando reddere volebant. Contra naturã eſt quæſtus, mercatura, fœneratio: quod hæc lucrum inhoneſtum quærunt, & in eo ſolo occupantur.

Fœneratio.

Cato interrogatus *quid fœnerari ſibi videretur*, *quid hominem occidere?* reſpondit. Cauendus eſt igitur Senatori quæſtus omnis inhoneſtus, fugienda etiam quærendarum opum ſordida & illiberalis diligentia: his enim rebus maieſtas ſenatoria contaminatur.

In parandis diuitiis Senatori qua fugienda.

Vnde apud Romanos prohibitum erat, ne maiorem, quam trecentarum amphorarum nauem Senator haberet, quæſtus immodicus patribus viſus eſt indignus. Fieri etiam non poteſt vt res illi cogitent honeſtas, curamque Reipub. diligentem habeant, qui ſordidis & quæſtuariis ſe mancipant artibus, huiuſmodi ciues olim Senatu Romano mouebantur.

Diuitiæ honeſtæ quæ.

Diuitiæ honeſtæ hæ putantur, pecuniæ, agri copia, poſſeſſiones locorum, ſuppellectilis, pecora, mancipia, & alia id genus, in quæ honeſtas & liberales operas impendimus.

Cap. LXII.

De Cenſu Senatorio, quantus is eſſe debeat, & an Diues Reip. gubernaculis ſit præficiendus: habita opum & diuitiarum eius conſideratione.

Cenſus.

Erat conſuetudo in multis Rebuspub. maxime vero popularibus, ex *cenſu* Senatores creari, ob idq; ciuium omnium cenſus conſtituebatur

tuebatur. Solon in *quatuor cenſus* populũ diuiſit. *Primus* erat quingentorum medimnorum; *Secundus* trecentorum; *Tertius* ducentorũ; *Vltimus* pauperum, opificum, & mercenariorũ. Qui *ſecundum* cenſum habebant, Equites; qui *tertium* Zeugitæ dicebantur, quaſi vno equo merentes: primas autem cenſus Senatorum erat, magiſtratuum, & nobiliũ. Apud Lacedæmonios, nemo etiam ad Rempub. & magiſtratum admittebatur, qui non tributum ad publica conuiuia, quæ Phiditia dicebantur, conferre potuiſſet. Portabant autem in conuiuia ſingulis menſibus, farinæ medimnum vnum, vini choas duas, caſei quinque minas, ficuum ſeminimas quinque, & certam pecunię ſummam. Plato itidem Rempub. ſuam in quatuor cenſus pro copia pecuniarum diuiſit, vt eſſent ciues de primo, ſecundo, tertio, & quarto cẽſu. Romana item Reſpub. cenſum habuit ciuium & Senatorũ, pro Reipub. diuerſitate variũ. Vtilis eſt in omni Repub. cenſus, hoc enim ordo Reipub. conſeruatur, vectigalia tributaq; fouentur, familiæ deſcribuntur, mores ciuium formantur, luxus omnis è Repub. exterminatur, vigilãtes ciues pro Repub. tuenda efficiuntur. Romæ *Cenſores* erant præfecti morum ac ciuilis, honeſtæq; diſciplinæ cuſtodes & magiſtri, quemadmodum apud Græcos *Nomophylaces*. Vt autẽ ex ſolo cenſu ciues in Senatores eligantur, mihi profecto, vt verecunde

Lacedæmoniorum cõuiuia.

Phiditia.

Platonis cẽſus.

Cenſus vtilitas.

Cẽſores Romani.

Nomophylaces An obſolas diuitias quis Reip. gubernaculis ſit admouendus.

dicam, non videtur. Tradere enim gubernationem Reipub. d tioribus, perinde videtur eſſe, ac ſi nauis non peritioribus in nauigando, ſed locupletioribus gubernanda committatur: talem enim periclitari, naufragiumque pati neceſſe eſt. Plinius Romanos magiſtratus, eorumqne vitia reprehendens, moresq; ciuitatis redarguens, eorum corruptorũ cauſam iniquitati cenſus adiudicant: ſic enim dicit, *poſtquam Senator cenſu legi captus, iudex fieri cenſu, magiſtratum ducemque nihil magis exornare, quam cenſus, peſſum iuere vitæ precia.* Parum certe proſunt diuitiæ ſine virtute, ſed cum ea coniunctæ acccumulant vitam beatam. Quare in Senatore non magis diuitiæ, quam virtus ſpectanda eſt. Si quis vero diues & bonus, & ad Rempub. gubernandam aptus, dignitatem Senatoriam fugiat, is cenſoria lege ad eius gubernacula compellendus eſt: turpe eſt eum Reipub. ſeruire nolle, quem illa genuit, cui vitam, honores, facultates que tribuit, quem ſuis fouet alitque beneficiis. Qua in re cauendum eſt, ne diuites ſtulti, & ad rem nullam nati ad magiſtratum inuitentur; tales enim honor, ex ſtultis facit inſanos. Iuſtum quidem eſt præferri diuitem in ciuitate, quod is maiorem facultatem habeat, de Repub. bene merendi, maxime vero ſi is iuſtus ſit, prudens & doctus. Cæterum ordinem omnem diuitum in Repub. præponere eſt iniuſtiſsimum: ſunt enim

Diuitiæ.

In Senatore virtus non diuitiæ ſpectanda.

Diues an Reip. præficiendus.

enim ad iniurias pauperibus faciendas, ad ſeditiones, nouitateſque propenſi.

Cap. LXIII.

Pramia Senatoris ob nauatam Reipublica operam, qua, ac primum de Gloria, & in quibus ea conſiſtat.

QVæ præmia vero Sanatoris, qui laborum fructus, quæ ſummæ prudentiæ, dignitatiſue merces eſſe debeat in Repub. dicendũ eſt. Omnes ducimur & trahimur beneficii ſpe oblata, ad virtutes exercendas, ad Rẽpub. gubernandam, ad res magnas, præclaras, & honeſtas efficiendas. Neque res vlla aut tam exilis eſt, aut tam parua, quæ non quenque ſuis inuitet meritorum præmiis. Duabus rebus Solon Rempub. omnem conſeruari dixit, *præmio* & *pœna*: quæ niſi in Repub. cuiusque virtuti, & vitiis perſoluuntur, infelix ea & miſera putanda eſt. Decet igitur Senatorem ſuæ non modo virtutis, ſed dignitatis etiam, & autoritatis præmia habere. Præmia in Repub. vti Cicero ſentit, vel ad *gratiam*, vel ad *opes*, vel ad *dignitatem* referuntur. Hæc itaque primum à ciuibus in Repub. ſuis, deinde à Diis illi sũt expectanda. Ex omnibus præmiis virtutis, quæ ciues Senatori perſoluere debent, præſtãtiſsimum iudicandum eſt præmium gloriæ: virtus enim nullam aliam requirit laborum ſuorum mercedẽ, præter hanc laudis & gloriæ. Omnis

Præmia Senatorum.

Præmiorum genera.

Gloria.

honeſtus in Senatore labor, honore, gloria, & ſplendore decoratur, *Nulla voluptas humana*, vt Xenophon dicit, *propius ad Deorum naturam videtur accedere, quam honore gaudere.* Tanta ſunt Deorũ erga nos merita, vt ea nec dicendo, nec cogitãdo exprimi poſsint: hæc autem nulla alia præmii mercedisq; magnitudine cõpenſan tur & remunerantur, niſi hac laudis gloriæ & honoris. Tametſi vero nulla tanta, tamq; eximia gloriæ poteſt eſſe amplitudo, qua ſatis digne à nobis Deus laudetur, tamẽ ipſi reddi debet ea gloria, quæ ab hominibus iudicatur ma xima & præſtantiſſima. Deũ igitur, vt in omnibus, ita in ea potiſſimũ re Senator imitabitur, idq; præmium virtutis, dignitatis, laborumq; ſuorum maximum eſſe putabit, quod in laude & gloria, nominisq; ſui veneratione conſiſtit. Quemadmodum gloriam omnis honeſtus in virtute ponit, in acie miles quærit, in victoria ſtatuit Imperator, ſic honor omnis gloriaque Senatoris, in ſeruandis ciuibus, in tuenda Reipub. in rebus præclare geſtis perſpicitur. Maximum etiam virtutis ſuæ præmiũ exiſtimabit, dignitatis Senatoriæ excellentiam; ſicut enim loco ignominiæ eſt, apud indignum dignitas, ita ſummi honoris & gloriæ, apud dignũ. Magni namq; homines magnis honoribus fiunt. Præclara ſunt illa ac plane diuina gloriæ monimenta, à ciuibus laudari, coli, obſeruari, ab his ſe deniq; patrem patriæ, parentem Reip. ſeruatoremq;

Gloria Senatoris in quo cõſiſtit.

Senatoria dignitas.

natoremq; dici & appellari. Huius honoris inſignia non caduca ſunt & fragilia, ſed immortalia æternaq;: ſemper enim reſidebunt in animis ciuium, in poſteritatis memoria, in ore deniq; & auribus totius Reipub. verſabũtur. Laudis etiã huius & gloriæ poſſeſſionem vendicabunt ſibi, partem filii. partem propinqui, partem amici, quibus honeſtum erit maiorum imitari res geſtas, æquare virtutes, ſuperare gloriam: adeoq; merentur hoc ſtudio laudis & gloriæ, de Repub. boni.

CAP. LXIV.

De Honore Senatori à ciuibus exhibendo, præmiorum eius altero genere. Et quæ vera noſtri Senatoris præmia eſſe debeant, quomodove ea æſtimanda & conſideranda.

SEnatores, vt videantur facere quaſi virtutum ſeminaria, ex quorum familiis, quaſi aliquibus virtutum agris, metere poſſit Reſpub. fructum, ſummo honore & veneratione à ciuibus ſunt colendi, omniſque his ſemper deferendus eſt cultus & reuerentia, non propter ætatem ſolum, (hoc enim à natura cuique ſeni debetur) ſed propter eorum autoritatem, dignitatem, prudentiam, ſummamque, quam gerunt in Repub. regenda, fidem, & diligentiã. Quare vindicanda eſt ſeueritate legum, omnis, quæ contingat in eos, petulan- *Senatores honorandi.*

Magiſtratus autoritas.

tia & improbitas. Romæ tanta erat magiſtratus obſeruantia, vt capitale haberetur aliquē iniuria afficere. Lex erat, Qui Tribunis plebis Ædilibus, Iudicibus, Decemuiris nocuiſſet, eius caput Ioui ſacrum eſſet, familia ad ædem Cereris, liberi, liberæque venum irent.

Seruilius Iſauricus.

Seruilius Iſauricus conſularis, cum forte pedibus iſſet, eique eunti quidam equo præteruectus in anguſto loco non deſiliiſſet, vbi eum in iudicio vadimonium habentem agnouiſſet, rem eam iudicibus detulit, qui ſumma indignatione commoti, indicta cauſa hominem cōdemnarunt: credebant enim cū qui parui faceret dignitatē, nec veneraretur principes, in quodlibet enorme facinus eſſe propenſum.

Honorij lex de iniuriis Senatorū.

Honorii lex de crimine maieſtatis cauet, ne quis Senatorem vlla vnquam afficiat iniuria, eos teneri crimine maieſtatis, qui non tantum contra principes, ſed etiā contra Senatores (quos partem corporis ſui vocat) indignum aliquid admiſiſſent, ex quo nemini licebat conuiciari, famamque eius ſuggillare, dictoue aut carmine contaminare.

Ornamenta Senatoria Romæ.

Erant autem ornamenta ſiue præmia Senatoria Romæ, vti Cicero ſcribit, locus, autoritas, domi ſplendor, apud exteras nationes nomen & gratia, toga prætexta, ſella curulis, inſignia, faſces, exercitus, imperia, prouinciæ. Omitto ſtatuas, currus, rhedas, & multa alia, quæ longum eſt recenſere: ea vero copioſiſsime deſcripta ſunt in eo libro, quem

Senatu Romano ſcriptum nuper miſit ad ſapientiſſimum virum Petrum Miſcouium Regni Poloniæ Procancellarium, Ioannes Samoſcius, vir non antiquitatis modo Romanæ, ſed omnis elegantioris diſciplinæ laude præſtans. Honorandi ſunt igitur Senatores in Republ. non honeſtiori modo loco, inceſſu, accubatione, ſed etiam cæteris laudis & venerationis inſignibus. Auguſtus Cæſar quoties veniſſet in Senatum, omnes nominatim ſalutando compellabat Senatores; diſcedens vero, ſedentibus, nec loco ſuo ſe quidquam mouentibus vale dicebat. Adrianus Imperator, cum libertum ſuum, quem vehementer amabat, duorum Senatorum latere interclusum vidiſſet, miſit vnum, qui illum in faciem percuteret, audentem ſe medium inſerere Senatoribus, quorum ſeruus eſſe deberet. Athenis bene geſtæ rei præmium Senatori corona fuit, qua donabatur à ciuibus, & publice honorabatur, adiuncta pecuniæ ſumma. Nos præmia Senatoris, *non tam* auri, & facultatum publicarum poſſeſſiones eſſe volumus, tametſi bonis & egentibus hæc danda ſunt, *quam* vt dixi, *publici honoris, gloriæ, laudiſque inſignia.* Vtilitas omnis poſteriore loco putanda eſt, eaque magnanimo, iuſto, prudenti & nobili Senatori præ honore gloriaque poſterior habenda.

Auguſtus Cæſar.

Adrianus imperator.

Præmia ſenatorum Athenis.

Præmia ſenatoru qua.

CAP. LXV.

An Senator ſola vtilitatis ſpe ad Rempublicam capeſſendam ſit inuitandus.

PRæpoſtere ſane facere videntur, qui Senatores ſolis vtilitatum præmiis inuitant ad Rempub. Hoc potiſſimum in popularib. Rebuſpub. fieri conſueuit, in quibus æque pauperes ac diuites in magiſtratus eliguntur, hiſque ſunt publice ſumptus ad vitam dignitatẽque ſuſtentandam conſtituti. Contingit hoc etiam in illis Rebuſpub. in quibus ciues pauperes ſunt, & publica officia priuatis opib. ſuſtinere nequeunt. Quibus ſane cauendũ eſt, ne diuitiarum potiorem, quam Reip. adminiſtrandæ curam habeant. In cęteris Rebuſpub. immunitates, prærogatiuæ, & priuilegia Senatoribus proponuntur. Seruanda eſt cuiuſque Reipub. conſuetudo, dandaque noſtro Senatori opera, vt priuatis opibus, ſi id efficere poteſt, Reipub. ſeruiat: hoc enim generoſum, iuſtum, & magnanimum Senatorem decet. Summam certe laudem merentur, qui diuitias ſuas omnes, qui labores, qui pericula, qui vitam ad extremum Reipub. dedicant, nihilque ducunt amplius, quam vt patriam, ſuis efficiant conſiliis & opibus tranquillam, felicem, beatam, ſeditionibus, tumultibus, odiis, ſimultatibus vacuam & liberam.

Cap. LXVI.

Senatorem vera præmia exantlatorum in Reip. adminiſtratione laborum à Deo expectare debere.

QVod ſi Senator hæc gloriæ monimenta, nominiſque perpetuò duraturi famam, minorem virtute & dignitate ſua ducit, maiora ſibi à Deo munera, felicitatis æternæ parata eſſe ſciat, quæ ſane omnem ſplendorum, claritatum, amplitudinum æuitatem & perpetuitatem ſuperant. Viuet igitur non modo in terris cum ciuibus ſuis, verum etiam cum Deo immortali in altiſſimo cœli domicilio, in præſtantiſſima cœlitum corona, felix, honoratus, glorioſus, qua gloria quid poteſt aut dici, aut excogitari glorioſius? illudq; ſibi Africani dictum vſurpabit: *Præmia Senator à Deo expectet.*

Si fas cedendo cœleſtia ſcandere cuiq; eſt,
Mi ſoli cœli maxima porta patet.

Omnis animorum noſtrorum vis eò remeare ſolet, vnde emanauit: & cum à Deo profecta eſt, ad eum etiam remigrare debet. Ex quo nobis eſt enitendum, vt primum omnium Deo quam ſimillimi fieri velimus, animique noſtri diuinitatem iis virtutib. exornemus, quibus quaſi gradibus homines ad Deũ ſolent aſcendere. Quemadmodũ vero in hoc orbe, qui cæteros virtutibus excellunt, quod magis ad ſimilitudinem Dei accedunt, maiorẽ

laudem & gloriam merentur; ſic in illa Deorum vrbe, quo quis præſtantiſſimus & optimus eſt, eo maiora virtutis, probitatis, dignitatiſque præmia conſequitur. Ex quo intelligendum eſt, & in hoc hominũ, & in illo Deorum orbe, Senatore eiuſque omni virtute, nihil poſſe fieri præſtantius, nihil excellentius, nihil diuinius.

Cap. LXVI.

Concluſio operis, cum adhortatione ad Senatores, vt Reip. gubernacula ſuſcipiant.

HÆc habui de optimi Senatoris officio, virtute, dignitate quæ dicerem. Hortabor autem Senatores, & eos, qui Reſpubl. gubernant, vt ſtudium omne ſuum ad Reipubl. felicitatem & tranquillitatem efficiendã conuertant. Adiuuabit (vt opinor) illos hæc inſtitutio noſtra: in qua ſane veram, & non imperfectam optimi Reipubl. moderatoris ideã expreſſimus. Quam ſi ſequentur, ad ciues beatos efficiendos, ad Rempub. prudenter, & iuſte gubernandam, nihil ea verius, nihil vtilius eſſe, re experti ita certe iudicabunt.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO. EMANUELE

FINIS.

INDEX

INDEX
RERVM MEMORABILIVM QVÆ IN HOC opere continentur.

AB vno an à pluribus Senatores eligendi ſint. 117
Academiæ virtutum ſeminaria. 80
Academiarum vtilitas. eod.
Academicorum officium. eod.
Actionis & ſpeculationis comparatio. 82
à Deo petenda rerumpublicarum adminiſtratio. 6
Ad temperantium vita ciuium eſt reducenda legibus. 235
Æqualitas in quo conſiſtat. 134. duplex. 12. conſeruatrix reipubl. eod. inueſtigandæ ratio. eod. Æqualitas in republ. neceſſaria. eod. in honorando ſeruanda. 182. quantum in repub. vtilis. ibid.
Ætas Senatoria. 153
Ætas hominis. 218
Agatocles ex figulo rex. 62
Agricultura. 295
Alphonſi dictum. 129
Alexander Magnus. 237
Alexander & Scipio Academici. 80
Alexandri dictum. 294
Ambitio quid. 105
Ambitus pœna. 105
Amicitiæ magna vtilitas in repub. 207. Amicitiarum genera. eod. Amicitia quid. eod. Amicitia multorum. eod. vinculum concordiæ. eod. tria requirit. eod. ciuilis. eod.
Amor patriæ. 55.148
Anacharſis dictum. 73
ἀναρχία. 55
Anaxarchus. 205
Angliæ regnum. 40

Anni-

Annibalis oratio. 238
Animæ diuiſio. 15
Animi & corporis perfectio quomodo comparatur. 243
Antonii genius. 225
Ariſtidis conſtantia. 220. *eius & Temiſtoclis diſſenſiones.* 210. *iuſtus dictus.* 528
Arrogantia. 219
Artes tyrannorum. 126
Aſcenſus ad honores qualis eſſe debeat. 216
A ſenibus gubernanda reſpub. 254
Athenienſium monarchia. 43. *Athenienſes dictis magis q̃ factis illuſtriores.* 79. *Athenienſes effœminati.* eod. *Athenienſium Senatores quomodo eligebantur.* 118
Auari. 201
Auaritia pernicies reipublicæ. 106. *Auaritia fatalis reip. peſtis.* 113. *Auaritia quæ mala inducat in remp.* 106. *Auaritia duobus gaudet.* 205
Auguſtus Cæſar. 82
Aurea ſecula. 99. *à quibus reſtituta.* ib.

B.

BElli & pacis artes Senatori cognoſcendæ. 94
Benignitas. 108
Boni ciuis & boni viri virtus diuerſa. 64
Boni vnde dicantur. 172
Bonus Senator quomodo. 195
Bonitas. eod.
Bona hominis triplicia. 182
Bona corporis & fortunæ quomodo habeat reſpub. 66
Bona corporis. 244. *Bona fortunæ.* 255. *Bona fortunæ quæ.* 257.
Bruti genius. 225

C.

CÆſar vir bonus ciuis malus. 65
Cæſaris & Pompeii ambitio. 115
Cambyſis factum. 192
Cauſa mutationis democratiæ. 30
Calcei lunati. 250

Callidus

Callidus Senator & aſtutus quomodo. 160
Cappadoces Democratiam ſpreuerunt. 21
Captur Polonorum. 46
Caſſii intemperantia. 242
Carthaginenſium reſpub. 20
Catilinaria factio. 235
Cautio. 158
Cautio in quo conſiſtit. ib.
Cautio Senatoria in dicendo. 159
Cautio militaris. 160
Cato.258.eius diligentia in educando filio. 79
Chilo grammaticus. ib.
Ciceronis & Fabiorum comparatio. 124
Cenſus. 297
Cenſus vtilitas. eod.
Cenſores morum magiſtri. 208
Cenſores Romani. 297
Ciuis quid 57. Ciuium duo genera.eod. Ciuium Romanorum differentia.59. Ciuis Romanus qui.eod. Ciuium varia definitio.eod. Ciues morati & obedićtes quomodo efficiũtur.92.93. perfectũ tria faciũt 61. eorum felicitas quo conſeruetur.152 Ciuem quid efficiat.58. Ciues cum ſuffragio & honorarii.58. Ciues nobiles & plebei.60. in democratia quales.29. mali qui. 190 ſeditioſorum mores. eod.
Ciuile imperium quibus competat. 20
Ciuilis vir. 92. Ciuilis diſciplina. eod.
Ciuilis diſciplina duplex. eod.
Ciuilis ſapientia. 84
Ciuilis ſcientia felicitatis dux. ibid.
Ciuilis iuſtitia. 180
Ciuitas magna ſeditionibus obnoxia. 130
Circumſpectio. 151
Circumſpectus ſit Senator. eod.
Clementia. 199 Clementia Scipionis. 199
Codrus. 217 Comitas. 198
Communia omnia quomodo. 201

Communitas Platonica ex amicitia deſluxit. 211
Commoda & incommoda reipublica Senatori cognoſcenda. 147
Comparatio virtutum cum fortitudine. 214
Comparatio bonorum animi & corporis. 244
Concordia templum. 211
Concordia. eod.
Conſilium. 160
Conſilij capiendi modus triplex. 165
Conſilij optimi finis ſummum bonum. 166
Conſilium Senatoris. eod.
Conſiliis inimica celeritas. 167
Conſultationum & deliberationū vis in quo conſiſtat. 162
Conſultationes de legibus ferendis. 163. de mercibus. 164. de cuſtodia regionis. eod. de vectigalibus. eod.
Conſtantia. 220. in ſecretioribus conſiliis retinenda. ibi.
Conſtantia Catonis. ib. Socratis. ib.
Conſtantini lex de magiſtratibus. 36
Contemplatio ſine actione ad rempublicam inutilis. 11
Corporis & animi exercitatio coniungenda. 93
Corporis temperatio quæ bona. 246
Critici vel iudiciarij dies. 254
Crudelitas. 199
Crudelitas fugienda Senatori. 193
Cultus Dei. 177
Cur alij liberi alij ſerui. 24
Cur ciuis in Senatorem eligendus ſit. 55
Cur in Democratia ſorte omnia ponderentur. 136
Curtius & Scæuola. 217
Cyrus. 124

D.

Decrepitorum mores. 255
Deliberationes neceſſariæ. 167
Deo paret qui rationi obtemperat. 5
Demades. 98
Dæmonium quid. 156
Dæmonium Socratis. eod.

Democratia iuſta forma. 110. eius finis libertas. 27
Democratia Athenienſium duplex. 110
Democratia inconſtans. 112
Deſpotis. 27
Deſpotico qui ſubijciuntur imperio. eod.
Demetrius Antigoni filius. 10
De quibus deliberationes ſuſcipiendæ. 162
Deſperatio. 229
Diſcordia Senatoribus fugienda. 212
Diſciplina ciuilis vtilitas in republica. 95
Diſciplina pacis & belli inſtituenda in republica. 188
Diſciplina græcorum. 95. Laconum. eod.
Dictum Periclis. 237
Diogenis de educatione ſententia. 82
Diogenis dictum. 242
Diſſimulatio quando vtilis. 134
Diuerſitas rerumpublicarum vnde. 14
Diuerſitatis rerumpublicarum cauſa. 18
Diuitiæ. 299. honeſtæ quæ. ib. earum vtilitas. 256. earum nimia cupiditas ciues & rempublicam corrrumpit. 107
Diues an reipublica præficiendus. 299
Draconis lex contra otioſos. 158
Draco crudelis. 199
Duella vnde naſci ſolent. 184
Duo tempora in republica. 38
Duo in vita præclariſſima. 143
Duronius. 242
Duplex vitæ genus amplectendum. 23
Duplex modus parandi opes. 295

E.

EBrietatis vitia. 243
Educatio in quo conſiſtat. 78. 79
Educatio Lacedamoniorum. ib.
Electio Senatoris. 104
Eligentibus Senatores quæ obſeruanda. 115
Eloquentia Senatoris. 90

Epaminondæ dictum. 228
Ephori cur instituti. 52
Epicurei. 90

F.

Fabius circumſpectus. 152
Facetiæ Senatore indignæ. 196
Fama. 292
Fama & fidei damna graui s. ib.
Felicitas hominis in quo conſiſtit. 22
Felicitas naturalis.174.duplex.81.Reipub.145. hominum & Reipub.eadem. 65
Felix Reſpub.quomodo fiat. 145
Felicitas Diogenis & Alexandri diuerſa. 216
Fœneratio. 296
Fidentia. 224. *Fidentia ex quo oritur. eod. Fidentia qua bona. eod. Filij.* 294
Finis legum. 174
Flaminius propter libidinem Senatu motus. 237
Forma in quo conſiſtit. 247
Formoſus Senator quomodo. eod.
Fortitudo.213.duplex.214 priuata qua.eod.militaris.eod.
Fortis viri officium. eod.
Fortis Senatoria officia. eod.
Fortitudo Reipub. in quo conſiſtit. 66
Fortitudinis comites. 214
Forma 231. Fortuna & caſus in conſiliũ nõ adhibẽda. 166
Forum & experientia quantum valeat. 98
Fundamentum Reipub.ciuilis. 55

G.

Generoſus quis. 63
Genius vitæ tutor. 225
Geniorum nomina. eod.
Genius Octauij. eod.
Gens Aſiatica natura ſeruilis. 20
Geographi & coſmographi Senatori legendi. 87
Germania Imperium. 45
Germaniæ ciuitates. 59

Gallo-

Gallorum monarchia. 45. Gloria. 259. in quo cõſiſtit. 300
Gubernatoribus malis Reſp. perit. 19
Gymnaſtica eiuſque ſpecies 92. in quo conſiſtit. eod.

H.

HÆreditarij reges vnde. 27
Herculis via. 214
Heluetij. 58
Hermodorus cur ciuitate pulſus. 28
Hiſpanorum monarchia. 45
Hiſtoria cognitio. 83.150
Homo animãtium nobiliſſimus. 150. Deo ſimilis quomodo ſit 83. rationi obtemperans Deus eſt. 5. ſine Deo imperare non poteſt. ib. eius officium. 70. conditio diuerſa. 25. in Repub: conditio veſtitu diſcernenda. 282
Honeſtum quid. 28.235
Honeſtas. ib. eius vis. eod. Honeſti & vtilis inueſtigatio. 145. in liberalitate ſpectanda. 202
Honor & gloria. 258. in quo conſiſtit. eod. eius tẽplum. 216
Honorum in Rep. eſt habenda ratio. ibid.
Honorij lex de iniuriis Senatorum. 302
Hortenſij luxus. 242
Hoſpitalitas. 210
Hoſtium impetus quomodo repelluntur. 152

I.

IGnorantia vitiorum parens. 102
Impoſſibile eſt vnum omnia ſcire. 88
In Ariſtocratia magiſtratus ex quibus creantur. 113
Innocentia vitium turpiſſimum. 238
In dicendo quæ conſideranda. 159
In æqualitate Arithmetica quæ cauenda. 135
In eligendis Senatoribus tria ſpectari ſolent. 108
Infames ſenatores qui. 292
In fortitudine quæ cauenda. 229
In legibus ferendis quæ ſeruanda. 186
In liberalitate quæ cauenda. 201
In magnificentia quæ obſeruanda. 205
In modeſtia quæ conſideranda. 234

In me-

In monarchia & Ariſtocratia qui ciues. 58
In monarchia magiſtratus ex quibus creantur. 113
In oligarchia qui ciues. 59
In oligarchia magiſtratus ex quibus. 113
In parandis diuitijs Senatori, quæ fugienda. 298
In philoſophando quæ cauenda. 89
In pietate quæ maxime cauenda. 195
In puniendo quæ ſeruanda. 194
In rege eligendo quæ ſpectanda. 26
In repub populari, qui ciues. 58
In ſeditionibus reprimendis ſenatori quæ tenenda. 133
In ſenatore ſumma prudentia requiritur. 54
In Senatore eligendo, quæ ſpectanda. 108
In ſenatore Virtus non diuitiæ ſpectanda. 299
In ſenatore genus ſpectandum. 299
In ſententia oſtentatio fugienda. 166
In ſuſcipiendis inimicitiis quæ ſeruanda. 218
Ingenium. 150
Innocentia. 196. in quo conſiſtit. eod.
Innocens quis. eod.
Intelligentia in quo conſiſtat. 150
Ira. 23
Iracundia ſenatori fugienda. 219
Iudicia in republica magni momenti. 192
Iudicis officia. 190
Iudex anima reip. eod. legislatoris interpres eod. æqualitatis conſeruator. eod. cõcordiæ ciuilis conſeruator. 192. viua & animata lex. 58. perſona qualis. 190. iuratus. ib.
Iulius Cæſar. 235
Iupiter Deorum & hominum pater. 17
Iuratus ſenator ſententiam dicat. 171
Iuriſprudentiæ cognitio. 91
Ius populare quod. 28
Ius & libertas populi in quo conſiſtit. 136
Ius populi ſenatori cognoſcendum. 148
Iuſtitia. 174. triplex eod. quid. 186. naturalis. 175. diuina 176. iudicialis. 192. ciuilis vtilitas. 180. naturalis iura. 176.

74.176.forenſis.184. eius fundamentum fides.180 imago.184.domus.185. è cœlo petenda eod.comites. 194.
Iuſtum imperium quod. 27

L.

LAcedamonii. 30. 241. Lacedamonum reſpub. 31.44. eorum reſpub.cur floruerit. 95
Lacedamoniorum conuiuia. 297
Lacedamoniorum educatio. 79
Laconum diſciplina. 95
Largitio corruptela magiſtratuum. 105
Latus clauus. 159
Legislatoris officium. 186
Legislator iudice prudentior. 190
Legum ferendarum ratio in quo conſiſtat. 146
Leges quid ſint. 76. origo. 100. ſciſcendarum ratio duplex. 189. Legi parere Deo obedire eſt. 32. earum præcepta tria.186.felicitatis conſeruatrices.146.virtutum regulæ. 187. eas contemnens Deos ſpernit. eod. eis occaſiones peccandi tollendæ. 147. earum mutatio pernicioſa. 189. emendatio.eod. Leges ſumptuariæ & veſtiariæ. 234. ſumptuaria.69.veſtiaria.eod.ſenatoria.171. Lex animareipublicæ.48 cuſtos virtutis 146.mutus magiſtratus,47.Ægyptiorum contra otioſos. 187
Libertas populi in quo conſiſtit.137.popularis.130. Democratica.eod.populi Senatori cognoſcenda. 148.temperata.ſalubris,nimia,grauis. 137
Liberalitas in quo conſiſtit.203.vnde dicta. 201. eius officia quomodo conſeruentur. ib.
Liberalem eſſe Deum imitari eſt. 202.
Liberalitatis leges. eod.
Liberalitatis virtutes. eod.
Licentia ciuium quomodo reprimatur. 132
Locrenſium lex de ſeruandis legibus. 189
Luxus in republica prohibendus. 205
L. Quintius. 296
Lycurgus. 116
Lyſander. ibid.

Magi-

Google

Magiſtratus autoritas.302.officium.48.quæ debeat habere.49 in repub.qui vtiliores eod.plures an vnus debeat gerere.139.ſumma prudentia.49.virtuti non diuitiis ſeruire debent.106.lex loquens.48.præmium virtutis.105.ſenatorum ſeminarium. 120
Magnanimitas in quo conſiſtit. 216
Magnanimi Senatoris officia. 216
Magnificentia. 204
Magnifici munera quæ. ib.
Man. Curius. 241
Manilius. 238
Melancholici. 246
Memoria Senatoris. 150
Mercatores à reip.adminiſtratione remouendi. 35
Militum officium.66.virtutes.ib.officium tẽpore pacis.68.vitia. 67
Militaris & bellica conſultatio. 165
Minutii oratio. 16
Miſericordia. 200
Modeſtia. 234
Modus in viuendo qui.244.diuitiarum qui. 295
Multitudo ſine mente & capite. 51
Mundus ciuitas omnium communis. 10
Muri ciuitatum mulierum cuſtodia. 79
Muſica. 92
Muſica & Gymnaſtica coniungi debent. eod.
Mycipſæ dictum. 212

N.

NAtura an boni ſimus.98.boni cur fieri non poſſumus.ib. Natura ad virtutem exercendam quantum valet.82.bona in philoſophante requiritur. 70
Nobilitas vnde procedat. 20
Nobilitas philoſophica & ciuilis 63.Nobilis ciuis vnde dicatur.61.Nobilium ciuiũ duplex genus.63.Nobilitas ex virtute.61.Nobilitas generis.ib.Nobilitas Platonis.62 Nobilitas noua.257. Nobilitas noua quõ laudãda.eod.
Nomophylaces. 297

Numantinorum deſperatio. 229
Numæ Pompilij religio. 198

O.

Ochlocratia. 118
Officium boni ciuis in adeundo magiſtratu. 109
Officia Senatoris.54.in ſeruandis legibus.192. in iudicãdo.93.in ferẽdis legibus.173 in æqualitate conſeruãda.182 in deferendo honore 88.iuſti.180.magnifici.205.clemẽtis.199 benigni.198.comis.ib.ſenatoris.ib. in comtinẽndis voluptatibus.241. benefacientis. 214
Oligarchia & tyrannis. 30
Opifices à republica remouendi. 35
Optimatum reſpublica. 32
Optima reſpublica quæ. ib.& 35
Ordo ſuffragandi. 170
Ornamenta ſenatoria Romæ. 302
Ornatus ſenatoris. 249
Oſtraciſmus. 111
Oſiris Ægyptiorum Rex. 87
Otium reipublicæ corruptela. 287

P.

PÆdia Cyri. 42
Pœnarum genera octo. 193
Patientia. 223
Patientis Senatoris officia. 223
Papyrius. 228
Paria amicorum. 208. Paulus Æmylius. 230
Pecunis quomodo vtendum. 205
Peregrinatio. 80
Peregrini in repu. ſuſpecti.57. Athenis excludebantur.eod.
Perfectio hominis in quo conſiſtit 71. Perfectio hominis quibus ſtudiis acquiritur. Perfectio hominis quomodo comparetur. 232
Periander eius 126 dictum. 189. Periclis dictum. 209
Peripatetici omnium ſapientiſſimi. 21
Perſæ reges pro diis celebant. 26

Platonis.

Platonis reſpublica. 48
Platonis cenſus. 297
Plato & Ariſtoteles omnium doctiſſimi. 18
Phidicia. 297
Philippus Macedonia rex. 243
Philoſophia. 71. 80. 97. *ſtudium duplex.* 83. *naturalis,* 88. *ſtudium in quo conſiſtit.* 81. *qua vera.* 89. *quid habeat præcipuum.* 75. *eius vtilitas.* 71. 109. *priuatorum inutilis.* 13. *ei nulla vis inferri poteſt.* 11. *aurei ſeculi vindex.* 10
Philoſophi. 10 *eorum duplex genus. eod. in republica vtilitas.* 71. *qui reſpublicas gubernabant.* 12. *morum magiſtri.* 80 *regnantib. reſpublica felix ib. qui reipublica vtiles.* 77 *priuatorum mores.* 75 *theorici ſapientes non prudentes.* 142. *rerumpublicarum gubernatores eſſe debēt.* 12. *theorici reipublica inutiles.* 77. *ad rempubl. qui inepti.* 75. *priuati quomodo vtiles reipublicæ.* 89. *eorum de bonis externis diſputationes.* 255
Philopæmen. 247
Pietas naturalis. 175. *eius obſeruatio vtilis.* 194. *erga parentes.* 195
Pituitoſi. 246
Plebis natura. 112
Plebis Democratica mores. 80
Plebicolæ, 131
Politia quid, 18
Pompeius. 124
Popularis reſpublica quando bona. 80
Popularis ordinis officia. 38. *is ordo cur mobilis & inconſtans.* 129
Populi natura. 118
Populares & ſeditioſi. 140
Populus iniquus iudex virtutis. 118
Præcepta Platonis Senat. obſeruanda. 134
Præmia virtutum in republica proponenda. 174
Præmia militum. 229
Præmia Senatorum. 299

Præmiorum genera. ibid.
Præmia Senatorum Athenienſium. 303
Præmia Senatoris quæ. ibid.
Præmia ſenator à Deo expectet. 385
Præſtantia reip. ex quo iudicari debet. 38
Principum vita lex populi. 189
Principes exemplo magiſque vitiis nocent. 116
Principes leges conditas obſeruent. 189
Priuati ciuis officium. 132
Prodigi. 201
Probatio ſenatorum. 293
Pro legibus non pro mœnibus pugnandum eſt. 187
Proletarii. 295
Prouidentia quid. 154
Prouidentia quomodo fiat in homine. 155
Prouidentia humana in quo conſiſtit. ibid.
Prouidentia cœleſtis quomodo acquiratur. ibid.
Prouidentia ab exemplis. 156
Prudentia, quid. 141
Prudens qui. 143
Prudentiæ origo. 143
Prudentia vnde dicatur. 142
Prudentia duplex. 144
Prudentiæ magna vis. 141
Prudentia virtutum omnium magiſtra. 149
Prudentiæ finis veritas. 144
Prudentiæ fontes. ibid.
Prudentia & ſapientia differentia. 142
Prudens ſenator ſit. 143
Prudentia ſenatoria finis. 145
Prudentiæ comites. 149
Pyrrhus epirotharum Rex. 242

Q.

Quamdiu diſcendum. 164
Quæ cauenda in conſtantia. 281
Quales ciues ſunt talis reſpublica. 21
Quatenus credendum dictis aliorum. 140

Quæ amicorum cauſa facienda. 208
Quæ cauenda in liberalitate. 208
Quæ cauenda in patientia. 218
Quæ continentur ſub prudentia. 144
Quæ Democratia iuſta. 128
Quæ fugienda in prudentia. 145
Quæ fugienda in ſecuritate. 226
Quæ fugienda in confidentia. ibid.
Quæ fugienda magnifico. 205
Quæ fortem efficiant. 228
Quæ in amicitia obſeruanda. 208
Quæ in peregrinatione obſeruanda. 86
Quæ ſeruanda liberalitate Senatori. 213
Quæ voluptates cæteris pernicioſiores. 241
Quæ vera pulchritudo. 280
Quibus committenda ſit reſpublica. 38
Qui ſine philoſophia ſapientes. 102
Qui iuſtitiæ capaces. 179
Qui homines competant cuique reipub. 19
Qui veri ciues in republica. 130
Qui honoribus afficiendi ſunt. 182
Q. Tubero. 244
Quomodo ſalua poſſit eſſe reſpub. 192
Quomodo vitæ genus eligendum ſit. 257

R.

Rationis vis duplex. 16
Ratio præſtantiſſimum donum Deorum. 24
Ratione nihil præſtantius in homine. 7
Ratio in homine perfecta Deus eſt. 5
Ratio ſine affectionibus languida. 15
Ratio perfecta lex hominis eſt. 48
Regale imperium diuinitus inſtitutum. 26
Reges Deorum filii. 185
Reges indigetes. 26
Regis præſtantia. 33 Regis officium. 10
Regis electio qualis eſſe debeat. 26
Regis & Tyranni differentia. 125

Digitized by Google

Regis & populi diſcordia. 128
Regibus qui libenter parent. 20
Regum antiqua origo. 21
Regum diuiſio Platonica. 18
Regulus. 120
Rex qualis eſſe debet. 32
Rex ciuium & reipublicæ pater. 128
Rex ſecundum leges imperans Deus eſt. 18.19
Rex cur inſtitutus. 128
Rex vnicus eſto. 33
Religio quid. 170
Reipublicæ cura in educandis ciuibus. 73
Reipublicæ cognitio Senatori neceſſaria. 123
Rerum cognoſcendarum triplex cognitio. 88
Rerumpublicarum tria genera. 16
Rerumpublicarum ſimilitudo in familiis. ib.
Reſpublica Senatori cognoſcenda. 148
Reſpublica quid. 14
Reſpublica optima quæ. 35
Rodienſium lex de ſucceſſione filiorum. 42
Romanorum monarchia. 44
Romanorum reſpublica. 31
Romanorum origo infamis. 63
Romanorum ſtudia. 94
Romæ quomodo Senatores eligebantur. 115
Romæ in Senatoribus eligendis quæ conſiderabantur. 115
Romulus cur ſenatum elegerit. 52
Romulus quot Senatores creauerit. 109
Romuli & Camilli comparatio. 124

S.

Sacerdotum officium. 39
Sacerdotibus nihil ſanctius. 40
Sacerdotes reipublicæ præficiendi. eod.
Sacerdotes ex quibus creabantur. 40
Saluſtius. 240
Sagax ſenator ſit. 160
Saguntini. 229

Sanguineus vel colericus ſenator ſit. 240
Sapiens vir quomodo Deus. 7
Sapiens reſpublica quomodo. 65
Sapientia fundamentum educatio bona. 77
Sapientia ex quo fonte manat. 84
Sapientia vulgaris & quotidiana qua. 92
Sardanapalus. 240
Scipio Africanus. 204
Scipionis continentia. 237
Scipionis & Caſaris comparatio. 124
Scylurus Scyta 212 *Senatus quid.* 52
Senator unde dicatur. eod.
Senatorum origo. eod.
Senatoria dignitas. 301
Senatores cur patres dicti. 115
Senatores à quibus eligendi ſint. 118
Senatores prudentes eligendi ſunt. eod.
Senatori perfecto quatuor neceſſaria. 141
Senatus ex quibus inſtituendus. 53
Senatores ab uno optimo ſunt eligendi. 119
Senatorum poteſtas. 33
Senatorum utilitas in republ. 51
Senator nobilis ciuis eſſe debet. 61
Senator iuſtus ſit. 180
Senator & prudens & vir bonus idem ſit. 172
Senator temperans ſit. 237
Senator continens ſit. ibid.
Senator concordia amans eſſe debet. 228
Senator Faber ſua fortuna ſit. 231
Senator ſit ſobrius. 243 *Senator ſanus ſit.* 245
Senatores honorandi. 301
Senatorum prudentia nihil perfectius. 53
Senatores legum latores eſſe debent. 186
Senatoris officium in deponendis inimicitiis. 152
Senatoris officium in conſilio capiendo. 166
Senatoris officium in circumſpiciendis reipub. malis. 153
Senatoris officium. 132

Senatoris

Senatoris officium in iudiciis. 92
Senatoris officium in componendis ſeditionibus. 161
Senatoris officium in prouidendis reipublica malis. 136
Senatoris officium in ſeditionibus euellendis. 140
Senator prudens ex ſententia iudicatur. 168
Senatori vita beata ciuium propoſita. 54
Senatoribus ſtultis reſpublica ſtulta. 66
Senator medius inter regem & populum. 125
Senatorum amicitia. 210
Senatori qua ſecuritas amplectenda. 228
Senatores pedarii. 169
Securitas. 226
Securitas reipublica. 227
Securitas non abiicienda. 210
Senatoris ingenium. 149
Sententia. 168
Senes ſententia dicenda valent. eod.
Sententia finis. eod.
Sententia qualis eſſe debeat. 16
Sententia fucata. 5
Sententia longa odioſa. 17
Sententia plurium vincant. 18
Secula deprauata. 99
Seditio reipublica venenum. 138
Seditiones è republica exterminanda. eod.
Seditionum cauſa. 178
Seditiones qua ratione exterminentur. 134
Seditioſorum mores. 179
Sicilia Tyrannorum alumna. 19
Sext. Tarquinius. 27
Sertorius. 55
Seruilius Iſauricus. 302
Serui à reipublica adminiſtratione remouendi. 35
Signa virtute præditi hominis. 164
Similes Deo homines quomodo. 5
Sine fortitudine Senator eſſe non poteſt. 114
Sine magiſtratu non poteſt ſtare reſpub. 49
Sycophantia ſenatori fugienda. 196
Syncerus debet eſſe ſenator. 197
Sylla intemperans. 116
Seleucus. 89

Solita-

Solitarius Senator non ſit. 103
Solonis lex contra ebrios. 143
Solonis lex. 188 *Sors.* 117
Sors quæ bona. 114
Sorte cur magiſtratus dentur. 109
Sorte ſacerdos eligebatur. 39
Socrates & Diogenes mundani ciues. 8
Statuæ. 159 *Stemma quid.* 63
Stemmata vnde. eod.
Stilpo philoſophus. 20 *Stoici.* 90
Stoici quatenus imitandi. 22
Stoicorum de miſericordia ſententia. 200
Stultos Deus non exaudit. 6
Stultis gubernatoribus reſpub. perit. 28
Suffragium apertum melius occulto. 13
Summum ius ſumma iniuria. 193
Supplicationes in cogendo Senatu. 179

T.

Taciturnitas. 159
Taxillis. 218
Temperantia quid. 272
Temperantia ciuilis felicitatis cuſtos. 242
Temperans & iuſta reſpublica quomodo. 68
Temperantia comites. 234
Theſei & Solonis comparatio. 123
Theſeus regnum ambire noluit. 108
Theopompus. 52
T. Veſpaſianus. 203
Traiano ſenatus loco patris erat. 129
Tria de reſpublica gubernatione certant. 19
Tria in omni re requiruntur. 52
Tria in omni republica requiruntur. 47
Tribuni inſolentes reipublica fax. 139
Tributa quomodo exigenda. 163
Triplex vitæ genus. 23
Tyrannus à rege quo dignoſcatur. 17
Tyrannis multorum crudelior eſt quam vnius. 122

Tyrannus

Digitized by Google

Tyrannorum conſuetudo in legibus ferendis. 266

V.

VAletudo. 145
Valetudinis cura. eod.
Varronis ætatum diuiſio. 285
Veneti. 31
Venetorum ciues. 55
Venetorum reſpublica. 47
Venetorum reſpublica quamobrem duret. eod.
Venetorum conſuetudo in eligendis magiſtratibus. 114
Verecundia. 235
Verecundia qua vitioſa. 235
Veſtis ſenatoria. 283
Vires ſenatoria. 283
Vires corporis. eod.
Virtus in aduerſis exultat. 113
Vitiis principum inficitur reſpub. 208
Vitia in liberalitate qua. 102
Vitia magnificorum. 205
Vitia magiſtratuum remp. corrumpunt. 110
Vita humana miſera conditio. 97
Vita inſtituendæ ratio quadruplex. 25
Vnus non aptus ad omnia. 34
Voluptates honeſtæ & inhoneſtæ. 232
Vox ſenatoris. 172
Vſus amicitiæ in republica quantum valeat. 211
Vulgus. 119

X.

XAntippe Socratis vxor. 220

Z.

ZEnonis fortitudo. 26

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google